

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“

e-ISSN 2671-3780
p-ISSN 0350-8102

МАКЕДОНИСТИКА

20

Скопје, 2021

МАКЕДОНИСТИКА

Списанието излегува повремено.

Од издавачот: проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директорка на
Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“

Редакција: Снежана Веновска-Антевска (главен уредник),

Мери Цубалевска, Веселинка Лаброска

Лектура: Мери Цубалевска, Веселинка Лаброска

Компјутерска подготовка: Александар Штерјев

Печатница: Винсент Графика

Тираж: 300

Списанието е финансирано од Министерството за култура на
Република Северна Македонија

УДК 27-246:811.163.3'255
УДК 811.163.3(091)

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
МАКЕДОНИСТИКА 20/2021

БОРЧЕ АРСОВ

**ИМЕНУВАЊЕТО НА ИСУС ХРИСТОС ВО
ПРЕВОДИТЕ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА
СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ОД
ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА 19 В.**

Трудот е примен на 20.6.2021 г.

Р е ц е н з е н т и: проф. д-р Веселинка Лаброска,
проф. д-р Мери Цубалевска

ИМЕНУВАЊЕТО НА ИСУС ХРИСТОС ВО ПРЕВОДИТЕ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ОД ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА 19 В.

Апстракт: Корпус за овој труд претставуваат првите преводи на Новиот завет на современ македонски јазик напишани со грчко писмо во втората половина на 19 век во јужна Македонија, и тоа: Кониовското евангелие, Кулакиското евангелие, Бобошчанското евангелие и Трлиското евангелие.

Самата идеја евангелијата да се преведат на современ народен јазик, за тоа време, претставува смел пристап во преведувањето, наспрема сè уште силно присутната црковнословенска традиција во северната сфера на македонската јазична територија. Дополнително, вакви преводи на Новиот завет на народен јазик од истиот период, но и од порано, постојат и на другите јазици во целиот регион.

Во споменатиот контекст, и при именувањето на Исус Христос, а особено при обраќањето кон него, во текстовите се среќаваат впечатливи форми, кои, некаде повеќе, а некаде помалку, се оддалечуваат од црковнословенската традиција и на текстот му даваат „народна боја“, со цел тој да му се доближи на локалното население.

Во трудов, преку споредбена анализа, се дава преглед на формите користени за именување на Исус Христос во четирите текста и се прави паралела со современиот превод на Новиот завет на современ македонски стандарден јазик.

Клучни зборови: лексика, Нов завет, преводи, 19 век, Исус Христос

1. Вовед¹

Писменоста создавана со грчко писмо во текот на 18 и на 19 век на територијата на јужна Македонија² е особено значајна за развојот на македонскиот писмен јазик, особено земајќи го предвид фактот дека на оваа територија писмениот јазик бил речиси целосно „ослободен“ од црковнословенското јазично влијание. Ова не е случај со северната сфера на територија на Македонија. Додека на север е силно изразено црковнословенското влијание, и тоа овде се мисли пред сè на црковнословенскиот јазик од руска и/или српска редакција, и во поглед на граматиката и на лексиката и во поглед на правописот, на целата територија што во споменатиот период била под грчко културно влијание и каде што се користел алфавитот, македонскиот народен јазик е приоритетен во литературата (Конески 1975). Тоа, меѓу другото, подразбира современа (за тоа време) граматика, лексика, па дури и правопис, бидејќи станува збор за

¹ Во основа, поттикот за истражувањето и за пишувањето на трудов е Меѓународната научна конференција „Јазикот и културата – состојби и предизвици“ (одржана на 6 и 7 ноември 2018 година во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје). Помал дел од трудот е објавен во Зборникот на трудови од Конференцијата, објавен во 2019 г. од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје. Поради строго ограничениот простор од само 10 страници, трудот со интегралната анализа и со сите примери се објавува целосно во годишното списание „Македонистика“. Голема благодарност до редакцијата на списанието за можноста на македонската научна јавност да ѝ се претстави целосниот резултат од истражувањето.

² Се мисли на етничките (и на јазичните) граници на Македонија.

Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program in person in 2019 (English version)

* Required

1. I participated in the following Macedonian language program: *

Mark only one oval.

- ☐ Summer School of the International Seminar of Macedonian Language, Literature and Culture (UKIM - Skopje)
- ☐ Critical Languages Institute (Arizona State University)

2. Please, grade the difficulty of the content of the program (only the classes with the professor/instructor). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Very easy	☐	☐	☐	☐	☐	Very difficult

3. During the classes with the professor/instructor there were enough exercises including multimedia (audio, video, presentations etc.) *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ It would have been better if there was more.
- ☐ More than enough.

Текстот на Бобошчанското евангелие (БЕ) и неговата анализа се објавени од Андре Мазон во 1936 г. Евангелието, како и неколку други текстови од регионот претставуваат основа за лингвистичкиот опис на јазикот во монографијата посветена на македонските говори во Јужна Албанија (в. Mazon 1936). Именувањето на евангелието доаѓа од името на селото Бобошчица (се среќава и како Бобоштица и Бобошница) (алб.: *Boboshticë*), кое се наоѓа на 8 километри од градот Корча (алб.: *Korçë*), Р Албанија. Со точност не може да се тврди која е годината на настанувањето на текстот, но приближно се смета дека е 1880 г. Текстот на евангелието е преведен од страна на три преведувачи: најголем дел е преведен од страна на Џанцо (чијшто превод Мазон го смета за најсоодветен во поглед на доследноста со корчанскиот говор), помал дел од Икономо и најмал дел од страна на група анонимни преведувачи. (за повеќе в. Mazon 1936: 11–13). Јазикот на евангелието, претставен во монографијата на Мазон е корчанскиот говор (за разлика од претходните два текста, овој ракопис се поврзува со крајниот/периферниот југозапад од македонската јазична територија). Она што е впечатливо за овој говор од социолингвистички аспект е ставот што неговите зборуваачи го имаат за него уште од далечното минато до денес. Жителите на Бобошчица својот говор го сметаат за престижен, но и за посебен јазик, кој го именуваат *јез'ико к'ај нас*⁴. За нив тој претставува јазик различен и од македонскиот и од бугарскиот. Ова се забележува и денес меѓу ретките зборуваачи на овој говор, за што зборуваат и последните трудови поврзани со оваа проблематика (в., на пр., Арсов 2015 и Arsov 2016).

Трлиското евангелие (ТЕ) претставува изборно евангелие, кое според Милетич (в. Милетич 1920), е напишано во с. Трлис (грч. *Βαθύτοπος*), Неврокопско, Р Грција, во 1861 г. Како што е наведено во самото евангелие, текстот е напишан од страна на Димитар Стоилов, учител во селото. Милетич го опишува текстот на евангелието како дијалектен, т.е. објаснува дека преку него го опишува говорот на с. Трлис од времето кога тој е напишан.

Текстовите и на КуЕ и на ТЕ и на КЕ покажуваат југоисточни македонски говори, додека текстот на БЕ е поврзан со југозападната македонска периферија.

2. Екскерпиран материјал

За потребите на овој труд беа користени сите читања и стихови од Новиот завет што им се заеднички на четирите текста, а тоа се следниве:

КЕ	КуЕ	БЕ	ТЕ
Матеј 6 (22–33)	Матеј 6 (22–33)	Матеј 6 (22–33) – Икономо и Анонимен В (22–28)	Матеј 6 (22–33)
Матеј 14 (22–34)	Матеј 14 (22–34)	Матеј 14 (26–34) – Џанцо	Матеј 14 (23–34)
Матеј 15 (21–28)	Матеј 15 (21–	Матеј 15 (21–28) –	Матеј 15 (21–28)

⁴ зб'орви к'ај нас со значење зборува како нас; во корчанскиот говор, предлогот *кај* се користи за споредба (современ македонски стандарден јазик: *како*). (в. Mazon 1936: 1 и Courthiade 1988)

КЕ	КуЕ	БЕ	ТЕ
	28)	Цанцо	
Матеј 21 (33–42)	Матеј 21 (33–42)	Матеј 21 (33–42) – Цанцо	Матеј 21 (33–42)
Лука 24 (36–53)	Лука 24 (36–53)	Лука 24 (36–53) – Анонимен Б	Лука 24 (36–53)
Јован 1 (35–45)	Јован 1 (35–52)	Јован 1 (35–51) – Цанцо	Јован 1 (35–45)
Јован 7 (37–52)	Јован 7 (37–52)	Јован 7 (37–52) – Цанцо	Јован 7 (37–53)
Јован 8 (12)	Јован 8 (12)	Јован 8 (12) – Цанцо	Ø ⁵
Јован 9 (1–38)	Јован 9 (1–38)	Јован 9 (1–38) – Анонимен В	Јован 9 (1–38)
Јован 20 (19–25)	Јован 20 (19–25)	Јован 20 (19–31) – Икономо	Јован 20 (19–25)

Во текстовите се изделени вкупно 65 позиции во точно 54 стихови од споменатите читања. На крајот од трудов се дадени сите позиции во сите четири текста, но во анализата се издвоени само поспецифичните примери.

3. Именувањето на Исус Христос во анализираните текстови

Во овој, главен, дел од трудот се претставени позициите, односно примерите во стиховите/читањата од сите четири текста, но и од текстот на преводот на Новиот завет на современ македонски стандарден јазик (Нов завет 2007), каде што се среќаваат лексемите, именските групи и дел-речениците со кои, *нејосредно* или *јосредно*, се именува *Исус Христос*.

Под „непосредно (конкретно) именување“, за потребите на овој труд, се подразбира користењето само на името, односно користењето на една од сопствените именки *Исус* и/или *Христос*. Како „посредно именување“ се разбира употребата на описните и на метафоричните/метонимиските образувања, кои вклучуваат именски групи и именки како што се *Син Божји*, *Син Давидов*, *Јаѓне Божјо*, *Учийџел* и сл. Дополнително, во оваа група се вклучени и примерите каде што некој му се обраќа на Исус Христос, и тоа, најчесто, со или без вокативна форма од именката *Госпог(и)*.

Со цел да се направи подобра споредба на некои од лексемите користени со преносно значење за именувањето на Исус Христос, дадени се и неколку примери од анализираните текстови, каде што се користат именките *господар*, *домаќин* и сл. со своето основно значење.

Иако, при ексцерпцијата на материјалот се тргна од текстот на КЕ, па истите примери беа пребарувани во текстот на КуЕ, а потоа и во текстовите на

⁵ Во КЕ, во КуЕ и во БЕ од Јован 7 ги има стиховите 37–52, а веднаш потоа, во продолжение, наместо последниот 53. стих од ова читање е даден стихот 12 од Јован 8. Тоа не е случај со ТЕ. Во овој текст ги има стиховите 37–53 од Јован 7, вклучително и последниот 53. стих, без стихот 12 од Јован 8. Последново читање воопшто не е вклучено во ТЕ, така што примерот од овој текст изостанува во анализата.

БЕ и на ТЕ, за на крајот да се бараат истите позиции во преводот на Новиот завет на современ македонски стандарден јазик (СМСЈ), во трудов, заради поголема јасност, најпрво е даден примерот од преводот на СМСЈ, а потоа се претставени истите позиции во четирите текста.

Во неколку позиции, онаму каде што се смета дека е потребно, се прави споредба и со дел од постарите текстови, односно со преводите на Новиот завет на црковнословенски јазик од македонска редакција⁶, и тоа со Радомировото евангелие (втора половина на 13 век), Кратовското евангелие (средица на 14 век), Македонското четвороевангелие (крај на 14 век) и Карпинското евангелие (крај на 13 век).

3.1 Непосредно (конкретно) именување

Кога се именува Исус Христос, во преводот на СМСЈ, во најголем дел од примерите се користи лексемата *Исус*. Во текстот на КЕ, и во првата и во втората рака, како и во текстовите на КуЕ и на ТЕ во овие позиции се јавува истата лексема, *Ис'ус*. Во текстот на БЕ, пак, секаде е искористена дијалектно-разговорната форма на лексемата *Христѝос*, односно *Р'исѝос*. Во продолжение се претставени неколку примери:

- Ј20, 19

СМСЈ	дојде <i>Исус</i> , застапа на среде и им рече: „Мир вам!“
КЕ – прва и втора рака ⁷	дујд'е <i>Ис'ус</i> и застан'а пу ср'еде, и в'еле на н'их, м'ир на в'ас
КуЕ	дојд'е <i>Ис'ус</i> ⁸ да му застан'а уфстр'ет, да в'ел'а на н'ах ⁹ : М'ирба на в'ас
БЕ	Вл'азе ¹⁰ <i>Р'исѝос</i> т'амо, и заст'ана во стр'ет ниј, и му р'ече: М'ир в'о вас.

⁶ За ексерпцијата на овие примери се користеше картотеката на Одделението за историја на македонскиот јазик при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје.

⁷ Одделно во табелите се дадени само примерите од втората рака каде што има разлика во формата искористена за именување на Исус Христос. Доколку разликите меѓу првата и втората рака на КЕ не се директно поврзани со конкретната анализа прикажана во трудов, примерите од втората рака на КЕ се наведени во фуснота.

⁸ Во латиничната транскрипција/транслитерација на КуЕ во оригиналното издание посветено на Кулакиското евангелие (Mazon, Vaillant 1938) најголемиот дел од библиските имиња, вклучително и Исус Христос се сочувани на грчко писмо. За потребите на трудов, тие се транскрибирани/транслитерирани на кирилица, сп.: *Ἰησοῦς* > *Ис'ус*.

⁹ Користениот текст на евангелието во оригиналното издание посветено на Кулакиското евангелие (Mazon, Vaillant 1938) е со латинична транскрипција/транслитерација. За целите на трудов, се користи приспособена кирилична транскрипција/транслитерација. Графемите *a* и *i* во примерите на кирилица ги пренесуваме со графемата *ā*; сп.: *kōga dōša* | *Ἰησοῦς* > *к'о'џа ѓ'ошāā Ис'ус*; *vēli* | *na nī* > *в'ел'а на н'ах*. Графемата *e*, во примерите се среќава многу ретко (само во *и'е* | *nī* | *cit* | *e*). Со оглед на тоа што во трудов се јавува само во еден пример, за поедноставување на читањето, оваа графема ја пренесуваме со *e*, нагласувајќи во оваа фуснота дека, сепак, во примерот *уче'н'аџ'и'е* станува збор за редуциран вокал.

¹⁰ Користениот текст на евангелието во оригиналното издание посветено на Бобошчанското евангелие (Mazon 1936) е со латинична транскрипција/транслитерација. Исто како и во случајот

ТЕ	д'ојде ¹¹ <i>Ис'ус</i> та заст'анафав сред'е и р'ече хми: мир на вас
----	---

- J1, 37

СМСЈ	Кога ги чуја од него тие зборови, обата ученика отидоа по <i>Исуса</i> .
КЕ – прва и втора рака	И гу ч'уа дв'ата му Учен'ици дек'а каж'а, и ут'идуа пу <i>Ис'уса</i>
КуЕ	И слуш'але на н'егу дв'ете Учен'ацати шо в'икаши, и ут'идуа пу <i>Ис'ус</i> .
БЕ	и от ка ч'уе т'иа дв'ата учен'ици тиа збор'ови от сфет'его Јов'ана карст'ачо, отид'ое по <i>Рисѿ'оса</i>
ТЕ	та чј'уха двама'ината му учен'ика това шти р'ече та прит'ераха <i>Ис'уса</i>

- L24, 36

СМСЈ	Самиот <i>Исус</i> застапа сред нив и им рече
КЕ – прва и втора рака	На т'оа вр'еми, к'ога војскресн'а <i>Ис'ус</i> ут м'ертфите. Застан'а пу ср'еде на Учен'иците му, и му в'еле ¹²
КуЕ	На т'оа вр'еми, ка ужив'е <i>Ис'ус</i> ут м'артфати, сѧ каж'а 'ем стој'а настрет на Учен'ацати, ем в'ели на н'ах
БЕ	Т'ози вр'аѡе, ка ст'ана <i>Р'исѿос</i> от гр'обо, заст'ана во стр'ат апостол'ити, и му р'ече
ТЕ	На нов'а вр'еме, куг'а са воскр'есе <i>Ис'ус</i> , заст'ана фав ср'еде учен'иците си и р'ече

Како што се спомена погоре, во текстот на БЕ во овие позиции се среќава именката *Р'исѿос*, и тоа и онаму каде што во другите текстови се среќава *Ис'ус* (како во веќе наведените примери) и онаму каде што се среќава *Хрисѿ'ос*, сп.:

со КуЕ, за целите на трудов, се користи приспособена кирилична транскрипција/транслитерација. Графемата *ѧ* во приспособената кирилична транскрипција/ транслитерација на БЕ се користи за означување на диграфот *ea* (од грч. *ea*), кој во латиничната транскрипција/транслитерација на Мазон се користел за означување на широкиот изговор на *e*, односно, како што објаснува Мазон, на изговорот на дифтонгот *ja*. Овде треба да се нагласи дека во целиот текст на БЕ напишан со алфавит нема доследност, а за различното бележење на овој дифтонг од страна на различните преведувачи на БЕ пишува и Мазон (в. Mazon 1936: 114). Примерите во кои има поинакво бележење на дифтонгот (на пр., *je* кај Икономо или *e* кај анонимните преведувачи) во овој труд се пренесуваат со приспособената кирилична транскрипција/транслитерација, но врз основа на латиничната транскрипција/транслитерација на Мазон.

¹¹ Во кириличната транскрипција/транслитерација на Трлиското евангелие се тргнува од онаа на Милетич (1920), со ситни интервенции направени со цел да се поедностави текстот: графемата *i* се пренесува како *j* речиси во сите позиции, освен онаму каде што се користи за означување на мекоста. Во тие позиции оваа графема ја предаваме со *и*, на пр.: *oioe>o'ioe*; *nide'lia>nid'e'l'a*.

¹² КЕ – втора рака: На т'оа вр'еме, к'ога воскресн'а *Ис'ус* ут м'ертвите. Застан'а пу ср'еде на Учен'иците му, и му в'еле.

- L24, 46

СМСЈ	така требаше да пострада <i>Хрисѿос</i> и да воскресне од мртвите на третиот ден
КЕ – прва и втора рака	и так'а треб'уваше да п'ати <i>Хрисѿ'ос</i> : и тр'етиут д'ен да војскр'ени ут м'ертвите
КуЕ	и так'а му б'еши да с'а м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> , и да ужив'еи па уф м'артфин на тр'ити дн'а
БЕ	и така треб'аше да п'ати <i>Р'исѿос</i> и да ст'ани от гр'обо трек'ио ден
ТЕ	и так'а прил'агаше да са м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> и да са васкрес'и от м'артвите на тр'етиа ден

- J7, 41

СМСЈ	Други велеа: „ <i>Овој е Хрисѿос</i> .“ А некои рекоа: „Зар од Галилеја ќе дојде <i>Хрисѿос</i> ?“
КЕ – прва и втора рака	Др'узи в'елеа <i>в'оа е Хрисѿ'ос</i> , и др'узи в'елеа: да не ут Галил'еа 'иде <i>Хрисѿ'ос</i>
КуЕ	Др'узи па вел'але: <i>В'оа ј Хрисѿ'ос</i> . Па др'узи в'елеа: М'ина <i>Хрисѿ'ос</i> ут Галил'еа ки исп'адни
БЕ	Др'уги па вел'ае: Сој 'ести <i>Р'исѿос</i> . Др'уги па вел'ае: <i>Р'исѿос</i> не гр'ај от Галил'еа
ТЕ	др'уги вр'евеха: тов'а е <i>Хрисѿ'ос</i> , пак др'уги вр'евеха, 'оти <i>Хрисѿ'ос</i> от Галил'еја дох'ода

- J7, 42

СМСЈ	<i>Хрисѿос</i> ќе дојде од семето Давидово и од гратчето Витлеем, од каде што беше Давид
КЕ – прва и втора рака	ут с'емиту Дав'идува, и ут Витл'еем С'елуту, т'аму дек'а б'еши Дав'ид, <i>Хрисѿ'ос</i> 'иде ¹³
КуЕ	ут Дав'идоа р'ода, и ут с'елото Витле'ем, шо б'еши Дав'ид, ут т'амо ки д'ојди <i>Хрисѿ'ос</i>
БЕ	<i>Р'исѿос</i> жа д'ојди от с'ојо профитинут'ому и ц'ару Дав'ид и от сел'ото Витле'ем
ТЕ	от Дав'идов'ата ген'а, от с'елото Витле'ем дох'ода <i>Хрисѿ'ос</i> ; у там у д'е б'еше Дав'ид

Во анализираниот текст на БЕ само во една позиција се среќава именката *Ис'ус*, и тоа во стихот 11 од Јован 9. За споредба го наведуваме истиот стих и во останатите текстови, вклучително и оној во преводот на Новиот завет на СМСЈ:

¹³ КЕ – втора рака: ут с'емито Дав'идово, и ут Витл'еем С'елото, т'аму дек'а б'еши Дав'ид, *Хрисѿ'ос* 'иде

- Ј9, 11

СМСЈ	Еден Човек, Кој се вика <i>Исус</i> , направи кал
КЕ – прва и втора рака	ид'ин чув'ек што гу в'елет <i>Ис'ус</i> , направ'и к'ал ¹⁴
КуЕ	чов'ек шо му в'ел'ат <i>Хрисѿ'ос</i> прав'и к'ал
БЕ	ч'овек шчо се з'ови <i>Ис'ус</i> к'ал ст'ори (Ј9, 11)
ТЕ	ед'ин чјул'ак шту са зов'е <i>Ис'ус</i> , т'ој напр'ави кал

Овде е особено значајно да се спомене дека содржински, станува збор за ситуација во која некој некому му го претставува Исус Христос, односно на ова именување му претходи *ч'овек шчо се з'ови...* (СМСЈ: *Еден Човек, Кој се вика...*), па, освен големата веројатност овде да влијаел грчкиот оригинал, може да се претпостави и дека причината зошто во текстот на БЕ ова е единствената позиција каде што се среќава оваа именка е токму содржината, односно претставувањето. Во кусиот опис на текстовите погоре стана збор дека текстот на БЕ е преведен од страна на тројца преведувачи, а за споменатото читање стои дека е преведено од страната на групата анонимни преведувачи. За нив Мазон претпоставува дека биле имитатори или дури само препишувачи. За оваа група преведувачи се претпоставува и дека не е по потекло од Бобошчица, со оглед на извесни особености во текстот на нивниот превод што не соодветствуваат со корчанскиот и се карактеристични за друг говор, кој, без сомнение, е нестрамскиот (Mazon 1936: 114). Оттука, пак, може да се претпостави и дека една од причините зошто оваа лексема се јавува само еднаш, и тоа во ова читање преведено од анонимните преведувачи, е нивната тенденција за „имитирање“, како што споменува Мазон, односно, можеби, станува збор за преведување со посредство на некој друг словенски превод на Новиот завет.

Впечатливо е дека токму во оваа позиција, во текстот на КуЕ, пак, стои именката *Хрисѿ'ос*. Може да се претпостави влијание од оригиналот или, пак, влијание од некој друг словенски (или несловенски) превод на Новиот завет, доколку таков бил користен од страна на преведувачите.

Во анализираните текстови на старите преводи на црковнословенски јазик од македонска редакција се среќава именката *Исус*, сп.:

- Ј9, 11

Радомирово евангелие	уѿѣкъ нарицаѣми ѿѣъ• бръниѣ сътвори•
Кратовско евангелие	чѿкъ нарицаѣмы ѿѣъ, брѣнїѣ сътвори
Македонско	Ø ¹⁵

¹⁴ КЕ – втора рака: ид'ин чув'ек што гу в'ел'ат *Ис'ус*, направ'и к'ал

¹⁵ Во Македонското четвороевангелие не е содржано Евангелието според Јован.

Она што се забележува кај текстот на БЕ е честата употреба на именката *Р'исѿѿос* и во позиции каде што во останатите текстови нема никакво именување или, пак, се среќава заменска форма, сп., на пр.:

- Mt15, 22

СМСЈ	повика кон <i>Неѿо</i> , велејќи: „Смиливај ми се, Господи, Сине Давидов! К'ерка ми жестоко ја мачи демон.“
КЕ – прва и втора рака	ѿу в'икаше, и в'елеши: Господ'ине, С'ин на Дав'ид, пуж'алај ме, к'ерка ми л'ошу бесн'ува ¹⁶
КуЕ	а в'икаши <i>на н'еѿу</i> , 'ем в'ел'аши: Пр'ости ми, Г'осподи, Дав'идово С'ан, м'оја к'ерка л'ошо с'а м'ачи ут вр'аговити
БЕ	вич'аше по <i>Рисѿѿоса</i> вел'ашчем: Господ'ине, с'ин профитинут'ому и ц'ару Дав'ид, умилв'и ме, шчерк'а ми мн'ого слабе се бор'ави от слаба раб'ота
ТЕ	му р'укаше и вр'евеше: пом'иловај ма, господ'арју, син Дав'идоф, 'оти к'ерка ми мл'ого зл'о т'егли

- Mt15, 25

СМСЈ	Но таа, кога пристапи, <i>Му</i> се поклони и велеше: „Господи, помогни ми!“
КЕ – прва и втора рака	И 'она к'а дуд'е, <i>му</i> са пуклонн'и, и в'елеши: Господ'ине, п'оможи ми. ¹⁷
КуЕ	ж'ената ка дуд'ела, <i>му</i> с'а пукл'ан'а <i>на н'еѿу</i> , да вил'ала: Аф'ендо, пум'илуј ми.
БЕ	жен'ата се прибл'иза, <i>му</i> се покл'она <i>Рисѿѿосу</i> , и му р'ече: Госпо'ине, помож'и ми.
ТЕ	Пак тја от'иде та <i>му</i> са поклон'и и р'ече: господ'ару, пом'агај ми

- Mt14, 30

СМСЈ	почна да тоне и <i>О</i> извика: „Господи, спаси ме!“
КЕ – прва и втора рака	и к'а фат'и да потон'ува, викн'а <i>О</i> и реч'е: Господ'ине, 'откини ме ¹⁸
КуЕ	да зафат'и да с'а путун'уа, а вик'а <i>О</i> , 'ем ц'арк'а: Аф'ендо, п'оможи
БЕ	и ф'ати да вл'етви во вод'ате . Т'огас му в'икна <i>Рисѿѿосу</i> , и му р'ече: Госпо'ине, куртулис'ај ме
ТЕ	заф'ати да пот'ава. Тог'а <i>О</i> р'укна: Г'осподи, спас'и ма!

¹⁶ КЕ – втора рака: **таа** гу в'икаше, и в'елише: *Госѿѿод'ине*, С'ин на Дав'ид, пуж'алај ме, к'ерка ми л'ошу бесн'ува

¹⁷ КЕ – втора рака: И 'она к'а дуд'е, му са пуклонн'и, и в'елише: *Госѿѿод'ине*, помож'и ми.

¹⁸ КЕ – втора рака: и к'а фат'и да потон'ува, викн'а и реч'е: *Госѿѿод'ине*, отк'ини ме

Во преводите на црковнословенски јазик од македонска редакција од 13. и од 14 век во овие позиции се среќава ситуација слична како кај останатите текстовина преводите на современ македонски јазик од 19 век, па оттука можеме да заклучиме дека текстот на БЕ се изделува како „послободен“ во поглед на црковните канони и на доследноста кон текстот на Новиот завет. Сп, на пр.:

- Mt15, 22

Радомирово евангелие	и възпи ^Ø гл̑ѣши• помилоуи ма ги сп̑оудѣдѣъ• дѣши моа злѣбѣситъ са•
Кратовско евангелие	и възѣпи къ немоу гл̑ѣши•помл̑оуи ма ги сп̑оу дѣъ, дѣши бо моа злѣ бѣсит са•
Македонско четвороевангелие	възѣпи к немоу гл̑аши• помл̑оуи ма ги сп̑е дѣъ•дѣшимоа злѣбѣситса•

- Mt15, 25

Радомирово евангелие	ѡнаже пришедѣши поклони са немоу гл̑ѣши• ги помози ми•
Кратовско евангелие	она же пришеѣши поклони са емѣ гл̑ѣши ги помози ми•
Македонско четвороевангелие	онажепр̑шеѣши поклони са емоу гл̑аши, ги помосимы•

- Mt14, 30

Радомирово евангелие	и наѹа оѹтапати• и възѣпи Ø гл̑а ги сп̑си ма•
Кратовско евангелие	и начать оѹтапати• и възѣпи Ø гл̑а ги сп̑и ма погыбаемъ•
Македонско четвороевангелие	инаѹетьпотаплѣтиса,и възѣпиØ гл̑а•гиспи́ма•

Во една позиција, каде што во сите останати текстови се среќава непосредно именување, во ТЕ нема никакво именување. Најверојатно, преведувачот сметал дека повторувањето на името е непотребно поради неговата употреба во претходната реченица:

- J1, 42

СМСЈ	И го одведе кај <i>Исуса</i> . А <i>Исус</i> го погледна и му рече
КЕ – прва и втора рака	И гу дунесе на <i>Ис'уса</i> , и <i>Ис'ус</i> ка гу вид'е, каж'а
КуЕ	И гу носал на н'егу к'ад <i>Ис'ус</i> , Ка гу вид'е на н'егу <i>Ис'ус</i> , риче
БЕ	И го дон'есе у <i>Рисѿ'оса</i> . И <i>Р'исѿос</i> от ка го пугл'анда д'обре, му р'ече
ТЕ	Та гу дов'еде при <i>Ис'уса</i> . Ø Куга гу в'иде, р'ече

Еден ваков пример без именување, веројатно поради слични причини како во текстот на ТЕ погоре, има и во преводот на Новиот завет на СМСЈ во споредба со останатите четири текста, сп.:

- J9, 1

СМСЈ	Кога одеше, Ø виде еден слеп човек од неговото раѓање.
КЕ – прва и втора рака	Ка замин'уваше <i>Ис'ус</i> вид'е чув'ек што б'еше слеп ут ка са род'и
КуЕ	уд'еки пу п'атот <i>Ис'ус</i> , а вид'е идн'о чов'ек шо б'еши сл'еп ут ка с'а род'и
БЕ	бар'ешкем <i>Р'исѿос</i> н'ајде 'еден ч'овек р'оден сл'еп и без 'очи
ТЕ	как заминаваше <i>Ис'ус</i> , в'иде ед'ин ч'јул'ак д'ето б'еше сл'ап от как са б'еше род'ил

Освен *Исус* во сите текстови, за непосредно именување се користи и именката *Хрисѿос*. Позициите каде што е употребена оваа именка речиси секаде се поклопуваат во анализираните текстови, вклучително и во текстот на преводот на Новиот завет на СМСЈ, сп.:

- J1, 41

СМСЈ	Го најдовме <i>Месијаѿа</i> , што значи: <i>Хрисѿос</i>
КЕ – прва и втора рака	најд'охме <i>Мес'иа</i> , т'оа што ки р'ечи разреч'ену <i>Хрисѿ'ос</i> ¹⁹
КуЕ	А најд'ехме на <i>Мес'иа</i> , шо му в'ел'ат <i>Хрисѿ'ос</i> .
БЕ	најд'ојме <i>Куриѿул'ј'аѿа</i> , шчо жа се р'ечи <i>Р'исѿос</i>
ТЕ	н'ее н'ајдохме <i>Мес'иа</i> , дето на отв'арзано шта са реч'е <i>Хрисѿос</i> .

- L24, 46

СМСЈ	така требаше да пострада <i>Хрисѿос</i> и да воскресне од мртвите на третиот ден
КЕ – прва и	и так'а треб'уваше да п'ати <i>Хрисѿ'ос</i> : и тр'етиут д'ен да

¹⁹ КЕ – втора рака: најд'охме *Мес'иа*, т'оа што ки р'ече разреч'ену *Хрисѿ'ос*

втора рака	војскр'ени ут м'ертвите
КуЕ	и так'а му б'еши да с'а м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> , и да ужив'еи па уф м'артфин на тр'ити дн'а
БЕ	и така треб'аше да п'ати <i>Р'исѿос</i> и да ст'ани от гр'обо трек'ио ден
ТЕ	и так'а прил'агаше да са м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> и да са васкрес'и от м'артвите на тр'етиа ден

Како што стана збор погоре, во текстот на БЕ секаде се среќава именката *Рисѿос*, без разлика дали во другите текстови е искористена именката *Исус* или именката *Хрисѿос*.

3.2 Посредно именување

Како што стана збор погоре, како „посредно именување“ се разбира употребата на описни и на метафорични/метонимиски образувања, односно употребата на форми, на именски групи и на дел-реченици користени со оваа цел. Во Толковниот речник на македонскиот јазик (2003–2014), до лексикографската единица *посреден* стои *што се остварува по заобиколен пат, со посредство на некој или нешто; индиректен*, а прилогот *посредно* се толкува на следниов начин: *на посреден начин, индиректно*. Именката *посредство* се толкува: 1. *Посредување. Книжницата ги добивме со посредство на Универзитетската библиотека*. 2. *Со помош на некој или нешто. Тие зборови навлежле со посредство на друг јазик*. Тргувајќи одовде, лексемите, именските групи или дел-речениците со чие *посредство*, односно со кои *посредно* (а не со неговото име), се именува Исус Христос, за потребите на овој труд, ги означуваме како *посредни именувања*.

Како најчесто именување во оваа група во поголемиот дел од текстовите, особено во позициите каде што некој му се обраќа на Исус Христос, се среќава вокативна форма од именката *Госѿог*, *Госѿодин* или *Госѿодар*. Од оваа гледна точка, најмногу отскокнува текстот на КуЕ. Во текстот, во овие позиции, речиси доследно се среќава форма од именката по потекло од грчкиот јазик *ефендија/афендија*, со значење *госѿодин, госѿодар*, сп.:

- Ј9, 36

СМСЈ	А кој е, <i>Госѿоди</i> , па да поверувам во Него?
КЕ – прва и втора рака	'Он отвешт'а, и му реч'е: та к'ој е <i>Госѿог'ине</i> да вер'увам на н'егу? ²⁰
КуЕ	Гувор'и па 'он, да рич'е: К'о-ј т'о, <i>Аф'ендо</i> , да с'а вер'увам на н'его?
БЕ	Му отгов'ори тој и му р'ече: К'ој 'ести <i>Госѿог'ине</i> , за да в'ервам на н'его
ТЕ	Т'ој отговор'и та му р'ече: ам'и котр'и е <i>ѿодѿог'арју</i> , за да

²⁰ КЕ – втора рака: 'Он **отговор'и**, и му реч'е: да к'ој е *Госѿог'ине* да вер'увам на н'егу?

	увј'аровам на н'ек?
--	---------------------

- Ј9, 38

СМСЈ	А тој рече: „Верувам, <i>Госѿоги</i> !“ И Му се поклони.
КЕ – прва и втора рака	И 'он реч'е: вер'увам <i>Госѿог'ине</i> : и му са пуклонн'и. ²¹
КуЕ	И 'он рич'е: Вер'увам, <i>Аф'ендо</i> . И му сѧ пуклун'ѧ на н'его.
БЕ	И тој р'ече: В'ервам, <i>Госѿог'ине</i> , и му се покл'она <i>Рисѿ'осу</i> .
ТЕ	И т'ој р'ече: вј'аровам, <i>ѿосѿог'арју</i> , и поклон'и му са

- Мт15, 25

СМСЈ	Но таа, кога пристапи, Му се поклони и велеше: „ <i>Госѿоги</i> , помогни ми!“
КЕ – прва и втора рака	И 'она к'а дуд'е, му са пуклонн'и, и в'елеши: <i>Госѿог'ине</i> , п'оможи ми. ²²
КуЕ	ж'ената ка дуд'ела, му сѧ пуклѧн'ѧ на н'егу, да вил'ала: <i>Аф'ендо</i> , пум'илуј ми.
БЕ	жен'ата се прибл'иза, му се покл'она <i>Рисѿ'осу</i> , и му р'ече: <i>Госѿо'ине</i> , помож'и ми.
ТЕ	Пак тја от'иде та му са поклон'и и р'ече: <i>ѿосѿог'ару</i> , пом'агај ми

Во врска со текстот на КуЕ нема точни информации за грчкиот оригинал, но во случајот тој да бил со народна основа, а не официјалниот превод (в. Lindstedt, Spasov, Nuorluoto 2008: 397), може да се претпостави дека и таму се употребувала истава лексема. Дополнително, и Мазон и Вајан оваа именка во македонскиот текст ја третираат како заемка преку грчкиот јазик (Mazon, Vaillant 1938: 83).

Во БЕ за обраќањето кон Бог, слично како и во КЕ, редовно се среќава формата *Госѿо(г)ине*. Во ТЕ, пак, најчесто се користи локалната вокативна форма *ѿосѿогар(ј)у* што семантички соодветствува со останатите текстови, но му дава „понародна боја“ на текстот.

Несомнено е дека во овој поглед текстот на КуЕ, од македонска гледна точка, покажува понизок стил во споредба со останатите текстови. Само во една позиција во текстот на КуЕ се среќава форма од именката *Госѿог*, онака како што е во останатите текстови, сп.:

- Мт15, 22

СМСЈ	повика кон Него, велејќи: „Смилувај ми се, <i>Госѿоги</i> , <i>Сине Давидов</i> ! Керка ми жестоко ја мачи демон.“
КЕ – прва и	гу в'икаше, и в'елеши: <i>Госѿог'ине</i> , <i>С'ин на Дав'ид</i> , пуж'алај ме,

²¹ КЕ – втора рака: И 'он реч'е: вер'увам *Госѿог'ине*: и му са поклонн'и.

²² КЕ – втора рака: И 'она к'а дуд'е, му са пуклонн'и, и в'елише: *Госѿог'ине*, помож'и ми.

втора рака	к'ерка ми л'ошу бесн'ува ²³
КуЕ	а в'икаши на н'егу, 'ем в'елāши: Пр'ости ми, <i>Г'осїоди, Дав'игово С'ан</i> , м'оја к'ерка л'ошо сā м'ачи ут вр'аговити
БЕ	вич'āше по <i>Рисї'оса</i> вел'āшчем: <i>Госїод'ине, с'ин ѿрофїїнунї'ому и ц'ару Дав'иг</i> , умилв'и ме, шчерк'а ми мн'ого сл'абе се бор'ави от сл'аба раб'ота
ТЕ	му р'укаше и вр'евеше: пом'иловај ма, <i>ѡсїод'арју, син Дав'игоф</i> , 'оти к'ерка ми мл'ого зл'о т'егли

Се забележува дека во текстот на СМСЈ доследно се користи именката *Госїод*, односно вокативната форма *Госїоди*. Во текстот на КЕ, и во првата и во втората рака, најчесто се користи вокативната форма од именката *Госїод'ин*, односно *Госїод'ине*.

Во една позиција од анализираниот текст на КЕ се јавува и вокативна форма од именката *Госїод*, односно *Госїоди*, сп.:

- Мт15, 27

СМСЈ	Но таа Му рече: „Да, <i>Госїоди</i> , но и кучињата јадат од трошките што паѓаат од трпезата на своите <i>ѡсїодари</i> .“
КЕ – прва и втора рака	И 'она реч'е: ист'ина <i>Г'осїоди</i> , зашт'о и кученц'инета ј'адат ут р'анките, д'ека п'аг'ат ут трап'езата на <i>Госїод'иниїе</i> му ²⁴
КуЕ	Ж'ената р'екла: Так'а, <i>Аф'ендо</i> ; 'оти куч'инити ј'адат ут р'онкити шо п'аг'ат ут с'офрата ут н'ан'ото <i>сїої'ан</i> .
БЕ	И тас му р'ече: Со ист'ина т'ака 'ести, <i>Госїо'ине</i> . Т'око и кученишч'ата ј'āде от тролин'āте шчо пад'ине от тарпез'ата <i>ѡсїоин'иїим</i> т'āмни
ТЕ	Пак тј'а р'ече: на'истина, <i>ѡсїод'арјо</i> ²⁵ , 'оти и к'учетата ј'ад'ат от трох'ите, шту п'аждат от <i>цјурбаѡжи'искиїе</i> хми тр'епези

Последниов пример е уште поинтересен за анализа, и тоа при споредбата со истата лексема употребена кон крајот на стихот со основното значење: *сойсїивеник, ѡзѡда, ѡсїодар на нешїо* (во случајов на куче). Всушност, во истиот стих се среќава истата лексема со двете значења. Во овој контекст, се забележува дека во текстовите на КЕ и на БЕ станува збор за истата именка (*ѡсїод'ин* и *ѡсї'оин*). Во текстот на СМСЈ на оваа позиција се среќава именката *ѡсїодар*, која во современиот јазик редовно се користи со основното значење, наспрема именката *Госїод*, која има употреба исклучиво со религиозно

²³ КЕ – втора рака: **таа** гу в'икаше, и в'елише: *Госїод'ине, С'ин на Дав'иг*, пуж'алај ме, к'ерка ми л'ошу бесн'ува

²⁴ КЕ – втора рака: И 'она реч'е: ист'ина *Г'осїоди*, зашт'о и кученц'инета ј'адат ут р'ацїте, д'ека п'аг'ат ут трап'езата на *Госїод'арїїе* му

²⁵ Во транскрипцијата/транслитерацијата на Милетич, зборов е запишан како *ѡсїодарїо*. Може да станува збор за грешка при преведувањето/пишувањето или аналогија со старословенската кирилична буква ѡ, чијшто изговор е „ју“. Дополнително, во прилог на ова размислување е и фактот што во текстот на ТЕ неколкупати се среќава вокативната форма *ѡсїод'ар(ј)у*.

значење. По претпоставка дека преведувачите на КуЕ и на ТЕ ја имале истата намера да направат диференцијација во употребата, се користат именките од народниот јазик *сѿоѿ'ан*, односно *чјурбаджѿ(ј)а*. Именката *сѿоѿ'ан*, пак, во една позиција во текстот КуЕ е искористена за посредно именување на Исус Христос, каде штово останатите текстови се среќава *Госѿоѿ*, што покажува поголема слобода при преведувањето во КуЕ, сп.:

- J20, 20

СМСЈ	Се зарадуваа тогаш учениците, штом Го видоа <i>Госѿоѿа</i>
КЕ – прва и втора рака	Учен'иците са зарадув'аа ка в'идоа <i>Г'осѿуѿа</i>
КуЕ	са радув'але в'ики Учен'аѿѿе ка вид'оа на <i>Сѿоѿ'аноѿ</i>
БЕ	апостол'ити се зарадв'а 'оти вид'оје <i>ѿосѿоѿинаѿ'оѿо</i>
ТЕ	са зар'адуваха учен'иците кату в'идеа <i>ѿ'осѿоѿа</i> .

Во групата на примери со посредно именување се izdelуваат уште неколку примери:

- J1, 36

СМСЈ	И штом Го виде Исуса како оди, рече: „Еве Го <i>Јаѿнеѿо Божјо!</i> “
КЕ – прва и втора рака	И ка вид'е Ис'уса дек'а 'одеши, в'еле: в'иди, 'ету <i>ј'аѿнеѿу Б'оѿуѿ</i> ²⁶
КуЕ	Да как с'а вид'ел на Ис'ус шо пу'одиши, в'ел'а: 'Ету <i>Госѿоѿ'иновоѿо Ј'аѿни</i> .
БЕ	ка со гр'ѿжа в'иде Рист'оса, 'оти б'ара т'амо, р'ече: Тој 'ести <i>јеѿн'аѿо Госѿуѿ'ому</i>
ТЕ	та как в'иде Ис'уса чи х'оди, р'ече: това е <i>ј'аѿнеѿо б'оѿје</i>

Во именската група *Јаѿнеѿо Божјо*, формите на именката *јаѿне* им соодветствуваат на формите во соодветните дијалекти со кои се поврзуваат текстовите. Што се однесува до придавката, во текстовите на КЕ и на ТЕ, како и во преводот на СМСЈ, се користи односна придавка изведена од именката *Боѿ* (*б'оѿув* и *божји*), додека во текстот на КуЕ се среќава придавка изведена од именката *Госѿоѿ'ин*, односно *ѿосѿоѿ'инов*. Во БЕ, пак, следејќи ја состојбата во дијалектот, се користи дативна синтетичка форма од именката *Г'осѿо*, односно *ѿосѿуѿ'ому*. Во продолжение, истава придавка се среќава и во именската група *Синоѿ Божји* во стихот 35 од Јован 9:

СМСЈ	Исус чу дека го истерале надвор, па го најде и му рече: „Веруваш ли ти во <i>Синоѿ Божји</i> ?“
КЕ – прва рака	Чу Ис'ус, 'оти гу исвад'иа н'адвор: и ка гу најд'е, му реч'е: вер'уваш т'и на <i>С'инуѿ Б'оѿие</i>

²⁶ КЕ – втора рака: И ка вид'е Ис'уса дек'а 'одеше, в'еле: в'иди, 'ету *ј'аѿнеѿу Б'оѿуѿу*

КЕ – втора рака	Чу Ис'ус, 'оти гу исвад'иа н'адвор: и ка гу најд'е, му рече: вер'уваш т'и на <i>С'инуи Б'ожиј</i>
КуЕ	ч'у Ис'ус шо гу извад'иле н'адвор, ка гу н'ашаљ, му р'екал на н'его: Вер'уваш т'и на <i>Госїод'иново С'ан?</i>
БЕ	Чу Р'истос 'оти го извад'ие т'огова н'адвор, и го н'ајде т'огова и му р'ече: Т'и в'ервиш на <i>с'ин Госїодин Б'оџу</i>
ТЕ	Чју Ис'ус 'оти гу пук'араха на ван, та куг'а гу н'ајде, р'ече му: вј'ароваш ли т'и на <i>син б'ожиа</i>

Ситуацијата во поглед на изборот на придавката е слична, но мора да се нагласи дека во текстот на втората рака на КЕ се забележува интервенција од страна на редакторот, и тоа во поглед на родот, па формата на придавката *Б'ожие* од првата рака, која ја отсликува состојбата во дијалектот, односно се забележува несогласување во родот (или проширување на маркерите за означувањето на родот), е исправена во форма за машки род *Б'ожиј*. Дополнително, ваквата форма на придавката може да покажува тенденција за издигнување на стилот преку приближување до црковнословенската традиција. Исто така, и самиот избор на оваа придавка наспрема придавката *б'оџув* во претходниот пример, повторно покажува тенденција на издигнување на стилот, но може да се смета и за извесна „скаменета“ форма токму во оваа именска група, која често се појавува во текстот на Новиот завет. Тоа не е случај во истиот пример од текстовите на КуЕ и на БЕ. Во примерот од БЕ, за отстапка од дијалектот може да се смета употребата на предлогот *на* за воведување на индиректниот предмет, бидејќи во дијалектот би се очекувала дативна синтетичка форма, сп. *сину Госїодин Б'оџу*). Станува збор за превод од страна на анонимните преведувачи, па оваа „грешка“ може да им ја припишеме ним.

Во именувањето *Рави/Учийџел* во стихот 38 од Јован 1, се издвојува употребата на именката по потекло од грчкиот јазик *διδασκαλ*, и тоа во сите четири текста. Овде несомнено станува збор за влијание од грчкиот оригинал, сп.:

СМСЈ	А Исус, кога се сврте и виде дека одат по Него, им рече: „Што барате?“ Тие Му одговорија: „ <i>Рави</i> што значи – <i>Учийџеле</i> каде живееш?“
КЕ – прва и втора рака	И Ис'ус ка пузн'а и ка 'и вид'е дек'а 'оде пу н'егу, му в'еле: Што п'алате, и 'они му каж'аа: <i>Равв'и</i> (т'оа што ки к'ажи разреч'ену, <i>Дио'аскале</i>) д'ека жив'уваш?
КуЕ	<i>Ис'ус</i> ка са в'арн'а, да и вид'е на н'ах шо уд'иле пу н'егу, в'ела на н'ах: Шо п'алати? И 'онај му р'екле на н'егу: <i>Дио'аскале</i> , Чиф'уцки <i>Равви</i> , д'ека с'едиш?
БЕ	И ч'унки <i>Р'исџос</i> се зав'арна и и в'иде 'оти 'оде по н'его, му р'ече т'иаа: Шчо ишч'ите? И т'иа му рек'оа: <i>Равв'и</i> (и сој р'ач се ексиг'исви: <i>Дио'аскале</i>)
ТЕ	Пак <i>Ис'ус</i> са об'арна та как в'иде чи гу прит'ераха, р'ече хми:шту т'ерате? Пак т'је му р'екоха: <i>р'авви</i> , – дето са зове на отварзано: <i>диод'аскале</i> , – каде шта конд'исаш?

Горниот заклучок е дотолку поиздржан ако се земат предвид старите преводи на црковнословенски јазик од македонска редакција. Во случајов го наведуваме примерот само од Карпинското евангелие, со оглед на тоа што ова читање изостанува во останатите три текста искористени за споредбата во овој труд, сп.: ѿбашѣ же са ѿсь ··· и видѣ ѿ по немъ идѣща рече има х҃со и҃цѣта ··· ѿна же рѣсте равви еже глѣт са оучителю гдѣ живѣши.

Кон овие посредни именувања, се приклучуваат и примерите во стихови што се веќе прикажани во две од табелите погоре, и тоа стихот 41 од Јован 1 и стихот 22 од Матеј 15.

Во двете позиции отскокнува текстот на БЕ, а особено во Ј1, 41. Во текстовите на КЕ, на КуЕ и на ТЕ, па и во текстот на преводот на СМСЈ, се јавува именката *Месија*, по потекло од хебрејскиот јазик, несомнено, следејќи го оригиналот на грчки јазик. Во текстот на БЕ, пак, се среќава именката од разговорниот/дијалектниот јазик *Курѿ'ул'ја*, која е по потекло од турскиот јазик. Ова уште еднаш ја покажува поголемата слобода што преведувачите си ја дале при преведувањето на текстот на БЕ.

4. Заклучок

Преводите на Новиот завет на современ македонски јазик од 19 век се важна алка што ги поврзува старите преводи на црковнословенски јазик од македонска редакција од 13. и од 14 век и современите преводи на Новиот завет на стандарден јазик. „Ослободувањето“ од црковнословенската традиција, што јасно се гледа во текстовите на КЕ, КуЕ, БЕ и на ТЕ, покажува тенденција кон осовременување на евангелскиот текст, со крајна цел – негово приближување до локалното население. Ова е всушност едно од начелата на протестантското движење, а за неговото присуство во грчката културна сфера уште од 17 век пишува и Леиво во својата анализа на грчкиот текст од КЕ (Leiwo 2008: 249). За поврзаноста, пак, на протестантското движење со преводите на современ јазик во словенската сфера пишува Спасов во истата монографија (Spasov 2008:427–428). Наспрема старите преводи на црковнословенски јазик од македонска редакција од 13. и од 14 век, каде што мошне строго се следат црковните канони, вклучително и начинот како треба да изгледа евангелскиот текст, слободата што преведувачите ја имале при преведувањето на Новиот завет во 19 в., директно го покажува и нивниот однос кон современиот јазик.

Од гледна точка на анализата во трудов, односно во поглед на лексемите, на именските групи и на дел-речениците што се користат за именување на Исус Христос, непосредно или посредно, се заклучува дека текстот на КЕ и текстот на ТЕ покажуваат карактеристики што повеќе ги доближуваат до црковнословенската писмена традиција. Од друга страна, текстот на КуЕ покажува поголема слобода при преведувањето, а постои впечаток дека текстот на БЕ е најслободен во поглед на следењето на црковнословенската традиција. Последниов заклучок се гледа и во изборот на лексемата за непосредно (директно) именување на Исус Христос, и, уште повеќе, во изборот на форми за посредно именување.

Во контекст на писмената традиција е особено важно да се спомене дека влијание на крајниот избор на формата, многу веројатно, имал грчкиот оригинал од кој се преведувало. Дополнително, и претпоставката дека преведувачите користеле некој постар превод на Новиот завет од македонска (или од друга) редакција на црковнословенскиот јазик може да покаже поголема или помала поврзаност со црковнословенската писмена традиција. На оваа тема уште од поодамна имаат пишувано Угринова-Скаловска (1994), Линдстет (Lindstedt 2008: 397) и др., при што се заклучува дека, иако македонскиот текст на КЕ е превод од текст на Новиот завет на народен грчки јазик, сепак овој текст покажува повеќе елементи со кои ѝ се приближува на црковнословенската традиција, особено во споредбата со останатите текстови од истата група.

На крајот, во случајот со БЕ, може да се зборува за свесност во изборот на јазични елементи, и тоа во правец на оддалечување од црковнословенската традиција, при што преведувачите избираат да му дадат што е можно повеќе локални карактеристики на текстот, со што тој ќе сведочи за постоењето на корчанскиот говор како посебен јазик, *кај нас*. За последниов феномен и за ставот што зборувачите на овој говор го имаат за него и за себе, всушност, стана збор и во воведот на трудов. Оваа тенденција е видлива и во поглед на изборот на формите користени за именување на Исус Христос, непосредно и посредно.

Примери

1. (J20, 19)

СМСЈ	дојде <i>Исус</i> , застапа на среде и им рече: „Мир вам!“
КЕ – прва и втора рака	дујд'е <i>Ис'ус</i> и застан'а пу ср'еде, и в'еле на н'их, м'ир на в'ас
КуЕ	дојд'е <i>Ис'ус</i> да му застан'а уфстр'ет, да в'елѝ на н'ѝх: М'ирба на в'ас
БЕ	Вл'ѝзе <i>Р'исѝос</i> т'амо, и заст'ана во стр'ет ниј, и му р'ече: М'ир в'о вас.
ТЕ	д'ојде <i>Ис'ус</i> та заст'ана фав сред'е и р'ече хми: мир на вас

2. (J20, 20)

СМСЈ	Се зарадуваа тогаш учениците, штом Го видоа <i>Госѝода</i>
КЕ – прва и	Учен'иците са зарадув'аа ка в'идоа <i>Г'осѝуда</i>

втора рака	
КуЕ	са радув'але в'ики Учен'ацѣте ка вид'оа на <i>Сѣоѣ'аноѣ</i>
БЕ	апостол'ити се зарадв'ѣ 'оти вид'оје <i>ѣосѣоинаѣ'оѣо</i>
ТЕ	са зар'адубаха учен'иците кату в'идеа <i>ѣ'осѣоа</i> .

3. (J20, 21)

СМСЈ	А Исус пак им рече: „Мир вам!“
КЕ – прва и втора рака	И Ис'ус пак му каж'а: м'ир на в'ас!
КуЕ	Рич'е пак на н'ѣх Ис'ус : М'ирба на в'ас
БЕ	'опет му р'ече Р'исѣос апостол'итим: М'ир в'о вас.
ТЕ	Та пак хми р'ече Ис'ус: мир на вас

4. (J20, 24)

СМСЈ	А Тома, еден од дванаесетмината, наречен Близнак, не беше со нив, кога дојде Исус
КЕ – прва и втора рака	И Тома, што са в'елише близн'ак, ед'ин ут дван'ајсте, не б'еше сос н'их, к'ога дуд'е Ис'ус
КуЕ	Н'ѣлѣ Том'а, б'еши иден ут дван'адесет, шо му каж'уваа билезн'ак, не б'еши су н'ѣх к'ога д'ошѣл Ис'ус
БЕ	А Т'ома, 'еден оф дванајс'ѣте апост'оли шчо му в'ел'е близн'аку не бј'еше со ниј к'ога д'ојде Р'исѣос
ТЕ	Пак Т'ома, шту са зов'еше Близн'ак, ед'ин от дван'аестето ни б'еше сас тјах, ког'а д'ојде Ис'ус

5. (J20, 25)

СМСЈ	Другите ученици му рекоа: „Го видовме Г'осѣоа.“
КЕ – прва и втора рака	Му в'елеа 'убо др'узите Учен'ици: в'идохми Г'осѣуа ²⁷

²⁷ КЕ – втора рака: Му в'елеа **санк'и** др'узите Учен'ици: в'идохми Г'осѣуа

КуЕ	Да му в'елеа др'узите Учен'аца: А вид'охми на <i>Аф'ендои</i>
БЕ	друг'ити апсот'оли му вел''еје: вид'ојме <i>ѓосѓоинаиѓ'оѓо</i>
ТЕ	му вр'евеха друг'ите учен'ици: н'ее в'идехме <i>ѓ'осѓоде</i>

6. (Ј1, 36)

СМСЈ	И штом Го виде <i>Исуса</i> како оди, рече: „Еве Го <i>Јаѓнейѓо Божјо!</i> “
КЕ – прва и втора рака	И ка вид'е <i>Ис'уса</i> дек'а 'одеши, в'еле: в'иди, 'ету <i>ј'аѓниѓу</i> <i>Б'оѓуву</i> ²⁸
КуЕ	Да как сѧ вид'ел на <i>Ис'ус</i> шо пу'одиши, в'елѧ: 'Ету <i>Госѓор'иновѓѓо Ј'аѓни</i> .
БЕ	ка со гр'ижа в'иде <i>Рисѓ'оса</i> , 'оти б'ара т'амо, р'ече: Тој 'ести <i>јеѓн'ѧѓѓо Госѓуѓ'ому</i>
ТЕ	та как в'иде <i>Ис'уса</i> чи х'оди, р'ече: това е <i>ј'аѓнейѓо б'ожје</i>

7. (Ј1, 37)

СМСЈ	Кога ги чуја од него тие зборови, обата ученика отидоа по <i>Исуса</i> .
КЕ – прва и втора рака	И гу ч'уа дв'ата му Учен'ици дек'а каж'а, и ут'идуа пу <i>Ис'уса</i>
КуЕ	И слуш'але на н'егу дв'ете Учен'ацаѓи шо в'икаши, и ут'идуа пу <i>Ис'ус</i> .
БЕ	и от ка ч'уе т'иа дв'ата учен'ици тиа збор'ови от сфет'его Јов'ана карст'ачо, отид'ое по <i>Рисѓ'оса</i>
ТЕ	та чј'уха двама'ината му учен'ика това шти р'ече та прит'ераха <i>Ис'уса</i>

8. (Ј1, 38)

СМСЈ	А <i>Исус</i> , кога се сврте и виде дека одат по Него, им рече: „Што барате? “Тие Му одговорија: „ <i>Рави</i> што значи – <i>Учиѓеле</i> каде
------	---

²⁸ КЕ – втора рака: И ка вид'е *Ис'уса* дек'а 'одеше, в'еле: в'иди, 'ету *ј'аѓниѓу* *Б'оѓуву*

	живееш?“
КЕ – прва и втора рака	И <i>Ис'ус</i> ка пузн'а и ка 'и вид'е дек'а 'оде пу н'егу, му в'еле: Што п'алате, и 'они му каж'аа: <i>Равв'и</i> (т'оа што ки к'ажи разреч'ену, <i>Диг'аскале</i>) д'ека жив'уваш?
КуЕ	<i>Ис'ус</i> ка с'а в'арн'а, да и вид'е на н'ах шо уд'иле пу н'егу, в'ел'а на н'ах: Шо п'алати? И 'он'а му р'екле на н'егу: <i>Диг'аскале</i> , Чиф'уцки <i>Равви</i> , д'ека с'едиш?
БЕ	И ч'унки <i>Р'исѿос</i> се зав'арна и и в'иде 'оти 'оде по н'его, му р'ече т'иаа: Шчо ишч'ите? И т'иа му рек'ое: <i>Равв'и</i> (и сој р'ач се ексиг'исви: <i>Диг'аскале</i>)
ТЕ	Пак <i>Ис'ус</i> са об'арна та как в'иде чи гу прит'ераха, р'ечехми:шту т'ерате? Пак т'је му р'екоха: <i>р'авви</i> , – дето са зове на отварзано: <i>диг'аскале</i> , – каде шта конд'исаш?

9. (J1, 40)

СМСЈ	А еден од двајцата, што беа чуле за <i>Исус</i> и беа тргнале по <i>Неџо</i> , беше Андреј братот на Симон Петар.
КЕ – прва и втора рака	Б'еши Андр'еа бр'атут на С'имон П'етар, ид'ин ут дв'ата дек'а ч'уа ут Јо'ана т'аа лак'ард'ија, и ут'идуа пу <i>Хрисѿос</i> . ²⁹
КуЕ	И ид'енјот ут т'ии дв'ети б'еши Андр'еа бр'ат му на С'имон П'етро, шо слош'але ут Јоан, и утид'еле пу <i>н'еџу</i> .
БЕ	Ед'ејно от т'иа дв'ата шчо ч'уе зборов'ити от свет'его Јов'ана, и отид'ое со <i>Рисѿ'оса</i> , б'а апост'оло Андр'еа, брат сфет'ему П'етру
ТЕ	Та Андр'еа б'еше бр'ата на С'имон П'етар, ед'ина от дваа'ината дето ч'јуха от Јо'ана н'ази лакард'иа та прит'ераха <i>Ис'уса</i>

10. (J1, 41)

СМСЈ	Го најдовме <i>Месијаѿа</i> , што значи: <i>Хрисѿос</i>
КЕ – прва и	најд'охме <i>Мес'иа</i> , т'оа што ки р'ечи разреч'ену <i>Хрисѿос</i> ³⁰

²⁹ КЕ – втора рака: Б'еше Андр'еа бр'атут на С'имон П'етар, ид'ин ут дв'ата дек'а ч'уа ут Јо'ана т'аа лак'ард'ија, и ут'идуа пу *Хрисѿос*.

втора рака	
КуЕ	А најд'ехме на <i>Мес'иа</i> , шо му в'ел'ат <i>Хрисї'ос</i> .
БЕ	најд'ојме <i>Куриул'ј'аїа</i> , шчо жа се р'ечи <i>Р'исї'ос</i>
ТЕ	н'ее н'ајдохме <i>Мес'иа</i> , дето на отв'арзано шта са реч'е <i>Хрисї'ос</i> .

11. (J1, 42)

СМСЈ	И го одведе кај <i>Исуса</i> . А <i>Исус</i> го погледна и му рече
КЕ – прва и втора рака	И гу дунес'е на <i>Ис'уса</i> , и <i>Ис'ус</i> ка гу вид'е, каж'а
КуЕ	И гу носал на н'егу к'ад <i>Ис'ус</i> , Ка гу вид'е на н'егу <i>Ис'ус</i> , риче
БЕ	И го дон'есе у <i>Рисї'оса</i> . И <i>Р'исї'ос</i> от ка го пугл'анда д'обре, му р'ече
ТЕ	Та гу дов'еде при <i>Ис'уса</i> . Ø Куга гу в'иде, р'ече

12. (J1, 43)

СМСЈ	На другиот ден <i>Исус</i> намисли да отиде во Галилеја
КЕ – прва и втора рака	И на утр'ешниут ден п'ак пусак'а <i>Ис'ус</i> , да исп'анни н'адвор на Галил'еа ³¹
КуЕ	На 'утр'анта д'ен сак'а <i>Ис'ус</i> да испадн'и на Галал'еа
БЕ	Утрејд'ено ишч'аше <i>Р'исї'ос</i> да 'оди во Галил'еа
ТЕ	На 'утрешниа ден пофт'ена <i>Ис'ус</i> да изл'езе пу Галил'еа.

13. (J9, 1)

СМСЈ	Кога одеше, Ø виде еден слеп човек од неговото раѓање.
КЕ – прва и втора рака	Ка замин'уваше <i>Ис'ус</i> вид'е чув'ек што б'еше слеп ут ка са род'и
КуЕ	уд'еки пу п'атот <i>Ис'ус</i> , а вид'е идн'о чов'ек шо б'еши сл'еп ут ка сã род'и
БЕ	бар'ешкем <i>Р'истос</i> н'ајде 'еден ч'овек р'оден сл'еп и без 'очи

³⁰ КЕ – втора рака: најд'охме *Мес'иа*, т'оа што ки р'ече разреч'ену *Хрисї'ос*

³¹ КЕ – втора рака: И на утр'ешниут ден п'ак пусак'а *Ис'ус*, да исп'адне н'адвор на Галил'еа

ТЕ	как заминаваше Ис'ус, в'иде ед'ин ч'јул'ак д'ето б'еше сл'ап от как са б'еше род'ил
----	---

14. (J9, 2)

СМСЈ	„ <i>Рави</i> , кој згрешил – тој или родителите негови, та се родил слеп?“
КЕ – прва и втора рака	<i>Дид'аскале</i> , к'ој согреш'и, в'оа ил'и Т'атките му, да са р'оди сл'еп ³²
КуЕ	<i>Дид'аскале</i> , к'ој и греш'и, в'оа 'илим т'аткото, 'или м'ајка му, да с'а роди сл'еп
БЕ	<i>Господине</i> , от ч'и гр'еј се р'оди тој ч'овек сл'еп, от т'огоф гр'еј и от татков'и му
ТЕ	<i>дид'аскале</i> , к'ој пригриш'и, т'ој ли или родител'ету му та са род'и сл'ап?

15. (J9, 3)

СМСЈ	<i>Исус</i> одговори: „Ниту тој, ниту родителите негови згрешиле...“
КЕ – прва и втора рака	Отвешт'а <i>Ис'ус</i> : н'ето в'оа исгреш'и, н'ето Т'атките му ³³
КуЕ	Му рич'е <i>Ис'ус</i> : н'ато 'он им'ал гр'ех, н'ато т'аткото, н'ато м'ајка му
БЕ	Му р'ече <i>Р'исѿос</i> : Ни от т'огоф гр'еј, ни от татков'и му
ТЕ	Отгов'ори <i>Ис'ус</i> : нит'у т'ој пригриш'и, ниту родителето му

16. (J9, 11)

СМСЈ	Еден Човек, Кој се вика <i>Исус</i> , направи кал
КЕ – прва и втора рака	ид'ин чув'ек што гу в'елет <i>Ис'ус</i> , направ'и к'ал ³⁴

³² КЕ – втора рака: *Дид'аскале*, к'ој согреш'и, в'оа ил'и **руд'ителите** му, да са р'оди сл'еп

³³ КЕ – втора рака: **Отговор'и** *Ис'ус*: н'ето в'оа **согреш'и**, н'ето **руд'ителите** му

³⁴ КЕ – втора рака: ид'ин чув'ек што гу в'ел'ат *Ис'ус*, направ'и к'ал

КуЕ	чов'ек шо му в'ел'ат <i>Хрис̄и'ос</i> прав'и к'ал
БЕ	ч'овек шчо се з'ови <i>Ис'ус</i> к'ал ст'ори (Ј9, 11)
ТЕ	ед'ин чјул'ак шту са зов'е <i>Ис'ус</i> , т'ој напр'ави кал

17. (Ј9, 12)

СМСЈ	Пак го прашаа: „Каде е <i>Тој</i> ?“ Тој рече: „Не знам.“
КЕ – прва и втора рака	Му рек'оа: и д'ека е <i>ѿ'оа</i> , му в'еле: не зн'ам.
КуЕ	К'ад и <i>в'оа чов'ек</i> ? В'ели: Н'е а зн'ам.
БЕ	му рек'оа па т'ому: Г'е 'ести <i>ѿој</i> ? И тој му р'ече: Н'езнам
ТЕ	Р'екоха му т'ие: ам'и кад'е е <i>ѿ'ој</i> ? В'ели: не знам.

18. (Ј9, 14)

СМСЈ	кога направи <i>Исус</i> кал
КЕ – прва и втора рака	И к'ога направ'и <i>Ис'ус</i> к'алта
КуЕ	к'ога прав'и <i>Ис'ус</i> к'алут
БЕ	ка ст'ори <i>Р'ис̄и'ос</i> к'алта
ТЕ	Пак Ис'ус, куг'а напр'ави кал'а

19. (Ј9, 17)

СМСЈ	Ти што велиш за оној што ти ги отвори очите? А тој рече: „ <i>Пророк</i> е!“
КЕ – прва и втора рака	т'и што в'елеш за н'егу, зашт'о утфор'и 'очите т'и, и 'он реч'е: 'оти <i>Проф'иѿин</i> е ³⁵
КуЕ	т'и шо в'елиш зарди н'его, 'он ти упул'а 'очити? И 'он р'екал: <i>Проф'иѿин</i> ки б'иди
БЕ	т'и шчо в'елиш за н'его шчо ти отф'ори оч'ити? И тој му р'ече: Ја в'ел'ам 'оти 'ести 'еден <i>ѿроф'иѿин</i> .

³⁵ КЕ – втора рака: т'и што в'елеш за н'егу, зашт'о утфор'и **т'и** 'очите, и 'он реч'е: 'оти *Проф'иѿин* е
28

ТЕ	тишту вр'евиш за н'ек [...] ти от'ори оч'ите? Пак т'ој р'ече, 'оти е <i>ѿроф'иѿин</i>
----	---

20. (Ј9, 22)

СМСЈ	Јудејците се беа согласиле да биде исклучен од синагогата секој што ќе Го признае за <i>Хрисѿос</i> .
КЕ – прва и втора рака	и пон'апрет соглас'иа Јуд'еите, 'оти к'ој омолог'иса н'егу ка е <i>Хрисѿ'ос</i> , да гу т'ерат ут С'оборут ³⁶
КуЕ	'оти т'ии дн'а са вјрз'але н'омо Чиф'утити, ак'у му к'ажи н'екој за н'его 'оти <i>Хрисѿ'ос</i> , сург'ун ка гу ч'инат
БЕ	т'огас им'ее сборв'ано чефут'ити 'оти кој да ф'ати во 'уста <i>Рисѿ'оса</i> , да го изв'аде от ц'аркфа
ТЕ	от п'о-напр'еш чеф'утето б'еха отр'екли, л'у к'ој реч'е, чи е т'ој <i>Хрисѿ'ос</i> , да гу изг'онет от ц'арквата

21. (Ј9, 24)

СМСЈ	ние знаеме дека <i>Оној Човек</i> е грешен
КЕ – прва и втора рака	н'ие зн'ајме 'оти <i>чув'екуѿ в'оа</i> е гр'есен
КуЕ	н'иа зн'аими на <i>в'а чов'ек</i> 'оти уф гр'ехови б'ило
БЕ	ние зн'еме 'оти <i>сој ч'овек</i> 'ести гр'ешен
ТЕ	н'ее зн'аеме, 'оти <i>ѿов'а чјул'ак</i> 'е грех'ован.

22. (Ј9, 29)

СМСЈ	Ние знаеме дека со Мојсеј говорел Бог; а <i>Овој</i> не знаеме од каде е.
КЕ – прва и втора рака	Н'ие зн'аеми 'оти Б'ог зпурув'а сос Мојс'еа: ам'и <i>в'оа</i> не гу зн'ајме ут д'ека е ³⁷

³⁶ КЕ – втора рака: и пон'апрет соглас'иа Јуд'еите, 'оти к'ој омолог'иса н'егу ка е *Хрисѿ'ос*, да гу т'ерат ут Соб'орут

³⁷ КЕ – втора рака: Н'ие зн'аеме 'оти Б'ог зпурув'а сос Мојс'еа: ам'и *в'оа* не гу зн'ајме ут д'ека е

КуЕ	Н'аа зн'аеми 'оти Г'оспот су Моис'и сѧ прикажув'а; на <i>н'еџо</i> не гу зн'аими уд'ека ј
БЕ	Н'ие зн'еме 'оти со Моиси отгов'ори Г'оспо, а <i>с'оџова</i> не го зн'еме от г'е 'ести
ТЕ	н'ее зн'аеме, 'оти Г'оспод провр'еви сас Мојс'еа, л'ахим <i>н'ек</i> ни зн'аеме у д'е е

23. (Ј9, 33)

СМСЈ	И ако <i>Тој</i> не беше од Бога, не ќе можеше да направи ништо.
КЕ – прва и втора рака	Ак'у не б'еши <i>в'оа</i> ут Б'ога, не м'ожеши да ч'ине н'ишту ³⁸
КуЕ	Аку не б'еши <i>в'оа чов'ек</i> ут Б'ога, н'е м'ожиши да ч'ини н'ѧшто
БЕ	'ако не б'еше <i>сој</i> от Б'ога, немож'еше да ст'оти н'ишчо
ТЕ	<i>Т'ој</i> 'ако ни б'еше от б'ога, ни м'ожеше н'ишту да ст'ори.

24. (Ј9, 35)

СМСЈ	<i>Исус</i> чу дека го истерале надвор, па го најде и му рече: „Веруваш ли ти во <i>Синоѿ Божји</i> ?“
КЕ – прва рака	Ч'у <i>Ис'ус</i> , 'оти гу исвад'иа н'адвор: и ка гу најд'е, му реч'е: вер'уваш т'и на <i>С'инуѿ Б'ожие</i>
КЕ – втора рака	Ч'у <i>Ис'ус</i> , 'оти гу исвад'иа н'адвор: и ка гу најд'е, му реч'е: вер'уваш т'и на <i>С'инуѿ Б'ожји</i>
КуЕ	ч'у <i>Ис'ус</i> шо гу извад'иле н'адвор, ка гу н'ашѧл, му р'екѧл на н'его: Вер'уваш т'и на <i>Госѿод'иново С'ѧн</i> ?
БЕ	Ч'у Р'истос 'оти го извад'ие т'огова н'адвор, и го н'ајде т'огова и му рече: Т'и в'ервиш на <i>с'ин Госѿодин Б'оџу</i>
ТЕ	Ч'ју <i>Ис'ус</i> 'оти гу пук'араха на ван, та кут'а гу н'ајде, р'ече му: вј'ароваш ли т'и на <i>син б'оџиа</i>

25. (Ј9, 36)

³⁸ КЕ – втора рака: Ак'у не б'еше *в'оа* ут Б'ога, не м'ожише да ч'ине н'ишту

СМСЈ	А кој е, <i>Госїоди</i> , па да поверувам во Него?
КЕ – прва и втора рака	'Он отвешт'а, и му реч'е: та к'ој е <i>Госїод'ине</i> да вер'увам на н'егу? ³⁹
КуЕ	Гувор'и па 'он, да рич'е: К'о-ј т'о, <i>Аф'ендо</i> , да сã вер'увам на н'его?
БЕ	Му отгов'ори тој и му р'ече: К'ој 'ести <i>Госїод'ине</i> , за да в'ервам на н'его
ТЕ	Т'ој отговор'и та му р'ече: ам'и котр'и е <i>ѓодїод'арју</i> , за да увј'аровам на н'ек?

26. (Ј9, 37)

СМСЈ	<i>Исус</i> му рече: „Си <i>Го</i> видел, токму <i>Оној</i> е кој зборува со тебе.“
КЕ – прва и втора рака	И <i>Ис'ус</i> му реч'е: и гу вид'е, и <i>ѓ'оа</i> дек'а зпур'ува сос т'ебе <i>ѓ'оа</i> е.
КуЕ	Му рич'е <i>Ис'ус</i> на н'его: И гу вид'е на <i>н'еѓо</i> , и су т'еб шо прикаж'ува, <i>в'оа</i> ј.
БЕ	Му р'ече т'ому <i>Р'исїос</i> : И го в'идиш <i>ѓ'оѓова</i> , и шчо зб'орви со т'ебе, <i>ѓ'ој</i> 'ести.
ТЕ	Р'ече му <i>Ис'ус</i> : и гу в'иде, и <i>ѓ'ој</i> д'ето ти вр'еви сас т'ебе.

27. (Ј9, 38)

СМСЈ	А тој рече: „Верувам, <i>Госїоди</i> !“ И Му се поклони.
КЕ – прва и втора рака	И 'он реч'е: вер'увам <i>Госїод'ине</i> : и му са пуклонн'и. ⁴⁰
КуЕ	И 'он рич'е: Вер'увам, <i>Аф'ендо</i> . И му сã пуклун'ã на н'его.
БЕ	И тој р'ече: В'ервам, <i>Госїод'ине</i> , и му се покл'она <i>Рисї'осу</i> .
ТЕ	И т'ој р'ече: вј'аровам, <i>ѓосїод'арју</i> , и поклон'и му са

28. (L24, 36)

³⁹ КЕ – втора рака: 'Он **отговор'и**, и му реч'е: да к'ој е *Госїод'ине* да вер'увам на н'егу?

⁴⁰ КЕ – втора рака: И 'он реч'е: вер'увам *Госїод'ине*: и му са поклонн'и.

СМСЈ	Самиот <i>Исус</i> застапа сред нив и им рече
КЕ – прва и втора рака	На т'оа вр'еми, к'ога војскресн'а <i>Ис'ус</i> ут м'ертфите. Застан'а пу ср'еде на Учен'иците му, и му в'еле ⁴¹
КуЕ	На т'оа вр'еми, ка ужив'е <i>Ис'ус</i> ут м'артф'ати, с'а каж'а 'ем стој'а настрет на Учен'ац'ати, ем в'ели на н'ах
БЕ	Т'ози вр'а'ме, ка ст'ана <i>Р'исѿос</i> от гр'обо, заст'ана во стр'ат апостол'ити, и му р'ече
ТЕ	На нов'а вр'еме, куг'а са воскр'есе <i>Ис'ус</i> , заст'ана фав ср'еде учен'иците си и р'ече

29. (L24, 46)

СМСЈ	така требаше да пострада <i>Хрисѿос</i> и да воскресне од мртвите на третиот ден
КЕ – прва и втора рака	и так'а треб'уваше да п'ати <i>Хрисѿ'ос</i> : и тр'етиут д'ен да војскр'ени ут м'ертвите
КуЕ	и так'а му б'еши да с'а м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> , и да ужив'еи па уф м'артфин на тр'ити дн'а
БЕ	и така треб'аше да п'ати <i>Р'исѿос</i> и да ст'ани от гр'обо трек'ио ден
ТЕ	и так'а прил'агаше да са м'ачи <i>Хрисѿ'ос</i> и да са васкрес'и от м'артвите на тр'етиа ден

30. (L24, 53)

СМСЈ	И беа постојано во храмот, каде што Го прославуваа и благословуваа <i>Боџа</i>
КЕ – прва и втора рака	И са на'одеа уф Ц'арквата, п'ееа и благусл'авеа <i>Б'оџа</i>
КуЕ	Да му б'иле д'ена и н'ок'а уф Јер'о-то, да му с'а ф'ал'аа и благос'овиа на <i>Г'осѿоиѿ</i>

⁴¹ КЕ – втора рака: На т'оа вр'еме, к'ога воскресн'а *Ис'ус* ут м'ертвите. Застан'а пу ср'еде на Учен'иците му, и му в'еле

КуЕ	Н'ого м'ина ут сф'етут, ка му слуш'але в'а прик'азна, в'елеа: <i>В'оа</i> е ист'ина <i>Проф'иийинуї</i>
БЕ	Т'око много от калабал'еко, от ка ч'уе сој зб'ор, вел'ае: Со ист'ина сој 'ести <i>їрофий'ино</i>
ТЕ	млоз'ина от сфет'а, куг'а чју'ха т'ези лакард'ии, вр'евеха: тов'а е на'истина <i>їроф'иийина</i>

34. (Ј7, 41)

СМСЈ	Други вел'еа: „ <i>Овој е Хрисїѿос</i> .“ А некои рекоа: „Зар од Галилеја ќе дојде <i>Хрисїѿос</i> ?“
КЕ – прва и втора рака	Др'узи в'елеа <i>в'оа е Хрисїѿос</i> , и др'узи в'елеа: да не ут Галил'еа 'иде <i>Хрисїѿос</i>
КуЕ	Др'узи па вел'але: <i>В'оа ј Хрисїѿос</i> . Па др'узи в'елеа: М'ина <i>Хрисїѿос</i> ут Галил'еа ки исп'адни
БЕ	Др'уги па вел'ае: Сој 'ести <i>Р'исїѿос</i> . Др'уги па вел'ае: <i>Р'исїѿос</i> не гр'ај от Галил'еа
ТЕ	др'уги вр'евеха: тов'а е <i>Хрисїѿос</i> , пак др'уги вр'евеха, 'оти <i>Хрисїѿос</i> от Галил'еја дох'ода

35. (Ј7, 42)

СМСЈ	<i>Хрисїѿос</i> ќе дојде од семето Давидово и од гратчето Витлеем, од каде што беше Давид
КЕ – прва и втора рака	ут с'емиту Дав'идуву, и ут Витл'еем С'елуту, т'аму дек'а б'еши Дав'ид, <i>Хрисїѿос</i> 'иде ⁴⁵
КуЕ	ут Дав'идоа р'ода, и ут с'елото Витл'еѿем, шо б'еши Дав'ид, ут т'амо ки д'ојди <i>Хрисїѿос</i>
БЕ	<i>Р'исїѿос</i> жа д'ојди от с'ојо профитинут'ому и ц'ару Дав'ид и от сел'ото Витл'еѿем

⁴⁴ КЕ – втора рака: Мн'огу **санк'и** ут калабал'акут к'а ч'уа в'ие лак'ард'ии, в'елеа: *в'оа* е ист'ина *Проф'иийинуї*

⁴⁵ КЕ – втора рака: ут с'емито Дав'идово, и ут Витл'еем С'елото, т'аму дек'а б'еши Дав'ид, *Хрисїѿос* 'иде

ТЕ	от Дав'идов'ата ген'а, от с'елото Витле'ем дох'ода Христ'ос; у там у д'е б'еше Дав'ид
----	---

36. (Ј7, 46)

СМСЈ	Никогаш човек не говорел така како <i>Овој Човек</i>
КЕ – прва и втора рака	н'ето н'икуј пат так'а зпурув'а н'екуј чув'ек, кат'у ка зпурув'а <i>в'оа чув'ек</i>
КуЕ	н'екој п'ат н'е сã прãкажув' чов'ек такф'ии прик'азни, кат'у как прикаж'уа <i>в'оа чов'ек</i>
БЕ	ник'ој пат н'ема зборв'ано с'ика кај шчо зб'орви <i>сој ч'овек</i>
ТЕ	бо едн'аж чјул'ак ни е провр'евил кату <i>ш'ов'а чјул'ак</i>

37. (Ј8, 12)

СМСЈ	И пак им рече <i>Исус</i> , велејќи: „Јас сум <i>Свеџлина на свеџиоџ</i> “
КЕ – прва и втора рака	И <i>Ис'ус</i> п'ак му зпурув'а: и реч'е ј'ази сãм <i>сфеџ'илуџу на Сф'еџуџ</i>
КуЕ	Да пак в'ики Ис'ус а вик'а, 'ем веле: Ј'а-сãм <i>в'иделоџ на сф'еџуџ</i> .
БЕ	Па т'око <i>Р'исџос</i> 'опет му отгов'ори и му р'ече: Ј'ãскај сã <i>сфеџлин'аџа сфеџуџ'ому</i>
ТЕ	Ø ⁴⁶

38. (Мт6, 22)

СМСЈ	Ø Светило за телото е окото.
КЕ – прва рака	Реч'е <i>Госџ'оџ</i> ⁴⁷ : Сфет'илникут на сн'агата е 'окуту
КЕ – втора	Реч'е <i>Госџ'ог</i> : Сфет'илникут на сн'агата е 'окуту

⁴⁶ в. фуснота ⁴.

⁴⁷ Во текстот на КЕ, КуЕ, БЕ и на ТЕ ова читање за литургијата започнува со 22. стих од Матеј 6. Реченицата „Рече Госп'от“ е додадена од пишуваот на оригиналниот грчки текст (како воведна реченица), каде што е искористена лексемата *kýrios*, со значење *џосџодар*, *џосџодин*, но, во религиска смисла и *Госџог*. Во интегралниот текст на Новиот завет на современ македонски стандарден јазик е претставено целото читање, од првиот до последниот стих (1–34), така што, логично, оваа воведна реченица не постои пред 22. стих.

рака	
КуЕ	Рич'е <i>Γ'οσιϋοι</i> : Сфит'ило на сн'агата и 'окуту му.
БЕ	Т'ози вр'аме р'ече <i>Ρ'ισιϋος</i> : Кондил'ото трупут'ому 'ести ок'от
ТЕ	Р'ече <i>Γ'οσιϋορ</i> : сфет'ило на сн'агата е ок'оту

39. (Mt14, 22)

СМСЈ	И веднаш ги присили <i>Исус</i> учениците Свои да влезат во коработ
КЕ – прва и втора рака	Ананкас'а <i>Ис'ус</i> Учен'иците му да фл'езат уф к'орабут
КуЕ	пувел''а <i>Ис'ус</i> на Учен'ац'ате да фл'езат уф ка'икут
БЕ	Ø ⁴⁸
ТЕ	Ø ⁴⁹

40. (Mt14, 25)

СМСЈ	Но на четвртата стража преку ноќта, дојде <i>Исус</i> кај нив
КЕ – прва и втора рака	И на читв'ертата стр'ажа ут н'ок'ата ут'иде <i>Ис'ус</i> на Учен'иците
КуЕ	да ка дуд'е чит'ити са'ата на н'ока, ут'иди кад н'ах <i>Ис'ус</i>
БЕ	Ø ⁵⁰
ТЕ	кад'е д'евет сах'ате приз нашт'а от'иде кад'е тјах <i>Ис'ус</i>

41. (Mt14, 27)

СМСЈ	Но, <i>Исус</i> веднаш им прозборе, велејќи: „Не бојте се! Јас сум, не плашете се!“
КЕ – прва и втора рака	И уф ч'асут му зпурув'а <i>Ис'ус</i> , и реч'е им'ајте гајр'ет: ј'ази с'ам, ним са бој'ајте

⁴⁸ Листот каде што е запишано ова читање во БЕ бил искинат, па затоа во текстот на ова евангелие, од Матеј 14 ги има стиховите 26–34.

⁴⁹ Читањето Матеј 14 во ТЕ започнува од 23 стих, за разлика од КЕ и од КуЕ текста, каде што ова читање започнува со 22 стих. Во БЕ, пак, ова читање започнува од 26 стих.

⁵⁰ в. фуснота ⁴⁷

КуЕ	<i>Ис'ус</i> 'емен и викн'а на н'ах, ем в'ели: Ел'ајтисте на 'умут, ј'а-с'ам, н'ам да ви и стр'ах
БЕ	А <i>Рис'иос</i> б'аргуј му отгов'ори и му р'ече: Нем'ајте страј, 'а'скај с'а
ТЕ	Пак <i>Ис'ус</i> зафчес'а хми провр'еви и р'ече: нем'ој да 'имате ш'јуб'е, јас сам; нем'ој са срах'овате

42. (Mt14, 28)

СМСЈ	А Петар, одговарајќи Му, рече: „ <i>Гос'иоди</i> , ако си Ти, заповедај да дојдам кај Тебе по водата!“
КЕ – прва и втора рака	И П'етар му отвешт'а, и реч'е: <i>Г'ос'иоди</i> аку си т'и, п'овели ма да д'ојдам на т'ебе узг'оре на в'одата ⁵¹
КуЕ	Гувор'и П'етрос, 'ем р'ек'ал: <i>Аф'ендо</i> , 'аку с'а т'и, п'овели да д'ојдам к'ат т'еп ј'ас пу в'одата
БЕ	И апост'оло сф'ети П'етар му се 'отсви и му р'ече: <i>Гос'ио'ине</i> , 'ако си Ти, повел'и ме да д'ојда при Т'ебе нат вод'ате
ТЕ	Пак П'етар отгов'ори та р'ече: <i>Г'ос'иоди</i> , ако си ти, 'отсади ми да д'ојда и јас при т'ебе пу од'ите

43. (Mt14, 29)

СМСЈ	тргна по водата за да дојде кај <i>Исуса</i>
КЕ – прва и втора рака	'одеши на вр'ас в'одата, да д'ојде на <i>Ис'уса</i> ⁵²
КуЕ	с'а газ'а уф в'одата, да с'а 'оди к'ад <i>Ис'ус</i> .
БЕ	б'ара нат вод'атеза да д'ојди при <i>Рис'и'оса</i>
ТЕ	пох'оди по од'ите та д'ојде кад'е <i>Ис'уса</i>

⁵¹ КЕ – втора рака: И П'етар му **отговор'и** и реч'е: *Г'ос'иоди* аку си т'и, пов'ели **ми** да д'ојдам на т'ебе узг'оре на в'одата

⁵² КЕ – втора рака: 'одеше на вр'ас в'одата, да д'ојде на *Ис'уса*

44. (Mt14, 30)

СМСЈ	почна да тоне и извика: „ <i>Госїоги</i> , спаси ме!“
КЕ – прва и втора рака	и к'а фат'и да потон'ува, викн'а и реч'е: <i>Госїог'ине</i> , 'откини ме ⁵³
КуЕ	да зафат'и да сã путун'уа, а вик'а, 'ем цãрк'а: <i>Аф'ендо</i> , п'оможи
БЕ	и ф'ати да вл'етви во вод'ãте . Т'огас му в'икна <i>Рисїї'осу</i> , и му р'ече: <i>Госїо'ине</i> , куртулис'ај ме
ТЕ	заф'ати да пот'ава. Тог'а р'укна: <i>Г'осїоги</i> , спас'и ма!

45. (Mt14, 31)

СМСЈ	<i>Исус</i> веднаш му подаде рака, го фати
КЕ – прва и втора рака	И уф ч'асут <i>Ис'ус</i> к'а спрустр'е р'аката му, гу фат'и
КуЕ	па <i>Ис'ус</i> а пушт'и р'ãката, гу фат'и
БЕ	И <i>Р'исїїос</i> от от'енаш исп'ушчи рак'ата, го ф'ати
ТЕ	Зафчес'а <i>Ис'ус</i> прот'егна рак'ата та гу ф'ати

46. (Mt14, 33)

СМСЈ	Му пристапија, Му се поклонија и рекоа: „Навистина, Ти си <i>Син Божји</i> !“
КЕ – прва и втора рака	дујд'оа и му са пуклон'иа, и в'елеа: ист'ина <i>С'ин б'ожјиј</i> си
КуЕ	дујд'еа да му сã пуклун'иле на н'его, ем вел'але: Ист'ина <i>Госїог'иново С'ãн</i> т'ã сã
БЕ	дојд'ое и му се поклон'ае, и му рек'ое: Со ист'ина, т'искај с'и <i>с'ин Госїуїї'ому</i>
ТЕ	д'ојдоха та му са покл'ониха и р'екоха: на'истина т'и си <i>син б'ожиа</i>

⁵³ КЕ – втора рака: и к'а фат'и да потон'ува, викн'а и реч'е: *Госїог'ине*, отк'ини ме

47. (Mt21, 33)

СМСЈ	Ø Чујте друга парабола! Беше еден човек <i>домакин</i>
КЕ – прва рака	Рец'е <i>Госї'ойи</i> ⁵⁴ Прик'азната в'аа, б'еше н'екуј чув'ек <i>сїуї'ан</i>
КЕ – втора рака	Рец'е <i>Госї'оо</i> Прик'азната в'аа, б'еше н'екуј чув'ек <i>сїуї'ан</i>
КуЕ	Рич'е <i>Г'осїойи</i> в'а прик'азна: Б'еши ид'ен чов'ек <i>сїой'ан</i>
БЕ	Р'ече <i>Р'исїиос</i> сас паравол'иа: Н'акој ч'овек б'а <i>ѓосї'оин</i>
ТЕ	Р'ече <i>ѓ'осїоо</i> т'ези лакард'ии: ед'ин чјул'ак беше <i>ефсајб'иа</i>

48. (Mt21, 40)

СМСЈ	Кога ќе дојде <i>ѓосїодаройи</i> на лозјето
КЕ – прва и втора рака	К'ога 'убо д'ојде <i>Госїоо'инуїи</i> на л'озиту ⁵⁵
КуЕ	к'ога ки дујд'ел <i>сїой'аноїи</i> ут л'озата
БЕ	К'ога да д'ојди <i>ѓосїо'ино</i>
ТЕ	ам'и куг'а д'ојде <i>сїой'ана</i> на лоз'ету

49. (Mt21, 42)

СМСЈ	А <i>Исус</i> им рече: „Зар никогаш не сте читале во Писмата“
КЕ – прва и втора рака	Му в'еле <i>Ис'ус</i> : н'екуј пат не сте пеј'али на пис'аниету
КуЕ	В'ели на н'ах <i>Ис'ус</i> : Не 'а пиј'ахти н'акој п'ат уф кн'агите
БЕ	му р'ече <i>Р'исїиос</i> т'иам: Ник'ој пат не м'ате пе'ано во писајн'ата
ТЕ	Вел'и хми <i>Ис'ус</i> : бо едн'ач нел'и сте пј'али по писаниа

50. (Mt15, 21)

СМСЈ	И кога излезе оттаму <i>Исус</i> , замина во краевите Тирски и Сидонски.
КЕ – прва и	На т'оа вр'еме, к'е испанн'а <i>Ис'ус</i> на м'естата Тирцки и

⁵⁴ в. фуснота ⁴⁶⁵⁵ КЕ – втора рака: К'ога **вик'е** д'ојде *Госїоо'инуїи* на л'озиту

втора рака	Сид'онски. ⁵⁶
КуЕ	На т'оа вр'еми, испадн'а <i>Ис'ус</i> да утид'е на на'иата Т'ирува и Сид'онува
БЕ	На тој з'аман, к'ога <i>Р'исѿѿос</i> б'аше на з'еми, вл'азе во мест'ата Т'иро и Сид'он
ТЕ	На нов'а вр'еме фл'езе <i>Ис'ус</i> пу мест'ата Тирски и Сид'онски

51. (Mt15, 22)

СМСЈ	повика кон Него, велејќи: „Смиливај ми се, <i>Госѿѿоди, Сине Давидов!</i> К'ерка ми жестоко ја мачи демон.“
КЕ – прва и втора рака	гу в'икаше, и в'елеши: <i>Госѿѿод'ине, С'ин на Дав'ид</i> , пуж'алај ме, к'ерка ми л'ошу бесн'ува ⁵⁷
КуЕ	а в'икаши на н'егу, 'ем в'елашни: Пр'ости ми, <i>Г'осѿѿоди, Дав'идово С'ан</i> , м'оја к'ерка л'ошо с'а м'ачи ут вр'аговити
БЕ	вич'аше по <i>Рисѿѿ'оса</i> вел'ашчем: <i>Госѿѿод'ине, с'ин ѿрофиѿѿинуѿѿ'ому и ѿ'ару Дав'ид</i> , умилв'и ме, шчерк'а ми мн'ого слабе се бор'ави от слаба раб'ота
ТЕ	му р'укаше и вр'евеше: пом'иловај ма, <i>ѿосѿѿод'арју, син Дав'идоф</i> , 'оти к'ерка ми мл'ого зл'о т'егли

52. (Mt15, 25)

СМСЈ	Но таа, кога пристапи, Му се поклони и велеше: „ <i>Госѿѿоди</i> , помогни ми!“
КЕ – прва и втора рака	И 'она к'а дуд'е, му са пуклонн'и, и в'елеши: <i>Госѿѿод'ине</i> , п'оможи ми. ⁵⁸
КуЕ	ж'ената ка дуд'ела, му с'а пукл'ан'а на н'егу, да вил'ала: <i>Аф'ендо</i> , пум'илуј ми.
БЕ	жен'ата се прибл'иза, му се покл'она <i>Рисѿѿ'осу</i> , и му р'ече:

⁵⁶ КЕ – втора рака: На т'оа вр'еме, к'а испадн'а *Ис'ус* на м'естата Т'ирцки и Сид'онски.

⁵⁷ КЕ – втора рака: **таа** гу в'икаше, и в'елише: *Госѿѿод'ине, С'ин на Дав'ид*, пуж'алај ме, к'ерка ми л'ошу бесн'ува

⁵⁸ КЕ – втора рака: И 'она к'а дуд'е, му са пуклонн'и, и в'елише: *Госѿѿод'ине*, **помож'и** ми.

	<i>Госїо'ине, помож'и ми.</i>
ТЕ	Пак тја от'иде та му са поклон'и и р'ече: <i>ѡсїѡг'ару</i> , пом'агај ми

53. (Mt15, 27)

СМСЈ	Но таа Му рече: „Да, <i>Госїѡди</i> , но и кучињата јадат од трошките што паѓаат од трпезата на своите <i>ѡсїѡдари</i> .“
КЕ – прва и втора рака	И 'она реч'е: ист'ина <i>Г'осїѡди</i> , зашт'о и кученц'инета ј'адат ут р'анките, д'ека п'аг'ат ут трѣп'езата на <i>Госїѡг'униїе</i> му ⁵⁹
КуЕ	Ж'ената р'екла: Так'а, <i>Аф'ендо</i> ; 'оти куч'инити ј'адат ут р'онкити шо п'аг'ат ут с'офрата ут н'ан'ото <i>сїѡй'ан</i> .
БЕ	И тас му р'ече: Со ист'ина т'ака 'ести, <i>Госїо'ине</i> . Токо и кученишч'ата ј'аде от тролин'ате шчо пад'ине от тарпез'ата <i>ѡсїѡин'иїим</i> т'амни
ТЕ	Пак тј'а р'ече: на'истина, <i>ѡсїѡг'арјо</i> , 'оти и к'учетата ј'ад'ат от трох'ите, шту п'аждат от <i>ѡјурбаджи'искиїе</i> хми тр'епези

54. (Mt15, 28)

СМСЈ	Тогаш Исус одговори и рече: „О, жено, голема е твојата вера“
КЕ – прва и втора рака	И отвешт'а <i>Ис'ус</i> и му реч'е: о ж'ено, гул'ема е в'ерата ти ⁶⁰
КуЕ	<i>Ис'ус</i> уговор'и, да му а рич'е на н'еа: А ж'ена, н'ого и гул'ема ти и в'ерата тф'оа
БЕ	<i>Р'исїѡс</i> и се 'отсви т'ази, и и р'ече: О ж'ено, гол'ама 'ести вер'ата тв'оја
ТЕ	отгов'ори <i>Ис'ус</i> та р'ече на н'еа: ж'ено, гол'ама ти 'е вј'арата

⁵⁹ КЕ – втора рака: И 'она реч'е: ист'ина *Г'осїѡди*, зашт'о и кученц'инета ј'адат ут р'аците, д'ека п'аг'ат ут трѣп'езата на *Госїѡг'ареїе* му

⁶⁰ КЕ – втора рака: И **отговор'и** *Ис'ус* и му реч'е: о ж'ено, гул'ема е в'ерата ти

Литература

- Арсов Борче. 2019. *Јазикот на првиот превод на Новиот завет на современ македонски јазик напишани со грчко писмо*. Скопје: Пагома прес и Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Арсов Борче. 2015. *Послџајки на цивилизација на морфолошко, зборообразувачко и на лексичко рамниште во Кониовскојо, Кулакискојо и во Бобошчанскојо еванџелие (споредби), (докторска дисертација)*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Арсов Борче. 2011. *Морфологија на именскиот зборови во Кониовскојо еванџелие (1852) во споредба со Кулакискојо еванџелие (1860) (магистерски труд)*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Иванов Йордан. 1970. *Български синтагми из Македония*. София: БАН.
- Конески Блаже. 1975. *Од историјата на јазикот на словенската писменост во Македонија*. Скопје: Македонска книга.
- Милетић Любомир. 1920. *Два грчкија с грчко писмо, Български синтагми VI*. София: БАН.
- Конески, Б. 2001. *Историска фонологија на македонскиот јазик*. Редакција: Људмил Спасов. Скопје: Култура.
- Светото писмо на Синтагми и на Новиот завет*. 2007. Скопје: Библиско здружение на Република Македонија.
- Толковен речник на македонскиот јазик*. Ред. Кирил Конески, I–VI. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2003–2014.
- Угринова-Скаловска Радмила. 1994. „Околу преведувачката постапка применета во евангелските текстови пишувани со грчко писмо“. *Македонскиот дијалект во Егејска Македонија – зборник на трудови од научен собир*, Скопје: МАНУ, 127–135.
- Arsov Borče. 2016. „On some lexical archaisms in the Boboshtica Gospel and the Boboshtica dialect“, *SLAVICA HELSINGIENSIA 49: In search of the center and periphery: Linguistic attitudes, minorities, and landscapes in the Central Balkans*. Eds. Maxim Makartsev & Max Wahlström, University of Helsinki, Helsinki, 125–136.
- Courthiade Marcel. 1988. „Les derniers vestiges du parler slave de Boboshtica et de Drenovene (Albanie)“, *Revue des études slaves*, 60/1, Centre d'études slaves, Paris, 139–157.
- Leiwo Martti. 2008. „Study of the Greek Text“. *The Konikovo Gospel / Кониовско еванџелие*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 249–253.
- Lindsted Jouko. 2008. „The Translator and the Editor in their Historical Settings“. *The Konikovo Gospel / Кониовско еванџелие*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 393–402.
- Lindstedt Jouko, Spasov Ljudmil, Nuorluoto Juhani eds. 2008. *The Konikovo Gospel / Кониовско еванџелие*, The Finnish Society of Sciences and Letters, Helsinki.

- Mazon André. 1936. *Documents contes et chansons Slaves de L'Albanie du Sud*, Librairie Droz, Paris.
- Mazon André, Vaillant André. 1938. *L'Évangélaire de Kulakia Un parler Slave du Bas-Vardar*, Librairie Droz, Paris.
- Spasov Ljudmil. 2008. „The Konikovo Gospel in Macedonian Cultural History“. *The Konikovo Gospel / Кониовско еванђеље*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters, 403–430.

Извори

Нов завет на современ македонски стандарден јазик, 2007

Кониовско еванђеље, 18–19 в.

Кулакиско еванђеље, 19 в.

Бобошчанско еванђеље, 19 в.

Трлиско еванђеље, 19 в.

Радомирово еванђеље, 13 в.

Кратовско еванђеље, 14 в.

Македонско четвороеванђеље, 14 в.

Карпинско еванђеље, 14 в.

Summary

The subject of this paper are the first translations of the New Testament in Macedonian contemporary language from the 18th and the 19th centuries: The Konikovo Gospel, The Kulakia Gospel, The Boboščica Gospel and the Trlis Gospel. They are all written in Greek alphabet and each of them is related to a specific dialect of the South-Eastern group of Macedonian dialects. In this paper, we provide an overview of forms used to name Jesus Christ in all four texts and they are comparatively related to the modern translation of the New Testament in Macedonian contemporary language.

The analysis shows that of all the texts, the ones of the Konikovo and the Trlis Gospels are closer to the Old Church Slavonic tradition in regards to naming Jesus Christ; the texts of the Kulakia Gospel, especially the one of the Boboščica Gospel are freer in the selection of nouns, nominal groups and clauses used for naming Jesus Christ.

УДК 811.163.3'243:37.018.43
УДК 37.018.43:[616.98:578.834(497.7)"2020"(047.31)

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
МАКЕДОНИСТИКА 20/2021

БОРЧЕ АРСОВ

**МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ –
НАСТАВА СО ФИЗИЧКО ПРИСУСТВО НАСПРЕМА
НАСТАВА ОД ДАЛЕЧИНА (ИСКУСТВА,
ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ)**

Трудот е примен на 20.6.2021 г.

Р е ц е н з е н т и: проф. д-р Веселинка Лаброска,
проф. д-р Елена Јованова-Грујовска

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ – НАСТАВА СО ФИЗИЧКО ПРИСУСТВО НАСПРЕМА НАСТАВА ОД ДАЛЕЧИНА (ИСКУСТВА, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ)

Апстракт: Во услови на пандемија, во глобални рамки, наставата од далечина во рекордно време стана единствениот, а воедно и најпрактичниот начин за непречено одржување на наставата на сите нивоа од образованието.

Во трудов се претставени искуствата на авторот, како професор по македонски јазик како странски, и тоа на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, РС Македонија и на Државниот универзитет во Аризона, САД. Во анализата се вклучени искуствата од ангажманите на авторот во 2020 година, односно од наставата по македонски јазик како странски одржана од далечина (онлајн), во споредба со искуствата од наставата одржана со физичко присуство во 2019 година – во двата случаја се анализира работата во рамките на двете погоре споменати институции.

Претставени се не само согледувањата на професорот, предизвиците со кои тој се соочувал и перспективите на предавањето на македонскиот јазик како странски, туку и размислувањата на неговите слушатели, врз основа на однапред спроведена анкета.

Клучни зборови: македонски јазик како странски, настава со физичко присуство, настава од далечина, онлајн-настава, искуства

1. Вовед¹

Наставата по македонски јазик како странски е од клучно значење за процесот на афирмацијата на македонската култура надвор од границите на РС Македонија, без разлика дали слушателите на наставата во моментот на нејзиното изведување се наоѓаат надвор од државава или, пак, часовите по македонски јазик ги слушаат во рамките на некоја од програмите организирани во РС Македонија. Предмет на трудов е токму наставата по македонски јазик како странски одржана пред странски студенти, и тоа со физичко присуство наспрема ваквата настава одржана од далечина (онлајн). Вториов тип настава особено се наметнува во 2020 година, земајќи ја предвид глобалната состојба со пандемијата на КОВИД-19 и спреченоста за одржување на наставата со физичко присуство, особено во периодот март–септември 2020 г.

Во трудов се разгледуваат искуствата на авторот при предавањето на македонскиот јазик како странски на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и

¹ Во основа, поттикот за истражувањето и за пишувањето на трудов е Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на научни истражувања (дома и надвор)“ (одржана на 20 и 21 октомври 2020 година во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје и од далечина). Помал дел од трудот е објавен во Зборникот на трудови од Конференцијата, објавен во 2021 г. од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје. Поради строго ограничениот простор од само 10 страници, трудот со интегралната анализа и со прашалниците на македонски и на англиски јазик се објавува целосно во годишното списание „Македонистика“. Голема благодарност до редакцијата на списанието за можноста на македонската научна јавност да ѝ се претстави целосниот резултат од истражувањето.

Методиј“ во Скопје, РС Македонија и на Институтот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона, САД². Без оглед на поширокото искуство на предавање на македонскиот јазик на двете институции неколку години наназад, за потребите на овој труд се земаат предвид само искуствата од ангажманите во 2020 г., односно од наставата по македонски јазик како странски одржана од далечина (онлајн), во споредба со искуствата од наставата одржана со физичко присуство претходната, 2019 година, и тоа во рамките на двете споменати институции.

Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура се одржува веќе 53 години, уште од самиот почеток, односно уште од основањето на Семинарот во далечната 1967 г. Во овој труд се земени предвид лекторските вежби со слушателите во групата на почетно рамниште (A1-A2) на 52. Летна школа одржана во Конгресниот центар во Охрид на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во периодот 5 – 23 август 2019 г. и лекторските вежби со слушателите во групата на истото рамниште на 53. Летна школа одржана од далечина, односно онлајн, на платформата „Зум“ (Zoom) во периодот 17 – 28 август 2020 г., и двете предводени од истиот лектор, д-р Борче Арсов.

Институтот за критични јазици функционира во рамките на Центарот за руски, евроазиски и за источноевропски студии „Меликјан“³ на Државниот универзитет во Аризона. Македонскиот јазик, со прекини, се изучува од самото основање на Институтот, а по неколкугодишна пауза тој беше повторно воведен во 2019 г. и им беше понуден на сите заинтересирани за негово изучување во САД. Освен македонскиот јазик, на Институтот се изучуваат и хебрејскиот, персискиот, турскиот, албанскиот, узбечкиот, ерменскиот, индонезискиот, рускиот, украинскиот, полскиот, српскиот, хрватскиот и босанскиот јазик (последниве три во рамките на еден курс). За повеќето од овие јазици се организира почетен курс, а за некои од јазиците, како што се рускиот и персискиот, покрај почетниот, организиран е и продолжителен курс. Интензивниот курс по македонски јазик трае седум седмици и е конципиран на ист начин како и за сите останати јазици што се изучуваат на Институтот. Во овој труд се земени предвид искуствата од часовите одржани со физичко присуство на Универзитетскиот кампус на Државниот универзитет во Аризона, во Темпи во 2019 г. (во периодот 28 мај – 12 јули) и часовите одржани онлајн на платформата „Зум“ во 2020 г. (во периодот 26 мај – 10 јули).

Во продолжение на трудов, освен искуствата од гледна точка на лекторот/инструкторот, односно на професорот по македонски јазик како странски, се претставени и согледувањата на неговите слушатели, врз основа на претходно спроведена анкета.

² Critical Languages Institute, Arizona State University, USA

³ Melikian Center for Russian, Eurasian and East European Studies

2. Согледувања на професорот

2.1. Настава со физичко присуство

52. Летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура⁴ се одржуваше на познатиот принцип за сите претходни летни школи, вклучувајќи лекторски вежби претпладне и предавања и курсеви по избор попладне. Оваа летна школа траеше три седмици и, според програмата, лекторските вежби се одржуваа секој ден, почнувајќи од 6.8. (со исклучок на 11.8. и на 23.8.2019), со вкупен фонд од 62 училишни часа од по 45 минути. Лекторските вежби се одржуваа во терминот 9:00 – 12:00.

Во групата предводена од лекторот д-р Борче Арсов, која неформално се именуваше „група напреднати почетници“, имаше вкупно 19 семинаристи од 9 земји: Грција, Полска, Романија, Русија, Словачка, Словенија, Србија, Холандија и Чешка. Со оглед на бројката, групава беше најголема на 52ЛШ, што претставуваше своевиден предизвик во работата.

Најголем дел од учесниците во групата потекнуваше од земји од словенско говорно подрачје, што придонесе курсот да се одвива со брзо темпо, а за тоа помогна и фактот што дел од групата веќе имаше предзнаења од македонскиот јазик на почетно рамниште. Како главно учебно помагало се користеше учебникот „Тешкото“ од Симон Саздов, од кој, во рамките на лекторските вежби, беа поминати околу 60%. Оригиналните учебници беа обезбедени и бесплатно им беа поделени на учесниците на 52ЛШ од страна на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Дополнително се користеа и други материјали од други учебници за македонски јазик за странци, како и специјални и оригинални вежби однапред подготвени од страна на лекторот.

На учесниците по секои 4-5 дена настава им се даваше и тест за проверка на знаењата од граматиката, кој вклучуваше и вежби за писмено изразување (однапред подготвени од страна на лекторот и приспособени на однапред подготвената програма за 52ЛШ). Тестовите потоа беа проверувани заедно со лекторот и со останатите учесници во групата. Во текот на целата летна школа семинаристите од групата добија четири вакви теста.

Како дополнителни вежби за време на часовите се работеше и на три македонски поп-песни, а во рамките на лекторските вежби на групата ѝ беа пуштени и два краткотражни македонски филма. На тој начин, освен македонскиот јазик, на семинаристите им се претставија и македонските музика и филм.

Часовите во рамките на лекторските вежби беа организирани во неколку дела: граматика, слушање и разбирање, зборување и пишување. Семинаристите во текот на 52ЛШ секојдневно добиваа домашни задачи, кои успешно ги завршуваа, а работата на часовите секој ден почнуваше со проверка на домашната работа од претходниот ден.

⁴ Понатаму во текстот 52ЛШ.

Со оглед на тоа дека дел од семинаристите од оваа група немаа проблем со разбирање на јазикот беа поттикнати да присуствуваат и да ги посетуваат предавањата, како и попладневните курсеви по избор.

Во поглед на граматичките единици, земајќи го предвид составот на групата, особен предизвик беа запознавањето и усвојувањето на тројниот член, удвојувањето на директниот и на индиректниот предмет, како и употребата на различните глаголски форми во македонскиот јазик за изразување на минатоста. Причината за ова е во фактот дека добар дел од овие граматички карактеристики се особеност, пред сè, за македонскиот јазичен систем и со овој степен на граматикализираност не се познати во останатите словенски јазици.

Интензивниот курс по македонски јазик на Институтот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона во 2019 г.⁵, како што стана збор во Воведот, траеше седум седмици. Програмата беше поделена во два „семестра“, секој од по три и пол седмици и, според силабусот однапред подготвен од страна на инструкторот, таа целосно покри два вистински семестра од изучувањето на една универзитетска програма по странски јазик. Часовите се одржуваа секој ден, и тоа по четири часа во времетраење од по 60 минути, пет пати седмично. Вкупниот фонд изнесуваше 320 часа. Во рамките на часовите, освен со македонскиот јазик, студентите се запознаваа и со литературата, со културата, со историјата и, воопшто, со македонското општество. Во попладневните часови се организираа дополнителни културни активности, филмски проекции, работилници и интересни предавања.

Програмата ја посетуваа вкупно четворица студенти, идни македонисти од САД. Ова е солиден број на студенти во споредба со бројот на студенти на останатите курсеви. Програмата е конципирана на тој начин што на студентите секојдневно однапред им се дава материјал што треба да го подготват за следниот час, како и обемни домашни задачи и проекти/презентации. На крајот од секоја седмица се одржува неделен тест (поделен во три дела: граматика, усно разбирање/зборување и пишување). Освен неделните тестови, во конечната оценка на студентите влегува и нивната редовност на часовите, домашната работа, активноста во текот на часовите, неделните презентации, а речиси една третина од целосната оценка носи конечниот испит, кој се одржува на крајот од секој „семестар“. Во текот на секоја седмица инструкторот им подготвуваше дополнителни презентации за историјата и за културата на Македонија, за македонската кујна, музика и филм, за македонскиот јазик во споредба со останатите словенски и со балканските јазици итн. Инструкторот беше задолжен да им биде дополнително достапен на студентите најмалку по два часа седмично (за консултации).

Како главно учебно помагало се користеше учебникот „Macedonian: A Course for Beginning and Intermediate Students. 3rd, Revised Edition“ од Кристина Крамер и Лилјана Митковска, од кој, беа поминати околу 60%. Слушателите на курсот однапред беа информирани за учебникот и самите требаше да го обезбедат пред почетокот на наставата. Дополнително се користеа и други

⁵ Понатаму во трудот: ИКЈ 2019.

материјали од други учебници за македонски јазик за странци (пред сè, од учебникот „Божилак“ од Татјана Гочкова-Стојановска и Искра Пановска-Димкова), како и специјални и оригинални вежби однапред подготвени од страна на инструкторот. Особено важно да се спомене е и користењето на специјализираната платформа за учење Канвас (*Canvas*⁶), која е вклучена во системите на Државниот универзитет во Аризона и до која имаат пристап сите професори и студенти. Оваа алатка е особено моќна, но за потребите на програмата во 2019 г. се користеше многу мал дел од неа, и тоа делот за „дневникот за работа“, каде што професорот секојдневно, по секој час пополнуваше што е сработено во текот на тој ден, кои способности и знаења ги стекнале студентите од наученото во текот на денот и забележуваше кои материјали, задачи или вежби се за домашна работа. Оваа платформа, освен за информирање на студентите, има и многу други функции, како што е можноста за брзо споделување на сите дополнителни е-материјали со слушателите. Оваа опција не беше толку користена во 2019 г., со оглед на можноста дополнителните материјали да им се делат на слушателите во форма на копии (во црно-бела техника и во боја).

На почетокот од јули, кон крајот на програмата, се одржа и Македонска културна вечер на која студентите по македонски јазик во рамките на ИКЈ2019 покажаа што научиле, преку читање на современа македонска поезија, преку мултимедијално претставување на македонскиот јазик, но и на македонските култура, литература и историја, како и преку демонстрација на македонските ора и на најпознатите македонски туристички дестинации. На крајот од културната вечер публиката имаше можност да проба дел од македонската кујна и тоа преку специјалитети што ги подготвија самите студенти со помош на инструкторот.

Во поглед на граматичките единици, земајќи го предвид фактот дека сите учесници беа родени зборуваачи на англискиот јазик, за разлика од групата на 52ЛШ, главен предизвик за совладување беше глаголскиот вид во македонскиот јазик, а во тој контекст, и употребата на различните глаголски форми во македонскиот јазик за изразување на минатоста. Членот во македонскиот јазик за оваа група не претставуваше преголем предизвик, со оглед на структурата на англискиот јазик и постоењето на определениот и на неопределениот член и во овој јазик. Слично како и со групата од 52ЛШ, особено внимание беше потребно да се посвети и на удвојувањето на директниот и на индиректниот предмет, како сосема нова граматичка особеност за зборуваачите на англискиот јазик.

Несомнено е дека наставата со физичко присуство има повеќе предности од недостатоци. Од гледната точка на професорот, најголемите предности се:

1. Поприродна средина за предавање, односно „реален“ физички простор при наставата со физичко присуство (без разлика дали станува збор за настава во училница или во друг простор), наспрема виртуелната средина при онлајн наставата.

⁶ The Canvas Learning Management Platform: <https://www.instructure.com/canvas/>

2. Користењето вистинска табла за пишување, што, врз основа на личното искуство на професорот, придонесува и за подобра концентрација на слушателите, кои го следат начинот на пишување на професорот, но и неговите движења при нагласувањето на важните делови од напишаното. Овде, за професорот е клучна можноста за искористување на целиот простор од таблата наеднаш, користејќи слободни движења со раката и пишувајќи неправилни линии, стрелки, како и можноста за заокружување и/или подвлекување на напишаното и сл., што е потешко изводливо (и/или бара повеќе време) при користењето виртуелни табли или споделени документи (како „Гуглдок“ – *GoogleDoc*) и сл.

3. Поголема можност за користењето на движењата на телото и на гестикулациите при објаснувањето на тематските единици и на лексиката. Голем број истражувања докажуваат дека придружните гестикулации при учењето зборови и изрази од странски јазик придонесуваат за подобри резултати при помнењето на непознатите зборови. На пример, глаголите што означуваат специфични дејства (како *клоца*, *лиже*, *зема*) предизвикуваат претстава во мозокот за оние делови од телото што се користат за остварување на тоа дејство (на пример, *сѝајало/ноџа*, *јазик*, *дланка/рака*). (Macedonia 2014). Оттаму, на пример, за да го објасни значењето на глаголот *клоца*, инструкторот, освен со користењето синоними или описно објаснување на значењето (на пример, *удира со ноџа*) може едноставно и сликовито, со помош на своето тело, да го имитира движењето „клоца“.

4. Непостоењето можност за посериозни технички проблеми што ќе влијаат на одржувањето на наставата, а, доколку се појават, полесно може да се најде начин тие да се надминат на самото место. Во случај со проблем со техниката, професорот лесно може да премине на некоја друга задача и вежба кога наставата е со физичко присуство. Кога наставата се одвива од далечина, само еден, навидум ситен, технички проблем може целосно да ја попречи наставата (на пример, ненадејно расипување на микрофонот на професорот, софтверска грешка на компјутерот или на апликацијата на професорот што, пак, може да доведе до потреба за исклучување и за вклучување на компјутерот одново, нестабилна интернет-конекција или целосен прекин на конекцијата).

5. Можноста за комбинирање на настава со физичко присуство со користењето мултимедијални средства (во зависност од понудените можности од страна на организаторот). На Летната школа, за жал, условите не дозволуваат користење на многу мултимедијални средства. Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура на располагање имаше само еден видеопроектор и еден преносен компјутер за сите учесници и за сите лектори. Дополнително, за одржувањето на вежбите за слушање и за разбирање, лекторот самостојно се снаоѓаше, користејќи го својот мобилен телефон и свој преносен *блуџуи* звучник. На ИКЈ2019, од друга страна, секоја училница беше опремена со видеопроектор и со компјутер, којшто, беше поврзан со звучници интегрирани во таблата за пишување. Ова придонесе за користењето на многу повеќе аудио-и видеовежби, како и вметнувањето на голем број мултимедијални презентации во наставата, преку кои многу појасно и сликовито можат да се претстават

тематските единици, а тоа е особено важно особено при учењето на вокабуларот.

6. Можноста за поедноставен пристап при предавањето и при оспособувањето на слушателите да пишуваат ракописно (на рака и на табла), користејќи ја македонската кирилица.

7. Користењето печатен учебник и можноста да се прават физички белешки и потсетници во самиот учебник. Доколку се користи печатен учебник и при онлајн наставата, ова не би можело да се земе како предност само на наставата со физичко присуство. Доколку, пак, материјалот е целосно онлајн, односно електронски, професорот и слушателите ќе мораат самите да ги печатаат материјалите, со што не само што се губат дополнителни средства туку се губи и квалитетот на материјалите во ситуација кога електронските материјали се во боја, а професорот или слушателот имаат на располагање печатач во црно-бела техника.

8. Можноста за користењето на македонскиот јазик во секојдневниот живот во текот на курсот (во зависност од местото на одржување на курсот). Една од главните предности на Летната школа во Охрид во споредба со интензивната програма на Центарот за критични јазици во Аризона е фактот што првава се одржува во средина каде што македонскиот јазик е главен официјален јазик, односно во РС Македонија. Оттаму, слушателите имаат силен контакт со македонскиот јазик и со македонската култура не само во текот на часовите, туку постојано, преку секојдневната комуникација со останатите слушатели од другите групи и од други земји, но и на улица, во продавница, во ресторан/кафуле итн. На Институтот за критични јазици, за жал, слушателите ја немаат оваа можност поради местото на одржување на курсот, а тоа е средина каде што официјален јазик не е македонскиот, туку англискиот. Ваквите ситуации и вежби за конверзација мораа да бидат „вештачки“ изведувани во училницата преку игри со улоги.

9. Можноста наставата лесно да се „изнесе“ од училницата и, повремено, дел од часовите да се одржуваат во надворешни услови. Ова особено важи за Летната школа во Охрид, во чиешто рамки, кога дозволуваат временските услови, дел од групите дури и во целост ги одржуваат лекторските вежби во дворот или на терасата од Конгресниот центар. Врз основа на досегашното искуство и од споделените искуства на слушателите во минатото, ова е многу позитивно прифатено. Дополнително, ваквите часови изведувани во природни услови дозволуваат слушателите да се стават во реални ситуации и многу практично да ги користат изразите и лексиката научени во училницата: на пример, пазарување, нарачување во ресторан/кафуле, прашување за насоки и сл. На Институтот за критични јазици, за жал, слушателите ја немаат оваа можност освен во погоре споменатите т.н. „вештачки“ услови изведувани во училницата преку игри со улоги.

2.2. Настава од далечина

Педесет и третата летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура⁷ имаше сосема нов лик и целосно беше одржана од далечина. Во рамките на оваа летна школа, лекторските вежби се одржуваа во скратен формат, односно, секој работен ден, од понеделник до петок, почнувајќи од 17.8. (со исклучок на 22.8. и на 23.8.2020), со вкупен фонд од 30 училишни часа од по 45 минути. Лекторските вежби се одржуваа во терминот 10:00 – 12:30. Наставата и дополнителните активности се одржуваа на платформата „Зум“ (Zoom).

Во групата имаше вкупно 4 семинаристи од 3 земји, и тоа од: Грција, Србија и Хрватска.

Првите три учеснички во групата потекнуваат од земји од словенско говорно подрачје, а учесничката од Р Грција, всушност, е роден зборуваач на македонскиот јазик, што придонесе курсот да се одвива со многу брзо темпо, а за тоа помогна и фактот што дел од групата веќе имаше предзнаења од македонскиот јазик на почетно рамниште. Како главно учебно помагало се користеа делови од електронската верзија на учебникот „Тешкото“ од Симон Саздов, но беа користени и е-материјали од други учебници, и тоа, пред сè, учебникот „Божилак“ на Искра Пановска-Димкова и Татјана Гочкова-Стојановска, како и учебникот „Macedonian: A Course for Beginning and Intermediate Students. 3rd, Revised Edition“ од Кристина Крамер и Лилјана Митковска. Дополнително, се користеа и многу други материјали, односно авторски вежби за граматика, за конверзација, за слушање и разбирање и за пишување, однапред подготвени од страна на лекторот. Дел од таквите материјали подразбираа интерактивни вежби за конверзација, опишување на личности што учесниците ги гледаат на екраните, ориентација на мапа и давање инструкции како да се стигне од точка А до точка Б, слушање македонски песни и заедничко откривање на текстот на песната итн. Всушност, онлајн-часовите се покажаа дури и како подобар начин на организирање и на изведување ваков тип вежби.

Материјалите за работа беа споделувани со учесниците преку алатките на „Гугл“ (Google) и во одделна папка за секој ден од 53ЛШ на „Гугл драјв“ (Google Drive) се водеше евиденција за сработеното за време на часот, за тоа што научиле семинаристите, како и потсетување/евиденција за домашните задачи. Во секоја папка, еден ден пред часот, беа споделувани извадоци од електронските верзии на споменатите учебници, како и другите материјали потребни за лекторските вежби одржани на датумот, со кој, воедно, и беше именувана секоја од папките. Дополнително, секој учесник имаше и своја посебна папка до која пристап имаа само тој и лекторот, каде што учесниците ги прикачуваа своите домашни работи и каде што лекторот директно ги внесуваше своите корекции и забелешки. На овој начин, наставата се одржуваше сосема организирано и без проблеми, а за тоа помогна и подготвеноста на учесниците за работа со споменатите алатки. Во недостиг на

⁷ Понатаму во текстот: 53ЛШ.

вистинска табла за пишување, се користеше еден заеднички документ („Гуглдок“), до кој сите слушатели имаа пристап за време на часовите, но и по часовите. Позитивната страна на ваквиот тип „виртуелна табла“ е тоа што сè што е напишано останува и по часовите, па слушателот може во секое време да пристапи до документот, каде што останува сè што било напишано уште од самиот почеток на наставата. Оваа можност, секако, не постои кога се користи вистинска табла, бидејќи еднаш напишаното мора да се избрише за повторно да се користи истата табла.

Како дополнителни вежби за време на часовите се работеше и на две македонски поп-песни, а како дел од домашните работи, но и на дискусиите во рамките на лекторските вежби со групата беа споделени интернет-врски до два краткометражни македонски филма, како и до еден македонски документарен филм. На тој начин, освен македонскиот јазик, на семинаристите делумно им беа претставени и македонските музика и филм.

Часовите во рамки на лекторските вежби беа организирани во неколку дела: граматика, слушање и разбирање, зборување и пишување. Семинаристите во текот на 53ЛШ секојдневно добиваа домашни задачи, кои успешно ги завршуваа, а работата на часовите секој ден почнуваше со проверка на домашната работа од претходниот ден. Со оглед на тоа дека ниту еден од семинаристите од оваа група немаше проблем со разбирање на јазикот, тие беа поттикнувани да ги следат и предавањата и курсевите од далечина, кои беа објавувани на интернет-страницата на Семинарот.

Интензивната летна програма по македонски јазик на Институтот за критични јазици при Државниот универзитетот во Аризона во 2020 г.⁸, исто така, поради пандемијата на КОВИД-19 беше одржана целосно од далечина. Сепак, за разлика од многу други програми и летни курсеви и семинари, оваа програма не претрпе никакви промени во поглед на обемот. Часовите со инструкторот се одвиваа со истиот обем како и претходната година, односно вкупниот фонд беше 320 часа. Особен предизвик беше временската разлика меѓу слушателите, кои се наоѓаа во различни држави, но и во различни временски зони во САД, а уште поголема беше разликата со професорот, кој физички се наоѓаше во РС Македонија. Сите настани, вклучително и наставата беа закажувани според временската зона „Mountain Standard Time“, во која се наоѓа државата Аризона, а со РС Македонија, временската разлика е +9 часа. Така, наставата за студентите што се наоѓаа во иста временска зона со Аризона почнуваше во 8:30, а за професорот во 17:30.

Во 2020 г. програмата ја следеа седуммина студенти од САД. Иако целосната програма се одвиваше од далечина, концептот остана сосема ист како и во 2019 г. (в. погоре). Главно учебно помагало и во 2020 г. беше учебникот „Macedonian: A Course for Beginning and Intermediate Students. 3rd, Revised Edition“ од Кристина Крамер и Лилјана Митковска. Повторно, обврска на студентите беше самите да го обезбедат учебникот пред почетокот на наставата, а сите останати материјали беа споделувани со студентите во електронска

⁸ Понатаму во текстот: ИКЈ2020.

форма. Се користеа материјали и од учебникот „Божилак“ од Татјана Гочкова-Стојановска и Искра Пановска-Димкова. Покрај стандардните вежби однапред подготвени од страна на лекторот, беа воведени и нови интерактивни онлајн-вежби за конверзација. Наставата и дополнителните активности се одржуваа на платформата „Зум“ (Zoom). Во текот на летната програма во 2020 г. користењето на платформата „Канвас“, спомената погоре, беше клучно во наставата. Освен за потребите споменати погоре, во 2020 г., поради специфичната природа на одржување на наставата, „Канвас“ се користеше многу почесто. Освен секојдневното споделување на дополнителните е-материјали преку оваа платформа, таа се користеше и за домашните задачи, но и за неделните тестови, како и за конечните испити на крајот од секој семестар. Преку своите кориснички сметки на платформата студентите ги прикачуваа своите домашни задачи (напишани на компјутер или на рака, а потоа, во вториот случај, фотографирани со нивните паметни телефони), а инструкторот, преку својата платформа специјализирана за професори ги прегледуваше и ги оценуваше. Неделното тестирање и конечните испити на крајот од двата семестра, исто така, се одвиваа на „Канвас“, при што од слушателите се бараше за време на полагањето да бидат вклучени на платформата „Зум“ со своите камери и им се кажуваше времето што го имаат за работа на секој од трите дела: граматика, пишување и зборување/разбирање. Исто како и на Летната школа, како виртуелна табла се користеше виртуелен заеднички „Гуглдок“, до кој, во секое време, имаа пристап сите слушатели и професорот.

И во рамките на ИКЈ2020 од далечина, се одржа Македонска културна вечер на која студентите по македонски јазик, преку интерактивна мултимедијална презентација го претставија македонскиот јазик, но и македонската култура, литература и историја. Овој виртуелен настан, како и целосната програма, се одвиваше на платформата „Зум“, а на неа се приклучија сите заинтересирани учесници на сите јазици понудени на ИКЈ2020.

Предностите на наставата од далечина во споредба со наставата со физичко присуство се во помал број, а во прв ред се издвојуваат:

1. Можноста за подготовка и за изведување на наставата од удобноста на домот.
2. Можноста (но, и потребата) за употреба на многу повеќе мултимедијални вежби, задачи и презентации, кои лесно се споделуваат со слушателите преку модерните интернет-алатки и платформи.
3. Опцијата „Breakout Rooms“ на платформата „Зум“ за поедноставна поделба на слушателите во помали групи за дијалогски вежби, без притоа да си пречат едни на други.
4. Виртуелната табла за пишување и можноста до неа да се пристапи во секое време и на секое место (за време на часовите и по нив).

3. Согледувања на слушателите на наставата

Со цел во трудов да се вклучат и согледувањата на слушателите на наставата со физичко присуство и од далечина на двете програми беше подготвена анкета во форма на анонимен интернет-прашалник (преку „Гугл формс“ – *Google Forms*), кој им беше испратен на сите 34 учесници. Прашалникот имаше две верзии: една за слушателите на настава по македонски јазик како странски со физичко присуство и една за слушателите на настава по македонски јазик како странски од далечина. Двете верзии од прашалниците им беа понудени на слушателите на македонски и на англиски јазик. На крајот од трудов се дадени сите четири прашалници.

Секој од прашалниците содржеше по 34 прашања од кои најголем дел беа со одбирање на одговорот/одговорите и/или со простор за дообјаснување на одговорот од претходното прашање. Дел од прашањата беа исти и во двата прашалника со мала разлика во редоследот. Во продолжение се прикажани заклучоците од анкетата, со осврт на прашањата на кои имаше повпечатливи одговори.

Од вкупниот број поканети испитаници (34), на прашалниците одговорија вкупно 23 испитаници.

3.1. Настава со физичко присуство

Од вкупниот број слушатели (23) на програма по македонски јазик како странски со физичко присуство во 2019 г., на соодветниот прашалник одговорија вкупно 13 испитаници, од кои 11 слушатели на 52ЛШ и 2 слушатели од Програмата на ИКЈ2019.

Запрашани да ја оценат тежината на содржината на програмата (само на часовите со професорот/лекторот) со оцена од 1 (многу лесно) до 5 (многу тешко), најголем број од испитаниците (7) ја избраа оценката „2“, петмина од испитаниците ја избраа оценката „3“, а само еден испитаник тежината на содржината ја оцени со „4“.

Најголем дел од испитаниците (11) беа задоволни од бројот и од застапеноста на мултимедијалните материјали и вежби (аудио, видео, презентации и сл.) во текот на часовите, додека двајца испитаници сметаа дека ќе беше подобро да имаше и повеќе. Во поопширните одговори на ова прашање, испитаниците слушатели на 52ЛШ ги споменуваат недоволните технички услови на самото место, но најголем дел од учесниците, без разлика на програмата, главно беа задоволни од користењето на вакви материјали (презентации, песни, куси филмови, вежби со слушање и со гледање).

Запрашани дали потребата од повеќе мултимедијални вежби (аудио, видео, презентации и сл.) е поголема само доколку наставата се одржува од далечина (онлајн), 10 испитаници одговорија со „Не“, двајца со „Да“, а еден испитаник одговори поопширно „Добро е кога има мултимедијални вежби во наставата со физичко присуство, но не е пресудно.“

На прашањето „Дали сметате дека физичкото присуство на професорот и на учениците е клучно за успешноста на програмата?“⁹, дури 11 испитаника одговорија со „Да“, а само двајца со „Не“. Меѓу дообјаснувањата на одговорите ги издвојуваме следниве: „Затоа што тоа е средина каде што се зборува и се слуша само македонски. Кога сме во Охрид сите заедно, со странците можеме да зборуваме само на македонски. Кога сме на настава од далечина, сепак, сме на нашата јазична територија и по часовите не зборуваме македонски како што би било кога би биле сите во Охрид.“; „Подобар контакт меѓу професорот и учениците, можност за групна работа“; „Личен контакт, енергија, динамика на групата“; „Мислам дека студентите можат многу лесно да се приспособат на учењето од далечина ако тие навистина сакаат да научат. Многу зависи од мотивацијата, но јас сум 100% сигурен/сигурна дека странскиот јазик се учи многу полесно ако сме во средината, каде што јазикот се користи секојдневно. Значи, да, учењето од далечина може да помогне, но потребна е интеракција со други зборуваачи за да се премине од слушање и разбирање на зборување.“

Единаесет испитаници беа задоволни од материјалите што се користеа во наставата по македонски јазик (учебник, вежби, дополнителни материјали, аудиовежби и сл.), додека двајца испитаници слушатели на 52ЛШ не беа задоволни од главниот учебник користен на лекторските вежби. Задоволството кај поголем дел од испитаниците се должи на умешно комбинирањето на материјали и вежби од различни учебници од страна на професорот. Еден испитаник од ИКЈ2019 го напиша следново: „Учебникот што го користевме (Крамер) беше одличен. Имав постаро издание од книгата, но сметам дека новото издание е уште подобро од претходното. Вежбите навистина ми помогнаа. Сепак, дополнителните вежби од учебникот на македонски јазик⁹ уште повеќе ми помогнаа, со оглед на тоа што и упатствата беа целосно на македонски уште од самиот почеток.“

На прашањето „Дали сметате дека гестикулациите и, воопшто, движењето со телото на професорот се еден од клучните елементи при учењето на странски јазик?“⁹ 9 испитаници одговорија потврдно, тројца одговорија одречно, додека еден испитаник наведе „Никогаш не сум размислувал за ова прашање.“ Меѓу подеталните одговори ги наведуваме следниве: „Со своите гестикулации и движења со телото, професорот ги мотивира студентите да учат повеќе, ја шири својата енергија врз другите учесници во наставата.“; „Комуникацијата во живо е невозможна без изразите на лицето и без гестикулации, кои можат да се разликуваат кај различни народи.“; „Да, има истражувања што укажуваат на тоа дека користењето на гестикулации и движења со телото при учењето странски јазик даваат подобри резултати.“

Во продолжение на горното прашање, запрашани „Дали сметате дека во поглед на (точното) разбирање на гестикулациите/движењето на телото подобро ќе беше наставата да се одвива од далечина (онлајн)?“⁹ 11 испитаници одговорија одречно, еден испитаник одговори потврдно, а еден испитаник одговори дека немаше да има голема разлика. Одречните одговори најчесто беа

⁹ Се мисли на учебникот „Божилак“ од Татјана Гочкова-Стојановска и Искра Пановска-Димкова.

дообјаснувани од испитаниците со одговори во корист на наставата со физичко присуство: „Преку тонот и гласот на професорот можеме да разбереме кога тој сака да ни нагласи дека тоа што го зборува е многу важно, но кога се во прашање гестикациите, тоа е нешто што не може да се изведе од далечина, преку онлајн настава.“; „Не, бидејќи техниката може да ја наруши синхронијата на звукот, артикулацијата и гестикацијата“. Еден од испитаниците дообјасни „Јасниот начин на зборување и добрите професорски способности се поважни од гестикациите.“, а еден одговори дека не мисли дека има разлика меѓу двата типа настава во поглед на гестикациите/движењата на телото.

На прашањето/тврдењето „Најтешко за учење/совладување од материјалот ми беше (одберете најмногу 3 полиња):“ беа понудени следните одговори:

- македонската кирилица,
- членот во македонскиот јазик,
- видот кај глаголите (свршени и несвршени),
- лексиката,
- удвојувањето на објектот,
- минатите времиња во македонскиот јазик,
- предлозите во македонскиот јазик,
- разбирањето,
- пишувањето,
- зборувањето,
- друго.

Најголем дел од испитаниците (8) меѓу трите полиња го имаше избрано „удвојувањето на објектот“, на второто место, избрани од по вкупно 6 испитаници, беа „членот во македонскиот јазик“, „минатите времиња во македонскиот јазик“ и „видот кај глаголите (свршени и несвршени)“. Останатите можности беа избрани од не повеќе од двајца испитаници.

Во овој контекст е мошне значајно да се спомене дека полето „удвојувањето на објектот“ го имаа избрано и испитаниците учесници на 52ЛШ и оние на ИКЈ2019, односно постои преклопување меѓу родените зборувачи на словенските јазици и родените зборувачи на англискиот јазик. Го издвојуваме „видот кај глаголите (свршени и несвршени)“, кој го имаа избрано двајцата испитаници слушатели на програмата на ИКЈ2019, а истите го немаа избрано „членот во македонскиот јазик“¹⁰. Спротивно од ова, сите шестмина испитаници слушатели што го избрале „членот во македонскиот јазик“ се од 52ЛШ, односно, во најголем број родени зборувачи на словенски јазик.

Меѓу дообјаснувањата на прашањето погоре од учесниците на 52ЛШ издвојуваме: „Јас сум од Србија и постојат многу сличности меѓу српскиот и македонскиот јазик. Со оглед на тоа што во српскиот јазик нема член, тоа ми беше најтешко да го научам. Останатото беше лесно.“; „Во мојот мајчин јазик членот не се користи. Предлозите се слични, ама имаат различна употреба. Кога треба да зборувам, многу ми влијае и ме блокира мајчиниот јазик, бидејќи се

¹⁰ Ова подобро се гледа кога ќе се земат предвид одговорите и на испитаниците слушатели на наставата од далечина. Во случајов има само двајца испитаници слушатели од ИКЈ2019.

многу слични, а, од друга страна, се многу различни кога се во прашање лексиката и зборообразувањето (негативен трансфер во учењето)“. Двајцата испитаници слушатели на ИКЈ2019 што одговорија на прашалникот немаа дообјаснување во продолжение на прашањето.

Единаесет испитаници одречно одговорија на прашањето/тврдењето „Споменатите тешки делови за совладување од погоре ќе ги совладав подобро доколку програмата се одвиваше од далечина (онлајн).“, еден испитаник додаде „Можеби“, а еден „Нема разлика. Професорот беше одличен, моето чувство за јазик влијае најмногу“. Од другите дообјаснувањата ги издвојуваме следниве: „Повеќе ми се допаѓа наставата со физичко присуство во споредба со наставата од далечина. Мислам дека резултатот можеби би бил ист, но сигурно не би бил подобар кога наставата би била онлајн.“; „Личниот контакт со професорот е важен за мене.“.

На прашањето/тврдењето „Предностите на наставата со физичко присуство се (одберете максимум 3 можности):“ беа понудени следните одговори:

- поприродна средина за учење;
- вистинска табла за пишување;
- подобар впечаток од/подобро разбирање на движењата/гестикациите на професорот;
- нема простор за посериозни технички проблеми што ќе влијаат на одржувањето на наставата;
- можност за комбинирање на настава со физичко присуство со користењето мултимедијални средства;
- се чувствувам послободно и имам помалку трема;
- можноста да научам да пишувам на македонски ракописно (на рака) и на табла;
- користењето на печатен учебник¹¹;
- друго.

Најголем дел од испитаниците (9) на прво место ја избраа „поприродната средина за учење“, на второто место, со вкупно 7 одговори е „подобар впечаток од/подобро разбирање на движењата/гестикациите на професорот“, а на трето место, со по 4 одговори, беа избрани полињата „нема простор за посериозни технички проблеми што ќе влијаат на одржувањето на наставата“, „можност за комбинирање на настава со физичко присуство со користењето мултимедијални средства“ и „користењето на печатен учебник“. Како „друго“ еден испитаник додаде: „поголема е веројатноста со поголемо внимание да се следи наставата“. Од дообјаснувањата издвојуваме: „Мислам дека средината за учење е многу важна. Ако сме во нашиот дом и го слушаме предавањето онлајн, потоа ние сме во нашата јазична средина, каде што го зборуваме мајчиниот јазик. Ако сме во училница, зборуваме македонски со другите ученици. Исто така, кога наставата е онлајн може да дојде до проблеми со губење на конекцијата и може да се случи да не разбереме добро што зборува професорот.“; „Во виртуелна средина,

¹¹ Во случајов се зема предвид претпоставена ситуација кога во наставата е вклучен единствено е-материјал.

кога наставата е од далечина, поверојатно е да не ја следам наставата со истото внимание како кога наставата е со физичко присуство. Часовите со физичко присуство подобро ми го задржуваат вниманието и ми овозможуваат да ја следам предвидената програма.“

Единаесетмина испитаници сметаат дека наставата со физичко присуство нема негативни страни, додека еден испитаник смета дека негативна страна на ваквата настава е „потребата да се биде на одредено место.“ Еден испитаник не дал одговор кои се негативните страни, иако на претходното прашање одговорил потврдно.

На прашањето/тврдењето „Предностите на наставата од далечина се (одберете максимум 3 можности):“ беа понудени следните одговори:

- можноста за следење на наставата од удобноста на мојот дом/канцеларија;
- користењето на многу повеќе мултимедијални вежби и интернет-алатки;
- се чувствувам послободно и имам помалку трема;
- можноста да научам да пишувам на македонски на компјутер;
- можноста да добијам многу повеќе електронски материјали;
- можноста да бидам само виртуелно присутен/присутна без да посветувам многу внимание на деловите од наставата што не ме интересираат;
- виртуелната табла за пишување (и можноста за пристап до неа кога сакам и каде сакам);
- подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот;
- друго.

Убедливо најголем дел од испитаниците (11) на прво место ја избраа „можноста за следење на наставата од удобноста на мојот дом/канцеларија“. На второ место, со вкупно 5 одговори, е „можноста да добијам многу повеќе електронски материјали“, а останатите можности беа со по еден, два или три одговора, со исклучок на полето „подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот“, кое не беше избрано од ниту еден испитаник.

Деветмина испитаници сметаат дека наставата од далечина има негативни страни, наспрема останатите 4 испитаници, кои мислат дека овој тип настава нема негативности. Меѓу негативните страни што испитаниците ги набројаа ги наведуваме следниве: „Техничките проблеми влијаат врз процесот на учење и нема комуникација во живо.“; „Недостиг од комуникација меѓу слушателите.¹²“; „Тешко ми е да се концентрирам додека студирам/работам од дома и се чувствувам дека поминувам многу време пред компјутерот.“

Запрашани да го оценат своето задоволство од наставата и од начинот на предавање со физичко присуство“ со оцена од 1 (воопшто не сум задоволен/задоволна) до 5 (Многу сум задоволен/задоволна) 12 испитаници ја избраа оценката „5“, а еден испитаник оценката „4“.

¹² Овде се мисли на фактот дека при наставата од далечина главен акцент се става на релацијата *професор–студент*, додека постои недостиг од релацијата *студент–студент* меѓу слушателите, која е присутна секогаш при наставата со физичко присуство.

На прашањето/тврдењето „Наставата ќе беше поедноставна за следење ако беше од далечина (онлајн).“ 11 испитаници одговорија одречно, додека двајца одговорија потврдно, објаснувајќи дека при наставата од далечина „има повеќе комфор при пишувањето и повеќе можност за самостојно учење“. Од дообјаснувањата на потврдните одговори издвојуваме: „Брзата реакција (во случаите кога нешто не разбирам) многу потешко се остварува од далечина.“; „Учењето преку интернет бара премногу напор.“; „Ми се допаѓаат и наставата со физичко присуство и наставата од далечина, но мислам дека е најдобро да се биде физички присутен во земјата во којашто се зборува јазикот што се учи.“

На прашањето/тврдењето „Мојот успех ќе беше поголем ако наставата беше од далечина (онлајн).“ сите 13 испитаници одговорија одречно. Од дообјаснувањата ги издвојуваме следниве: „Мислам дека ми помогна тоа што бев со луѓе од други држави и што со нив зборував само на македонски јазик. По лекторските вежби можев да го прашам професорот сè што ме интересираше.“; „Повеќе сакам настава *лице в лице*, а учењето од далечина ми предизвикува негативни емоции.“; „Мојата мотивација за настава од далечина немаше да биде толку голема.“

Осуммина од испитаниците одговорија дека биле учесници и на друг курс/друга програма за учење јазик со физичко присуство. Петмина од нив се исто задоволни од другиот курс/другата програма во споредба со курсот/програмата по македонски јазик, а тројца одговорија дека се позадоволни од курсот/програмата по македонски јазик за која го пополнуваа прашалникот.

На крајот, на прашањето/тврдењето „Доколку оваа програма во иднина е понудена од далечина (онлајн) би сакал/сакала да учествувам и на тој начин.“ деветмина од испитаниците одговорија потврдно, а двајца испитаници одговорија одречно. Еден испитаник дообјасни: „Би размислил да учествувам на настава од далечина ако курсот го води истиот инструктор, и тоа се должи на веќе остварениот однос со инструкторот *лице в лице*, а НЕ поради интерес за продолжување на курс по македонски од далечина.“, а еден испитаник имаше забележано: „Претпочитам да учествувам на курс со физичко присуство, но би се приклучил/приклучила на курс од далечина ако тоа е единствената понудена можност.“

На крајот на прашалникот на испитаниците им беше оставен простор за дополнителни забелешки, од кои ги издвојуваме следниве: „Не е многу важно дали часовите се со физичко присуство или од далечина. Најголемата предност на Летната школа е контактот на студентите надвор од училницата. Кога сме во Охрид, ние сме изложени на македонскиот јазик за време на подолг период и во секојдневните ситуации: во продавниците, во рестораните, па сè до опуштените разговори меѓу учесниците. Тоа е најдобриот начин за совладување на јазикот – кога сме изложени на него, а тоа не постои кога наставата е од далечина.“; „Прекрасно е кога можете да го научите јазикот во јазичното опкружување, односно можноста веднаш да го користите во практиката. Учењето македонски јазик во Македонија е одлично!“; „Прашалникот беше интересен. Се надевам дека одговорите се доволно јасни и исцрпни.“

3.2. Настава од далечина

Од вкупниот број слушатели (11) на програма по македонски јазик како странски од далечина во 2020 г., на соодветниот прашалник одговорија вкупно 10 испитаници, од кои 4 слушатели на 53ЛШ и 6 слушатели на Програмата од далечина на ИКЈ2020.

Запрашани да ја оценат тежината на содржината на програмата (само на часовите со професорот/лекторот) со оцена од 1 (многу лесно) до 5 (многу тешко), најголем број од испитаниците (6) ја избраа оценката „3“, двајца од испитаниците ја избраа оценката „4“, а по еден испитаник тежината на содржината ја оценија со „2“ и со „1“.

Најголем дел од испитаниците (6) беа задоволни од бројот и од застапеноста на мултимедијалните материјали и вежби (аудио, видео, презентации и сл.) во текот на часовите, двајца испитаници сметаа дека имаше и повеќе од доволно, додека останатите двајца сметаа дека ќе беше подобро да имаше и повеќе. Во поопширните одговори на ова прашање има два благо спротивставени одговора од двајца од испитаниците слушатели на ИКЈ2020: „Со оглед на тоа што часовите беа онлајн 4 часа дневно, не мислам дека ќе беше подобро да се поминува повеќе време пред екранот поради напрегањето на очите. Сепак, часовите ќе ми се допаднеа уште повеќе, доколку имаше повеќе музика, филмови и повеќе креативни вежби што ќе ги правевме надвор од наставата.“; „Иако часовите се одржуваа онлајн, професорот успеваше да направи часовите да изгледаат исто толку интерактивно како и часовите со физичко присуство. Со оглед на тоа што курсот се одвиваше четири часа дневно, 5 дена неделно, имаше потреба од многу повеќе добро осмислени мултимедијални вежби, отколку што има потреба на еден обичен курс. Сум учествувал/учествувала на други курсеви по јазик каде што со употребата на мултимедијални алатки како „Кахут“ (*Kahoot*) се добиваше впечаток дека се поедноставува материјалот до граници на тривијалност, а ниту еден од материјалите користени од страна на професорот по македонски јазик не остави таков впечаток.“

Запрашани дали потребата од повеќе мултимедијални вежби (аудио, видео, презентации и сл.) е поголема само доколку наставата се одржува од далечина (онлајн), 5 испитаници одговорија со „Не“, четворица со „Да“, а еден испитаник одговори поопширно: „Употребата на повеќе вежби за слушање кога наставата се одржува од далечина е многу полезна.“

Впечатливо е тоа што на прашањето „Дали сметате дека физичкото присуство на професорот и на учениците е клучно за успешноста на програмата?“ бројот на испитаници што одговорија со „Да“ и бројот на испитаници што одговорија со „Не“ беше подеднаков: 5. Несомнено, причината за ова е фактот што сите испитаници што одговараа на конкретниов прашалник ја слушале програмата (само) од далечина. Меѓу дообјаснувањата на одговорите ги издвојуваме следниве: „Не, според мене нема разлика меѓу учењето на

јазикот во виртуелна или во вистинска училница. Во виртуелната училница имавме доволно интеракција, односно исто толку колку што би имале и во вистинска училница. Исто така, учењето од далечина е поудобно: може да се чуе сè што зборува професорот (во минатото, на часовите по други странски јазици се случувало да имам проблеми убаво да го слушам професорот кога тој/таа ќе се заврти со грбот кон нас за да пишува нешто на таблата итн.)“; „Не, мислам дека нашите часови од далечина беа успешни, така што, очигледно, е сосема возможно да се одржи курс/програма од далечина. Мислам дека зависи од способноста на професорот да се приспособи на онлајн наставата.“; „Да, мислам дека тоа е еден од клучните фактори за успехот на програмата за учење јазик, бидејќи физичкото присуство овозможува поедноставна интеракција и интеракција со професорот и со останатите студенти што не е однапред осмислена. Тоа, според мене, ја зацврстува посветеноста на студентот на учењето на јазикот. Исто така, онлајн учењето може да биде многу тешко за некои невродивергентни студенти. Јас имам Синдром на недостаток од внимание и на хиперактивност¹³ и мене многу ми помага социјалниот ефект на училницата, која е создадена да ги елиминира ситуациите на попречување и/или на одвлекување на вниманието од други нешта неповрзани со часот.“

Сите 10 испитаници беа задоволни од материјалите што се користеа во наставата по македонски јазик (учебник, вежби, дополнителни материјали, аудиовежби и сл.). Една од забелешките се однесуваше на начинот на кој беше користен материјалот: „Користењето на учебникот од страна на сите студенти во исто време (на пример, заедничкото решавање граматички вежби или читањето на текстовите и на лекциите наглас) беше многу корисно.“

На прашањето „Дали сметате дека гестикациите и, воопшто, движењето со телото на професорот се еден од клучните елементи при учењето на странски јазик?“ 6 испитаници одговорија потврдно, а останатите четворица одговорија одречно. Меѓу подеталните одговори ги наведуваме следниве: „Да, подобро се задржува концентрацијата кај слушателите кога професорот им го привлекува вниманието со движењата.“; „Сметам дека ова е успешен дополнителен метод за предавање на странски јазик, но не мислам дека е клучен. Денес голем дел од движењата на телото што илустрираат значење на некој збор можат успешно да се заменат со други методи: слики, анимации итн.“; „Мислам дека со гестикациите се учи и дел од културата каде што се зборува јазикот.“; „Невербалната комуникација е неопходна за разбирањето.“

Во продолжение на горното прашање, запрашани „Дали сметате дека во поглед на (точното) разбирање на гестикациите/движењето на телото подобро ќе беше наставата да се одвива со физичко присуство? 6 испитаници одговорија потврдно, тројца одговорија одречно, а еден испитаник додаде „Не сум сигурен/сигурна“. Од дообјаснувањата ги издвојуваме следниве: „За време на онлајн часовите, обично, професорите и студентите можат да се гледаат од рамениците нагоре. Ова го ограничува бројот на гестикации/движења на телото што би можеле правилно да се покажат.“ ; „Во случај часовите да се

¹³ADHD: Attention deficit/Hyperactivity disorder

одржуваа со физичко присуство, сигурно ќе имаше повеќе гестикулации и движења на телото, но за мене тие не се пресудни.“; „Не забележав никакви проблеми при разбирањето на гестикулациите и движењата на телото на професорот за време на наставата од далечина.“

На прашањето/тврдењето „Најтешко за учење/совладување од материјалот ми беше (одберете најмногу 3 полиња):“ беа понудени истите одговори како и во прашалникот за слушателите на настава со физичко присуство (в. погоре).

Ситуацијата со одговорите во случајот со наставата од далечина беше нешто поинаков: Избрани од по петмина од испитаниците меѓу трите полиња беа два од понудените одговори, и тоа „удвојувањето на објектот“ и „членот во македонскиот јазик“. Четворица од испитаниците ги имаа избрано „минатите времиња во македонскиот јазик“, а тројца го имаа избрано „видот кај глаголите (свршени и несвршени)“. Останатите опции не беа избрани од повеќе од двајца испитаници.

И во овој случај, полето „удвојувањето на објектот“ го имаа избрано и испитаниците учесници на 53ЛШ и оние на ИКЈ2020, односно повторно има преклопување меѓу родените зборуваачи на словенските јазици и родените зборуваачи на англискиот јазик. Повторно, „видот кај глаголите (свршени и несвршени)“ го имаа избрано само испитаници слушатели на програмата на ИКЈ2020, а од нив, само еден испитаник го имаше избрано „членот во македонскиот јазик“. Очекувано, останатите четворица испитаници слушатели што го избраа „членот во македонскиот јазик“ се од 53ЛШ, а сите се родени зборуваачи на словенски јазик. Овие резултати ги потврдуваат согледувањата на професорот објаснети во истоименуваната потточка погоре во трудов.

Меѓу дообјаснувањата на прашањето погоре од учесниците на 53ЛШ издвојуваме: „Сè уште не сум сигурен/сигурна во кои ситуации треба да го користам членот. Понекогаш го користам таму каде што не треба, а го изоставам таму каде што треба да стои.“; „Мислам дека одговорот на ова прашање зависи од мајчиниот јазик на ученикот и од неговото/нејзиното искуство. Јас сум роден зборуваач на хрватскиот јазик, па, оттаму, немав никаков проблем со видот кај глаголите и го разбирав поголемиот дел од зборовите. Зборувам и руски и работам со црковнословенски текстови, па добро ја познавам и кирилицата. Имам тешкотии со членот, бидејќи не ми доаѓа природно да го користам, со оглед на тоа што не постои во хрватскиот јазик. Секогаш е потешко да се зборува, отколку да се разбира и да се пишува на странски јазик.“ Еден од испитаниците од ИКЈ2020 додаде: „Употребата на многу минати времиња и нијансите меѓу нив во значењето ми беше особено тешко за совладување. Ова е нешто што е единствено за македонскиот јазик во споредба со англискиот и со другите словенски јазици. Слично, удвојувањето на објектот е нешто што мора да се научи, како особеност типична за македонскиот меѓу другите словенски јазици.“

Шест испитаници одречно одговорија на прашањето/тврдењето „Споменатите тешки делови за совладување од погоре ќе ги совладав подобро доколку програмата се одвиваше од далечина (онлајн).“, тројца испитаници

одговорија потврдно, а еден испитаник додаде „Нема разлика.“ Меѓу дообјаснувањата ги издвојуваме следниве: „Граматиката и лексиката можат да се научат дома без разлика на тоа дали часовите се со физичко присуство или од далечина, но зборувањето сигурно ќе беше полесно на часови со физичко присуство.“; „Доколку бев физички присутна во Охрид, немаше да го слушам јазикот само од лекторот, туку и од останатите учесници на Летната школа и ќе имав поголем контакт со јазикот.“; „Лично, учам многу подобро кога наставата е со физичко присуство, но, земајќи ги предвид околностите, научив многу и онлајн.“

На прашањето/тврдењето „Предностите на наставата од далечина се (одберете максимум 3 можности):“ беа понудени истите одговори како и во прашалникот за слушателите на настава со физичко присуство (в. погоре), но во тој прашалник на ова место беше прашањето за предностите на наставата со физичко присуство. Во овој случај, логично, прво е прашањето за предностите на онлајн наставата.

Слично како и во претходниот прашалник, најголем дел од испитаниците (7) на прво место ја избраа „можноста за следење на наставата од удобноста на мојот дом/канцеларија“, а на второ место со вкупно 6 одговори е „виртуелната табла за пишување (и можноста за пристап до неа кога сакам и каде сакам)“. Ако се спореди со одговорите на испитаниците од претходниот прашалник, каде што овој одговор не беше избран од многумина испитаници, оваа група испитаници слушатели на настава од далечина имаше можност да користи „виртуелна табла“ и да ги согледа предностите од оваа алатка. Тројца од испитаниците сметаат дека голема предност при наставата од далечина е користењето на многу повеќе мултимедијални вежби и интернет-алатки, а по двајца за голема предност ги сметаат можноста да научат да пишуваат на македонски на компјутер и можноста да добијат многу повеќе електронски материјали. Останатите одговори не беа избрани од ниту еден испитаник.

Осуммина испитаници сметаат дека наставата од далечина има негативни страни, наспрема останатите двајца испитаници, кои мислат дека овој тип настава нема негативности. Меѓу негативните страни што испитаниците ги набројаа ги наведуваме следниве: „Гледањето во екранот толку долго време заморува повеќе и на крајот на денот се чувствував многу поуморно отколку кога имав часови со физичко присуство. Исто така, при настава од далечина е невозможно да ги користам/вежбам своите способности за зборување надвор од часот, на пример, во ходниците или на паузите меѓу часовите.“; „Постои можност да ми пречат членовите на моето семејство, како и секојдневните обврски, кои ми одземаат време и внимание, а кои би можел/можела да ги занемарам кога би учествувал/учествувала на настава со физичко присуство и целосно би се посветил/посветила на учењето на македонскиот јазик.“; „Потешко ми е да се фокусирам и да се поврзам со останатите соученици кога учествувам на онлајн настава.“

На прашањето/тврдењето „Предностите на наставата со физичко присуство се (одберете максимум 3 можности):“ беа понудени истите одговори

како и во прашалникот за слушателите на настава со физичко присуство (в. погоре).

Најголемиот дел од оваа група испитаници (8) на прво место ја избра „поприродната средина за учење“, на второ место, со вкупно 5 одговори, е „можноста да научам да пишувам на македонски ракописно (на рака) и на табла“, а на трето место, со 4 одговори, е полето „можност за комбинирање на настава со физичко присуство со користењето мултимедијални средства“. Само тројца од испитаниците ја избраа опцијата „подобар впечаток од/подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот“. Последново може да покажува дека токму поради фактот што оваа група испитаници наставата ја следеше од далечина, оваа опција не им беше толку важна како на групата испитаници што наставата ја следеше со физичко присуство. Сепак, ова е само претпоставка.

Деветмина испитаници сметаат дека наставата со физичко присуство нема негативни страни, додека еден испитаник одговори потврдно и како негативна страна на ваквата настава го наведе „непостоењето на можност за флексибилност во поглед на тоа каде и кога се одржуваат часовите.“

Запрашани да го оценат своето задоволство од наставата и од начинот на предавање од далечина“ со оцена од 1 (воопшто не сум задоволен/задоволна) до 5 (Многу сум задоволен/задоволна) 8 испитаници ја избраа оценката „5“, а двајца испитаници оценката „4“, односно, степенот на задоволство од наставата е подеднакво висок како и во случајот со групата испитаници што наставата ја следеше со физичко присуство. Ова покажува дека за слушателите е особено важна нивната мотивација и подготвеноста на професорот, без разлика за каков тип настава се работи. Истово е дообјаснето од страна на слушателите.

На прашањето/тврдењето „Наставата ќе беше поедноставна за следење ако беше со физичко присуство.“ 7 испитаници одговорија одречно, додека останатите тројца одговорија потврдно, од кои само еден имаше дообјаснето, односно одговорено на следното прашање („Зошто?“): „Нема можност за проблеми со интернет-конекцијата.“ Од дообјаснувањата на одречните одговори издвојуваме: „Наставата од далечина, за мене, беше многу ефективна. Мислам дека способниот професор ќе биде подеднакво ефикасен без разлика дали ќе предава со физичко присуство или од далечина. Всушност, сè е поврзано со способностите на професорот. Клучен услов е добриот професор, а кога тој услов е исполнет, сеедно е дали наставата ќе биде онлајн или со физичко присуство.“; „Мислам дека професорот беше исклучително организиран и многу добро комуницираше со своите студенти.“; „Професорот беше одличен.“

На прашањето/тврдењето „Мојот успех ќе беше поголем ако наставата беше со физичко присуство.“ седуммина одговорија одречно, а тројца сметаат дека ќе покажеа подобри резултати доколку наставата се одвиваше со физичко присуство. Од дообјаснувањата ги издвојуваме следниве: „Да, бидејќи ќе беше полесно ментално да ги одделам часовите по македонски јазик со физичко присуство од времето што го поминувам дома, пишувајќи ја домашната работа. Јас подобро учам во средина со физичко присуство. Полесно учам со помош на

вистински/физички помошни алатки (како проекции или вистинска табла за пишување) и со физичко движење низ училницата. Целодневните часови од далечина многу заморуваат.“; „Да, бидејќи немаше да има можност вниманието да ми го одзема интернетот и другите луѓе што живеат во мојот стан.“; „Не мислам дека мојот успех ќе се разликуваше.“; „Според мене, успехот ќе беше ист.“; „Задоволен/задоволна сум од својот успех од наставата од далечина.“

Шестмина од испитаниците одговорија дека биле учесници и на друг курс/друга програма за учење јазик од далечина. Од нив двајца се исто задоволни од другиот курс/другата програма во споредба со курсот/програмата по македонски јазик, а четворица одговорија дека се позадоволни од курсот/програмата по македонски јазик за која го пополнуваа прашалникот. Еден од испитаниците дообјасни: „Многу сум задоволен/задоволна од оваа програма. Професорот беше многу добро подготвен и има многу големо знаење за македонската историја, за историјата на јазикот и за развојот на македонскиот јазик.“

На крајот, на прашањето/тврдењето „Доколку оваа програма во иднина е понудена со физичко присуство би сакал/сакала да учествувам и на тој начин.“ сите десетмина испитаници одговорија потврдно. Ова го потврдува познатиот факт дека наставата со физичко присуство е претпочитаниот тип на настава.

Во овој прашалник двајца испитаници имаа и дополнителни забелешки: „Можноста за настава од далечина овозможи македонскиот да ми биде многу подостапен и поприфатлив и повторно би го посетувала курсот, без разлика дали ќе биде онлајн или со физичко присуство. Точно е дека постојат физички страни на учењето што ми овозможуваат подобро да се фокусирам и полесно да учам, како што е физичкиот простор, движењето и тактилноста при пишувањето. Заклучив дека, исто како при наставата со физичко присуство така и при наставата од далечина, е возможно да го добијам сосема истиот квалитет на предавање и на материјали за учење од страна на професорот, иако, можеби, јас ќе можев да „впијам“ повеќе знаење при наставата со физичко присуство.“; „Сакам да повторам дека способниот професор е најважниот фактор за успешна настава, без разлика дали се одржува од далечина или со физичко присуство.“

4. Заклучоци, предизвици и перспективи

Главната разлика меѓу слушателите на курсевите по македонски јазик на двете институции, без разлика на тоа дали станува збор за настава со физичко присуство или за настава од далечина, е во тоа што во првиот случај, кај Летната школа во Охрид, учесници од различни држави доаѓаат или се приклучуваат на настава организирана во РС Македонија, додека, во вториот случај, само професорот е роден зборуваач на македонскиот јазик, тој доаѓа или се приклучува на програма организирана во САД и сите слушатели се Американци, односно, најчесто, имаат заеднички мајчин јазик, англискиот.

Доколку се земе предвид наставата со физичко присуство, особено важно е да се нагласи дека во случајот со Летната школа во Охрид слушателите се

наоѓаат во средина каде што македонскиот јазик е официјален јазик и каде што секојдневно, на самото место, не само во училищата туку и надвор од неа, се среќаваат не само со јазикот туку и со културата и, свесно или несвесно, го впиваат знаењето на секој чекор. Во случајот со Институтот за критични јазици во Темпи, Аризона, тоа е возможно само во, условно кажано, „вештачки“ услови создадени во училищата¹⁴. Дополнително, можноста за организирање на куси еднодневни екскурзии, за посета на културни настани и институции е возможна само во случајот кога наставата се одвива во земјата, при што слушателите имаат можност да бидат запознаени со јазикот и со културата на самото место, што е огромна предност на наставата со физичко присуство што се одржува во РС Македонија.

Во поглед на разликите меѓу слушателите на курсевите по македонски јазик на двете институции, особено значајно да се спомене е и дека најголем дел од учесниците на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје се студенти или професори по јазик (лингвистика) или по книжевност, па честопати во рамките на лекторските вежби се развиваат дискусии поврзани со поспецифични лингвистички прашања и нема потреба од подетално објаснување на лингвистичката терминологија. Најголем дел од учесниците на летната програма на Институтот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона се професионалци или студенти во други области, а често се случува интензивниот курс по македонски да им биде првиот курс по странски јазик. Оттаму е нужна потребата за делумно поинаков пристап при предавањето на македонскиот јазик како странски на двете институции, без разлика дали наставата се одвива со физичко присуство или од далечина.

Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје е исклучително важен настан во државава, кој служи за најпрактично образување и оформување македонисти. Самата традиција на нејзиното одржување зборува за тоа колку е успешна оваа школа, но и имињата на сите сегашни и идни проучувачи на македонскиот јазик што еднаш или повеќепати се приклучиле на курсевите.

Институтот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона е единственото место во САД каде што се нуди интензивен летен курс по македонски јазик. Желбата и идејата на раководството на Институтот македонскиот јазик да биде поприсутен во програмите дадоа резултат со одржувањето, по првпат, и на продолжителен курс по македонски јазик во летото 2021 г., а и натаму се работи на можноста за продолжување на летната програмата за американските студенти и во нашата држава. На овој начин се зацврстува присуството на македонскиот јазик на овој универзитет во САД, а конечната посакувана цел е уште многу години во иднина на Институтот за критични јазици да се формираат што е можно повеќе нови северноамерикански македонисти.

¹⁴ сфатено пошироко, како простор каде што се одржува наставата, но и просторот каде што се одржуваат сите придружни културни настани.

Според кажаното во анализата погоре, иако предност секогаш ќе има наставата со физичко присуство, сепак, наставата од далечина, со сите свои предизвици, но и со своите позитивни страни, се покажува како сосема успешен и многу продуктивен и инспиративен начин на предавање и на учење на македонскиот јазик како странски. Ова важи дотолку повеќе во време исполнето со предизвици, во какво што речиси две години живее целиот свет, и во време кога наставата од далечина е најбезбедниот начин на непречено одржување на наставата, воопшто.

4. Прашалници

4.1 Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски со физичко присуство во 2019 г.: <https://forms.gle/JASE73ZXqGNGMqQa8> (пристапено на 30.7.2021 г.)

4.2 Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски од далечина во 2020 г.: <https://forms.gle/LqF5M9pjAnL4uWoeA> (пристапено на 30.7.2021 г.)

4.3 За да се добијат што е можно повеќе одговори, прашалниците беа преведени и на англиски јазик:¹⁵

4.3.1 *Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program in person in 2019 (English version)*: <https://forms.gle/25sCJ9BDZ7aEnkn76> (пристапено на 30.7.2021 г.)

4.3.1 *Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program online in 2020 (English version)*: <https://forms.gle/jLPWiDT9W7nTyUqG9> (пристапено на 30.7.2021 г.)

Литература

Macedonia, Manuela 2014: *Bringing back the body into the mind: gestures enhance word learning in foreign language*. *Frontiers in psychology*, 5, 1467. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4260465>. (пристапено на 9.10.2020 г.)

¹⁵ Благодарност до проф. д-р Катарина Ѓурчевска-Атанасовска од Катедрата за преведување и толкување на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје за помошта при преведувањето на прашалниците на англиски јазик.

Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски во живо во 2019 г. (верзија на македонски јазик)

* Required

1. Програмата по македонски јазик ја следев на: *

Mark only one oval.

- ☐ Летната школа при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, РС Македонија
- ☐ Центарот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона, САД

2. Оценете ја тежината на содржината на програмата (само на часовите со професорот/лекторот). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Многу лесно	☐	☐	☐	☐	☐	Многу тешко

3. Во текот на програмата на часовите на професорот/лекторот имаше доволно мултимедијални материјали и вежби (аудио, видео, презентации и сл.). *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Подобро ќе беше да имаше повеќе.
- ☐ Имаше повеќе од потребното.

4. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

5. Потребата од повеќе мултимедијални вежби (аудио, видео, презентации и сл.) е поголема само доколку наставата се одржува на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

☐ Other: _____

6. Дали сметате дека присуството на професорот и учениците во живо е клучно за успешноста на програмата? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

7. Зошто?

8. Дали сте задоволни од материјалите што се користеа во наставата по македонски јазик (учебник, вежби, дополнителни материјали, аудиовежби и сл.)? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

9. Дали имате сугестии/забелешки во врска со материјалите и со начинот на кој тие беа користени?

10. Дали сметате дека гестикулациите и, воопшто, движењето со телото на професорот се еден од клучните елементи при учењето на странски јазик? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

11. Зошто?

12. Дали сметате дека во поглед на (точното) разбирање на гестикулациите/движењето на телото подобро ќе беше наставата да се одвива на далечина (онлајн)? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

13. Зошто?

14. Најтешко за учење/совладување од материјалот ми беше (одберете најмногу 3 полиња): *

Check all that apply.

- ☐ Македонската кирилица
- ☐ Членот во македонскиот јазик
- ☐ Видот кај глаголите (свршени и несвршени)
- ☐ Лексиката
- ☐ Удвојувањето на објектот
- ☐ Минатите времиња во македонскиот јазик
- ☐ Предлозите во македонскиот јазик
- ☐ Разбирањето
- ☐ Пишувањето
- ☐ Зборувањето

Other: ☐ _____

15. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

16. Споменатите тешки делови за совладување од погоре ќе ги совладав подобро доколку програмата се одвиваше на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

17. Зошто?

18. Предностите на наставата во живо се (одберете максимум 3 можности): *

Check all that apply.

- ☐ Поприродна средина за учење
- ☐ Вистинска табла за пишување
- ☐ Подobar впечаток од/подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот
- ☐ Нема простор за посериозни технички проблеми што ќе влијаат на одржувањето на наставата
- ☐ Можност за комбинирање на настава во живо со користењето мултимедијални средства
- ☐ Се чувствувам послободно и имам помалку трема
- ☐ Можноста да научам да пишувам на македонски ракописно (на рака) и на табла
- ☐ Користењето на печатен учебник

Other: ☐ _____

19. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

20. Дали, според Вас, наставата во живо има негативни страни (во споредба со наставата на далечина)? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не

21. (Доколку на претходното прашање одговоривте со „Да“) Кои се тие негативни страни?

2. Предностите на наставата на далечина се (одберете максимум 3 можности): *

Check all that apply.

- ☐ Можноста за следење на наставата од удобноста на мојот дом/канцеларија
- ☐ Користењето на многу повеќе мултимедијални вежби и интернет-алатки
- ☐ Се чувствувам послободно и имам помалку трема
- ☐ Можноста да научам да пишувам на македонски на компјутер
- ☐ Можноста да добијам многу повеќе електронски материјали
- ☐ Можноста да бидам само виртуелно присутен/присутна без да посветувам многу внимание на деловите на наставата што не ме интересираат
- ☐ Виртуелната табла за пишување (и можноста за пристап до неа кога сакам и каде сакам)
- ☐ Подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот

Other: ☐ _____

23. Дали, според Вас, наставата на далечина има негативни страни (во споредба со наставата во живо)? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не

24. (Доколку на претходното прашање одговоривте со „Да“) Кои се тие негативни страни?

25. Оценете колку сте задоволни од наставата и од начинот на предавање во живо: *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Воопшто не сум задоволен/задоволна	☐	☐	☐	☐	☐	Многу сум задоволен/задоволна

26. Наставата ќе беше поедноставна за следење ако беше на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

27. Зошто?

28. Мојот успех ќе беше поголем ако наставата беше на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

29. Зошто?

30. Дали сте следеле (друг) курс/(друга) програма за учење на јазик во живо? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

31. (Доколку Вашиот одговор на претходното прашање е „Да“) Колку сте задоволни од оваа програм за учење странски јазик во живо во споредба со другите вакви програми во кои досега сте учествувале?

Mark only one oval.

- ☐ Помалку задоволен/задоволна
- ☐ Позадоволен/позадоволна
- ☐ Исто задоволен/задоволна

32. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

33. Доколку оваа програма во иднина е понудена на далечина (онлајн) би сакал/сакала да учествувам и на тој начин. *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

34. Дополнителни забелешки?

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски на далечина во 2020 г. (верзија на македонски јазик)

* Required

1. Програмата по македонски јазик ја следев на: *

Mark only one oval.

- ☐ Летната школа при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, РС Македонија
- ☐ Центарот за критични јазици при Државниот универзитет во Аризона, САД

2. Оценете ја тежината на содржината на програмата (само на часовите со професорот/лекторот). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Многу лесно	☐	☐	☐	☐	☐	Многу тешко

3. Во текот на програмата на часовите на професорот/лекторот имаше доволно мултимедијални материјали и вежби (аудио, видео, презентации и сл.). *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Подобро ќе беше да имаше повеќе.
- ☐ Имаше повеќе од потребното.

4. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

5. Потребата од повеќе мултимедијални вежби (аудио, видео, презентации и сл.) е поголема само доколку наставата се одржува на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

☐ Other: _____

6. Дали сметате дека присуството на професорот и учениците во живо е клучно за успешноста на програмата? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

7. Зошто?

8. Дали сте задоволни од материјалите што се користеа во наставата по македонски јазик (учебник, вежби, дополнителни материјали, аудиовежби и сл.)? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

9. Дали имате сугестии/забелешки во врска со материјалите и со начинот на кој тие беа користени?

10. Дали сметате дека гестикулациите и, воопшто, движењето со телото на професорот се еден од клучните елементи при учењето на странски јазик? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

11. Зошто?

12. Дали сметате дека во поглед на (точното) разбирање на гестикулациите/движењето со телото подобро ќе беше наставата да се одвива во живо? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

13. Зошто?

14. Најтешко за учење/совладување од материјалот ми беше (одберете најмногу 3 полиња): *

Check all that apply.

- ☐ Македонската кирилица
- ☐ Членот во македонскиот јазик
- ☐ Видот кај глаголите (свршени и несвршени)
- ☐ Лексиката
- ☐ Удвојувањето на објектот
- ☐ Минатите времиња во македонскиот јазик
- ☐ Предлозите во македонскиот јазик
- ☐ Разбирањето
- ☐ Пишувањето
- ☐ Зборувањето

Other: ☐ _____

15. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

16. Споменатите тешки делови за совладување од погоре ќе ги совладав подобро доколку програмата се одвиваше во живо. *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

17. Зошто?

18. Предностите на наставата на далечина се (одберете максимум 3 можности): *

Check all that apply.

- ☐ Можноста за следење на наставата од удобноста на мојот дом/канцеларија
- ☐ Користењето на многу повеќе мултимедијални вежби и интернет-алатки
- ☐ Се чувствувам послободно и имам помалку трема
- ☐ Можноста да научам да пишувам на македонски на компјутер
- ☐ Можноста да добијам многу повеќе електронски материјали
- ☐ Можноста да бидам само виртуелно присутен/присутна без да посветувам многу внимание на деловите на наставата што не ме интересираат
- ☐ Виртуелната табла за пишување (и можноста за пристап до неа кога сакам и каде сакам - за време на часовите и по нив)
- ☐ Подобро разбирање на движењата/гестикулациите на професорот

Other: ☐ _____

19. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

20. Дали, според Вас, наставата на далечина има негативни страни (во споредба со наставата во живо)? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не

21. (Доколку на претходното прашање одговоривте со „Да“) Кои се тие негативни страни?

2. Предностите на наставата во живо се (одберете максимум 3 можности): *

Check all that apply.

- ☐ Поприродна средина за учење
- ☐ Вистинска табла за пишување
- ☐ Подobar впечаток од/подобро разбирање на движењата/гестикациите на професорот
- ☐ Нема простор за посериозни технички проблеми што би влијаеле на одржувањето на наставата
- ☐ Можност за комбинирање на настава во живо со користењето мултимедијални средства
- ☐ Се чувствувам послободно и имам помалку трема
- ☐ Можноста да научам да пишувам на македонски ракописно (на рака) и на табла
- ☐ Користењето на печатен учебник (доколку материјалите што ги добивавте беа само електронски)

Other: ☐ _____

23. Дали, според Вас, наставата во живо има негативни страни (во споредба со наставата на далечина)? *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не

24. (Доколку на претходното прашање одговоривте со „Да“) Кои се тие негативни страни?

25. Оценете колку сте задоволни од наставата и од начинот на предавање на далечина (онлајн). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Воопшто не сум задоволен/задоволна	☐	☐	☐	☐	☐	Многу сум задоволен/задоволна

26. Наставата ќе беше поедноставна за следење ако беше во живо. *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

27. Зошто?

28. Мојот успех ќе беше поголем ако наставата беше во живо. *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

29. Зошто?

30. Дали сте следеле (друг курс/(друга) програма за учење на јазик на далечина (онлајн)? *

Mark only one oval.

☐ Да

☐ Не

31. (Доколку Вашиот одговор на претходното прашање е „Да“) Колку сте задоволни од оваа програм за учење странски јазик на далечина во споредба со другите вакви програми во кои досега сте учествувале?

Mark only one oval.

- ☐ Помалку задоволен/задоволна
- ☐ Позадоволен/позадоволна
- ☐ Исто задоволен/задоволна

32. Во врска со горното прашање, доколку сакате, дообјаснете подетално:

33. Доколку оваа програма во иднина е понудена во живо, би сакал/сакала да учествувам и на тој начин. *

Mark only one oval.

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Other: _____

34. Дополнителни забелешки?

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program in person in 2019 (English version)

* Required

1. I participated in the following Macedonian language program: *

Mark only one oval.

- ☐ Summer School of the International Seminar of Macedonian Language, Literature and Culture (UKIM - Skopje)
- ☐ Critical Languages Institute (Arizona State University)

2. Please, grade the difficulty of the content of the program (only the classes with the professor/instructor). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Very easy	☐	☐	☐	☐	☐	Very difficult

3. During the classes with the professor/instructor there were enough exercises including multimedia (audio, video, presentations etc.) *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ It would have been better if there was more.
- ☐ More than enough.

4. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

5. There is a greater need of more exercises including multimedia (audio, video, presentation etc.) only if the classes take place online. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

6. Do you think that the physical presence of the professor and the students in a regular classroom is one of the key aspects for the success of the program? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

7. Why?

8. Are you satisfied with the teaching materials used during the program (textbook, exercises, additional materials, audio exercises etc.)? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

9. Do you have any suggestions/comments regarding the teaching materials and the way they were used?

10. Do you consider the gesticulations and, more generally, the full body movement of the professor to be one of the key aspects in foreign language learning? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

11. Why?

12. Do you think that you would have understood the gesticulations/body movements better the classes had taken place online? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

13. Why?

14. To me, the most difficult part of learning Macedonian was (please, choose 3 options maximum): *

Check all that apply.

- ☐ The Macedonian Cyrillic
- ☐ The Macedonian article
- ☐ The aspect (perfective and imperfective verbs)
- ☐ The vocabulary
- ☐ The reduplication of the object
- ☐ The Macedonian past tenses
- ☐ The Macedonian prepositions
- ☐ Understanding
- ☐ Writing
- ☐ Speaking

Other: ☐ _____

15. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

16. I would have mastered the above mentioned difficult parts better/easier if the program had taken place online. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

17. Why?

18. The advantages of the in-person classes are (please, choose 3 option maximum): *

Check all that apply.

- ☐ More natural learning environment
- ☐ Use of an actual writing board
- ☐ Better understanding of the gesticulations and body movements of the professor
- ☐ There is no place for more serious technical issues that can influence the classes
- ☐ Opportunity to combine the 'in person' classes with the use of multimedia
- ☐ I feel less nervous and tense.
- ☐ Opportunity to better learn handwriting in Macedonian and writing on a board
- ☐ The use of an actual textbook (hardcopy)

Other: ☐ _____

19. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

20. In your opinion, do the in-person classes have any disadvantages (in comparison with the online classes)? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No

21. (If your answer to the previous question if "Yes") What are the disadvantages?

2. The advantages of the online classes are (please, choose 3 option maximum): *

Check all that apply.

- ☐ Opportunity to attend the classes from the comfort of my own home/office
- ☐ Use of more multimedia and internet tools
- ☐ I feel less nervous and tense
- ☐ Opportunity to learn to write in Macedonian on a computer
- ☐ Opportunity to receive more e-materials
- ☐ Opportunity to only be virtually present without the need to pay a lot of attention to the parts of the classes I am not interested in
- ☐ Use of a virtual online board (and the opportunity to access it whenever I want and wherever I am)
- ☐ Better understanding of the gesticulations and body movements of the professor

Other: ☐ _____

23. In your opinion/experience, do the online classes have any disadvantages (in comparison with the in-person classes)? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No

24. (If your answer to the previous question is "Yes") What are the disadvantages?

25. Please, grade your satisfaction with the classes and the teaching methods during the in-person classes. *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Not satisfied at all	☐	☐	☐	☐	☐	Very satisfied

26. The program would have been easier to follow if it had been organized online. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

27. Why?

28. My success would have been greater if the program had been organized online. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

29. Why?

30. Have you ever participated in another in-person foreign language course/program? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

31. (If your answer to the previous question is "Yes") How satisfied are you with this in-person program compared to other you have participated in?

Mark only one oval.

☐ Less satisfied

☐ More satisfied

☐ Equally satisfied

32. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

3. If this program were offered online in future, I would like to participate in it as well. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

34. Additional comments?

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program online in 2020 (English version)

* Required

1. I participated in the following Macedonian language program: *

Mark only one oval.

- ☐ Summer School of the International Seminar of Macedonian Language, Literature and Culture (UKIM - Skopje)
- ☐ Critical Languages Institute (Arizona State University)

2. Please, grade the difficulty of the program content (only the classes with the professor/instructor). *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Very easy	☐	☐	☐	☐	☐	Very difficult

3. During the classes with the professor/instructor there were sufficient exercises including multimedia (audio, video, presentations etc.) *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ It would have been better if there was more.
- ☐ More than enough.

4. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

5. There is a greater need of more exercises including multimedia (audio, video, presentation etc.) only if the classes take place online. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

6. Do you think that physical presence of the professor and the students in a regular classroom is one of the key aspects for the success of the program? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

7. Why?

8. Are you satisfied with the teaching materials used during the program (textbook, exercises, additional materials, audio exercises etc.)? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

9. Do you have any suggestions/comments regarding the teaching materials and the way they were used?

10. Do you consider the gesticulations and, more generally, the full body movement of the professor to be one of the key aspects in foreign language learning? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

11. Why?

12. Do you think that you would have understood the gesticulations/body movements better the classes had taken place in person? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

13. Why?

14. To me, the most difficult part of learning Macedonian was (please, choose 3 options maximum): *

Check all that apply.

- ☐ The Macedonian Cyrillic
- ☐ The Macedonian article
- ☐ The aspect (perfective and imperfective verbs)
- ☐ The vocabulary
- ☐ The reduplication of the object
- ☐ The Macedonian past tenses
- ☐ The Macedonian prepositions
- ☐ Understanding
- ☐ Writing
- ☐ Speaking

Other: ☐ _____

15. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

16. I would have mastered the above mentioned difficult parts better/easier if the program had taken place in person. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

17. Why?

18. The advantages of the online classes are (please, choose 3 option maximum): *

Check all that apply.

- ☐ Opportunity to attend the classes from the comfort of my own home/office
- ☐ Use of more multimedia and internet tools
- ☐ I feel less nervous and tense
- ☐ Opportunity to learn to write in Macedonian on a computer
- ☐ Opportunity to receive more e-materials
- ☐ Opportunity to be only virtually present without the need to pay a lot of attention to the parts of the classes I am not interested in
- ☐ Use of a virtual online board (and the opportunity to access it whenever I want and wherever I am)
- ☐ Better understanding of the gesticulations and body movements of the professor

Other: ☐ _____

19. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

20. In your opinion, do the online classes have any disadvantages (in comparison with the in-person classes)? *

Mark only one oval.

- ☐ Yes
- ☐ No

21. (If your answer to the previous question is "Yes") What are the disadvantages?

22. The advantages of in-person classes are (please, choose 3 option maximum): *

Check all that apply.

- ☐ More natural learning environment
- ☐ Use of an actual writing board
- ☐ Better understanding of the gesticulations and body movements of the professor
- ☐ There is no place for more serious technical issues that can influence the classes
- ☐ Opportunity to combine the 'in person' classes with the use of multimedia
- ☐ I feel less nervous and tense
- ☐ Opportunity to better learn handwriting in Macedonian and writing on a board
- ☐ The use of an actual textbook (hardcopy) (if you received only e-materials during the online program)

Other: ☐ _____

23. In your opinion/experience, do the in-person classes have any disadvantages (in comparison with the online classes)? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

24. (If your answer to the previous question is "Yes") What are the disadvantages?

25. Please, grade your satisfaction with the classes and the teaching methods during the onli classes. *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5	
Not satisfied at all	☐	☐	☐	☐	☐	Very satisfied

26. The program would have been easier to follow if it had been organized in person. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

27. Why?

28. My success would have been greater if the program had been organized in person. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

29. Why?

30. Have you ever participated in another online foreign language course/program? *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

31. (If your answer to the previous question is "Yes") How satisfied are you with this online program compared to other you have participated in?

Mark only one oval.

☐ Less satisfied

☐ More satisfied

☐ Equally satisfied

32. If you wish, please explain the answer to the previous question more thoroughly:

3. If this program were offered in person in future, I would like to participate in it as well. *

Mark only one oval.

☐ Yes

☐ No

☐ Other: _____

34. Additional comments?

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

УДК 003.324.1:003.035
УДК 811.581'342:003.035

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“
МАКЕДОНИСТИКА 20/2021

ИГОР РАДЕВ

ПОЕТСКИОТ ЈАДАЧ НА ЛАВОВИ
ИЛИ
КАКО ДА СЕ ТРАНСКРИБИРА КИНЕСКИОТ ЈАЗИК

Трудот е примен на 10.9.2021 г.

Р е ц е н з е н т и: проф. д-р Симона Груевска-Маџоска,
проф. д-р Мери Цубалевска

**ПОЕТСКИОТ ЈАДАЧ НА ЛАВОВИ
ИЛИ
КАКО ДА СЕ ТРАНСКРИБИРА КИНЕСКИОТ ЈАЗИК**

I

Попатни белешки

а) слогови, иницијали и финали

Можеби првата особеност во врска со фонетиката на стандардниот кинески литературен јазик¹ што ќе ни падне в очи е строгиот слоговен систем. Што е тоа – „строг слоговен систем“? Едноставно, бројот на сите можни слогови во рамките на јазикот е строго ограничен, и згора на сè, прилично низок. Така, целокупниот слоговен репертоар, којшто без остаток ја опфаќа изразноста на кинескиот јазик, се состои точно од 411 слога! За споредба, бројот на слогови, со кои при вообичаена употреба се служи англискиот, изнесува над единаесет илјади. Како да ја објасниме оваа разлика!?

¹ Нарекуван уште и мандарински, кој се базира врз северните кинески говори, земајќи го како основа дијалектот зборуван во Пекинг. Бројот на родени говорители изнесува околу 850 милиони, но вкупниот број на луѓе, кои се ползуваат со него надминува една милијарда и двесте милиони (разликата во бројките се должи на тоа што на голем број Кинези мајчин јазик им е една од неколкуте јужни варијанти на кинескиот, кои се разликуваат од мандаринскиот и меѓусебно се тешко разбирливи или воопшто неразбирливи, меѓутоа сите тие умеат да го говорат мандаринскиот како заеднички литературен јазик). Стандардниот кинески јазик е официјален јазик во Народна Република Кина, а исто и на Тајван, како и во Сингапур (каде официјалниот статус го дели со малајскиот, англискиот и тамилскиот). Конкретно се именува како: 普通話 – ‘пǔ‘тōнгхуà: „општоприфатениот говор“ (назив претежно употребуван во континентална Кина); 國語 – куó јǔ: „националниот јазик“ (постаро име, кое денес повеќе се користи на Тајван и во Хонг Конг); а во поопшта смисла се нарекува уште и: 漢語 – хàнјǔ: „кинески јазик“ (најчестото именување во континентална Кина); 中文 - чжǒнгвén: „кинески говор“ (употребуван подеднакво и во континентална Кина и на Тајван, како и во дијаспората); 中國語: чжǒнгкуóу – „јазикот на Кина“ или 華語 – хуáјǔ: „јазикот на Кинезите“ (поретки називи, кои се среќаваат претежно надвор од Народна Република Кина).

Во кинескиот, спротивно од многу други јазици (вклучително и нашиот),² фонотаксата, односно системот на правила, кои ги определуваат дозволените комбинации на гласови и слоговната структура, е доста рестриктивна. Без навлегување во механиката на фонетските процеси, ќе се осврнеме накусо на нивниот краен резултат: Секој слог што постои во стандардниот мандарински, по правило се состои од:

1) Почетна согласка (*иницијал*)³, чијшто вкупен број изнесува 21;

2) Завршна самогласка, или група самогласки (*финал*); то ест, станува збор за слоговното *јадро*, коешто во неколку случаи завршува со *кода* составена од [n], [ŋ] или [ɿ]; бројот на финали изнесува 41.

Оттука, неизоставно доаѓаме до заклучокот дека основната задача на секој обид за транскрибирање на кинескиот јазик се сведува на тоа да ги пренесе колку што може поверно токму *иницијалиите* и *финалиите* од неговиот слоговен систем, а не поединечните фонеме (кои и онака сами по себе не се релевантни од причина што тие не може слободно да бидат комбинирани).

б) тонови, бројки и цртки

Понатаму, друга важна карактеристика на стандардниот мандарински е неговата тоналност.⁴ Имено, секој слог што се ползува при зборувањето може да биде изговорен со четири своеобразни тона, кои се лингвистички релевантни, односно тонот претставува фонолошки елемент, којшто е носител на различноста во значењето помеѓу членовите на еден минимален пар.⁵

² Ова не значи дека во македонскиот, на пример, не постојат никакви фонотактички правила, или дека бројот на можни слогови е теоретски неограничен, туку само се укажува на тоа дека за разлика од кинескиот, тие правила се помалку рестриктивни. Како приказ за каков тип ограничувања би станало збор, можеме да формулираме едно правило: имено, фонотаксата на нашиот јазик не допушта група од согласки на почеток од слог, чиј број изнесува повеќе од две, освен кога последната во група од три е ликвид (како кај зборот – „страч-ка“). Во други, пак, јазици тоа е сосем можно; еве, на пример – името на рускиот град Псков, додека во грузискиот јазик се среќава групирање дури на осум консонанти на почеток од слог (така, постојат случаи и на слогови со структура CCCCCCVC)!

³ Постојат уште и слогови кои немаат *иницијал*, туку се состојат само од *финал*.

⁴ Таа своја особеност ја дели со уште неколку јазици во Азија, како – виетнамскиот, тајскиот, кмерскиот (камбоџански), бурманскиот... Се претпоставува дека изворно кинескиот јазик немал тонален систем, меѓутоа историски го стекнал тоа својство, веројатно како компензација за покачената фонотактичка рестриктивност што довело до значително зголемување на бројот на хомофоните.

⁵ Минимален пар, во македонскиот се, на пример, зборовите „пајка“ и „бајка“, кои во сè се истоветни освен во едно: озвученоста на почетниот лабијал. Оттука го изведуваме заклучокот дека озвученоста на согласките е лингвистички релевантен елемент во нашиот јазик, со оглед на тоа што произведува различност во значењето помеѓу членовите на најмалку еден минимален пар. Од друга страна, аспираторноста не е лингвистички релевантна, зашто независно од тоа што една

Наведените четири тона се:

1-тон (陰平 – jīn ‘píng): Рамен и постојан висок тон.

2-тон (陽平 – jáng ‘píng): Повишувачки тон, кој почнува од приближно средно рамниште, искачувајќи се повисоко.⁶

3-тон (上聲 – shàng shēng): Почнува да опаѓа од средно рамниште, по што се искачува до над почетното рамниште⁷.

4-тон (去聲 – ‘qù shēng): Опаѓачки тон. Започнува од високо рамниште, та нагло опаѓа. Во принцип, трае покусод од останатите тонови.⁸

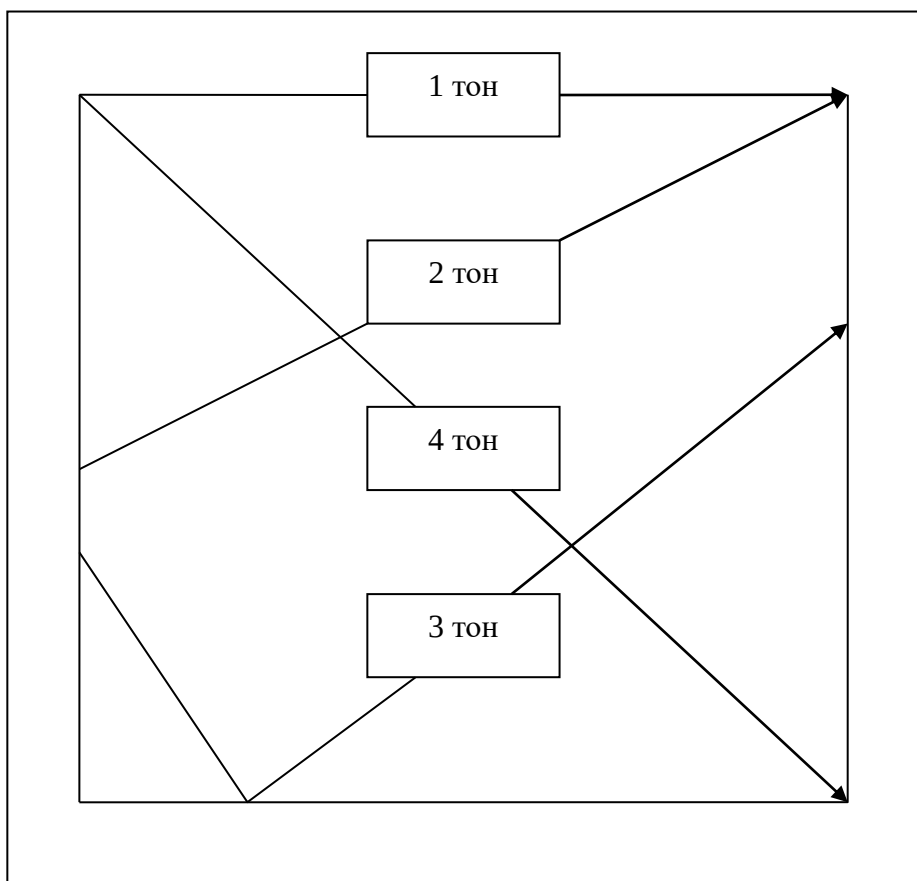
Нагледно, севе ова би изгледало приближно вака:

согласка (да речеме – „п“), можеме да ја изговориме со призвук на издишување (како во зборот – „пишува“), односно аспирирано, но и без него (како во „проблем“) то ест, неаспирирано, не може да се најде ниту еден минимален пар, каде што како носител на диференцијација би го имале контрастот помеѓу аспирираноста и неаспирираноста на дадениот консонант. Како што ќе видиме понатаму, во кинескиот јазик ситуацијата е токму спротивна.

⁶ Би можеле да го споредиме со тонот при нашиот изговор на „да!“, кога одговараме на телефон; односно, кога тоа има прашален призвук..

⁷ Можеби најблиска споредба во нашиот јазик би нашле во интонацијата на слогот „-на-“ во зборот „годинава“, употребен во својство на временски прилог (кога нагласокот паѓа на првото „а“); како на пример, во реченицата: „Годинава ќе одам на одмор во Охрид“.

⁸ Сличен е со тонот, со кој стражар би извикал – „стој!“.

А попоетично можеме да ја изразиме вредноста на тоновите и на следниов начин:

Покрај опишаните четири тона, постои и уште еден, таканаречен неутрален или неодреден тон (輕聲 – ‘чйнг шѐнг’), нарекуван уште и – петти тон

или нулти тон. Тој ретко се среќава, и тоа најчесто во краен слог од збор или фраза. Неутралниот тон, всушност, претставува кусо продолжување на завршната позиција на тонот од претходниот слог.

Пример: 媽媽 – māma (мајка)

伯伯 – pópo (стрико)

姥姥 – lǎolaο (баба)

弟弟 – tìti (помлад брат)

Како што веќе кажавме, тоновите во кинескиот јазик се од исклучителна важност, со оглед на тоа што разликата во тонот пренесува и разлика во значењето на зборот.⁹

Следува „класичниот“ пример, со кој обично се демонстрира местото на тоналноста во мандаринскиот. Станува збор за слогот „ма“, и за различните значења што ги добива зборот, во зависност од тонот, којшто е употребен при изговорот:

1-тон: 媽 (mā) – мајка

2-тон: 麻 (má) – коноп

3-тон: 馬 (mǎ) – коњ

4-тон: 罵 (mà) – навредува

Оттука, повеќе од јасна е неопходноста за секој транскрипционен систем на кинескиот јазик да развие метод со чија помош ќе ги пренесува тоновите. Различни фонетски транскрипции се ползуваат со разнобразни начини на бележење на четирите тона. Така, еден од постарите системи употребен во

⁹ А тоа во пракса може да доведе и до комични последици. На пример, зборовите „руски јазик“ – 俄語 (é'jǔ) и „крокодил“ 鱷魚 - è'jǔ) се разликуваат единствено во тонот. Така, доколку во реченицата – 我學俄語 (Wǒ 'xué é'jǔ: „Учам руски јазик.“) згрешиме при изговорот на тоновите во клучниот збор, ќе завршиме кажувајќи – „Изучувам крокодили“ (我學鱷魚). Ете, колку лесно во мандаринскиот бледнее границата помеѓу тоа да се биде филолог и зоолог!

англиското говорно подрачје, Вејд-Џајлс, се служи со бројки над слоговите за обележување на тонот (на пример, четирите збора од претходниот приказ ќе се пренесат како – ma^1 , ma^2 , ma^3 , ma^4). Моментално најупотребуваниот систем на латинична транскрипција на кинескиот јазик, прифатен и промовиран од владата на НР Кина – *Hanyu Pinyin* (漢語拼音), се ползува со дијакритички знаци поставени над самогласките од слогот (посочениот пример таму би гласел – $mā$, $má$, $mǎ$, $mà$). Меѓународната фонетска азбука (International Phonetic Alphabet - IPA), во својата улога на „неутрално“ лингвистичко орудие, користи посебни знаци допишани по слогот за да ја одбележи вредноста на тоновите во мандаринскиот (на тој начин добиваме – $[ma \text{ } 1]$, $[ma \text{ } 1]$, $[ma \text{ } 1 \text{ } 1]$, $[ma \text{ } 1 \text{ } 1]$). Интересен е случајот кај еден латиничен транскрипционен систем употребуван во Кина во дваесеттите години од XX век – *Gwoyeu Romatzyh* (國語羅馬字), каде што различните тонови се пренесуваат со правописни разлики при пишувањето на слогот во прашање (и на тој начин се доаѓа до – ma , ma , maa , mah).

в) знаци, зборови и морфеми

Останува сега да се прозбори и околу самото кинеско писмо. Со непрекината историја од речиси четири илјади години, тоа претставува можеби најстар систем на пишување во светот во континуирана употреба. Кинеското писмо типолошки најчесто се определува како *логографско* (што послободно би го превеле како – *збороописно*)¹⁰. Што значи тоа? – Рамништето, на кое е фиксирана најмалата визуелна единица на системот на пишување – графема, е тоа на зборот.¹¹ Односно, секој кинески знак се поистоветува со конкретен збор. Така „人“ (жén) значи „човек“, „路“ (lù) значи „улица“, „樹“ (shù) – „дрво“... итн.

¹⁰ Вкупниот број на различни кинески знаци што биле користени низ историјата изнесува некаде околу педесетина илјади, меѓутоа во стандардна употреба во кој било период не биле ползувани повеќе од 6000 знаци. Слична е ситуацијата и денес, при што во вообичаените публикации се ползуваат помеѓу 4000 до 5000 знаци. Во пракса, меѓутоа, 1000 најупотребувани знаци сочинуваат 90 % од севкупниот пишан материјал, кој се среќава во книгите и списанијата издавани на кинески јазик.

¹¹ Треба да внимаваме говорејќи за природата на кинеското писмо да не паднеме во една од две грешки: 1) „кинеските знаци бележат значење“; и 2) „кинеските знаци бележат изговор“. На пример, знакот <人> не го пренесува директно ниту значењето „човек“, ниту гласовната вредност /жén/, туку конкретниот збор, кој во кинескиот јазик претставува единство на фонетската вредност /жén/ и семантичката вредност „човек“. Односно, кинеските знаци „имаат“ значење и изговор само во индиректна, но не и во директна смисла. Зборовите во говорниот јазик се тие, кои, всушност, непосредно поседуваат изговор и значење.

Ако добро се размисли, во контекст на современиот кинески јазик, можеби поправилно неговата писменост би се определила како *морфемографска*, со оглед на тоа што во лексиконот на стандардниот мандарински сега преовладуваат сложените зборови. Прашањето на дефинирањето е сè уште отворено, ако земеме предвид дека границата меѓу зборот и морфемата во кинескиот не е јасно изразена, како што тоа е случај во повеќето други јазици. Еве, само за споредба – доколку обрнеме внимание на еден наш збор – да речеме: „пребарување“; него можеме да го поделиме на следните морфемии (најмала можна единица во еден јазик, којашто содржи во себе некое значење): [пре] - [бар] - [ува] - [ње] (каде што [пре] = префикс кој укажува на повторување; [бар] = глаголски корен, кој го носи основното значење – „бара“; [ува] = глаголски суфикс што посочува на континуираност во дејството; [ње] = именски суфикс, кој му дава именска функција на даден глагол). Меѓутоа, ниту една од овие морфемии, коишто го сочинуваат зборот „пребарување“, не може да бидат препознаени како носители на значење надвор и независно од каков било збор. Но, во кинескиот и тоа како може! Така, еквивалентниот мандарински збор „搜尋“ – сџу‘шјун (пребарување) – составен е од „搜“ – сџу и „寻“ – ‘шјун (при што „搜“ значи: „бара“; а „寻“ – „истражува“). Меѓутоа, обата знака, кои во зборот „搜尋“, означуваат морфемии, можат самостојно и без каква било промена да стојат независно и да претставуваат глаголи со тукушто посочените значења, и тогаш би требало ги сметаме за зборови. Истоветно, пак, се однесуваат и речиси сите морфемии во кој било кинески сложен збор!

Одиде понатаму. Видовме дека кинеското писмо во својата суштина е логографско (или морфемографско), меѓутоа од надворешно формално гледиште него можеме да го определиме и како слоговно. Односно, секој кинески знак што постои се поистоветува со еден слог¹². Тоа е така затоа што и секоја можна морфема во кинескиот знак фонетски се сведува на еден слог. Кога на ова ќе се придодаде ограниченоста на слоговниот систем во мандаринскиот, се соочуваме со ситуација во којашто огромно множество зборови имаат совршено идентичен изговор, додека, пак, при пишувањето се изразуваат преку сосема различни знаци¹³.

¹² Исклучоците се ретки, кога еден знак во зависност од употребата има различен изговор, односно се пројавува низ два или повеќе слога. На пример, „覺“ во зборот „覺得“ – џјете’ (смета, чувствува) има изговор „џјуе“, додека во зборот „睡覺“ – шјуџјао (спие) се изговара како „џјао“.

¹³ Тоа делумно ја објаснува функционалноста на кинеското логографско писмо, коешто, меѓу другото, успешно ги разлучува присутните хомофони. Интересно, пак, е да се забележи и тоа дека има случаи, каде што писмото е употребено да пренесе информација, која не се среќава во говорниот јазик. Имено, личната заменка за трето лице еднина во мандаринскиот гласи – ‘та (IPA:

Пример:

沒 – мѐј (нема); 煤 – мѐј (јаглен); 眉 – мѐј (веѓа); 梅 – мѐј (сливов цвет); 媒 – мѐј (стројник); 酶 – мѐј (ензим); 黴 – мѐј (мувла)...

氣 – ‘чї (воздух, здив); 械 – ‘чї (јавор); 器 – ‘чї (инструмент); 棄 – ‘чї (отфрла); 契 – ‘чї (се сложува); 砌 – ‘чї (сида); 妻 – ‘чї (сопруга)...

力 – лї (сила); 立 – лї (стои); 吏 – лї (чиновник); 利 – лї (остар); 例 – лї (пример); 厲 – лї (строг, суров); 蒞 – лї (присуствува); 罨 – лї (пцуе); 曆 – лї (искусува)...

Ваквите низи во кинескиот јазик се неброени...

Што се однесува до надворешниот стил на кинеските знаци, тој горе-долу е стандардизиран до сегашните форми за време на династијата Хан (漢; 206 п.н.е. – 220 н.е.). Во педесеттите и шеесеттите години од минатиот век, владата на Народна Република Кина презеде серија од реформи, кои имаат за цел упростување на графичките облици на голем дел од кинеските знаци. Таквиот репертоар на упростени знаци е дел од стандардниот правописен систем во НР Кина и Сингапур, додека на Тајван, Хонг Конг и Макао во стандардна употреба се традиционалните знаковни форми без измени¹⁴. За споредба, сега ќе приложиме еден стих¹⁵ од можеби најпознатиот кинески поет, Лї Пáј (李白; 701 – 762), напишан и со традиционалните кинески знаци и со нивните упростени форми:

Традиционални форми: 舉頭望明月；低頭思故鄉。

Упростени форми: 巨头望明月；低头思故乡。

[tʰa 1 1]) за сите три рода. Меѓутоа, при пишувањето ние правиме разлика меѓу „他“ (‘tā – тој), „她“ (‘tā – таа) и „它“ (‘tā – тоа), разлика, којашто реално не постои во говорниот јазик.

¹⁴ Всушност, традиционалните облици во одредени сфери се употребуваат и во континентална Кина. Доста често се среќаваат во натписи, печати, калиграфија, а исто така се издаваат и книги напишани со нив, особено од областа на класичната литература и историја.

¹⁵ Станува збор за извадок од неговата позната песна – *Мисли во сџишџена ноќ* (靜夜思: Џинг Јѐ Сї’). Наведениот стих во превод гласи: „Дигнам ли глава – јасен месец в очи, / Спуштам глава – дом роден ме копнее...”

За крај ќе повториме, кинеското писмо (漢字 – Ханџи’), не функционира исклучиво на фонолошко рамниште, како што е случај со нашиот систем на пишување. Тоа пренесува елементи, кои диференцираат значење (зборови и морфемии), а не елементи што диференцираат само гласовна вредност. Во границите на нашата тема, ова ни служи да го утврдиме заклучокот дека кинескиот јазик во никој случај не може да биде транслитериран, туку само транскрибиран!¹⁶

II

Системот

а) досегашни транскрипции

Почнувајќи од првите контакти помеѓу Кина и европските земји, правени се обиди за фонетска транскрипција на кинескиот јазик, ползувајќи се со латинично писмо.¹⁷ Од нив ќе ги издвоиме:

1) *Лег* (Legge) системот, составен од страна на шкотскиот мисионер Џејмс Лег (James Legge; 1815 – 1897). Оваа транскрипција ги употребува следните латинични букви за транскрибирање на кинескиот јазик: согласки – f, h, hs, k, kh, k, kh, l, m, n, ng, p, ph, r, s, sh, sz, t, th, w, y, z, z, z, zh, z, z; самогласки – a, â, ã, e, ê, i, î, o, u, ui, û, ü. Како особеност може да му се припише обележувањето на аспирираните согласки со помош на додадено „h“ (како во „ph“, „th“...); исто така, како дел од системот фигурираат и курзивни форми на буквите, со

¹⁶ За некаков вид транслитерација од кинески може да се зборува само во случаите на оние јазици, во чијшто систем на пишување фигурираат кинески знаци, како што се јапонскиот и до некаде корејскиот. Притоа, употребувајќи ги кинеските знаци, одредени називи и поими бидуваат изговорени според фонетиката на сопствениот јазик, а не на кинескиот. Така, името на философот Конфуциј – 孔子 (‘Кџонг Џи’), на јапонски би било напишано исто „孔子“, но изговорено како „Кооши“.

¹⁷ А уште пред тоа познати се фонетски системи, кои го пренесуваат кинескиот јазик. Така, за време на монголската династија Јуџен (元), 1271 – 1368, на дворот на Хубилај Хан (1215 – 1294) создадено е фонетско писмо – *Пхаџџа* (наречено така според името на тибетскиот лама, којшто се јавува како негов изумител), со кое би се ползувале сите народи на неговата многунационална империја, вклучително и кинескиот. Приближно во истиот период, меѓу муслиманите во Кина започнуваат да се употребуваат арапски букви за пренесување на гласовната вредност на кинескиот јазик; станува збор за системот „小兒經“ (‘Шјјаорџинг’), којшто понекогаш се користи дури и во денешно време меѓу некои муслимански заедници во Кина.

различна гласовна вредност (на пр. *k*, *kh*, *z*) од нормалните облици на истите букви. Исклучително е и тоа што се ползува со знакот – „3“. *Леџ* системот одамна веќе не е во употреба, и моментално може да се сретне единствено во изданијата на бројните преводи од древната кинеска литература направени од самиот Џејмс Леџ.

2) *Bejg-Џајлс* (Wade-Giles) системот, создаден е од страна на британскиот дипломат Томас Френсис Вејд (Thomas Francis Wade; 1818 – 1895) во 1859 г., а подоцна бидува усовршен од Херберт Ален Џајлс (Herbert Allen Giles; 1845 – 1923) во 1892 г. Историски, тој е еден од најшироко употребуваните латинични транскрипции на кинескиот јазик. Се одликува со тоа што користи дијакритички знаци за обележување на аспирираниите согласки (така, имаме – *ch'*, *k'*, *p'*, *t'*) и тоновите се бележат со помош на бројки. Како *иницијали* се ползуваат: *p*, *p'*, *m*, *f*, *t*, *t'*, *n*, *l*, *k*, *k'*, *h*, *ch*, *ch'*, *hs*, *sh*, *j*, *ts*, *tz*, *ts'*, *tz*, *s*, *sz*, *w*, *y*; додека *финалиите* гласат – *a*, *o*, *o'ê*, *ai*, *ei*, *ao*, *ou*, *an*, *ên*, *ang*, *êng*, *êrh*, *ung*, *iung*, *i*, *ih*, *ien*, *eh*, *u*, *en*, *in*, *ing*, *ei*, *ên*, *êng*, *ü*, *üeh*, *üan*, *ui*, *ün*. Иако во денешно време воглавно е заменет со официјалната латинична транскрипција на кинеската влада – *Hanyu Pinyin*, *Вејг-Џајлс* системот сè уште се употребува во извесна мера во литературата од САД, во географски поими, во лични имиња на Кинези надвор од континентална Кина, сведочејќи за нивната долгогодишна употреба како стандардна транскрипција на кинескиот јазик во англиското говорно подрачје.

3) *Gwoyeu Romatzyh* (國語羅馬字) е создаден помеѓу 1925 и 1926 г. во Кина од страна на група лингвисти под водство на Чжао Јуџен (趙元任), во која учествува и познатиот книжевник Лин Јџ'танг (林語堂). Во 1928 г. владата на Република Кина го воведува овој систем како официјална латинична транскрипција на кинескиот јазик. И покрај тоа, *Gwoyeu Romatzyh* надвор од границите на Кина не наоѓа поголема примена. Негова најинтересна карактеристика, како што веќе рековме, е бележењето на тоновите со помош на варијации во правописот наместо со употреба на бројки или дијакритички знаци. По воспоставувањето на Народна Република Кина во 1949 г., продолжува да се ползува уште некое време на Тајван. Моментално е вон употреба.

4) *Јејл* (Yale) системот е оформен за време на Втората светска војна во САД. За разлика од *Вејг-Џајлс*, тој не употребува апостроф за бележење на аспираноста на согласките, додека тоновите ги обележува со дијакритички знаци. Овој систем обично се користел во учебници и речници за кинески јазик, а полека е напуштен како средство за транскрипција некаде во седумдесеттите години од минатиот век.

5) *ЕФЕО* (*EFEO*; акроним за *École française d'Extrême-Orient*) системот претставува латинична транскрипција на кинескиот јазик, којашто се користи во француското говорно подрачје. Развиен во 1902 г. од страна на Серафин Куврер (*Séraphin Couvreur*; 1835 – 1919) долго време бил во функција на транскрибирање на кинескиот јазик за потребите на франкофонските читатели. Овој систем се ползува со следните *иницијали* – p, p', t, t', k, k', ts, ts', tch, tch', s, h, j, m, n, l, w, y; и *финали*: a, e, ö, é, eul, eu, u, ou, en, eng, ie, ieou, iou, ien, ouo, ouai, ouei, ouan, ouen, iue, iuen, iun, ioung. Слично како и Вејд-Џајлс, и *ЕФЕО* ги обележува аспирираниите согласки со помош на апостроф. Сега многу поретко се наоѓа во употреба, бидувајќи заменет од *Hanyu Pinyin*.

6) Паладиевиот систем е кирилски систем за транскрипција на кинескиот јазик изумен од страна на архимандрит Паладиј (Кафаров), 1817 – 1878, возглавител на Православната духовна мисија во Пекинг (1850 – 1858 и 1865 – 1878). Системот ги употребува следните *иницијали*: б, ц, ч, д, ф, г, х, цз, к, л, м, н, п, ж, с, ш, т, в, чж; и *финали*: а, ао, ай, ань, ан, эй, энъ, эн, е, инь, ин, о, ой (уэй), оу, у, уа, уай, уань, уй, ун, унь, уо, ы, я, ян, янь, яо, ю, эр, э, и, ю, юн, юй, юань, юе, юнь, ё. Паладиевата транскрипција на кинескиот јазик во континуитет од XIX век, па сè до денес се користи како официјален систем на транскрибирање на мандаринскиот во руското говорно подрачје, а со незначителни измени таа функција ја има и во Бугарија.

б) *Hanyu Pinyin*

Станува збор за најзастапениот латиничен систем на транскрипција за кинескиот јазик, кој главно ги има истиснато сите останати. *Hanyu Pinyin* (漢語拼音)¹⁸ своите почетоци ги бележи во 1958 г.,¹⁹ а во 1978 г. е официјализиран како единствена латинична транскрипција на стандардниот кинески јазик од страна на владата на Народна Република Кина,²⁰ прифатен во такво својство и

¹⁸ Кованка од „漢語“ (hàn jǔ) – „кинески јазик“ и „拼音“ (‘пјин јјн) – „бележење на гласови“, „фонемографија“.

¹⁹ Како негов претходник може да се смета системот *Latinxua Sin Wenz* (拉丁化新文字), креиран 1929 г. во Советскиот Сојуз за потребите на кинеските емигранти таму. Многу од правописните решенија користени за овој систем, подоцна се преземени во *Pinyin*.

²⁰ Од 2002 г. на Тајван одобрен е систем на транскрибирање на кинескиот јазик базиран врз *Hanyu Pinyin*, а наречен *Tongyong Pinyin* (通用拼音), кој на некои места се разидува во графичките решенија со *Hanyu Pinyin*. Инаку, на Тајван моментално владее еден вид хаос во однос на кинеските латинични транскрипции. Така, до 1984 во официјална употреба е *Gwoyeu Romatzyh*, потоа воведен е нов систем – *Mandarin Phonetic Symbols II*, а за сето време се користи и *Вејд-Џајлс*, а подоцна почнува да се шири и употребата на *Hanyu Pinyin*, додека во основните училишта за учење на правилниот изговор на мандаринскиот се користи своеобразен транскрипционен систем,

од Обединетите нации.

Системот се базира на следните:

Иницијали – b, p, m, f, d, t, n, l, g, k, h, j, q, x, zh, ch, sh, r, z, c, s.

Финали – i, a, o, e, ê, ai, ei, ao, ou, an, en, ang, eng, ong, er, i, ia, io, ie, io, ie, iao, iu, ian, in, iang, ing, iong, u, ua, uo, uai, ui, uan, un, uang, ü, ue, üan, ün.

Како што може да се забележи, *Pinyin* се одликува со тоа што избегнува да ги бележи аспирираниите согласки со дијакритички знаци, туку разлачувањето е сторено на тој начин што неаспирираниот член на парот се означува со соодветната озвучена латинична согласка (така, се добиваат паровите – b / p, d / t, g / k), и покрај тоа што озвученоста не постои како лингвистички релевантен елемент во мандаринскиот.

Исто така, проблем може да претставува и употребата на иста буква да пренесе два различни гласа во кинескиот. Следствено, имаме „e“ и „i“, кои еднаш се користат да означат полуглас (поотворен и позатворен),²¹ а во друга прилика ги означуваат гласовите [ɛ] и [i], кои ги бележиме во нашиот јазик со „e“ и „и“. Слично, и буквата „r“, се употребува во двојно значење – на почеток од слог се чита како нашето „ж“, а на крај од слог, слично како нашето „p“.

Исто така, постојат и други недоследности во употребата – имено, гласот (IPA – [y]) обележан во *Pinyin* со „ü“, иако реално се јавува во слоговите пренесени како „yu“, „xu“, „ju“, „qu“, „yue“, „xue“, „jue“, „que“, „juan“, „yuan“, „xuan“, „quan“, „jun“, „qun“, „xun“, „yun“, тој во овие случаи се заменува со „u“ (кое таму лингвистички не фигурира), од практичната потреба да се избегне пишувањето на самогласката со *умлауи* „ü“, која е задржана само во слоговите „nü“ и „lǚ“, бидејќи ако тука се изостави, во овој систем може да дојде до забуна меѓу, да речеме – „lu“ (路 – улица) и „lǜ“ (綠 – зелено), „nu“ (努 – се труди) и „nǚ“ (女 – жена) итн.

Понатаму, кај финалите пренесени во *Pinyin* со „ian“ и „üan“ буквата „-a-“, всушност се изговара како нашето „e“ (МФА [ɛ]), додека ваквата замена веројатно е поради тоа што „e“ во овој систем претежно се користи да обележи полуглас (МФА – [ə]), па во спомнатите финали каде се среќава чисто „e“, тоа се надоместува со „a“.

Во предложениот кирилски систем за транскрипција на кинескиот јазик ќе

кој не се базира врз латиницата – „注音符號“ (Чжүјин фүхào). Крајниот резултат е тоа што моментално во официјалните публикации, книги, речници, лични имиња, патни знаци и географски поими можат да се сретнат речиси сите горенаведени системи.

²¹ Во тоа својство „i“ се пишува само зад sh, zh, r, s, z, c, додека во сите други ситуации се изговара токму како нашето „и“ (IPA [i]); „e“, пак, се изговара како полуглас кога стои зад согласка, а како нашето „e“ кога стои зад самогласка.

се обидеме задоволително да ги решиме наведените проблеми.

Инаку, кога станува збор за обележувањето на тоновите, во *Pinyin* тоа се прави со помош на дијакритички знаци, што најверојатно е преземено од *Jejl* системот. Така, добиваме – I-тон: „ē“, II-тон: „é“, III-тон: „ě“, IV-тон: „è“.

Со оглед на доминацијата на *Pinyin* како латиничен систем на транскрибирање на мандаринскиот, може да се забележи една комична тенденција во нашите публикации или електронски медиуми, кога се обидуваат него *ad hoc* да го изговараат или пренесат на македонска кирилица според нашите замисли како секоја негова буква треба да биде прочитана,²² без претходно макар и минимално информирање за правилата на изговор. Вреди ли да повториме дека – не, во *Pinyin* „r“ не се изговара како „p“, туку како „ж“, додека „zh“ не се чита како „ж“, туку слично на нашето „ц“ или „ч“, „x“, пак, во *Pinyin* не се изговара како „кс“, туку е глас што личи на нашето „ш“ итн... Прецизен опис на изговорот следи во табелите, кои ќе се надоврзат кон понатамошниот текст.

в) кинески во кирилско руво

Системот за фонетско транскрибирање на стандардниот кинески јазик во македонска кирилица што сега го предлагаме, ќе се состои од следните:

- **Иницијали:** п, ‘п, м, ф, т, ‘т, н, л, к, ‘к, х, ц, ‘ч, ‘ш, чж, ч, ш, ж, ц, ‘ц, в, ј.

- **Финали:** и’, а, о, е’, ај, еј, ао, оу, ан, ен, анг, онг, ар, и, ја, јо, је, јао, јоу, јен, ин, јанг, инг, јонг, у, уа, уо, уај, уј, уан, ун, уанг, уенг, ју, јуе, јуен, јун.

Во табелите што следат, ќе се даде детален опис на гласовната вредност на сите иницијали и финали, а напоредно ќе бидат прикажани и нивните *Pinyin*

²² Притоа, се заборава дека секој систем на пишување е арбитраен; односно, ако графичкиот знак „а“ го изговараме онака како што го изговараме, тоа не е затоа што постои некоја суштина на гласот [а], којашто се крие зад обликот на знакот, туку бидејќи ние сме се договориле така него да го читаме. На пример, латиничната буква „j“, која ние веројатно по аналогија со хрватската латиница (што во тој поглед ја следи германската) си ја читаме како нашето „ј“ во македонската кирилица, во францускиот се изговара како „ж“, во шпанскиот како „х“, а во англискиот како „џ“ (споредете го изговорот на името Јован во овие јазици: „Jean“ – Жан, „Juan“ – Хуан, „John“ – Џон). За малку подобро да сфатиме што значи таквата произволност во системите на пишување, само ќе споменеме дека во писмото на домородниот народ Чероки од САД, со „D“ се бележи гласот [а], со „R“ – [е], а со „T“ – [и].

еквиваленти, како и толкување дадено во МФА. Понатаму ќе следат и дополнителни објаснувања и образложенија за преземените графички решенија при вообличувањето на овој транскрипционен систем.

Иницијали

Кирилица	Pinyin	МФА	Опис
п-	b-	[p]	Исто како нашето „п“, неаспирирано; слично како во зборот „проба“.
‘п-	p-	[pʰ]	Како нашето „п“, но со јасен звук на издишување; слично како во зборот „песок“.
м-	m-	[m]	Исто како нашето „м“, на пример, како во „мајка“.
ф-	f-	[f]	Исто како нашето „ф“, на пример, во „фустан“.
т-	d-	[t]	Како нашето „т“, неаспирирано; нешто слично како во „труба“.
‘т-	t-	[tʰ]	Како нашето „т“, но со јасен звук на издишување; донекаде слично како во „тешко“. Изговорот е близок до оној на грчкото „θ“.
н-	n-	[n]	Исто како нашето „н“, на пример, во „настан“.
л-	l-	[l]	Слично на нашето „л“, но за нијанса потврдо; слично како во „лук“.
к-	g-	[k]	Како нашето „к“, неаспирирано; слично како во „кум“.
‘к-	k-	[kʰ]	Како нашето „к“, но со јасен звук на издишување; нешто како во „каша“.
х-	h-	[x]	Исто како нашето „х“, на пример, во „хумор“.
џ-	j-	[tɕ]	Најдобро може да се опише како глас помеѓу нашето „џ“ и „s“. Не многу различно од изговорот на српското „ђ“, слично како во „џип“.
	q-	[tɕʰ]	Слично на нашето „ч“, но изговорот како да се

‘ц-			приближува кон „ц“; притоа јасно се слуша звук на издишување. Всушност, овој глас претставува аспирирана верзија на претходниот <i>и / j</i> ; донекаде слично како во „чист“.
‘ш-	х-	[ç]	Како нашето „ш“ но помекко, кое се доближува до „с“ и притоа јасно се слуша звук на издишување; донекаде слично како во „шише“.
чж-	zh-	[tʃ]	За да го изговориме овој глас, јазикот треба да ни биде свиткан наназад, допирајќи го горното непце, и во таква положба да се обидеме да изговориме „ч“; инаку се слуша како глас помеѓу нашето „ц“ и „ч“; донекаде слично како во „цуче“.
ч-	ch-	[tʃʰ]	Како нашето „ч“, но јазикот при тоа е свиен малку наназад; притоа јасно се слуша звук на издишување. Всушност, овој глас може да се смета за аспирирана верзија на претходниот <i>ч / zh</i> ; нешто слично како во „чува“.
ш-	sh-	[ʃ]	Како нашето „ш“, но јазикот малку е свиткан наназад, и гласот звучи потемно отколку кај нас; слично како во „шума“.
ж-	г-	[ʒ]	Слично како нашето „ж“, меѓутоа при изговорот јазикот е зафрлен поназад во устата, и звукот што се добива е малку потемен и помек од нашиот вообичаен изговор; слично како во „жубор“.
ц-	z-	[ts]	Како нашето „ц“, неаспирирано; слично како во „цимет“.
‘ц-	с-	[tʃʰ]	Како нашето „ц“ со јасен звук на издишување; донекаде слично како во „цех“.
с-	s-	[s]	Исто како нашето „с“; на пример, во „супа“.
в-	w-	[w] или [u]	Може да се смета и за иницијал и за финал. Всушност станува збор за гласот „у“ на почеток од слог, по кого следи самогласка; слично како при извикот „ја!“.

			како „y“ или нешто слично како англиското „w“ (на пример, во „walk“), но во никој случај не како нашето „в“.
j-	y-	[j] или [i]	Може да се смета и за иницијал и за финал. Овде станува збор за гласот /и/ на почеток од слог, по кого доаѓа самогласка. Во таква позиција слободно може да се изговори како нашето „j“, слично како во „јак“.

NB!

Се уочува најпрвин дека сопоставеноста на аспириран и неаспириран консонант ја обележуваме преку пишување на аспирираната согласка со лев апостроф,²³ и таквото апострофирање на аспириран консонант при транскрипцијата на мандаринскиот слично е со праксата применувана и во *Bejg-Цајлс* и *ЕФЕО*.

Кога станува збор за тие парови од аспирирана и неаспирирана согласка како: п / ‘п, т / ‘т, к / ‘к, ц / ‘ц (*Pinyin*: b / p, d / t, g / k, z / c), очигледно ќе си го поставиме прашањето за озвученоста на неаспирираниот консонант. Имено, во зависност од индивидуалниот говорител, понекогаш се забележува како спомнатите гласови безмалку се озвучени во одредени ситуации и тогаш се слушаат речиси како нашите: „б“, „д“, „г“, и „с“.²⁴ Меѓутоа, во стандардниот кинески јазик спротивставувањето на озвученоста и неозвученоста кај согласките не содржи никаква лингвистичка информација (!); па така, без разлика дали еден збор, како на пример – „狗“ (кџу; МФА: [коџ 1 1]): куче, го изговориме како „кџу“ (со наше јасно и неаспирирано „к“) или „гџу“, (со наше

²³ Но зошто имено со тој знак -‘...!? Едноставно; употребувајќи македонска подршка на Windows, лесно се пишува: само треба да се притисне – *Shift* и „6“. Од друга страна, инспирацијата за ваквата употреба лежи и во визуелната сличност со старогрчкиот *spiritus asper*, кој исто така означува аспирација (во случајот, на почетна самогласка) – á- é- ñ- í- ó- ù- ò- ñ- . Може тука дополнително да се прашаме – а зошто не со десен апостроф, како во веќе спомнатите латинични транскрипции!? Одговорот е – од чисто естетски причини. Имено, десниот апостроф би го нарушил визуелното единство на слогот, бидувајќи сместен помеѓу неговиот *иницијал* и *финал*. Признавате, поубаво изгледа, да речеме - ‘ч’инг, одошто – ч’инг.

²⁴ Интересно, но некогаш како да се забележува на рамниште на алофони и одредена правилност во озвучувањето на наведените согласки. Така, во честиот суфикс – 的 (те’), кој веднаш по именка укажува на припадност (на пр. 我 -вò: јас; 我的 -вòте’: мој), иницијалот речиси секогаш се слуша како нашето „д“ (т.е. озвучено); но во други морфеме, како, на пример, во – 到 (таò: пристигнува), во неговиот изговор не се забележува озвученост, та гласи токму како нашето „т“ (неаспирирано). Но да повториме, самите родени говорители на кинескиот јазик не се свесни за оваа разлика при зборувањето, зашто како елемент, кој содржи лингвистичка диференцијација, служи контрастот помеѓу аспирираноста и неаспирираноста, а не озвученоста или неозвученоста на согласките. Од наша гледна точка, можеме само да си го поставиме прашањето дали би можеле да направиме исклучок при пренесувањето на „的“ (и во други слични случаи) во предложената кирилска транскрипција, та да се служиме со „де“ наместо стандардното „те“ во интерес на поверно фонетско пренесување!?

„г“) родениот говорител на јазикот нема воопшто да ја забележи разликата! Но, доколку по грешка ја аспирираме почетната грленка и изговориме „кѳу“, тогаш ќе помисли дека сме кажале „□“ (‘кѳу; МФА: [kʰoʊ ɿ ɿ ɿ]): уста. Обратно, пак, самите Кинези нема да чујат никаква разлика помеѓу нашите зборови „кума“ и „гума“, или, пак, „тело“ и „дело“, од причина што, како што веќе рековме, озвученоста или неозвученоста на посочените согласки не игра никаква улога во мандаринската фонетика, додека лингвистички релевантна информација пренесува само контрастот меѓу аспирираноста и неаспирираноста на спомнатите консонанти. Од таа причина, се решивме при градењето на кирилскиот транскрипционен систем на кинескиот јазик графички да ја обележиме токму таа сопоставеност на аспирирани и неаспирирани согласки, каде што аспирираниот член на секој пар е напишан со лев апостроф - ‘ – , та добиваме: ‘п, ‘т, ‘к, ‘ц.

Инаку, за нагледно да ја сфатиме разликата меѓу аспирираните и неаспирираните согласки во спомнатите парови, ќе употребиме еден проверен метод, со кој се ползуваат учителите по кинески јазик за да им ја доловат оваа разлика на своите збунети странски ученици. Држете една салфета непосредно пред усните, и обидете се при изговорот на аспирираните ‘п, ‘т, ‘к, ‘ц таа видливо да затрепери од ударот на воздухот при издишувањето; додека, пак, кога се изговараат неаспирираните п, т, к, ц салфетата не смее воопшто да се помрдне.

Понатаму, зошто решивме да го употребуваме „в“ на почеток од слог за да го бележиме гласот, кој реално се слуша како нашето „у“ (МФА - [u]). Всушност, станува збор за случаи, каде што финалите што почнуваат на „у / u“, немаат иницијал, кои поради својата бројност и сложеност, решено е да се пишуваат со „лажен иницијал“ – „в / w“ за олеснување на исчитувањето и пишувањето.²⁵ Додека реално во таа позиција (пред друг вокал), „у“ често прозвучува како „полусогласка“, блиску до стандардниот изговор на англиското „w“, бележењето на „у“ во спомнатата положба со „в“ се должи на тоа што оваа буква е најблиску до „w“ во праксата на македонската транскрипција, иако самиот изговор не соодветствува во полна мера.

Финали

Кирилица	Pinyin	МФА	Во отсуство на иницијал	Опис

²⁵ За какво олеснување станува збор? Па еве, видете сами: Една од најчестите синтагми кај Лао Це – „дејствувај, не дејствувајќи“ (為無為), транскрибирана без „лажен иницијал“, би гласела – „уејјуеј“, додека пренесена со негова употреба, таа гласи – „вјејвјеј“. Треба ли понатаму да се оправдува ползата од пишувањето на „лажните иницијали“ при транскрипцијата!?

-и'	-i	[ɹ], [ɹ]	(нема)	Станува збор за полуглас, кој можеби најдобро може да се опише како продолжено „зуење“ по изговорот на претходната согласка; донекаде слично како гласот што се слуша помеѓу „с“ и „т“ во извикот „псст!“, или блиску до гласот пред „р“ во зборот „рти“, а малку наликува и на изговорот на „i“ во англискиот збор „shirt“; меѓутоа во никој случај не смее да се изговори како нашето „и“! Може да се сретне зад: чж / zh; ч / ch; ш / sh; ж / r; ʧ / z; ʧ / с или с / s. Притоа, во случаите кога се среќава зад чж / zh; ч / ch; ш / sh; ж / r, како да добива благ призвук на „р“.
-а	-a	[a]	a / a	Исто како нашето „а“, на пример, во „на“.
-о	-o	[uɔ]	o / o	Слично на нашето „о“, но при изговорот како да се слуша едно кусо „у“ пред него; донекаде слично како во „но“.
-е'	-e	[ɤ], [ə]	е' / e	Полуглас, сличен на веќе опишаниот и' / i, меѓутоа малку поотворено изговорен. Блиску е до гласот што се слуша помеѓу „ф“ и „с“ во зборот „ф'стак“ или, пак, до гласот бележен со „ъ“ (голем ер) во бугарската кирилица, како во „пѣт“ (пат).
е	ê	[ɛ]	(нема)	Приближно како нашето „е“ (се среќава исклучиво во некои извици); на пример, слично како во „не“.
-ај	-ai	[aɪ]	aj / ai	Се слуша како „ај“ или „аи“ / „ае“, каде вториот глас е скратен; слично како, на пример, во „чај“.

-ej	-ej	[ei]	ej / ei	Се слуша како „ej“ или „ei“, каде вториот глас е скратен; слично како во нашиот стандарден изговор на името на чајот – „Ерл Греј“.
-ao	-ao	[ɑo]	ao / ao	Се слуша како помеѓу „ao“ и „au“; почетното „a“ се изговара појасно отколку „o“; слично како помеѓу „ao“ во „какао“ и „au“ во „аукција“.
-ouy	-ou	[ou]	ou / ou	Се слуша како „ou“; на пример, во „шоу“.
-ан	-an	[an]	ан / an	Се слуша како „ан“; како во „ран“.
-ен	-en	[ən]	ен / en	Се слуша слично на „ен“, меѓутоа „е“ е позатворено и се приближува кон полуглас; слично како во „ден“, кое се доближува до изговорот на „џн“ во бугарскиот збор „џн“ (вон, надвор).
-анг	-ang	[aŋ]	анг / ang	Се слуша слично како „анг“, меѓутоа „н“ и „г“ не се два одвоени гласа (!), туку со нивна помош само се обележува веларниот назал [ŋ]; слично како изговорот на „oung“ во англискиот збор „young“.
-енг	-eng	[ɛŋ]	енг / eng	Се слуша како малку позатворено „е“ (исто како во веќе опишаното <i>-ен / en</i>), по што следи веларниот назал; донекаде слично како во „сленг“.
-онг	-ong	[oŋ]	(нема)	Се слуша како помеѓу „онг“ и „унг“, каде што „-нг“ не се изговара како два одвоени гласа (туку го обележува веларниот назал). Самогласката пред „-нг“ се образува поназад во усната празнина отколку што е случај со нашето „о“ или „у“. Донекаде слично како во англискиот збор „song“.

-ap	-er	[aɿ]	ap / er	Се слуша како „ap“, ²⁶ каде што при изговорот на „p“ јазикот е свиен малку наназад, а изговорот не е тврд како кај нас, туку повеќе наликува на „r“ во англискиот јазик. Многу слично на изговорот на англиското „are“, како во „you are...“; донекаде слично како во нашето „цар“.
Финали што почнуваат на и- (j-) / i- (y-)				
-и	-i	[i]	ji / yi	Исто како нашето „и“. Кога се наоѓа на почеток од слог (то ест, му недостасува иницијал), тогаш се пишува како <i>ji</i> ; слично како во зборот „ти“.
-ја	-ia	[ia]	ja / ya	Се слуша како „ja“, на пример, како во „чија“.
-jo	-io	[io]	jo / yo	Се слуша како „jo“ (се среќава само во некои извици).
-je	-ie	[ie]	je / ye	Се слуша како „je“ или „ие“, при што „е“ се изговара продолжено; слично како во заменката „ние“.
-jao	-iao	[iao]	jao / yao	Се слуша како помеѓу „jao“ и „jau“.
-joy	-iu	[iou]	joy / you	Се слуша како „joy“.
-јен	-ian	[ien]	jen / yan	Се слуша како „јен“, слично како во јапонската парична единица – „јен“.
-ин	-in	[in]	jin / yin	Се слуша како „ин“, како во нашето „син“.
-јанг	-iang	[iaŋ]	janɡ / yang	Се слуша како „јанг“, при што „-нг“ го означува веларниот назал; речиси идентично како изговорот на англискиот збор „young“.
	-ing	[iŋ]	jinɡ / yinɡ	Се слуша како -инг, при што „-нг“ го

²⁶ Овој финал на Тајван стандардно се изговара како [aɿ], та во тој случај, според нашиот кирилски систем на транскрипција, би се пишувал како „e’p“.

-инг				означува веларниот назал; речиси истоветно како во англискиот збор „sing“.
-јонг	-iong	[iɔŋ]	јонг / yong	Се слуша како помеѓу „јонг“ и „јунг“, каде што „-нг“ не се изговара како два одвоени гласа (туку го обележува веларниот назал). Самогласката пред „-нг“ се образува поназад во усната празнина отколку при нашето „о“ или „у“. Донекаде слично како нашиот стандарден изговор на презимето на психологот Карл Густав Јунг .
Финали кои почнуваат на у- (в-)				
-у	-u	[u]	ву / wu	Се слуша како нашето „у“; слично како во извикот за заплашување – „бу!“ . Кога се наоѓа на почеток од слог (то ест, му недостасува иницијал), тогаш се пишува како <i>в</i> (меѓутоа се изговара како „у“ или како англиското „w“, на пример, во „water“); но никогаш како нашето „в“!
-уа	-ua	[ua]	ва / wa	Се слуша како „уа“; како во извикот „ уа! “.
-уо	-uo	[uɔ]	во / wo	Се слуша како „уо“, но тука „о“ се изговара малку покус одошто во финалот <i>-o / -o</i> ; слично како во зборот „ дуо “.
-уај	-uai	[uai]	вај / wai	Се слуша како „уај“, слично како изговорот на англискиот прашален збор – „ why “.
-уј	-ui	[uei]	веи / wei	Се слуша како „уеј“ или „уеи“, каде што „е“ е полуглас; донекаде слично како во императивот „ чуј “.
-уан	-uan	[uan]	ван /	Се слуша како „уан“, слично како

			wan	изговорот на англиското „one“.
-ун	-un	[uən]	вен / wen	Се слуша донекаде слично како „уен“, каде што „е“ е полуглас.
-уанг	-uang	[uaŋ]	ванг / wang	Се слуша како „уанг“
(-уенг)	(не го обележува овој финал)	[uɤŋ]	венг / weng	Се слуша слично како „уенг“, каде што „-нг“ не се изговара како два одвоени гласа (туку го обележува веларниот назал), додека „е“ е позатворено и се приближува кон полуглас.
Финали што почнуваат на ју- /ү-				
-ју	-ү	[y]	ју / уу	Глас сличен на „ү“ во германскиот (на пример, во „üben“) или на изговорот на „и“ во францускиот (како во „lune“) или, пак, „у“ во албанскиот (како, на пример, во „dy“). При транскрибирањето секогаш се обележува со „ју“, каде што во случајот почетното „ј“ нема посебен изговор (!), туку служи исклучиво да укаже на специфичниот изговор на самогласката „у“ што следи.
-јуе	-ue	[yœ]	јуе / ууе	Се слуша слично на „јуе“, каде [y] е кратко.
-јуен	-üan	[yɛn]	јуен / ууан	Се слуша слично на „јуен“.
-јун	-ün	[yn]	јун / уун	Се слуша слично на „јун“.

NB!

Важно е сега да се стави до знаење дека кај *финалиите*, кои се состојат од повеќе самогласки (на пример, „оу“, „ао“, „јоу“... итн.), заедно со иницијалот тие сочинуваат еден единствен слог! Значи, тоа е спротивно од нашиот јазик, каде што бројот на слогови во еден збор се поистоветува со бројот на

самогласки во него (така, зборот „пее“, по слогови го делиме како „пе-е“, односно, по еден слог за секоја самогласка). Во кинескиот, пак, да земеме еден пример – „酒“ (цјџу – вино, алкохолен пијалак), посочениот збор во никој случај не можеме да го поделиме по слогови како – „цјџо-у“, што би се очекувало според правилата на нашиот јазик, туку се смета за еден единствен слог. Значи, кога во *финалиџе* има две самогласки, коишто заедно со *иницијалот* сочинуваат еден слог и споделуваат еден тон, тогаш станува збор за присутни дифтонзи, кои соодветно и треба да бидат изговарани.

Финалиџе кои се состојат од полуглас („е’ / е“; „и’ / и“), ги обележуваме со десен апостроф пред буквата во прашање.²⁷ На тој начин се решава проблемот на удвоениот изговор на „и“ и „е“, кој го имаат во *Pinyin*.

Финалиџе пренесени во нашиот систем за транскрипција како „јен“ и „јуен“ се еквивалентни на *Pinyin* – „ian“ и „üan“. Кирилското решение тука сосема соодветствува на реалниот изговор, додека *Pinyin* прави компромис со доследното изговарање на *финалиџе* во прашање, поради избегнување евентуалното напишано „е“ во овој случај да се исчита како полуглас, како што е неговото вообичаено читање во *Pinyin*, та затоа и се заменува со „а“.²⁸ Со тоа во предложената македонска транскрипција се отстранува и неправилноста видлива кај *Pinyin* во слоговите „quan“, „xuan“ и „juan“ (кај нас – „чјуен“, „шјуен“ и „цјуен“) во споредба, на пример со – „chuan“ („чуан“), „shuan“ („шуан“), „guan“ („жуан“)... итн, каде што во *Pinyin* се доаѓа во забуна затоа што тие се изговараат на ист начин, што воопшто не е точно.

Во претходната белешка малку начнавме и околу транскрибирањето на финалите, кои почнуваат со затворената заокружена самогласка од преден ред (МФА – [y]), во *Pinyin* пренесена како – „ü“, а кај нас пренесена со диграф „ју“. Употребата токму на „ју“ за бележење на овој глас во нашата транскрипција на мандаринскиот има, ако може така да се изразиме, три добри страни: Прво, се избегнува ставање на *умлауи* над „у“ што е прилично проблематично при пишувањето; второ, се отстранува неправилноста забележлива кај *Pinyin* во слоговите – „yu“, „xu“, „ju“, „qu“, „yue“, „xue“, „jue“, „que“, „juan“, „yuan“, „xuan“, „quan“, „jun“, „qun“, „xun“, „yun“ (кај нас – „ју“, „шју“, „цју“, „чју“, „јје“, „шјје“, „цјје“, „чјје“, „цјуен“, „јуен“, „шјуен“, „чјуен“, „цјун“, „чјун“,

²⁷ Зошто, пак, тука со десен апостроф, а не со лев како кај аспирираните согласки? – Повторно од истата причина. Имено, бидејќи во овој случај станува збор за *финали*, лев апостроф би ја нарушил визуелната целост на слогот. Споредете, на пример – шй’ и ш’й. Десен апостроф, исто така, лесно се отчукува на тастатура во македонска поддршка на *Windows* – се притиска *Shift* и „4“.

²⁸ Но „е“ се пишува во *Pinyin* кога станува збор за финалот „је“ / „је“.

„шјун“, „јун“), каде што се паѓа во забуна дека наместо [y] (Pinyin – „ü“), таму се слуша гласот [u] (Pinyin – „u“), што воопшто не е случај; трето, на кој било читател напишаното „ју“ му овозможува, „несакајќи“, приближно да го погоди произнесувањето на инаку прилично „незгодниот“ за изговор глас [y].

Кај неколку *финали*, Pinyin прибегнува кон контрахирање при пишувањето: Така, *финалиџе* – „ui“, „un“ и „iu“, всушност, претставуваат контрахирани верзии на „uei“, „uen“ и „iou“. Во првите два случаи, и во нашиот систем прифатено е контрахирањето соодветно на Pinyin, та добиваме – „уј“ и „ун“; од причина што гласот „е“ таму не се слуша јасно, туку претставува полуглас [ə], со оглед на што и контрахираните форми на транскрипцијата даваат приближно точен изговор на спомнатите *финали*.²⁹ Меѓутоа, во третиот случај, кирилскиот систем, за разлика од Pinyin, не прибегнува кон контрахирање, бидејќи гласот „о“ таму почисто се слуша за разлика од „е“ во претходниот пример. Така, доследно овој *финал* се пишува како „јоу“.

Интересен е случајот кај финалот „уенг“, кого Pinyin не го бележи, затоа што се сретнува само во еден можен слог, којшто е без иницијал, та се пишува со помош на „лажниот иницијал“ – „в“ / „w“, добивајќи на тој начин – „венг“ / „weng“.

Конечно, за да се олесни практичната употреба на предложениот кирилски систем на транскрипција на стандардниот кинески јазик, во продолжение следи табела со сите слогови што се употребуваат во мандаринскиот, пренесени како во нашиот транскрипција, така и во Pinyin, што му овозможува секому да најрави брза и ефикасна замена од едниот во другиот систем без какви било лингвистички предзнаења.

²⁹ Исто како и Pinyin, и овде се прави исклучок во случаите кога изостанува иницијал, при што почетната самогласка од финалот „се претвора“ во „лажен иницијал“ – „в“, а за сметка на тоа во продолжетокот се испишува неконтрахираната форма на *финалот*. Така, добиваме – „веј“ и „вен“. Останува забелешката дека и тука „е“ треба да се изговори блиску до полуглас, особено во вториот случај.

Слововна табела на кинескиот јазик

	b-	p-	m-	f-	d-	t-	n-	l-	g-	k-	h-	j-	q-	x-	zh-	ch-	sh-	r-	z-	c-	s-
	п-	п-	м-	ф-	т-	т-	н-	л-	к-	к-	х-	и-	ч-	ш-	чж-	ч-	ш-	ж-	ц-	ц-	с-
-i															zhi	chi	shi	pi	zi	ci	si
-и'															чжи'	чи'	ши'	жи'	ци'	ци'	си'
-a	a	ba	pa	ma	fa	da	ta	na	la	ga	ka	ha			zha	cha	sha		za	ca	sa
-а	а	па	па	ма	фа	та	та	на	ла	ка	ка	ха			чжа	ча	ша		ца	ца	са
-o	o	bo	po	mo	fo																
-о	о	по	по	мо	фо																
-e	e			me		de	te	ne	le	ge	ke	he			zhe	che	she	re	ze	ce	se
-е'	е'			ме'		те'	те'	не'	ле'	ке'	ке'	хе'			чже'	че'	ше'	же'	це'	це'	се'
ê	ê																				
e	e																				
-ai	ai	bai	pai	mai		dai	tai	nai	lai	gai	kai	hai			zhai	chai	shai		zai	cai	sai
-aj	aj	пај	пај	мај		тај	тај	нај	лај	кај	кај	хај			чжај	чај	шај		цај	цај	сај
-ei	ei	bei	pei	mei	fei	dei		nei	lei	gei		hei			zhei		shei		zei		
-ej	ej	пеј	пеј	меј	феј	теј		неј	леј	кеј		хеј			чжеј		шеј		цеј		
-ao	ao	bao	pao	mao		dao	tao	nao	lao	gao	kao	hao			zhao	chao	shao	rao	zao	cao	sao
-ао	ао	пао	пао	мао		тао	тао	нао	лао	као	као	хао			чжао	чао	шао	жао	цао	цао	сао
-ou	ou		pou	mo	fou	dou	tou	nou	lou	gou	kou	hou			zhou	chou	shou	rou	zou	cou	sou
-oy	oy		поу	моу	фоу	тоу	тоу	ноу	лоу	коу	коу	хоу			чжоу	чоу	шоу	жоу	цоу	цоу	соу
-an	an	ban	pan	man	fan	dan	tan	nan	lan	gan	kan	han			zhan	chan	shan	ran	zan	can	san
-ан	ан	пан	пан	ман	фан	тан	тан	нан	лан	кан	кан	хан			чжан	чан	шан	жан	ца	ца	сан
-en	en	ben	pen	men	fen			nen		gen	ken	hen			zhen	chen	shen	ren	zen	cen	sen
-ен	ен	пен	пен	мен	фен			нен		кен	кен	хен			чжен	чен	шен	жен	цен	цен	сен
-ang	ang	bang	pan	man	fan	dan	tan	nan	lan	gan	kang	han			zhang	chang	shan	ran	zan	can	san
-анг	анг	панг	панг	манг	фанг	танг	танг	нанг	ланг	канг	канг	ханг			чжанг	чанг	шанг	жанг	цаг	цаг	санг

г		нг	нг	г	нг	г	нг	г	г	г		г				г			нг	нг	нг	г
-eng	eng	ben	pen	me	fen	den	ten	nen	len	gen	keng	hen				zhen	cheng	shen	ren	zen	cen	sen
-енг	енг	г	г	нг	г	г	г	г	г	г	‘кен	г				г	ченг	г	г	г	г	г
		нг	нг	нг	нг	г	нг	г	г	г	г	хен				г	г	шенг	же	це	‘це	сен
-er	er																					
-ap	ap																					
-i	yi	bi	pi	mi		di	ti	ni	li				ji	qi	xi							
-и	и	пи	‘пи	ми		ти	‘ти	ни	ли				ци	‘чи	‘ши							
-ia	ja								lia				jia	qia	xia							
-ja	ja								lja				цja	‘чja	‘шja							
-io	yo																					
-jo	jo																					
-ie	ye	bie	pie	mie		die	tie	nie	lie				jie	qie	xie							
-je	je	lje	‘nje	mje		tje	‘tje	nje	lje				цje	‘чje	‘шje							
-iai	yai																					
-jaj	jaj																					
-iao	yao	bia	piao	mia		dia	tiao	nia	liao				jiao	qiao	xiao							
-jao	jao	o	‘nja	o		o	‘tja	o	lja				цjao	‘чjao	‘шja							
		o	o	o		o	o	o	o						o							
-iu	you			miu		diu		niu	liu				jiu	qiu	xiu							
-joy	joy			mjo		tjo		njo	ljo				цjoy	‘чjo	‘шjo							
				y		y		y	y				y	y	y							
-ian	yan	bia	pian	mia		dia	tian	nia	lian				jian	qian	xian							
-jen	jen	n	‘nje	n		n	‘tje	n	lje				цjen	‘чjen	‘шje							
		n	n	n		n	n	n	n						n							
-in	yin	bin	pin	min				nin	lin				jin	qin	xin							
-ин	ин	пи	‘пи	ми				нин	лин				цин	‘чин	‘шин							
		n	n	n																		
-ian	yan							nia	lian				jian	qian	xiang							
g	g							ng	g				g	g	‘шja							

-jan г	janг						hja нг	lja нг				цjan г	'чjan г	нг										
-in g -и нг	yin g гин г	bin g пин нг	ping 'пи нг	min g мин нг		din g тин нг	nin g нин г	ling лин г				jing дин г	qing 'чин г	xing 'шин г										
-u -y	wu ву	bu пу	pu 'пу	mu му	fu фу	du ту	nu ну	lu лу	gu ку	ku 'ку	hu ху				zhu чжу	chu чу	shu шу	ru жу	zu цу	cu 'цу	su су			
-ua -ya	wa ва								gua куа	kua 'куа	hua хуа				zhua чжуа	chua чуа	shua шуа							
-uo -yo	wo во					duo туо	tu 'ту о	nuo нуо	luo луо	guo куо	kuo 'куо	hue хуо				zhuo чжуа	chuo чуо	shuo шуо	ruo жу о	zuo цу о	cuo 'цу о	suo суо		
-uai -yaj	wai вай								guai куай	kuai 'куай	huai хуай				zhuai чжуа j	chuai чуай	shuai шуай							
-ui -yj	wei вей					dui туй	tui 'туй			gui куй	kui 'куй	hui хуй				zhui чжуй	chui чуй	shui шуй	ru жуй	zui цуй	cui 'цуй	sui суй		
-ua n -ya н	wa n ван					dua n туа н	tua n 'ту ан	nua n нуа н	lua n луа н	gua n куа н	kuan 'куа н	hua n хуа н				zhua n чжуа н	chuan чуан	shua n шуа н	rua n жу ан	zua n цуа н	cua n 'цу ан	sua n суа н		
-un -ун	we n вен					dun тун н	tun 'ту н		lun лун	gun кун	kun 'кун	hun хун				zhun чжун	chun чун	shun шун	run жу н	zun цу н	cun 'цу н	sun сун		
-ye нг нг	we ng вен г																							
-ua ng -ya нг	wa ng ван г								gua ng куа нг	kuan g 'куа нг	hua ng хуа нг				zhua ng чжуа нг	chuan g чуанг нг	shua ng шуа нг							

-on						don	ton	non	lon	gon	kong	hon				zhon		ron	zon	con	son
g						g	g	g	g	g	g	g				g	chong	g	g	g	g
-он						тон	‘то	нон	лон	кон	‘кон	хон				‘жон	чонг	жо	цо	‘цо	сон
г						г	нг	г	г	г	г	г				г		нг	нг	нг	г
-ü	yu							nü	lǔ				ju	qu	xu						
-jy	jy							нју	лју				цју	‘чју	‘шју						
-üe	yue							nüe	lǜe				jue	que	xue						
-jye	jye							нју	лју				цјје	‘чјје	‘шју						
						e	e	e	e						e						
-üa	yua												juan	quan	xuan						
n	n												цјје	‘чјје	‘шју						
-jye	jye												н	н	ен						
н	н																				
-ün	yün												jün	qün	xün						
-jyn	jyn												цјун	‘чју	‘шју						
													н	н	н						
-ion	yön												jion	qion	xiong						
g	g												g	g	g						
-io	jön												цјон	‘чјо	‘шјо						
нг	г											г	нг	нг	нг						

Покрај слојовише наведени во ирејходнаиа табела, во кинескиот јазик иосиои и жруиа слојови, кои насјануваат како ироизвод на конијракција на некои од ирејходно иренесениише слојови и суфиксои ㄌ (ар; МФА – [aḷ]), иојава особено забележлива во јоворои на лујеио од северна Кина. Прииоа, доаја до фонетики иромени, кои се сведуваат на замена на кодаиа од ирејирианиои слој (која може да биде [п] или [п]) со [ḷ] од суфиксои [aḷ], а за смејка на иоа доаја до назализација во изјоворои на самогласкииши иио му ирејходат на [ḷ]. Која слојои во ирашање нема кода, иојаи на слојовноио јадро директно се доава гласои [ḷ] без никаква назализација. Во иродолжение следи табела со сиие иакви комбинирани „р“ слојови во Pinyin, како и во иредложенаиа кирилска иранскрипција:

Иницијал +финал +ар комбинации			
резултат	иницијал	финал	ар завршеток
banr панр	b п	-an -ан	er ар
pir ‘пир	p ‘п	-i -и	er ар
mianr мјанр	m м	-ian -јен	er ар
fur фур	f ф	-u -у	er ар
dianr тјанр	d т	-ian -јен	er ар
dingr тингр	d т	-ing -инг	er ар
tangr ‘тангр	t ‘т	-ang -анг	er ар
tuir ‘тујр	t ‘т	-ui -уј	er ар
nar нар	n н	-a -а	er ар
nür нјур	n н	-ü -ју	er ар

ger ке'р	g к	-e -e'	er ap
ganr канр	g к	-an -ан	er ap
kour 'коур	k 'к	-ou -оу	er ap
kongr 'конгр	k 'к	-ong -онг	er ap
hair хajр	h х	-ai -aj	er ap
haor хаор	h х	-ao -ао	er ap
huar хуар	h х	-ua -уа	er ap
huor хуор	h х	-uo -уо	er ap
huir хујр	h х	-ui -уј	er ap
jir цинр	j ц	-in -ин	er ap
xiar 'шјар	x 'ш	-ia -ја	er ap

xianr ‘шјанр	x ‘ш	-ian -јен	er ap
zher чже’р	zh чж	-e -е’	er ap
shir ши’р	sh ш	-i -и’	er ap
shuir шуйр	sh ш	-ui -уй	er ap
wanr ванр	/	-uan -уан	er ap
wor вор	/	-uo -уо	er ap

г) бележење на тоналноста

Во кирилската транскрипција за кинескиот јазик, која сега се предлага, обележувањето на тоновите ќе биде со помош на дијакритички знаци,³⁰ исто онака како што е и во *Pinyin* или постариот *Yale* транскрипционен систем.

Така, четирите тона се бележат на следниот начин:³¹

1-тон: Со права црта (*макрон*) над буквата: $\bar{A}$, $\bar{a}$; $\bar{E}$, $\bar{e}$; $\bar{Y}$, $\bar{y}$; $\bar{I}$, $\bar{i}$; $\bar{E}$, $\bar{e}$.

³⁰ Секако, при нивното пишување може да претставува проблем тоа што многу компјутерски фонтови се без сите знаци потребни за бележење на тоновите. Фонтови, пак, кои нив ги содржат, покрај специјализираните *Pinyin* фонтови, се уште и оние што ја пренесуваат IPA.

³¹ Во примерот дадени се дури тонализирани верзии на големи букви како: „И“, „И“ „Е“, но во реалноста, ниту еден слог според правилата на нашата транскрипција не може да почне на овие конкретни букви. Оставени се во примерот само за да се даде впечатокот како изгледаат тоналните знаци испишани врз сите можни самогласки употребувани во системот, без разлика дали се со мала или голема буква.

2-тон: Со „акцент акут“ над буквата: Á, á; É, é; Í, í; Ó, ó; Ú, ú; Ý, ý; Ё', ё'.

3-тон: Со „ченгелче“ над буквата: Ā, ā; Ė, ė; Ĭ, ĭ; Ō, ō; Ū, ū; Ĳ, ĳ; Ė', ě'.

4-тон: Со „акцент гравис“ над буквата: À, à; È, è; Ì, ì; Ò, ò; Û, ù; Ï', ï'; È', è'.

Добра страна на бележењето на кинеските тонови со помош на наведените дијакритички знаци е и тоа што тие визуелно соодветствуваат на движењата на гласот при нивното изговарање.

Што се однесува до правилата околу тоа на кое место во слогот се испишува тонот, тие можат да се сведат на:

- Кога во слогот има „а“ или „е“, тогаш тонот секогаш се пишува над нив (во мандаринскиот не постои слог, кој истовремено би содржел „а“ и „е“)
- Во комбинацијата „оу“, тонот секогаш се испишува над „о“.
- Во сите други случаи тонот се пишува над последната самогласка во слогот.

Исто така, треба да бидеме свесни дека од практични причини испишувањето на тоновите во транскрипционите системи на кинескиот честопати се изоставува. Тоа претежно се случува во публикации од поопшт тип, како: весници, белетристика, титлови во филмови, географски карти и слично; меѓутоа, кога станува збор за учебници по кинески јазик, речници, литература од областа на кинеската филологија и лингвистика, тогаш бележењето на тоновите претставува императив.

д) правопис

Што се однесува до правописните правила при ползувањето на македонскиот кирилски систем за транскрибирање на кинескиот јазик, тие главно се идентични на оние пропишани за Pinyin. Сумарно, тоа се:

- Имињата се пишуваат така што името и презимето се одвоени, секое со голема буква. Во кинескиот, полното име најчесто се содржи од едносложно презиме, кое доаѓа напред, и двосложно име, коешто го следи презимето. Така, во името на книжевникот 錢鐘書 – ‘Џјен Џжѡнгшū, ‘Џјен (錢) е презиме, а Џжѡнгшū (鐘

書) е лично име. Постојат исто така и еднословни лични имиња, како на пример, името на писателот 李敖 – Лй Аò, Лй (李) е презимето, а Аò (敖) името. Историски, во минатото постоеле и двословни презимиња, како на пример кај древниот историчар 司馬遷 – Сй’мǎ ‘Чјѐн, каде што Сй’мǎ (司馬) е презимето, но тоа сега е поретко. Како исклучок во ползувањето на оваа стандардизирана транскрипција на мандаринскиот се оние имиња, коишто веќе се имаат одомаќено кај нас во поинаква форма – на пример: Конфуциј (孔子),³² наместо ‘Кǒнг Цй’; Лао Це (老子), наместо Лǎо Цй’; Чанг Кај Шек (蔣介石), наместо Цјǎнг Цјèшй’; Мао Це Тунг (毛澤東), наместо Мáo Цé’тǒнг итн. Истото важи и за веќе општоприфатени географски називи, како – Пекинг (北京), наместо Пěјцйнг; Шангај (上海), наместо Шǎнгхǎй, Хонг Конг³³ (香港), наместо ‘Шјǎнгкǎнг... итн. Ако, пак, зад географски назив доаѓа општа именка, која означува географска единица, таа се пишува одвоено и со мала буква; пример: 武漢市 – Вǔхǎн шй’ (градот Вухан).

- Титули, кои се пишуваат зад името, се одвоени и со мала буква; пример: 王先生 – Вǎнг ‘шјѐншенг (господин Вǎнг).

- Зборови, кои означуваат обраќање и доаѓаат пред името, се пишуваат одвоено и со голема буква; пример: 老馮 – Лǎо Фéнг (Стариот Фéнг).

- Суфиксите кај личните заменки се пишуваат споено со заменката; пример: 我們 - вǒмен (ние; каде што 我 - вǒ значи „јас“, а 們 – мен е суфикс за множина).

- Показните зборови се пишуваат одвоено од зборот, на когошто укажуваат; пример: 這人 – чжè’ жéн (овој човек). Исклучок се зборови како: 那裏 – нǎли (таму); 這邊 – чжè’пјен (наваму); 這樣 – чжè’јанг (вака, на овој начин) и слични на нив.

- Предлози кои означуваат позиција се пишуваат одвоено од зборот, на којшто се однесуваат; пример: 河裏 – хé’ лй (во реката). Исклучок претставуваат оние предлози што традиционално се споени со одредени зборови, како на пример:

³² Од латинизираното „Confucius“, во којашто верзија језуитските мисионери во Кина од XVI век го имаат популаризирано името на философот низ јазиците на европските народи.

³³ Во овој случај, причина за толку големата разлика помеѓу „одомаќениот“ назив и „правилниот“ е тоа што „Хонг Конг“, всушност е името на градот во локалниот кантонски говор (廣東話 – Куǎнгтǒнгхуà), а воопшто не на мандарински, стандардниот кинески јазик.

天上 – ‘тјѣншанг (на небо), 地下 – тѣ‘шја (на земја), 海外 – хǎйвái (прекуморски), 空中 – ‘кōнгчжōнг (во воздух).

- Двосложни зборови со обединето значење се пишуваат споено; пример: 火車 – хуǒчē’ (воз).³⁴

- Четворосложни (и над тоа) зборови со комбинирано значење се пишуваат така што се одвојуваат значењата; пример: 環境保護 – хуánцìнг пǎохù (заштита на животната средина).

- Дуплирани знаци се пишуваат споено; пример: 年年 – нјѣннјѣн (секоја година).

- Дуплирани два знака се пишуваат одвоено; пример: 雪白雪白 – ‘шјуěпáј ‘шјуěпáј (снежно бел, снежно бел).

- Кога има редупликација во рамките на двосложен збор, таа се пишува одвоено со цртичка; пример: 來來往往 – láјлај-вǎнгванг (се дружи, контактира).³⁵

- Глаголите се пишуваат споено со своите суфикси; пример: 看過 – ‘кǎнкуо (имам видено). Исклучок претставува суфиксот ле’ (了), кога доаѓа на крајот од реченицата; пример: 客人到了。 – ‘Кè’жен tàо ле. (Гостите пристигнаа.)

- Глаголот се пишува одвоено од својот предмет; пример: 吃魚 – чї’ ју (јаде риба).

- Ако глаголите и нивните завршетоци се едносложни, тогаш се пишуваат споено; пример: 搞壞 – кǎохуàј (расипува; буквално: „прави нешто да биде расипано“); а доколку не се, тогаш се пишуваат одвоено; пример: 整理好 – чжѣнглї хǎо (исправува; буквално: „исправува до добра состојба“).

- Едносложна придавка и нејзин редуплициран додаток се пишуваат споено; пример: 亮堂堂 – лјàнг ‘тáнг‘тáнг (блеска од светлост).

³⁴ Што доаѓа од – 火 хуǒ (оган) и – 車 чē’ (возило).

³⁵ Од 來往 – láјвǎнг, кој е изворниот збор.

- Додатоците на придавките кои означуваат степен или големина се пишуваат одвоено; пример: 大些 – tà ‘шјѐ (малце поголем).

- Кога во збор се наоѓаат два слога, кои, кога се напишани заедно (особено во случај тонот да не е обележан), добиваат форма идентична на веќе постоечки слог, тие се одвојуваат со коса црта: „/“. На пример, двосложниот збор 護岸 – ху / àн (насип), напишан во транскрипција, би можеле да го помешаме со, да речеме, едносложниот 換 – хуàн (заменува). Без укажување на тоновите и без поделба со коса црта тие подеднакво би биле: „хуан“ – „хуан“.

Овде, исто така, ќе нагласиме дека кога станува збор за имиња и називи од древнокинескиот, како и класичниот кинески јазик, слоговите, коишто ги сочинуваат тие имиња и називи, решивме да ги пишуваме одвоено во нашиот систем на транскрипција, од причина што аналитичките својства на постарите фази на кинескиот јазик се поизразени во однос на современиот мандарински. Така, пишуваме Вáнг Јáнг Мíнг (王陽明),³⁶ а не Вáнг Јáнгмíнг, како што би сториле за имиња во современиот јазик, или вú вéј (無為), (буквално – „недејствување“, еден од клучните поими на кинеската философија, особено во класичниот таоизам), а не вúвéј. Кога станува збор за двосложни презимиња на лица од минатото, како на пример кај поетот Оујáнг ‘Шјōу (歐陽脩; 1007 – 1072), кому „Оујáнг“ (歐陽) му е презимето, а „‘Шјōу“ личното име, двата слога од презимето, сепак, ги пишуваме споено, па не добиваме – „Оу Јáнг ‘Шјōу“. Значи, на извесен начин, за транскрибирање на класичниот кинески ќе оставиме извесна недоследност во однос на правописот на системот на транскрипција што го предлагаме.

Сега како илустрација на предложениот кирилски транскрипционен систем за кинескиот јазик, ќе прикажеме еден кус текст во наша транскрипција, пред којшто е напишана и верзија во кинеско писмо. Станува збор за описнопознатата Господова Молитва:

我們在天上的父，

願你的名被尊為聖，願你的國來臨，

³⁶ Име на познат конфуцијански философ од ерата на династијата Мíнг.

願你的旨意承行於地，如於天。

我們的日用糧，求你今天賜給我們；

寬免我們的罪債，猶如我們寬免虧負我們的人；

不要讓我們陷入誘惑，但救我們脫離那邪惡者。

Вѡмен цај ‘тјѣнша̀нгте’ Фѹ,

Јуѣн Нїте’ мїнг пѣјцѹн вѣј шѣнг, јуѣн Нїте’ куѡ лајлі́н,

Јуѣн Нїте’ чжї’јї чѣнг‘ші́нг ју́ тї, жу́ју ‘тјѣн.

Вѡменте’ жї’јѡнг лја́нг, ‘чјоу Нї цїн‘тјѣн ‘цї’кѣј вѡмен;

‘Куāнмјѣн вѡменте’ цјјчжај, јоужу́ вѡмен ‘куāнмјѣн ‘кујфѹ вѡменте’ жѣн;

Пуја̀о жа́нг вѡмен ‘шјѣнжу́ јѡухуѡ, та́н цјѡу вѡмен ‘туѡлі́ на ‘шјѣ/ѣ’чжѣ’.

Оче наш, Кој си на небесата,

Да се свети името Твое, да дојде Царството Твое,

Да биде волјата Твоја,

Како на небото, така и на земјата.

Лебот наш засушен дај ни го денес;

И прости ни ги долговите наши,

Како што и ние им ги проштеваме на нашите должници;

И не воведи нѣ во искушение, но избави нѣ од лукавиот.

ѓ) каде се слабостите

Пред да завршиме со оваа студија, ни преостанува да видиме и кои се можните слаби точки во системот, којшто е предложен.

Како прво, тука е употребата на апострофи за бележење на аспирираните согласки (‘п, ‘т, ‘к, ‘ц) од една, и полугласовите (е’, и’) од друга страна. Искуството (на пример со Вејд-Џајлс системот за транскрипција) говори дека при ползувањето со транскрипции честопати се случува луѓето да ги изоставуваат дијакритичките знаци, мислејќи ги за неважни или бидувајќи просто ненавикнати на нивно користење; иако во случајот тие пренесуваат лингвистички важна информација во кинескиот јазик – аспирираноста на согласките. Оттаму, држи вода забелешката зошто да не се вообличи графичката диференцијација помеѓу аспирираните и неаспирираните согласки во мандаринскиот преку бележењето на неаспирираните консонанти со соодветните озвучени согласки (како што тоа е направено во *Pinyin* и во Паладиевиот транскрипционен систем), добивајќи така – б, д, к, s, наспроти п, т, к, ц, иако можеби тоа не одговара на реалниот изговор. Опасноста тука лежи од спротивната страна – да не се помисли дека во кинескиот јазик постои сопоставување на озвучени и неозвучени согласки, кое во стварноста го нема, а да се превиди контрастот меѓу аспирираноста и неаспирираноста како лингвистички релевантен елемент при изговорот на консонантите. Од тие причини, се решивме во предложениот систем колку што може појасно графички да се посочи токму тој контраст преку додавање на апостроф, со надеж дека тоа правило доследно ќе се спроведува.

Мала недоследност во визуелното посочување на паровите аспирирана и неаспирирана согласка претставуваат случаите со „чж“ / „ч“ и „ц“ / „‘ч“, кои градат токму такви парови, но од постојните графички решенија тоа потешко се забележува (за разлика од п / ‘п или к / ‘к). Проблемот во суштина лежи во фактот што стандардниот кинески јазик содржи цела низа на согласки, кои за нашите уши може да се подведат пошироко под гласовите бележени во нашиот правопис со „ч“ или „ц“, така што за спомнатите парови се виде неизводливо да се изнајде такво визуелно вообличување, коешто јасно би ставило до знаење дека едниот член е аспирирана верзија на другиот. Меѓутоа, со постојното решение сосем солидно е „уловен“ приближниот изговор на гласовите, кои ги наведовме, што може да послужи како достоинствена компензација.

Исто така, проблем може да претставува и употребата на три диграфи од причина што на нашиот пишан јазик тоа му е несвојствено. Станува збор за „чж“, „ју“ и „нг“. Секако, во реалноста не станува збор за два различни гласа изговорени еден по друг, туку просто за графичко бележење на еден глас. Во првиот случај тоа е ретрофлексниот африкат (МФА – [tʂ]), кој само го бележиме со диграфот „чж“ (графичко решение преземено од Паладиевиот кирилски систем на транскрипција), но таквото решение сепак описно се приближува кон содржината на гласот во прашање. Во вториот случај „ју“ ја обележува затворената заокружена самогласка од преден ред (МФА – [y]). Ова во рамките на мандаринскиот слоговен систем претставува посебно елегантно транскрипциско решение, кое ја прави излишна употребата на несмасниот умлаут, при што во обидот да се справи со тоа, Pinyin запаѓа во извесни недоследности и нејаснотии, а од друга страна, кога во нашиот јазик природно го изговараме „ју“, изговорот како да се приближува до звучењето на посочениот вокал. Со „нг“ верувам дека помал е проблемот за разбирање, зашто веларниот назал (МФА – [ŋ]) се среќава и во англискиот, каде што се бележи со еквивалентниот латиничен диграф „ng“, така што луѓето кај нас би имале помалку тешкотии да го „уловат“ неговиот изговор. Она што треба да се запомни, да повториме, е тоа дека не станува збор за два гласа, кои поединечно се слушаат, туку за еден глас - [ŋ].³⁷

Исто така, можеби употребата на „е“ во нашиот систем изгледа во некоја рака недоследна, зашто во финалите „ен“ и „енг“, присутното „е“ се приближува до полуглас и не се изговара доволно јасно, како што, напротив, е во финали како „јен“ или „је“, но графички е обележано идентично. Всушност, во зависност од говорителот, таа разлика варира. Треба само да напомниме дека во финалот „ен“ или „енг“, гласовната вредност на „е“ се движи помеѓу отворен полуглас (кај нас обележан со „е“, МФА – [ə]) и постандардно „е“.

Сè на сè, треба да сфатиме дека гласовниот репертоар во еден јазик никогаш не се поклопува во целост со репертоарот на гласови во друг јазик. Затоа, секој систем на транскрибирање може само да понуди не до крај совпаѓачки паралели меѓу гласовите во два јазика. Притоа, функцијата, којашто ја извршува е двојна – транскрипцијата треба да биде така направена што на неупатените ползуватели (во сфери како новинарството, публикациите од популарен тип, филмовите, картографијата... итн.) ќе им овозможи и без

³⁷ Веларниот назал [ŋ] може во некоја мера да се сретне и во нашиот јазик. Така, изговорот на „н“ во зборот „санка“ се доближува до назалниот велар [ŋ]. За да се увиди контрастот, да споредиме со изговорот на „н“ во „санта“, каде што тоа не е случај.

дополнителни објаснувања приближно да го погодат изговорот на транскрибираните гласови,³⁸ додека на посветените изучувачи на некој странски јазик, придружена со минимум додатни укажувања, таа ќе им послужи како прецизно и доследно орудие, со коешто ќе ја совладуваат фонетиката на изучуваниот јазик.

Колку во овој обид да се изнајде задоволувачки транскрипционен систем на стандардниот кинески јазик во македонска кирилица тоа успешно е спроведено во дело, не можеме да кажеме, од проста причина што недостасува нужната критичка дистанца. Во секој случај, вратите остануваат отворени во иднина тој да се надградува, та следствено, и да се поправат пројавените слабости при неговата употреба.

III

Поетот и лавовите

Сега дојде редот да излезе на виделина причината за необичниот наслов на оваа веќе сувопарна студија.

Имено, кинескиот лингвист Чжао Јуѐнжѐн (趙元任), кого веќе го спомнавме како еден од изумителите на латиничниот транскрипциски систем за мандаринскиот – *Gwoyeu Romatzyh* (國語羅馬字), во обид да посочи на несоодветноста на говорното ползување со класичниот кинески јазик (文言文 – Вѐнјѐнвѐн), но истовремено укажувајќи и на проблематичноста на пишувањето на кинескиот со фонетско писмо (за разлика од неговиот сопствен логографски систем на пишување), составува цела поема, во којашто фигурира само еден единствен слог!³⁹

³⁸ Нешто во што Pinyin умеа да предизвика забуни, зашто малку е веројатно дека некој ќе се сети во буква како „г“ да препознае глас како „ж“ или во „q“ – глас помеѓу „ч“ и „ц“.

³⁹ Да ја разберете „тајната“, фрлете поглед на кинескиот текст, та ќе видите дека она што фонетски се транскрибира со само еден слог, во изворниот текст со кинеско писмо соодветствува на мноштво различни знаци, секој со свое посебно значење, но со иста гласовна вредност (со исклучок на тоновите).

Но, да погледнеме:

施氏食獅史

石室詩士施氏，嗜獅，誓食十獅。

氏時時適市視獅。

十時，適十獅適市。

是時，適施氏適市。

氏視是十獅，恃矢勢，使是十獅逝世。

氏拾是十獅屍，適石室。

石室濕，氏使侍拭石室。

石室拭，氏始試食是十獅。

食時，始識是十獅，實十石獅屍。

試釋是事。

А, еве ја и транскрипцијата:

Шī' Шī' шī' шī' шī'

Шī' шī' шī' шī' Шī' Шī', шī' шī', шī' шī' шī' шī'.

Шī' шī' шī' шī' шī' шī' шī'.

Шī' шī', шī' шī' шī' шī' шī'.

Шй' шй', шй' Шй' Шй' шй' шй'.

Шй' шй' шй' шй' шй', шй' шй' шй', шй' шй' шй' шй' шй' шй'.

Шй' шй' шй' шй' шй' шй', шй' шй' шй'.

Шй' шй' шй', Шй' шй' шй' шй' шй' шй'.

Шй' шй' шй', Шй' шй' шй' шй' шй' шй' шй'.

Шй' шй', шй' шй' шй' шй' шй', шй' шй' шй' шй' шй'.

Шй' шй' шй' шй'.

Следи и преводот:

Повеси за јагачоѝ на лавови Шй' Шй'

Во камената спила поетот Шй' Шй', мераклија за лавови,

Се заколна оти десет од нив ќе си лапне.

Често тој по пазаришта ми одеше лавови да најде;

И ете, во десет часот, десет лавови на пазар дојдоа.

А во тоа време, токму и Шй' Шй' се погоди на пазар да намине.

Штом, пак, виде тој таму десет лава,

Нанишани со верните си стрели, та десет лава без живот останаа.

Ги собра така лавовските тела, и сите десет в'спилата ги прибра;

А спилата му камена сета мувлосана, па на слуги им рече да ја потсредат.

Штом, пак, спилата се подзачисти, тој седна десетте лава да ги јаде;

Ама како што лапаше, сети дека тоа се сал десет камени лавовски тела.

Кој, пак, на ова ќе му најде чаре!?

Одбрана библиографија:

- Chao, Yuen Ren. *Mandarin Primer: An Intensive Course in Spoken Chinese*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1948.
- Chao, Yuan Ren. *Language and symbolic systems*. Cambridge, 1968.
- Coulmas, Florian. *The Blackwell Encyclopedia of Writing Systems*. UK: Blackwell Publishing, 1999.
- Coulmas, Florian. *Writing Systems - An introduction to their linguistic analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- 黄伯荣, 廖序东. 现代汉语(上下册). 北京: 高等教育出版社, 2002.
- Li, C. N. and Thompson, S. A. *Mandarin Chinese: a functional reference grammar*. Berkley: University of California Press, 1981.
- Packard, Jerome, L. *The Morphology of Chinese: A Linguistic and Cognitive Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- San Duanmu. *The Phonology of Standard Chinese*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- 宋均芬. 汉语文字学. 北京: 北京大学出版社, 2005.
- 王力主编. 古代汉语 (四册). 北京: 中华书局, 1981.

- 王力. 汉语语法史. 北京: 商务印书馆, 1989.
- 王力. 汉语音史. 北京: 商务印书馆, 2008.
- 现代汉语词典. 中国社会科学院语言研究所词典编辑室, 北京: 商务印书馆, 2001.
- Yip Po-Ching, Don Rimmington. *Chinese Comprehensive Grammar*: London & New York, Routledge, 2004.
- 周同春. 汉语语音学. 北京: 北京师范大学出版社, 2003.

УДК 016:929Тополињска, З.

КОМПЛЕТНА БИБЛИОГРАФИЈА НА АКАДЕМИК ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА
ВО ЧЕСТ НА НЕЈЗИНАТА 90-ГОДИШНИНА

Објавени трудови од академик Зузана Тополињска

1955

[co: H. Popowska-Taborska], *Pisownia łączna i rozdzielna rękopisów staropolskich (XIV–XV w.)*, SFPS I, 223–286.

1956

Gwara kaszubska w literaturze, JP XXXVI/5, 382–387.

1957

Miejsce akcentu w polszczyźnie XVI–XVIII w. w świetle poezji tego okresu, Prace Polonistyczne XIII, 359–407.

1958

Aktualny zasięg zwartego obszaru dialektów kaszubskich, RGd XV/XVI/ 3–9.

Aktualny stan akcentu kaszubskiego, Slavia XXVII, 3, 381–395.

[резиме на реферат] *Z dziejów akcentu polskiego*, Sprawozdania 1958/3, 56–62.

[приказ] *Konverzačná príručka poľštiny*, Martin 1957, Slovenská reč 1958, 4, Bratysława, 307–309.

1959

Przyczynek do dziejów wpływu czeskiego na kształtowanie się polskiej teorii prozodycznej, Slavia XXVIII/1, 52–54.

Über den Akzent am Reimende im Obersorbischen und Tschechischen, ZfSl IV/3, 364–378.

Akcent w poezji Marcina Bielskiego, PJ/ 1–2, 27–35.

Ог љолско-македонскиѹе акценѹиѹни ѹаралели, MJ X/ 1–2, 13–18.

[приказ] *F. Lorentz, Pomoranisches Wörterbuch I*, Deutsche Literatur Zeitung XI, Berlin.

1960

Stosunki akcentowe na pograniczu polsko-czeskim, *Slavia* XXIX/ 4, 582–587.

Zu Fragen des kaschubischen Vokalismus, *ZfSl* V/ 2, 161–170.

Kaszubi i kaszubszczyzna w dzisiejszej Polsce, *Letopis* A 7, 85–99.

[co: H. Popowska-Taborska], *Przedmowa* [bo] A. Labuda *Słowniczek kaszubski*, Warszawa.

[приказ] *F. Lorentz, Pomoranisches Wörterbuch I*, RS XXI, 166–175.

1961

Z historii akcentu polskiego od wieku XVI do dziś, Wrocław, 288 s.

За словенскиот слободен и непоодвижен акцент, *MJ* XI/XII/ 1–2, 73–79.

Zwarty zasięg dialektów kaszubskich w świetle najnowszych badań dialektologicznych, *RGd* XVII/XVIII, 319–324.

Słowiński system fonologiczny w świetle najnowszych zapisów ze wsi Kluki Smoldzińskie, [bo:] *Słowińcy, ich język i folklor* *Zeszyty Problemowe Nauki Polskiej* XXII, 23–34.

1962

Stejišćo a róla Čišinskeho w stawiznach hornjoserbskeje wersifikacije, *Letopis* A 9/1, 62–71.

[резиме на реферат] *Les rapports entre les constantes métriques et le système prosodique de la langue (contribution à l'histoire de la versification haut-sorabe)*, [bo:] *Poetyka*, Warszawa, 165.

[приказ] *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски појмувања I*, *ZfSl* VII, 4, 639–641.

1963

Les débuts de la "poésie littéraire" haut-sorabe, *IJSLP* VI, 109–119.

*Przyczynek do rozwoju *o w kilku wsiach dolnołużyckich*, [bo:] *Studije k serbskej dialektologiji*, Budyšin, 81–85.

Stosunki akcentowe w górnołużyckim dialekcie Wochoz i okolicy, [bo:] *Studije k serbskej dialektologiji*, Budyšin, 86–96.

К вопросу об истории сербо-лужицких аффрикат, [во:] Сербо-лужицкий лингвистический сборник, Москва, 47–53.

*Kaszubska dyftongizacja *o i jej znaczenie dla rozwoju wokalizmu kaszubskiego, SO 23, s. 211–232.*

Die Reflexe der Kontraktionslängen in polnischpomoranischen, Nominalparadigmen, Annali dell'Institutio Universitario Orientale Sezione Slave, Napoli, 41–50.

[co: T. Buch], *O rozwoju połączeń z tautosylabiczną spółgłoską nosową w języku litewskim, [bo:] PSS 2, 39–50.*

W toku są prace nad atlasem dialektów łużyckich, Prikazi JAZU Odjel za filologiju, Zagreb, 243–248.

W toku są prace nad atlasem dialektów łużyckich, ЗФЛ VI, 163–165.

1964

Stosunki iloczynowe polsko-pomorskie, Wrocław, 126 s.

[co други], *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich, tom wstępny, Wrocław.*

[co други], *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich I, mapy i komentarze 25–27, 30, 37–40, 50, Wrocław.*

O poprawny opis akcentu stabilizowanego, BPTJ XXII, 47–54.

Na marginesie granicy językowej kaszubsko-tucholskiej i kaszubsko-kociewskiej, Rozprawy Komisji Językowej ŁTN X, 14–22.

Почейок на работниѣ врз карѣоѣкаѣа на македонскаѣа синѣакса I, MJ, XV/12, 183–195.

Sprawozdanie z sesji naukowej "Pojęcie prawa w lingwistyce", PJ / 7, 328–330.

1965

[co други], *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich II, mapy i komentarze 66, 68, 69, 73–75, 80, 100, Wrocław.*

Почейок на работниѣ врз карѣоѣкаѣа на македонскаѣа синѣакса II, MJ XVI, 79–90.

Kaszubski rozwój ł, SFPS 5, 451–456.

Kontynuanty samogłosek długich w dialektach polsko-pomorskich, SO 25, 145–153.

Die hypotaktischen Funktionen von kiej und jak in kaschubischen Dialekten, ZfSl X z. 2, 177–184.

Диалектологические исследования для атласа в многоязычной среде, [во:] *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования*, Москва, 61–66.

За поимот "граматичка категорија" и неговото значење за лингвистичката анализа, ЛЗ XII/5, 1–6.

Sprawozdanie z sesji naukowej "Pojęcie prawa w lingwistyce", ВЯ з з. 2(65), 127–129.

FONEM, FONOLOGIA, JEZYKI SŁOWIAŃSKIE, STRUKTURALIZM W JEZYKOZNAWSTWIE; HJELMSLEV, JAKOBSON, LEHR-SPLAWIŃSKI, LORENTZ, M. MAŁECKI, MUKA, NITSCH, PFUL, RAMUŁT, RASK, ROZWADOWSKI, SAPIR, de SAUSSURE, SŁAWSKI, SMOLAR, STIEBER, SZCZERBA, ŚWJELA, TRUBECKOJ, UŁASZYN, [во:] *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*.

KONESKI, ROCZNIK SLAWISTYCZNY, [во:] *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, Suplement*.

Tadeusz Lehr-Splawiński, Współczesność X nr 5.

[приказ] *К. Појов, Съвременен български език. Синтаксис, София 1962, RS XXIV/1, 158–162*.

[приказ] *Zbornik u Čast Stjepana Ivšića, Zagreb, 1963, RS XXIV/1, 171–174*.

1966

Две проблеми зајаднославјанској мейтрики, [во:] *Poetyka*, Wrocław, 179–203.

За една синтаксичка класификација на заменките во македонскиот јазик, МЈ XVII, 39–50.

O kategoriach gramatycznych polskiego imperativu, JP XLVI/ 3, 167–174.

Karty perforowane jako narzędzie analizy syntaktycznej, *Sprawozdania 1966/1*, 81–93.

[co: T. Buch], *Remarks on the syntactic influences of German on neighbouring non-German dialects*, IJSLP X, 103–110.

Tadeusz Lehr-Splawiński, ЗФЛ IX, 151–152.

1967

Kategoria osoby w języku polskim, JP XLVII / 2, 88–95.

The role of the postpositive definite article in the Bulgarian nominal accentuation system, [во:] *To honor Roman Jakobson, The Hague, 2024–2031*.

*Zur Konkurrenz der Satzmodelle **widzę: ja widzę** (V:VN) in kaschubischen Dialekten, Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldtuniversität, Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe JG XVI/5, 701–704.*

*Miejsce i funkcja **V_{3sg} się** w polskim systemie werbalnym, 3ФЛ X, 29–34.*

*Hipotaktyczne funkcje wyrazów **ga(ż)i ak(o)** w dolnołużyckim dialekcie okolic Chociebuża, Letopis A 13/2, 149–163.*

За синѿакиѿичкаѿа харакиѿерисѿика на една уѿоѿреба на збороѿ како, ЛЗ XIV, 1, 1–3.

Teksty gwarowe południowo-kaszubskie z komentarzem fonologicznym, SFPS VI, 115–141.

[приказ] Б. Конески, *Исѿорија на македонскиоѿ јазик, Скоѿје 1965, RS XXVIII/1, 142–151.*

1968

Teksty gwarowe centralno-kaszubskie z komentarzem fonologicznym, SFPS VII, 87–125.

За обемоѿ на номиналниѿе фрази, MJ XIX, 45–58.

*Miejsce konstrukcji z czasownikiem **mieć** w polskim systemie werbalnym, SIOr XVII/3, 427Б431.*

Struktura frazy nominalnej w języku macedońskim, [во:] PSS 3, 161–169.

Zakres i chronologia tzw. wzdlużenia zastępczego w językach zachodniosłowiańskich, [во:] Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft, Bautzen, 75–84.

Rola aspektu werbalnego w wyrażaniu akcji habitualnej (polski język literacki vs dialekty kaszubskie), 3ФЛ XI, 279–283.

André Mazon (1881–1967), Nauka Polska 68/ 3, 177–179.

[приказ] Hans-Walter Wodarz, *Satzphonetik des Westlachischen, Böhlau Verlag 1963, IJSLP XI, 182–186.*

1969

Teksty gwarowe północno-kaszubskie z komentarzem fonologicznym, SFPS VIII, 67–93.

За синѿаѿмаѿскиѿе функциѿи на номиналниѿе фрази во македонскиоѿ лѿѿератуѿен ѿексѿ, MJ XX, 35–55.

Jaroslav Bauer, PJ z. 6, 305–307.

[приказ] H. Górnowicz, *Dialekt malborski 1, Gdańsk 1967, RS XXX/1, 136–144.*

1970

Што е што синтаксички јазол, ЛЗ XVII/3, 17-20.

Фонолошко описание говора населеного јунџа для обѣславянског лингвистическог аџласа (предложения и проекџ), ОЛА, Материалы и исследования, Москва, 49–62.

Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Budowy Gramatycznej, Филологические науки 70/6, 122–126.

1971

Fraza nominalna niezależna we współczesnym literackim języku macedońskim. (Próba klasyfikacji), SFPS X, 269–282.

Charakterystyka kategorialna frazy, BPTJ XXVIII, 99–106.

O paradygmacie frazy, [во:] Sesja Naukowa Międzynarodowej Komisji Budowy Gramatycznej Języków Słowiańskich, Wrocław, 203–210.

Обио за еџна семантичка анализа на македонскиџе заменки, MJ XXII, 51–62.

Соодносџ џомеџу џрашалниџе и релативниџе заменки во македонскоџ лиџератџурен јазик, Прилози II, 1, 17–30.

Ku nowej syntezie sorabistycznej, RS XXXII/1, 128–139.

1972

O paradygmacie składniowej, [во:] Konferencja "System morfologiczny i syntaktyczny współczesnego języka polskiego", Wrocław, 61–70.

Semantyczne cechy dystynktywne zaimków słowiańskich, Jazykovedný Časopis XXIII, z. 2, Bratislava, 135–141.

Nominalna fraza predykatywna we współczesnym literackim języku macedońskim, SFPS XI, 299–312.

Каџубскоџ со за bestja od babě - џольскоџ лиџератџурноџ со за bestja z tej baby, [во:] Русское и славянское языкознание, Москва, 250–256.

[со: K. Pisarkowa] *Symposium składniowe w Smolenicach*, JP LII/ 2, 150–153.

[приказ] *H. Šewc, Gramatika hornjoserbskeje řeče, Budyšin 1968*, IJSLP XV, 215–219.

1973

Udział polskiej grupy imiennej w procesie aktualizacji tekstu, BPTJ XXXI, 35–46.

Vocativus – kategoria gramatyczna, [bo:] OSS III, 269–274.

Nominalna fraza relatywna we współczesnym literackim języku macedońskim, SFPS XII, 307–320.

Osiągnięcia dialektologii macedońskiej w ostatnim 25-leciu, RS XXXIV/1, 112–120.

J. BOŠKOVSKI, B. KONESKI, V. MALESKI, K. NEDELKOVSKI, A. ŠOPOV, G. TODOROWSKI, [bo:] Mały słownik pisarzy zachodnio-słowiańskich i południowo-słowiańskich, Warszawa.

1974

Грамаџика на именската фраза во македонскиот литературен јазик, Скопје, 155 с.

A Historical Phonology of the Kashubian Dialects of Polish, Mouton, The Hague, s. 190 с.

The use of definite article in a generic noun phrase, [bo:] Studia indoeuropejskie, Wrocław, 255–260.

Przyimek jako wykładnik funkcji syntaktycznej i semantycznej frazy nominalnej, SFPS XIII, 237–249.

Wtórna copula to w polskim języku literackim, [bo:] Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica XXIII-XXIV, 207–212.

Informacja zgramatykalizowana jako przedmiot opisu gramatycznego, [bo:] Реферати са заседања Меѓународне комисије за изучавање граматичке структуре словенских језика, Београд, 91–97.

*Miejsce konstrukcji *ke* + *praesens* w systemie form predykatywnych czasownika macedońskiego*, SFPS XIV, 275–286.

Порядок слов в именном словосочетании как ойбражение еџо деривационной истџории, [bo:] Грамматическое описание славянских языков, Москва, 235–244.

System-pośrednik w badaniach kontrastywnych, SISI, 294–298.

Една џлава од конџрасџивната македонско-џолска џрамаџика (сисџемој на џоказниџе зборови), Прилози V, 1–2, 83–100.

The range of use of the so-called definite article in the Balkan languages, MJ XXV, 123–130.

1975

Grupa imienna gramatycznie wiązana przez czasownik a semantyczna interpretacja tekstu, Polonica I, 105–112.

Where does the notion 'constitutive member of the noun phrase' belong? BPTJ XXXIII, 155–160.

An attempt towards a syntactic description and semantic interpretation of the so-called grammatical category of degree, LSil 1, 55–62.

The hierarchy of DFs as a factor differentiating the sound patterns of dialects, Wiener Slavistisches Jahrbuch XXI, 246–253.

Фонологические системы юльских населенных пунктов ОЛА (инвентарь и иерархия различительных признаков), [во:] Материалы и исследования, Москва, 177–206.

Miejsce konstrukcji z tzw. formą na -l- w systemie form predykatywnych czasownika macedońskiego, SFPS XV, 289–302.

Semantische Interpretation und formale Analyse von Nominalgruppen in ausgewählten Fragmenten der Prosa von Thomas Mann, ZfSl XX z. 5–6, 668–672.

1976

Значај Даничићеве расправе „Српски акценџи“ за словенску џрозодијску комџарацистику“, [во:] NSSVD 5, 585–590.

Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencjalna) grupy imiennej w tekście polskim. I. Uwagi ogólne, grupa imienna jako argument scharakteryzowany, Polonica II, 33–72.

Wino do stołu / wino do wypicia, Letopis, A 23/2, 192–199.

Ўџџребаџа на членски и заменски облици во џексџовиџе на Мисирков во свеџлинаџа на семанџичкаџа анализа на џџе џексџови, [во:] Мисирков Симпозиум 1975, Скопје.

Наџрџџроџрама за еден семанџичко-синџаксички речник на македонскиџе џредикаџивни обраџџи, MJ XXVI, 17–30.

1977

Macedoński aoryst od czasowników niedokonanych na tle południowo-słowiańskim, SFPS XVI, 277–285.

Wyznaczoność (tj. charakterystyka referencjalna) grupy imiennej w tekście polskim. II. Argumenty niescharakteryzowane, grupy generyczne, Polonica III, 59–78.

Mechanizmy nominalizacji w języku polskim, [bo:] SG I, 175–212.

Linguistic geography and morphonological abstraction, [bo:] Phonologica, Innsbruck, 75–77.

"Referencja", "koreferencja", "anafora"..", SISI 12, z. 3, 225–232.

Phonological change and linguistic geography, Zbornik radova povodom 70 godišnjice života akademika Jovana Vukovića, Sarajevo, 407–413.

[co: S. Ćerić, B. Vidoeski], *Интерпретација на фонетската карта со проблемот *е во *gvezda во Ойшлословенскиот лингвистички атлас*, MJ XXVIII, 51–64.

[co: F. Daneš], *II polsko-czeskie spotkanie dyskusyjne na temat podstaw gramatycznego opisu języka*, Polonica III, 241–242.

1978

Budowa grup imiennych apelatywnych w języku polskim (mechanizmy linearyzacji), PF XXVIII, 105–142.

Składnia języka mówionego jako przedmiot badania i opisu, [bo:] Studia nad składnią polszczyzny mówionej.- Wrocław, 51–56.

O pojęciach nominalizacja i sentencjalizacja i ich przydatności w opisie języka, [bo:] PSS 5, 437–442.

Narzędzia opisu fonologicznego w służbie geografii lingwistycznej, [bo:] Materiały posiedzenia Komisji Fonetyki i Fonologii MKS, Прил ОЛЛН МАНУ III/1, 55–61.

An attempt towards a semantic interpretation of the so-called grammatical category of definiteness, [bo:] Festschrift Issatchenko, Scando Slavica, 417–424.

[co: S. Karolak], *Квантификация аргументов и тематико-рематическая структура высказывания*, [bo:] Проблемы теории грамматического залога, Ленинград, 137–144.

[co: P. Ivić, F. Michałk], *Система обобщающей транскрипции*, [bo:] ОЛА Вступительный выпуск, Москва, 73–82.

GENERATYWNA GRAMATYKA, GLOSSEMATYKA, GRAMATYKA, GRAMATYCZNOŚĆ, GRUPA (WYRAZOWA) IMIENNA, ILOCZAS, INTONACJA, JEZYK, JEZYKOZNAWSTWO, KATEGORIE GRAMATYCZNE, KOMPETENCJA JEZYKOWA, KOMUTACJA, KONOTACJA, KORELACJA, MŁODOGRAMATYCY, MORFEM, MORFOLOGIA, MORFONOLOGIA, ORZECZENIE, ORZĘKANIE, POLISEMIA, PREDYKAT, PSYCHOLOGIZM, REDUNDANCJA, STRUKTURALIZM, SYNTAGMA, SYNTAGMATYKA, STRONA, TRYB, UNIWERSALIA JEZYKOWE, WYPOWIEDZENIE, WYRAZ, ZDANIE, ZNAK JEZYKOWY, ZWIĄZEK RZADU, ZWIĄZEK ZGODY, [bo:] Encyklopedia PWN.

1979

Wyznaczoność tzw. argumentów zdarzeniowych predykatu, OSS IV z.1, 187–194.

Wokół nominalizacji, [во:] Реферати од X заседание на меѓународната комисија за изучување на граматичката структура на словенските литературни јазици, Скопје, 111–115.

Z problematyki nominalizacji odprzymiotnikowych w języku polskim, SFPS XVIII, 107–117.

O rzeczownikach jako wykładnikach predykcji, [во:] Opuscula Polono-Slavica, Wrocław, 383–390.

Кон дефиницијата на членот, [во:] МАНУ Пристапни предавања, Скопје, 33–40.

Грамаѓичкиот статус на формациите со суфиксот -лија во македонскиот литературен јазик, [во:] Зборник на трудови од V научна дискусија, Скопје, 13–19.

Општославистички перспективи во изучувањето на македонската синтакса, MJ XXX, 19–29.

1980

Jeszcze o słowiańskiej stabilizacji akcentowej, [во:] SLPJ 1, Wrocław, 51–57.

Kashubian, [во:] The Slavic Literary Languages, Formation and Development, [red.]. A.M. Schenker, E. Stankiewicz, New Haven, 183–194.

Deiktyczny predykat lokalizujący w językach słowiańskich, ЗФЛ XXIII/1, 7–15.

Możliwości kombinatoryczne i charakterystyka semiotyczna połączenia + konsonantyczna, + nosowa w polszczyźnie, Letopis A 27/2, 158–161.

[приказ] *Македонски јазик, I–XXV (1950–1977)*, RS XL/1, с. 76–82.

[приказ] *Birgita Englund, Yes/no-questions in Bulgarian and Macedonian. Form., Stockholm 1977, ss. 134*, MJ XXXI, 311–314.

1981

Remarks on the Slavic Noun Phrase, Wrocław, 201.

Семантичка и синтаксичка дистрибуција заменичких корена Т-, ОВ-, ОН- у српскохрватском језику, НССВД 7, 297–305.

[co: B. Vidoeski]. /ɛ:/, /ɛ/ - zakres utrzymania odrębności fonologicznej we współczesnych dialektach słowiańskich, [bo:] *Studia linguistica memoriae Zdislai Stieber dedicata*, Wrocław, 25-31 + карта.

Słowiańskie егънь - operator deskrypcji nieokreślonej, [bo:] PSS VI/2, 425-434.

[co: A. Basara, H. Zduńska], *Fonetyczne refleksy *e we współczesnych dialektach słowiańskich*, [bo:] PSS VI/2, 25-36.

За двојното ѱошќело на конструирувањето со има во македонскиот литературен јазик, [bo:] II научна дискусија (Охрид 27-28 август 1975), Скопје, 25-33.

O suodnosu izmeђu formalne i semantičke sintakse, [bo:] *Књижевни језик* 12/1, Сарајево, 1-10.

Z zagadnień semantycznej i syntaktycznej interpretacji przysłówków, *Polonica* IX, 163-168.

Mac. еген, sch. јеган - operatory deskrypcji nieokreślonej, *SLPJ* 3, Sarajevo, 175-184.

O implikacji semantycznej: PRZYMIOTNIK → RZECZOWNIK, *MJ* XXXIV, 51-87.

[приказ] *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Сарајево 1981, *MJ* XXXIV, 243-245.

[приказ] *A Historical Phonology of the Macedonian Language by B. Koneski, with a Survey of the Macedonian Dialects and a Map by B. Vidoeski*, Heidelberg 1983, *MJ* XXXIV, 245-248.

1984

Składnia grupy imiennej, [bo:] *Gramatyka współczesnego języka polskiego. I. Składnia*, Warszawa, 301-389.

[z. B. Vidoeski], *Polski vs macedoński. Konfrontacja gramatyczna*, zeszyt 1. Wprowadzenie, Wrocław, 170.

Les restrictions de sélection comme élément des entrées lexicales dans un dictionnaire des prédicats, *RÉS* LVI/2, 239-244.

O konstrukcjach typu cheszę się u pana Zenona, *Acta Balticoslavica* XVI, Wrocław, 279-286.

Diatetyczne właściwości czasowników w języku polskim, serbskochorwackim i macedońskim, [bo:] *Studia konfrontatywne polsko-południowo-słowiańskie*, Wrocław, 103-134.

Кријерии хомонимије њридева, [во:] Лексикографија и лексикологија, Нови Сад – Београд, 191–196.

Semantic implication: Adjective → Noun, [во:] Polish Text Linguistic, The Third Polish-Swedish Conference held at the University of Uppsala, 30 May – 4 June 1983, Uppsala, 147–155.

Ог механизмиџе на кондензација во рамкиџе на именскаџа синџаџма (Резиме), [во:] XI научна дискусија (Охрид, 13-16 август 1984), Скопје, 43.

Перифрасџични инхоаџивни консџрукции во јужномакедонскиџе дијалекџи, MJ XXXV, 29–43.

Z zagadnień macedońskiej składni dialektalnej (antycypacja i reprzyza zaimkowa w służbie topikalizacji), ЗФЛ XXVII–XXVIII, 805–812.

1985

Reduplikacja zaimkowa w gwarach macedońskich Suchego i Wysokiej, Славистички студии IV/V, Скопје, 137–144.

Geografia językowa a zagadnienia interferencji, SG VI, 69–79.

Из џроблемаџике словенских инхоаџива, ЈФ XLI, 1–11.

Autour de la notion de relation possessive, Прил ОЛЛН МАНУ X/1, 81–95.

On some peculiarities of the relative clause in South Macedonian dialects, IJSLP XXXI–XXXII, 439–449.

Сџаџусоџ на формџе свој, си џ. е. на џнџа џовраџна замена во џосвојана служба во јужномакедонскиџе џовори, Прил ОЛЛН МАНУ X/2, 61–67.

Чеџврџ века дружења, Књижевна реч 25.ИИ 1985, ХИИ/253, Београд.

[приказ] М. Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd 1983, RS XLV/1, 122–127.

[приказ] *Atlas linguarum Europae, Assen: van Gorcum 1983, vol I., fasc. I.*, ZDL LII z. 3, Stuttgart, 373–377.

1986

[со: Lj. Spasov, A. Spasov], *Оџис и класификација на џоџоворкиџе како авџономен семиоџичен и јазичен микросисџем (врз маџеријал од збиркаџа на К.М. Пеџкович)*, Прил ОЛЛН МАНУ ХИ/1, 5–75.

Gramatical functions of noun phrases in Balkan Slavic languages and the so called category of case [во:] *Case in Slavic*, ed. by R.D. Brecht and J.S. Levine, Columbus Ohio, 280–295.

Słowiańskie demonstrativa (geografia, historia, obciążenia funkcjonalne), SLPJ 4, Kraków, 45–55.

W poszukiwaniu kryptozaimków, BPTJ XL, 191–196.

Dativus vs genetivus, PF XXXIII, 365–371.

Рекурентна реченица и класични појам хипотаксе, НССВД 15, 11–19.

Именски синтагми со неидентификуван референциј во јужномакедонскиот говор, MJ XXXVI-XXXVII, 5–17.

Unusual patterns of the Macedonian Relative Clause, Прил ОЛПН МАНУ XI/2, 27–35.

Придавскиот суфикс -ин-, -ов- ~ -ск- во ерскиот говор, Прилози XI, 2, 91–96.

[приказ] I. Mudra, J. Petr, *Učebnik verchnelužického jazyka, Bautzen 1983*, Letopis A 33, 87–89.

1987

Podwójny wykładnik referencji: demonstrativum - rodzajnik w macedońskim języku ogólnym i w dialektach południowo-macedońskich, [во:] *Slawistyczne studia językoznawcze*, Kraków, 411–417.

О механизмите на кондензација во рамките на именската синтагма, СЛПЈ 5, Скопје, 233–240.

Вшесиреки аспекти синтаксичке релације БРОЈ ~ ИМЕНИЦА, ЈФ XLIII, 91–99.

Јазични средства на изразот во "Горски вијенац" од П. Ѓеѓовиќ и нивните еквиваленти во преводот од Б. Конески, [во:] *Книжевнокултурните врски помеѓу Македонците и Црногорците од најстари времиња до денес*, Скопје, 43–48.

Reduplikacja zaimkowa w macedońskich gwarach Suchego i Wysokiej, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Językoznawcze* 85, Kraków, 71–78.

O "pronominalizacji" wyrażen werbalnych, Прил ОЛПН МАНУ XII/2, 155–160.

Референцијален идентитет на јунакот и комуникативната перцепција на текстови (по повод поновата употреба на мак. истиот), Прил ОЛПН МАНУ XII/1, 103–108.

Перифразични предикациски изрази како средство на јазична интерференција, [во:] Јазичните појави во Битола и Битолско денеска и во минатото, Скопје, 99–108.

Kryteria wyróżniania funkcji syntaktycznych, [во:] Wokół języka, Wrocław, 397–403.

Дативниот однос и кирилометодиевското наследство, [во:] Кирилометодиевскиот период и кирилометодиевската традиција во Македонија, Скопје, 153–158.

Tu i teraz - przysłówki z formy i treści, FPJP I, Katowice, 16–21.

Tzw. zdania złożone w językach słowiańskich, [во:] PSS 7, 447–453.

[со: В. Vidoeski]. Общеславянский лингвистический атлас серия фонетико-грамматическая. вып. 1. Рефлексы *ѣ, Белград - мапу 3, 4, 21, 26, 53, 54, 63 и карта syntetyczna 66.

[со: В. Vidoeski] 6 map syntetycznych OLA: *фонолошки сџајус на рефлексии на *ѣ/ѣ* во современите зборови, *фонолошки сџајус на рефлексии на *ѣ/ѣ* во современите зборови, *Aktualny status fonologiczny refleksów *ѣ/ѣ*: *Завзена назална артикулација*, Прил ОЛН МАНУ XIII/1.

Odnos dialekta i standardnog jezika kao vremenska funkcija, ЗФЛ XXXI/2 7–10.

Вуков Нови Завјет и српскохрватска сложена реченица, ЗФЛ 31/1, 123–135.

Количествена информација во именската синтакса во јужномакедонските дијалекти, МЈ 38–39, 27–45.

Пауза како синтаксичка единица, МЈ 38–39, 133–139.

Wkład myśli słowiańskiej w teorię gramatyki opisowej (1918–1945), [во:] Słowianoznawstwo w okresie międzywojennym (1918–1939), Wrocław, 79–97.

Wkład myśli słowiańskiej w teorię gramatyki opisowej (1918–1945), Радови АНУ БиХ LXXXIV, Сарајево, 21–36.

Semantyczna i syntaktyczna analiza czasownika trwa, [во:] Zbornik rozpraw iz slovenskega jezikoslovja, Ljubljana, 325–332.

О кашуйско-немачком билингвизму, [во:] Deseta konferencija medjunarodne komisije za fonetiku i fonologiju slovenskih jezika, Sarajevo, 83–88.

[приказ] Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 1. Рефлексы *ѣ, Београд, Билтен XV/2.

O pewnej osobliwej słoweńskiej konstrukcji prowerbalnej, Slavistična Revija 37, Ljubljana, 1–3, 97–102.

Ог синџахсаџа на македонскиџе еванџелиџа, Прил ОЛЈН МАНУ XIII/2, 141–161.

ed.: J. N. Boudouin de Courtenay, *Dzieła wybrane*, t. 3, PWN, Słowo wstępne, s.7–10.

Jeszcze raz przypadek a przyimek, Прил ОЛЈН МАНУ XIV/1, 103–114.

Линџвисџичка џеоџрафиџа као заџис језичке исџорије, Прил ОЛЈН МАНУ XIV/2, 79–88.

A contribution to the internal phonological differentiation of Lekhitic, ЗбФЛ 32/2, 59–98.

1990

[co: B. Vidoeski i Wł. Pianka], *Słownik macedoński-polski i polsko-macedoński z zarysem gramatyki obu języków*, PWN: Warszawa.

Morfologizirane i leksikalizirane pojave kao predmet lingvističke geografije, Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb.

Charakter i dynamika procesów integracyjnych w powojennej Polsce, Socjolingwistyka 9, 29–36.

Instrumental - case form and case function, [bo:] Wiener Slavistischer Almanach XXV/XXVI, 427–438.

Conjunctio-pars orationis?, MJ, Скопје, 40/ 41, 578–595.

Operateurs polyfonctionnels et cohesion discursive de la langue parlée, Croatica, Slavica, Indoeuropea, Wiener Slawistischer Jahrbuch, Ergänzungband 8, 239–244.

O serbskochorwackich konstrukcjach typu *ptica grabljivica*, *suza radosnica*, ЗбФЛ 33, 491–496.

Z semantyki tzw. przymiotników i przysłówków właściwych, PF 35, 229–237.

Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 26. Рефлексы *q, вступление, 12–14, Ossolineum.

[co: B.Vidoeski], Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 2а. Рефлексы *q, Москва – карту 16, 20, 27, 29, 36, 39 i синтетски карти 44 i 45.

[co: B.Vidoeski], Общеславянский лингвистический атлас, вып. 26. Рефлексы *q, Ossolineum, карту 6, 13, 23, 28 i синтетски карти II, III, IV.

[приказ] *Atlas Linguarum Europae II*, ZDL LVII/2, 201–204.

[z. K. Peev] *За Јубилароџи*, MJ, Скопје, 40/41, 1–8.

1991

Z prac nad mini-gramatyką języka polskiego, SLPJ, Sarajevo, 55-72.

Quelle est l'interpretation la plus plausible du terme "syntaxe balkanique"?, VI меѓународен конгрес за проучување на југоисточна Европа (София 1989), Скопје, 101–108.

Dialectology vs linguistics, Quaderni di semantica XII/2, Bologna, 313–317.

Było pomyśleć wcześniej, Words are physicians for an ailing mind, Muenchen, 433–437.

За ираѓмаиичнаиѝа и семанѝиичнаиѝа моѝивација на морфосинѝаксички балканизми, Прил ОЛЈН МАНУ 16/1, 119–128.

За разликаиѝа меѓу реченоиѝо и ипресуѝонираноиѝо, Прил ОЛЈН МАНУ 16/2, 33–36.

Ог синѝаксѝа на јужномакедонскиѝе ѝовори (Искази конституирани од тн. именски прирок), Прил ОЛЈН МАНУ 16/2, 96–115.

Заѝемнување на ѝранициѝе меѓу зборовниѝе ѝруѝи во резулѝаѝи на иѝурскоиѝо влијание врз македонскиѝи јазик [w] Македонско-турските културни врски во минатото и денес, Универзитет "Св.Кирил и Методиј", Скопје, 59–67.

[приказ] *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, SFPS 27, 277–280.

[приказ] *К. Пеев, Кукушкиѝи ѝовор*, SFSP, Warszawa, 27, 159–162.

1992

Uncontrolled vs controlled language development, Quaderni di semantica XIII/1, 130–135.

"Lechicki" vs "polski (z kaszubskim)", czyli jeszcze raz o statusie dialektów kaszubskich, *Studia z dialektologii polskiej i słowiańskiej*, PWN, 237–243.

Mac. *без ga* – próba interpretacji, *Études de linguistique Romane et Slave*, Cracovie, 619–628.

Miejsce dialektologii wśród innych dyscyplin slawistycznych, *Z polskich studiów slawistycznych*, Warszawa, 8, 249–254.

Słowiańskie verba impersonalia w klasyfikacji Miklošiča, Miklošičev zbornik, Ljubljana, 219–227.

Czy orzecznik to przypadek?, *Język a kultura*, Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej, Katowice, 189–194.

Frido Mihalk (6.10.1927 – 6.5.1992), *ZbMSFL* 35/2, 199–200.

1993

Функционална ѡерсѡекѡива на исказиѡе консѡуѡуѡирани од ѡн. симѡѡрични ѡредикаѡи, *Folia Philologica Macedo-Polonica* 2, Скопје, 205–213.

O systemowych konsekwencjach komunikacji ustnej w warunkach wielojęzyczności, *Socjolingwistyka*, 12/13, s. 55–63.

Ways of expressing case relations in Macedonian dialects, *ЗМФСЛ* 36/1, 15–29.

The verb dać/dawać in Polish periphrastic constructions, *Studies in Polish Morphology and Syntax* ed. by G. Hentschel and R. Laskowski, Otto Sagner, *Specimina Philologiae Slavicae* Band 99, 229–250.

Convergent Evolution, Creolization and Referentiality, *Balkan Forum* 1/5, Скопје, 179–188.

Инфинитив vs ѡа-субјунктив у формули velle-футура, *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*, Ниш, 149–160.

[приказ] *К.Пеев*, Кукушкиот говор, *SLJP* 7, 155–158.

[приказ] *Slovar slovenskega knjižnega jezika I-IV*, Ljubljana 1970–1985, *SLJP* 7, 159–162.

1994

Z problematyki macedońskiej składni dialektalnej (relatywizacja vs komplemetacja), *Проблеми сучасної ареології*, Київ, 184–191.

Арно ама.... или како се ѡради ѡексѡиѡ, *Прил ОЛЛН МАНУ*, 18/2, 43–58.

За еден ѡиѡ лексички балканизми со важна ѡрамаѡичка улога, *Научна дискусија на 26 Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид 30.7.-13.8.1993, 145–148.

Македонско-црноѡорске ѡпаралеле у сисѡему неодреѡених заменица, [w] *Црногорско-македонске књижевне, језичке и културне везе*, ЦАНУ, Одделење умјетности, књига 10, Подгорица, 77–83.

Сврзнички лексеми ѡиѡ ѡи уѡѡребува Прличев во својѡѡа беседа од 1866 ѡ., *Животот и делото на Григор Прличев*, МАНУ, Скопје, 39–42.

Показѡели на реченичнаѡа конјункција во јужномакедонскиѡе ѡовори, [w] *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*, МАНУ, Скопје, 111–126.

Factivity as a grammatical category in Balkan Slavic and Balkan Romance, *Slavia Meridionalis* 1, 105–121.

Раѡање на сѡандардниѡѡ јазик, *ЗМФС* за филологију и лингвистику 27/1–2, 605–613.

[со: В. Vidoeski] Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 3, Рефлексы **br*, **̥r*, **bl*, **̥l*, Warszawa, синтетски карти IX–XII.

[со: К. Peev] Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 3, Рефлексы **br*, **̥r*, **bl*, **̥l*, Warszawa, Warszawa, seria **̥r*, карта 34.

[со: М. Mirkulovska] Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 3, Рефлексы **br*, **̥r*, **bl*, **̥l*, seria **bl*, карта 13.

1995

Синтакса, 1 дел: 1. Механизми на *̑редикација*, 1.1. Конструкции со *̑ла̑олски ̑редикации* [w ramach projektu: Македонските дијалекти во Егејска Македонија, книга прва], МАНУ, Скопје, 5–323.

Zarys gramatyki języka macedońskiego, UJ, Skrypty uczelniane nr 42, Kraków, s. 3–70.

Communicative Hierarchy as a Controller of Linguistic Interference, *Balkan Forum* 3/2, 259–270.

Lingvistička geografija kao zapis jezične povijesti, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 9, Zagreb, 89–99 (v. 1989, Прил ОЛЈН 14/2).

O wykładnikach imperativu, prohibitivu i optativu w słowiańskich językach Bałkanu, *Studia z językoznawstwa słowiańskiego*, Kraków, s. 223–230.

Pamięci Błaża Koneskiego (1921–1993), SFPS, Warszawa, 32, s. 17–24.

Wokół predykatów spójnikowych, [w] *Wyrażenia funkcyjne w systemie i w tekście*, Toruń, s. 27–31.

Conjunctio - pars orationis?, *MJ XL–XLI*, 587–595.

[со: Коста Пеев] *За Јубиларо̑и*, *MJ XL–XLI*, 1–8.

Изразување на ̑адежнии̑е односи во дијалекти̑и̑е на македонскио̑и̑ јазик [w] *Зборник на трудови посветени на академик Блаже Конески*, Скопје, 61–77.

Convergent Evolution, Creolization and Referentiality, [w] *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, NS, vol. 1, John Benjamins Publishing Company, 239–247 [skrócony wariant por. *Balkan Forum* 1993]

На кој јазик му ̑ри̑а̑аа̑и̑ дијалекти̑и̑е на македонскио̑и̑ јазик, Лик 9/307, 18 јануари 1995.

За сврзнички̑е ̑редикации и ̑раници̑и̑е на сложена̑а реченица [w] *Славистички студии* 6–7, Скопје, 7–11.

Зош̑и̑о македонски?, Прил ОЛЈН МАНУ 20/1–2, 167–176.

1996

Ситуации од македонско-бугарската јазична конфронтација, МАНУ, 5–110.

Anthropocentric Language Theory as Organizing Principle of the Slavic Case System, BPTJ LII, 57–72.

За една лингвистички интересна одлика на македонскиот сврзнички систем, Folia Philologica Macedono-Polonica 4, Skopje, 104–108.

Х. Поленаковиќ во Полска [w] Харалампие Поленаковиќ - *Живот и дело*, Зборник на трудови, Скопје, 179–184. (reprint во *Избрани дела*, т.7, 148–153, Култура 2007.)

[со:Е. Петроска, М. Миркуловска, С. Тофоска, М. Марковиќ], *Македонскиот јазик во балкански и словенски контекст* [w] Студии за македонскиот јазик, литература и култура, Реферати од Втората македонско-северноамериканска конференција за македонистика (Охрид 16–19 август 1994), 63–79.

Jeśli łaska [w] *Symbolae slavisticae*, SOW, Warszawa, 305–308.

Комуникативната хиерархија како регулатор на јазична интерференција [w] *Јазичите на почвата на Македонија*, Макропроект „Историја на културата на Македонија“, Скопје, 67–74.

"Padež" i "glagolski rod" ~ dve strategije gramatikalizacije odnosa između "predikata" i njegovih "argumenata", JФ 52, 1–9.

Слн. lahko – необична формализација на еден модален предикат, SLPM, 8, Скопје, 89–96.

O pewnej charakterystycznej serbskiej konstrukcji wyrażającej ocenę ilościową i o jej polskich odpowiednikach [w] *Сто година полонистике у Србији*, Београд, 103–108.

'Нека'- конструкциите и нивниот статус во словенските глаголски системи, Прил ОЛН МАНУ 21/1, 77–93.

1997

Синтакса, 2 дел: 1. механизми на предикација, 1.2. сложени реченични конструкции (конструкции со сврзнички предикати), 2. механизми на номинација [во рамките на проектот: *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*], МАНУ, 5–247.

The opposition [+/- factive] and its main exponents in Macedonian, Bautzen, Letopis 44/1, 57–66.

Południowosłowiańskie kalki greckiego που [w] *Interferencje w językach i dialektach słowiańskich*, wyd. UŁ, Łódź, 192–199.

Relativization - A Strategy for Noun Phrase Complementation? (Relative Clauses in the Macedonian T»rlis Manuscript), *Balkanistica* 10, 381–393.

O pewnej regionalnej peryfrastycznej konstrukcji chorwackiej [w] *Studia slavistica et humanistica in honorem Nullo Minissi*, Wyd. US, Katowice, 180–187.

За сѣандардизацијата на македонскиот морфосинтаксички сисѣм [w] *Педесет години на македонската наука за јазикот*, МАНУ, Скопје, 109–116.

Ајозиѣивни ојределби на именската синѣаѣма во јужномакедонскиѣте ѣовори [w] *Зборник во чест на Р. Угринова-Скаловска*, Скопје, 317–324.

Co - sygnał komplementacji? [w] *Onomastyka i dialektologia, prace dedykowane E. Rzetelskiej-Feleszko*, 247–253, Wwa.

Семантичка категорија (не)факѣивносѣи во словенските јазѣци, Прилози ОЛЈН МАНУ 22/1–2, 93–103.

Капрѣсы референѣи, *ЗбМСФЛ* XL/2, 291–296.

1998

Сврзнички ѣоказатеѣли на каузација во македонскиѣте ѣовори во Албанија и Грѣија, *МЈ* XLII–XLIV, 1991–93, 47–80.

Regarding the Locative Case Form in Slavic, Issues of Valency and Meaning, Studies in Honour of Jarmila Panevova, Prague, 169–175.

(Nie) widać, (nie) słyhać (Z semantyki i składni czasowników percepcji zmysłowej, *Слово и култура* 1, Москва, 288–295, „Индрик“.

Семантичка каѣтеѣорија (не)факѣивносѣи во словенскиѣте јазѣци, Прил ОЛЈН МАНУ 22/1–2, 93–103.

Дали су везници хомоѣена врѣѣа речи?, Научни састанак слависта „Вукове дане“, Београд, 27/2, 191–196.

Polish że – all-powerful introducer of new clauses [w] *Funktionswörter im Polnischen*, *Studia Slavica Oldenburgensia* 1, Oldenburg.

O macedońskich liczebnikach hipokorystycznych, *Число, Язык, текст*, Минск, 242–246.

In Place of a Foreword, *IJSL* 131, 1–12.

Status wtórnych form participii praeteriti activi II od tematu imperfecti we współczesnym standardowym języku macedońskim, [w] *Tematy, Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Leszka Moszyńskiego*, Gdańsk, 230–238.

Л - формиџе и видоџи (џези), Семантика и структура на словенскиот вид 3, Скопје, 73–75.

Околу "Macedonische Studien" од В.Облак, [w] Vatroslav Oblak, Obdobja 17, Univerza u Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 95–100.

Przypadek - selektywna kategoria czasownika?, SFPS 34, SOW, Wwa, 291–307.

O pewnych granicznych formalizacjach predykatu 'warunek', SLPM 9, 11–18, Toruń.

Wystąpienia podsumowujące obrady 12 Międzynarodowego Kongresu Slawistów, Biuletyn informacyjny 3, 15–16.

[приказ] Милка Ивић, O zelenom konju. Novi lingvistički ogledi. Beograd, s. 334, SFPS 34, SOW, Wwa, 369–375.

O српским нека-конструкцијамa у функцији реченичних аргумента, ЈФ ЛВ, Београд, 21–28.

За еден инџересен механизам на суџстанџивизација, Прил ОЛЛН МАНУ XXIII 1-2, 65–69.

Што да џравам? - еден инџересен модел на џрашална да-конструкција, Прил ОЛЛН МАНУ XXIII 1-2, 71–76.

1999

Język, człowiek, przestrzeń, TNW, wyd. IJP PAN, Wwa-Kraków, 5–220.

[со: В.Видоески, I. Sawicka] ПОЛСКИ-МАКЕДОНСКИ, Грамаџичка конфронџација, 2. Прозодија, МАНУ, 7–179.

Bożo Widoeski i jego kontakty z Polską, Slavia Meridionalis 2, SOW, 9–17.

Czyżby absolutne użycie czeskiego participium perfecti passivi? Prace Filologiczne XLIV, Wwa, 525–528.

To, co... - centralna formuła słowiańskiej relatywizacji [w] Studia lingwistyczne ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Polańskiemu na 70-lecie Jego urodzin, Wydawnictwo US, Katowice, 217–223.

25 жодини научна дискусија [w] XXV научна дискусија на XXXI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 5–10.

Синџакса во Грамаџикаџа на Б. Конески [w] Придонесот на Блаже Конески за македонската култура, Скопје, s. 133-138, неауторизован предрук во: Сџудио и оџлеги за Конески, фондација "Небрегово", Скопје 2002, 91–96.

Bożydar Widoeski (1920 – 1998), SFPS 35, SOW, Wwa, 19–22.

Кад Срби уче српски... (О функцији, садржају и структури курса матерњег језика на универзитетском нивоу) [w] Актуелни проблеми граматике српског језика, Суботица - Београд, 159–164.

2000

'Dystans' – informacja zgramatykalizowana w polskim systemie werbalnym?, FPMР 5, Uniwersytet Warszawski, Wwa, 86–93.

Слн. *naj* и неговиие македонски и њолски еквиваленции [w] Македонско-словенечки научен собир, Охрид 1997, Скопје.

Полски ~ Македонски. Граматичка конфронтиација, 3. Студии од морфосинтаксата, МАНУ, Скопје, 7–182.

Определеност vs њосвојност [w] Први романистичко-балканистички средби (во чест на Божидар Настев), Скопје 239–246.

Словенски стандардизациони процеси на временска оска [w] Процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик во спордба со соодветните процеси во другите словенски и балкански јазици, МАНУ, Скопје, 21–28.

Дали ни е потребен поимот 'јазичен сојуз'? [w] Јазикот и општеството на прагот на 21 век, МАЈА 98, Филолошки факултет, Скопје, 101–106.

Односот *џениив* ~ *даиив* во балканските падежни системи, ЈФ LVI/3–4, 1229–1236.

Славистика и слависти, 36МСФил XLIII, 595–600.

Tekst mówiony a tzw. zdanie złożone, Прил ОЛЛН МАНУ 25/1-2, 73–86.

Конкуренција језичких средстава у српском језику, Научни састанак слависта у Вукове дане 29/1, Београд, 59–64.

Синтаксички прашалник [во] B.Vidoeski, *Прашалник за собирање материјал за македонскиот дијалектен атлас*, ИМЈ, Скопје, 68–78.

2001

Zdanie w zdaniu, Полски ~ Македонски. Граматичка конфронтиација 5., Скопје, 5 – 202.

Балкански карактер на македонскиот глаголски систем [w] Македонскиот глагол, синхронизација и дијахронизација, ИМЈ, Скопје, 17–24.

Zdanie względne – forma czy funkcja?, PFXLVI, 597–604.

DOBAR ~ UBAV (fragment "bałkańskiego obrazu świata") [w] Studies on the Syntax and Semantics of Slavonic Languages, Papers in Honour of Andrzej Bogusławski on

2003

Синѡаксичка деривација, Полски~Македонски. Грамаѡичка конфронѡација б., wyd. MANU, Скопје, 7 – 189.

Przyczynek do gramatyki historycznej dialektów słowiańskich na Bałkanach [w] Etudes linguistiques Romano-Slaves offertes a Stanisław Karolak, “Edukacja”, Cracovie, 491–496.

*Chorwackie / serbskie **daj** / **dajte** – wykładnik perswazji hortatywnej [w] Pogranicza języków, pogranicza kultur*, wyd. UW, Warszawa, 51–56.

Ekologia slawistyki językoznawczej [w] Języki słowiański w perspektywie ekolingwistycznej, Opole 2003, 61–65.

Means for grammatical accommodation of finite clauses: Slovenian between South and West Slavic [w] Sprachtypologie und Universalienforschung (STUF), Focus on: Slovenian from a typological perspective, ed. J.Orešnik & D.F.Reindl Berlin 56/3, 306–322.

Пасивоѡ како (семанѡичка и) ѡрамаѡичка каѡеѡорија (во македонскиоѡ и ѡолскиоѡ јазик), ЈФ 59, 17–34.

Interferencja na pograniczach słowiańsko-niesłowiańskich jako generator zmian typologicznych [w] Języki mniejszości i języki regionalne, Warszawa, SOW, 61–71.

Кажимјеж Фелешко како македонисѡ, ПрилОЈЛН МАНУ, 28/1, 101–107.

*Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вый. 46: Рефлексы *ъ, *ь. Вѡоричные ѡласные: redaktor odpowiedzialny i autor fragmentów: Введение, oraco: карѡа 8 (*krъvъ) z M. Markowiciem i карта 9 (*krъvavъ(jъ)) со: Г. Драгин и М. Марковиѡ.*

приказ: Петар Хр. Илиевски, Појава и развој на ѡисмоѡо [w] Кулѡурен живоѡ 1/2003, 123–125.

приказ: Бѡлѡарски диалекѡен атлас, обобщаваѡ ѡом II-III, Фонетика, Акцентѡологија, Лексика. Бѡлгарска академия на науките, Институт за бѡлгарски език. Книгоиздателска кѡшта “Труд”, София 2001, SFPS 38, SOW, Warszawa, 239–243.

2004

Бижидар Вигоески и македонскаѡа наука за јазикѡѡ, Предавања на 36 меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид август 2003, Скопје, 53–64 [проширена верзија со ист наслов од 2005].

To jest zbyt piękne, żeby było prawdziwe [во:] Общеславянский лингвистический атлас, Материалы и исследования 2001–2002, Москва, 302–306.

Derywacja syntaktyczna motywowana przez derywację morfologiczną [w] *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 4. Opis, konfrontacja, przekład*, wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 277–284.

Павле Ивић и словенска дијалектологија [во:] *Живот и дело академика Павла Ивића*, Суботица - Нови Сад - Београд, 13–19.

(z L.Makarjosa) *Олга Иванова (40 години илогна научна дејносћ)*, MJ LIV-LV, 31–38.

приказ: *Семантичко-дериwациони речник*, св.1: *Човек – делови њела*, red. Д.Гортан-Премк, В. Васић, Љ. Nedelkov, Novi Sad 2003, *SFPS* 39, SOW, Warszawa, 327–332.

приказ: В.Лаброска, *Говорит на селошћ Кула- Серско*, MJ LIV-LV, 169–172.

2005

Лингвистичка мисла на Мисирков [во] *Делошћ на Крсће Мисирков*. Зборник од Меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата *За македонскиите работи*. Том 2, МАНУ, Скопје, 11–17.

Божидар Видоески и македонската наука за јазикот [во:] *Ареална лингвистика, Теории и методи*, МАНУ, Скопје, 351–358.

Позицијата на дијалектологијата во рамките на македонската наука за јазикот, Прилози на ОЈЛН МАНУ 30/1-2, 63–70.

приказ: G.Stone, *Der erste Beitrag zur sorbischen Sprachgeographie. Aus dem Archiv des Deutschen Sprachatlas*. Lětopis, Sonderheft/Wosebity zešiwk.Domowina-Verlag:Bautzen/Budyšin 2003, Lětopis 2005/1.

2006

(со Б. Видоески) *Од историјата на словенскиот вокализам*, МАНУ, Скопје, 1–90 + 14 карти во обработка на М.Марковиќ.

Two levels of the grammatical (= morpho-syntactic) contact-induced change, BPTJ 62, 147–155.

/+ factive/, /+ modal/ [во:] *Od fonemu do tekstu, Prace dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu*, Lexis, Kraków, 373–378

Pol. *Sam* [w] *Славистички сѝуѓии 12*, Скопје, 273–278.

Z semantyki i składni zaimków słowiańskich [во:] *Jezikovna predanost, Akademiku J.Toporišiču ob 80-letnici*, Maribor, 93–100.

Toward a definition of the generic noun phrase, *Linguistica* XLVI, 55–59, Ljubljana.

Polsko-macedońska konfrontacja gramatyczna jako źródło wiedzy o obu językach [во:] *Folia Philologica Macedono-Polonica* 7, Poznań, Wyd. Naukowe UAM, 11–18.

Глаголска валенција као веза између синтаксичког и његовог система [во:] Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика, изд. САНУ, Београд, 343–352.

Обид за дефиниција на поимите "балканизам" и "балканизација" како лингвистички термини [во:] *Класика - Балканистика - Палеославистика, Материјали од научниот собир по повод обележувањето на 85-годишнината од раѓањето и 60 годишна научна работа на акад. П. Хр. Илиевски*, МАНУ, 251–258.

On some Slavic, typologically relevant elements in the grammatical structure of Balkan Slavic languages, *SFPS* 41, 217–223.

Тројниот член - да или не, *JФ LXII*, 7–15.

(со А. Панчевска и С. Миленковска) Референцијална карактеристика на именската синтагма (ИС) наспрема нејзината функција илинеарна позиција во реченицата [во:] *Folia Philologica Macedono-Polonica* 6, wyd. УКИМ, Скопје, 83–92.

приказ: *Balkan Syntax and Semantics*, ed. by Olga Mišeska-Tomić, John Benjamins, 2004, pp.I–XVI, 1–496, *Slavia Merudionalis* 6, 227–234

Общеславянский лингвистический атлас, серия фонетико-грамматическая, вып. 4а, Рефлексы *ъ, *ь, Загреб – автор на карти 10, 11, коавтор на карти 9, 26, 27 и на синтетски карти 1, 1а и 2 (со Б. Видоески), како и карти 28, 29 (со Д. Брозовиќ и С. Реметиќ).

Leszek Moszyński (1928 –2006), *Билијен на македонската академија на науките и уметностите* 33/1, 45.

2007

POLSKI ~MACEDOŃSKI. Konfrontacja gramatyczna. 7. Wokół struktury semantycznej zdania / Околу семантичката структура на реченицата, wyd. PAU, Kraków, с. 1–171.

Ekspresywne wzmacniacze ekstensji grupy imiennej, *ZMSS* 71–72, 19–25.

Тројниот член - да или не..., *Предавања на XXXIX Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид 2006*, Скопје, 15–26 - rozszerzony wariant tekstu drukowanego w *JФ LXII*, 2006.

Ps. *sam7 - główne linie derywacji semantycznej, *ZFL* 50, 905–912.

ПОЛСКИ ~ МАКЕДОНСКИ. Грамаѓичка конфронтиација 8. Развивок на ѓрамаѓичкиите каѓеѓори, изд. МАНУ, 7–219.

Z Polski do Macedonii, Studia językoznawcze, tom 1: Problemy predykcji, LEXIS, Kraków, 7–340.

Towards a reformulation of the inventory of Balkanisms, Прил ОЛПН МАНУ XXXII/1, 2007, 65–72 (реферат од Тирана 2004).

Advantages and disadvantages of late standardization, *Language Typology and Universals* 61/2, *Focus on: Macedonian in typological perspective*, ed. Z.Topolińska i E. Bužarovska, 170–176.

/z E. Bužarovską/ Intruduction, *Language Typology and Universals...* j.w., 97–104.

Улогата на прагматичките и семантичките фактори во еволуцијата на словенскиот номинален систем, *Реферати на македонскиите слависти за 14-оѓ меѓународен славистички конгрес во Охрид, 10–16 септември 2008 година*, МАНУ, 295–301.

Četvrt veka druženja, *Lingvistika Milke Ivić*, Beograd, 43–48 (препечатен текст според оригиналот од 1985 г., сп. погоре).

Линеаризација на ѓридавскиите модификаѓори (AM) во македонската именска синѓаѓма (NP), *SLPM* 12–13, 75–95.

Као је референција ирелевантна..., Семантичка проучавања српског језика, САНУ, Београд, 181–191.

Leszek Moszyński (1928 –2006), *Rocznik Slawistyczny* LVII, 11–12 - polska wersja tekstu drukowanego w Biuletynie Macedońskiej akademii nauk i sztuk XXXIII, 2006/1, 45.

O pewnych niedocenianych bałkanizmach w systemie werbalnym języka serbskiego, *JФ* LXIV, 509–514.

Местото на лингвистиката меѓу општествените науки, *Прилози ООН МАНУ* 39/2 ѓосвеѓени на академик Ксеније Боѓоев, 41–46.

Z Polski do Macedonii, Studia językoznawcze, tom 2: Problemy nominacji, Varia, Lexis, Kraków, 5–332.

Македонски јазик [во:] В.Малѓева, З.Тоѓолињска, М.Ѓукановић, П. Пиѓер: Јужнословенски језици: ѓрамаѓичке стругиуре и функције, Београд, 139–253 [дополнета и изменета верзија од 1995 г.; превод од полски на македонски - М.Миркуловска].

Ареална лингвистика како пат кон реконструкција на јазичната и културната еволуција [w] *Ареална лингвистика како пат кон реконструкција на јазичната и културната еволуција (Материјали од научниот собир по повод обележување на 10-те години од смртта на академик Божидар Видоески (1998-2008),* изд. МАНУ, Скопје, 13–20.

ПОЛСКИ ~ МАКЕДОНСКИ. Граматичка конфронтација 9. Незаџија, изд. МАНУ, 9-159.

On Pronominal Markers of Noun Phrase Extension in Macedonian and Bulgarian, *Investigations in the Bulgarian and Macedonian Nominal Expressions*, eds. M.Dimitrova-Volchanova & O.Mišeska-Tomić, Tapir akademisk forlag, Trondheim, 24–50.

Linear Order of Adjectival Modifiers (AM) in the Macedonian and Bulgarian Noun Phrase (NP), *Investigations in the Bulgarian and Macedonian Nominal Expressions*, eds. M.Dimitrova-Volchanova & O. Mišeska-Tomić, Tapir akademisk forlag, Trondheim, 51–73.

15. Definiteness (synchrony), *Die Slavischen Sprachen / The Slavic Languages*, ed. S.Kempgen, P.Kosta, T.Berger, K.Gutschmidt, Band 1 / Volume 1, Walter de Gruyter, 176–188.

Семантичка/граматичка категорија 'дистанца', *Предавања на XLI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид, 11-28.8.2008*, изд. УКИМ, 45–52.

Kilka słów o naszej siatce pojęciowej i terminologicznej, *Językowy świat Słowian, Zjawiska, interpretacje, znaki zapytania, Księga jubileuszowa na 70-lecie Profesora Włodzimierza Pianki*, wyd. UW, Warszawa, 209–214.

Wszechobecność autora w tekście macedońskim, Прилози на ОЛЈН, МАНУ, 33–34, 1–2, 255–261.

Pamięci Staszka Karolaka, *RS LVIII*, 7–11.

hasło: Koneski, Blazhe, *LEXICON GRAMMATICORUM. A Bio-Bibliographical Companion to the History of Linguistics*, Max Niemeyer Verlag, Tuebingen, vol. I, 824–825.

hasło: Vidoeski Bozhidar (Bozho), *LEXICON GRAMMATICORUM*, vol.II, 1578-9.

rec: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich 2. Fonetyka i fonologia*, red. I.Sawicka, Opole 2007, *RS LVIII*, 186–191.

2010

W sprawie przypadku, Gawęda językoznawcza, Wyd.Naukowe UAM, Poznań, 7–105.

O języku i językoznawstwie z perspektywy slawisty, *PAUza Akademicka* 68, Kraków, 11 lutego 2010, s.1.

Средства за изеазување сегашност во словенските и во балканските јазици, 'Сегашиносѝ' како лингвистички ѝоим, Граматички средсѝва за изразување 'сегашиносѝ' во словенскиѝе и во балканскиѝе јазици, Морфосинѝтаксички сѝудии 1, изд. МАНУ, ИЦАЈ, Скопје, 7–15.

Полски јазик, 'Сегашиносѝ' како лингвистички ѝоим..., 97–106.

Горнолужички јазик, 'Сегашиносѝ' како лингвистички ѝоим..., 107–108.

Синтеза 3. Секундарни функции на парадигмите чија основна функција е изразување сегашност, 'Сегашиносѝ' како лингвистички ѝоим..., 199–207.

DLA - semantika i składnia, *Linguistica Copernicana* 1 (3), Toruń, 153–163.

Moja droga do Nagrody *Polonicum*, *Kwartalnik Polonicum*, nr 10, 4–8.

O tradycji w nauce, *Srpski jezik u svetlu savremenih lingvističkih teorija*, Књига 4, изд. SANU, Одељење језика и књижевности, 215–221.

O dwu hierarchiach porządkujących strukturę semantyczną zdania, *RS LIX*, 127–139

Teoretyczne aspekty prac syntaktycznych Ireny Grickat, *JФ LXVI*, 13–20.

Relacja *possessor ~ possessum* w językach bałkańskich. Status tzw. zaimków dzierżawczych, *Linguistica Copernicana* 2 (4), 43–67.

The Balkansprachbund from a Slavic perspective, *ЗФЛ LIII/1*, 33–60.

Patrząc przez cudze okulary (*infinitivus ~ subiunctivus*), *Slavia Meridionalis* 10, 299–306.

Konfrontacja vs typologia, *Slavia Meridionalis* 10, 307–314.

OLA nosi piętno swego czasu, *Jazykovedné štúdie XXVIII*, wyd. SAV, "Veda", Bratislava 2010, 23–27.

ДАЛИ да ја жалиме деклинацијата?, Прилози на МАНУ ОЛЈН XXXV/2, 79–85.

2011

Kilka uwag o tzw. zaimkach i przymiotnikach dzierżawczych, *PF LX*, 257–262.

Неменливи лексеми како експоненти на предикати; други семантички и граматички функции на неменливите лексеми, 37 научна конференција на 43 Семинар за македонски јазик, лиѝература и кулѝтура, Лингвистика, Охрид 15–16 јули 2010, УКиМ, Скопје, 7–12.

Ареалная лингвистика как ѝуѝѝ к реконсѝрукции языковой и кулѝтурной эволюции, *Общеславянский лингвистический атлас*, Материалы и исследования, 2009–2011, изд. РАН, Москва 2011, 34–40 (руски превод на македонскиот текст од 2009 г.).

50 години го учам македонскиот јазик, *Folia Philologica Macedono-Polonica* 8, Скопје 2011, 31–37.

Македонска наука за јазикот ~ наука за македонскиот јазик, *MJ LXII*, 43–44.

O przeszłości niedokonanej, Граматика и лексика у словенским језицима, Зборник радова с међународног симпозијума, Матица Српска, Институт за српски језик САНУ, Нови Сад - Београд, 189–194.

Kartki z historii słowiańskiego *participium praeteriti passivi* (PPP), *RS LX*, 133–147
Pamięci Milki Ivić (1923–2011), *RS LX*, 9–14.

W kręgu (para)zaimków, *Linguistica Copernicana* 1(5), 53–61.

Dlaczego *na*?, *JF LXVII*, 101–108.

[z E.Bużarowską] Balkan Dativ revisited, *Studies in Polish Linguistics* 6, 139–152.

I nadal w kręgu (para)zaimków, *Linguistica Copernicana* 2 (6), 39–45.

(со М.Марковиќ) За еден недоистражен аспект на синкретизмот Г=Д на словенскиот југ, *Зборник Маџинце Српске за Филологију и Лингвистику*, LV/2.

The impact of linguistic convergence on the relation: grammar <> lexicon, *BPTJ LXVII*, 179–284.

2012

(z M.Markowikiem) За еден недоистражен аспект на синкретизмот Г = Д на словенскиот југ (показатели на генетивен падежен однос кај личните заменки), *ЗбМС за филологију и лингвистику* LV/2, 29–38.

Блаже Конески и проблемот на јазичната норма, *Меѓународен научен симпозиум "Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура"*, Скопје 15–16 декември 2011, изд. УКИМ, Скопје, 43–48.

On grammatical categorical markers (Analytical language - what does it mean?), *RS LXI*, 127–141.

Słow. **seb-* / **sob-* jako punkt wyjścia derywacji formalnej i semantycznej, *Linguistica Copernicana* 1 (7), 31–39.

2013

Местото на пропозиционалните каузални аргументи во семантичката структура на реченицата, *XXXIX научна конференција на XLV меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, ЛИНГВИСТИКА, Охрид 20–21 јуни 2012*, 43–48.

O informacji zgramatykalizowanej, *BPTJ LXVIII*, 69–85.

Kuszące perspektywy w językoznawstwie?, *PAUza*, rok VI, nr 223, s.1.

Значењето на македонскиот јазик за лингвистичката типологија, *Дваесет години самостојност на Република Македонија (1991–2011), Меѓународен собир одржан на 24–25 ноември 2011 година*, МАНУ, 145–152.

Квалификацискиот: "Дијалектно" vs "Регионално" во односот на македонскиот стандарден јазик, *Studia Linguistica Polono-(Meridiano) Slavica*, t. 14-15, 161-167.

Uwagi o predykatkach fazowych, *Linguistica Copernicana* 1/9, 25–39

Mac. *DA* vs *DEKA* - an interesting semantic and grammatical distinction [in] *Романистика и балканистика, Зборник трудови во чест на проф. д-р Петар Атанасов по повод 75 години од животој*, УКИМ, ФилФак „Блаже Конески“, Скопје, 685–690.

Механизми на кондензација на текстот (врз македонски и полски јазичен материјал), Од резултатите на проектот „Местото на македонскиот јазик во словенскиот и балканскиот јазичен свет“, МАНУ, Прилози на ОЛЛН XXXVIII, 136–143.

Одрз на меѓујазичната конвергенција врз релацијата: граматика $\diamond$ лексикон, *Годишњак за српски јазик, Фил.фак. у Нишу, год. XXVI, број 13*, 543–548.

2014

Дали е на повидок ренесанса на дијалектологијата?, ЈФ LXX, 9-15.

119. Definiteness (Diachrony) [in] *Die Slavischen Sprachen / The Slavic Languages*, ed. K.Gudshmidt, S.Kempgen, T.Berger, P.Kosta, Band 2 / Volume 2, De Gruyter Mouton, 1606 – 1615.

Anthropocentric Case Theory: How are Humans Coded in Discourse?, The Kenneth E.Naylor Memorial Lecture Series, Number 6, Beech Stave Press, V-XIV, 1– 40.

Krótko mówił, a powiedział wszystko, *Maiuscula linguistica, Studia in honorem Professori Matthiae Grochowski sextuagesimo quinto dedicata*, BEL Studio, Warszawa, 45– 51.

Relacija: predykat > argument - centralne ogniwo struktury tekstu, RS LXIII, 145-155
Prof.dr hab. Roman Laskowski (1936 - 2014), RS LXIII, 3– 6.

Mój przyjaciel - jubilat, *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich 8, Opis, konfrontacja, przekład*, Zbiór studiów ofiarowany Panu Profesorowi Janowi Sokołowskiemu w siedemdziesiąt rocznicę urodzin, *Slavica Vratislaviensia CLIX*, wyd.Uniwersytetu Wrocławskiego, 17– 18.

O nobilitowanych przymiotnikach, *ibidem*, 475–480.

Petar Chr.Ilievski, (02.07.1920 - 31.05.2013), *Colloquia Humanistica* 3, 217– 219.

Co łączy obcego z obecnym?, *Linguistica Copernicana* 11/14, 29– 34.

Polski ~ Macedovski, Konfrontacja (nie tylko) gramatyczna. 10. Spirala ewolucji / Spirala na ewolucija, 7–138, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

Zmiana perspektywy, Gawęda nie tylko językoznawcza, PAU, Kraków, 1–133.

On Aspects of Oral Syntax (Analyzing Macedonian Texts) [in] *Ог Чикаџо и назаг, Papers to Honor Victor A. Friedman on the Occasion of His Retirement, Balkanistica* 28, 547–552.

Грамаџикаџа на Блаже Конески – и што понатаму?, Прилози ОЛЛН МАНУ XXXIX I–2, 5–9.

Организација на не-фактивната зона на вербалниот систем во македонскиот и во полскиот јазик, *Субјункџив (со џосебен осврџ на македонскиџе ДА-конструкџии), Морфосинџаксички сџџуџии III*, 207–218.

Око семанџичке сџџрукџуре џексџа. Везници и џарџикуле као џредикаџии, JF LXXI, 7–14.

O szczególnej pozycji spójnikowych predykatów asocjatywnych, *LingVaria X*, 151–155.

[Во спомен на акад. К.Богоев], Ксенте Богоев, Избрани дела, том шести: Кажуваџа, ред. Таки Фити, изд. МАНУ, Скопје, 82–86.

The Spiral of Evolution, *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 132, 37–42.

Derywacja semantyczna jako czynnik dyferencjacji j&zykowej, *U prostoru lingwistyczne slavistike, Zbornik naučnih radova povodom 65 godina života akademika Predraga Pipera*, izd. Univerzitet u Beogradu, 745–752.

Od tedy do wtedy, *Linguistica Copernicana 12*, 213–218.

(со М.Марковиќ) *Кон леџаџоџ на акад. Х.Поленаковиќ*. Легат од библиотеката на акад. Х. Поленаковиќ, МАНУ, 9–11.

Pogranicze językowe słowiańsko-niemieckie czeka na monografię [The Slavic-German border zone awaits a monograph], *Zeszyty Łużyckie*, Tom 49, Sorabistyka w kręgu zainteresowań slawistyki, Tom dedykowany Profesor Hannie Popowskiej-Taborskiej, Uniwersytet Warszawski, Instytut slawistyki zachodniej i południowej, Warszawa, 2015, 179–185.

O kategorii "czynnika towarzyszeego", Jazykovedne študie XXXII, Prirodzeny vyvin jazyka a jazykove kontakty, VEDA, Bratislava, 37–41.

Pogranicze językowe słowiańsko-niemieckie czeka na monografię, "Zeszyty Łużyckie" 41, Wwa,

O tzw. kategoriach gramatycznych (ze szczególnym uwzględnieniem kategorii przypadku), *Rocznik Slawistyczny LXIV*, 159–166.

2016

Zaimki - uniwersalny system referencji, *LingVaria XI (2016)* / 1 (21), 35-41.

Dwie postawy badawcze we współczesnej teorii języka, *ZbMSFL LVIII/1*, 7-13

Miejsce infinitiwu w polskim systemie werbalnym. Perspektywa semantyczna, *RS LXV*, 89-99.

Релацијата СЕЛО <> ГРАД од лингвистичка гледна точка, Релацијата СЕЛО <> ГРАД на словенската територија денес (лингвистичко-социолошка анализа), Материјали од научниот собир по повод одбележувањето на 15-те години од смртта на академик Божидар Видоески (1920-1998), изд. МАНУ, ИЦАЛ, 11-16.

Мојот животен пат, *MANUscript II/1-2*, 45-54.

Достоинствено да го продолжите нејзиниот пат, *Зборник во чест на проф. д-р Радмила Угринова-Скаловска по повод деведесетгодишнината од раѓањето*, УКИМ, ФилФак „Блаже Конески“, Скопје, 257-260.

(z M.Markowiciem) An insight into the history of Balkan-Slavic (from Macedonian perspective), *Linguistica Copernicana* 13/2016, 35-66.

Потребна термилошка регулација, *Прилози на МАНУ ОЛЛН XLI* 1-2, 31-36.

Падежни односи ~ семантичке улоге, *JF LXXII*, 3-4, 27-34.

2017

Derywacja semantyczna, *Пушевима речи, Зборник радова у часи Даринки Горшан Премк*, изд. Универзитет у Београду, Београд 2017, 341-344.

Praktyczne i teoretyczne plusy późnej standardyzacji, *Slavia Meridionalis* 17, 1-20.

Przyimki – ich miejsce w opisie języka, *LingVaria XII* 2 (24), 9-18.

The language requires research, *Прилози на МАНУ ОПМБН* 38 (1), 101-104.

'Osoba' – kategoria gramatyczna, *Rocznik Slawistyczny LXVI*, 103-108.

Predykat vs argument, *Rocznik Slawistyczny LXVI*, 109-115.

Czy genetiwy to przypadek? Co to znaczy przypadek adnominalny?, *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich* 9, Wrocław 2017, 413-418.

Shifters w funkcji operatorów zdaniowych, *Јужнословенски филолог LXXIII*, св. 3-4, 29-34.

Numeralia – pars orationis?, *Linguistica Copernicana* 14/2017, Toruń, 15-21.

Distribution of grammatical information between sentence and noun phrase, *Зборник Мајинце Српске за Филологију и Лингвистику*, LX/1, 7-11, 2017.

Основна поделба на предикати во функција на конститутивни членови (КЧ) на пропозиции (семантика > форма), *Folia Philologica Macedono-Polonica* 9–10, Скопје, 29–33.

Polskie BY universale, *Морфосинтаксички ситуации IV, Синтаксисот на модалниот морфема би во македонскиот јазик и нејзините функционални еквиваленти во другиите словенски јазици*, Скопје, 159–167.

Praca ludzka w języku polskim i macedońskim, *Praca ludzka w perspektywie interdyscyplinarnej*, Uniwersytet Maria Curie-Skłodowska, Lublin, 325–349.

Semantyczny paradygmat kategorii określoności w polszczyźnie, *Canonical and non-canonical structures in Polish*, *Studies in Linguistics And Methodology* 12, KUL, Lublin, 205–209.

Pol. 'mieć' jako predykat modalny, *Sens i konwencje w języku*, *Studia dedykowane prof. Maciejowi Grochowskiemu*, UMK, Toruń 2018, 357–361.

Термална обработка на храна, *Језик као зајис културе у етнологијој и лингвистичкој анализи на релацији Србија ~ Македонија 1*, САНУ, Београд, 15–25.

‘Transforma zdaniowa’ – próba interpretacji, *LingVaria XIII* 2 (26), 39–45.

Семантичке улоге падежних односа vs творбене категорије именице, *Јужнословенски филолог LXXIV/2*, 7–11.

Нови правци за истражување во доменот на зборообразувањето, *Литературен збор LXV/1–6*, 5–10.

Selektywne kryteria gramatyzacji, *Prace Filologiczne LXXII*, 389–402.

Семантичка категорија ‘градација’: опсегот на граматикализација во македонскиот и во полскиот јазик, *Journal of Contemporary Philology* 1 (2), 7–12.

Блаже Конески – поет, научник, пријател..., *Блаже Конески : честувања по повод јубилејот десет години МАНУ*, МАНУ, 57–63.

Małe ojczyzny~”małe języki”, *Rocznik Slawistyczny LXVII*, 115–118.

Organizacja treści w gramatyce pisanej wg formuły: treść>forma, *Rocznik Slawistyczny LXVII*, 119–128.

Miejsce słowotwórstwa w gramatyce pisanej według formuły: „treść > forma”, *Linguistica Copernicana* 15, 61–71.

Dlaczego *každy* nie ma liczby mnogiej? *Linguistica Copernicana* 15, 73–77.

Семантички парадигми на т.н. граматички категории, *XLIV Меѓународна научна конференција на L Меѓународен семинар за македонски јазик, лиџераџура и кулџура, Охрид 17.6.-18.6.2017*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 7–15.

Słowiańskie południe w czasie i przestrzeni, *JФ LXXIV*, св.1, 7–12.

Беседа на одбележувањето на петтата годишнина од смртта на академик Петар Хр. Илиевски, *Жива анџика* 68/1–2 (2018), 213–215.

2019

Semantyczne przesłanie opozycji: verbum finitum ~ verbum infinitum, *Svět podle Grepla, Prof. Miroslavu Greplovi k devadesátým narozeninám*, Brno 2019, s. 193–198.

Наука – Обид за семантичка интерпретација, *MANUscript IV/2*, 161–162.

Grammaticalization Processes in Multilingual Environment from Slavic Perspective, *The Current State of Balkan Linguistics: Celebrating Twenty Years of the Kenneth E. Naylor Lectures*, *Balkanistica* 32/1, s. 77–83.

Од Кујна за на Маса, *Papers for Christina E. Kramer On the Occasion of Her Retirement*, *Balkanistica* 32/2, с. 315–320.

50 години лингвистика во МАНУ, *Македонисџички денови во МАНУ*, 7–18.

(со М. Марковиќ) Божидар Видоески и науката за македонскиот јазик, *Македонистички денови во МАНУ*, 21–30.

Полско-македонски лингвистички контакти и нивното значење за развитокот на науката за македонскиот јазик, *Македонистички денови во МАНУ*, 141–145.

Две перспективи ~ две граматика, *Прилози на МАНУ ОЛЛН XLIII* 1–2, 5–11.

‘Władza’ na rozdrożach derywacji semantycznej, *Prace filologiczne LXXIV*, 289–297.

(со М.Марковиќ) Семантичка деривација на одбрани ѝрасловенски корени, *Македонски-ѝолски*, МАНУ, Скопје.

(со М. Марковиќ) The impact of multilingual environment on the semantic and formal structure of the languages in contact, *AIESEE*, МАНУ, Скопје, 329–341.

Double strategic impact of the so-called secondary transitivity on the grammatical evolution of Balkan languages (Macedonian perspective), *X Македонско-северноамериканска конференција за македонистика*, УКИМ, Скопје, 9–16.

Raz jeszcze o pozycji datiwu (i genetiwu) w paradygmacie semantycznym kategorii przypadka, *Rocznik Slawistyczny*, t. LXVIII, 2019, 159–165.

Datiw w perspektywie socjolingwistycznej, *Rocznik Slawistyczny*, t. LXVIII, 2019, 167–171.

Zmiany kontaktowe (analiza na materiale języka macedonskiego), *Linguistica Copernicana* nr 16/2019, 15–25.

Семантичката парадигма на деонтичка модалност (врз примери од македонскиот и од полскиот јазик), *Литературен збор LXVI*, 2019, 75–83.

Marginalia onomastyczne, *Наш језик*, књ. 50, св. 2, 697–700.

Околу теоретската рамка на идната македонска дескриптивна граматика,
Прилози ОЛЛН, XLIV/1, МАНУ, 5–13.

Дадено за печат:

Македонциите се идентификуваат по име, MANUSCRIPT.

*Ps. *ži-/ziv- (~ *zvěr-), Główne linie derywacji semantycznej na gruncie polskim, Rocznik Slawistyczny.*

Хараламие Поленаковик за македонската народна книжевност (полска перспектива)

Дали предлозиите предизвикуваат посебна зборовна група (pars orationis), Јужнословенски филолог

Значењето на македонскиот јазик за славистичката лингвистика, како и пошироко за лингвистичката наука, МАНУ том

Ze zbioru polskich operatorów referencji, Linguistica Copernicana

Wyrażenie predykatywne - jego struktura semantyczna i formalna, Rocznik Slawistyczny

Semantyczny paradygmat kategorii przypadku i jego wykładniki formalne (z perspektywy języków polskiego i macedońskiego), Linguistica Copernicana

Kategorie gramatyczne imperatiwu (w perspektywie semantycznej), во Poznań за зборник посветен на Zielinski

Partykuły werbalne ich miejsce i rola w systemie języka, Linguistica Copernicana

Na marginesie zbioru pronominalnych operatorów referencji, Linguistica Copernicana

КОМПЛЕТНА БИБЛИОГРАФИЈА СО КРАТКА
БИОГРАФИЈА
НА ПРОФ. Д-Р ВАСИЛ ДРВОШАНОВ
ВО ЧЕСТ НА НЕГОВАТА 70-ГОДИШНИНА

БИО-БИБЛИОГРАФИЈА НА ПРОФ. Д-Р ВАСИЛ ДРВОШАНОВ

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ

Васил Дрвошанов
ул. Георги Казепов бр. 16-2-12
1000 Скопје
Тел. 2032-005 дом.
Моб. 072-560-306
Ел. пошта: vasildrvoshanov@yahoo.com

Датум и место на раѓање:

13.7.1951, Моноспитово, Струмичко

Научно звање:

научен советник/редовен професор

Потесна област на научноистражувачки интерес:

дијалектологија, лексикологија, ономастика, семантика, македонски јазик

Докторска дисертација:

Анатомската лексика за човекот во македонските говори во компарација со состојбата во српскохрватскиот јазик, Приштина, Филозофски факултет

Постдипломски студии:

Кајларскиот говор, Скопје, Филолошки факултет

Високо образование:

Филолошки факултет, Група за историја на книжевностите на народите на Социјалистичка Федеративна Република Југославија со македонски јазик

Учество на научноистражувачки проекти:

Општословенски лингвистички атлас

Општокарпатски дијалектен атлас

Македонски дијалектен атлас

Толковен речник на македонскиот јазик

The Republic of Macedonia

Реструктурирање на образовниот процес на Педагошкиот факултет „Св.

Климент Охридски“ во Скопје

Правопис на македонскиот јазик

Главен истражувач:

Македонски дијалектен атлас

Студиски престои:

1999 година престојувал на Колеџот за наставници (Hanzehogeschool) во Хронинген, Холандија

2001 година престојувал на Универзитетот на надежта во Ливерпул, Велика Британија

Монографии:

I. „Фолклорни дијалектни текстови од Кајларско“. *Македонски фолклор* XXV, 50, 1992, 281–341.

II. *Кајларскиот говор*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 1993.

Рецензии:

1. Елена Стоевска-Денчова. „Трајно сведоштво (Васил Дрвошанов: 'Кајларскиот говор', Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков', Скопје, 1993)“. *Нова Македонија*, 21 октомври 1993, 14.

2. Првослав Радић. „Монографија о једном јужномакедонском словенском говору (Васил Дрвошанов: 'Кајларскиот говор', Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков', Посебни изданија, књига 21, Скопје, 1993, 1–174)“. *Balkanica* XXIV, 1993, 274–276.

3. Веселинка Лаброска. „Васил Дрвошанов, 'Кајларскиот говор', Скопје, 1993“. *Македонски фолклор* XXV, 51, 1993, 113–117.

4. Piter Hill. „Drvosanov, Vasil. 'Kajlarskiot govor'. Skopje, 1993, 172 pp., tehts, map“. *Australian Slavonic and East European Studies (Formerly Melbourne Slavonic Studies)*, Volume 9, Number 1, 1995, 163–165.

5. Вангел Качев. „Народниот говор како трајно сведоштво за националниот идентитет на Македонците што живеат надвор од границите на Република Македонија (Д-р Васил Дрвошанов, 'Кајларскиот говор', Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков', Посебни изданија, книга 21, Скопје, 1993“. *Етнологиџ* IV, 6, 1995, 234–236.

6. Вангел Качев. „В. Дрвошанов, 'Кајларскиот говор'. Посебни изданија, Кн. 21, Скопје, 1993“. *Этнографическое обозрение* 1996, 1, Јанварь-февраль, 141–142.

7. Светлана Давкова-Ѓорѓиева. „Одбрана пред заборавот (Васил Дрвошанов, 'Кајларскиот говор', Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков' – Скопје, Скопје, 1993, 173“. *Историја* XXIX, 1–2, 1993, 147–148.

8. Zdenka Ribarova, Liljana Makarijoska. „Nové publikace Ústavu pro makedonský jazyk ve Skopji (léta 1993–1999)“. *Slavija časopis pro slovanskou filologii* 69, 2000, 478–484.

III. Прилепскиот говор: (1941) / Круме Кепески. Приредил Васил Дрвошанов. Скопје: Култура, 1993.

Рецензии:

1. Д-р Стојан Ристески. „Значаен прилог (Круме Кепески: 'Прилепскиот говор' во подготовка на д-р Васил Дрвошанов, 'Култура', Скопје, 1993 година). *Нова Македонија*, 12 јануари 1994, 12; Во: Д-р Стојан Ристески. *Прилози за историјата на македонскиот јазик*. Охрид: Книгоиздателство Macedonia Prima, 2000, 256–260.

2. Д. В. „Значаен монографски труд (Круме Кепески, 'Прилепскиот говор /1941/', приредил Васил Дрвошанов, 'Култура', Скопје 1993). *Македонија* XXIX, 487, 1993, 33.

3. Славко Здравковски. „'Прилепскиот говор' од Круме Кепески, приредил Васил Дрвошанов“. *Просветно дело* XLIX, 2, 1995, 100–101.

IV-1. Ономастикон – речник на лични имиња. Скопје: Детска радост, 1994.

Рецензија:

Д-р Стојан Ристески. „Вредно антропонистичко дело (Васил Дрвошанов: 'Ономастикон – речник на лични имиња', 'Детска радост', – Скопје, 1994)“. *Око*, број 19, мај 1996, 130–131; Во: Д-р Стојан

Рисѿески. Прилози за исѿоријаѿа на македонскиот јазик. Охрид: Книгоиздателство Macedonia Prima, 2000, 261–264.

IV-2. Ономасѿикон – речник на лични имиња. Второ издание. Скопје: Детска радост, 1995.

V. Авѿори и дела, I. Скопје: Детска радост, 2001.

Рецензии:

1. Д-р Благој Стоичовски. „Значаен труд на огледи (Васил Дрвошанов, 'Автори и дела', I дел, Детска радост, Скопје, 2001)“. *Разгледи* XLV, 1–2, 2002, 122–124.

2. Убавка Гајдова. „Два нови труда на Васил Дрвошанов (Васил Дрвошанов, 'Автори и дела', I и 'Дијалектолошки студии', Детска радост, Скопје, 2001)“. *Литѿераѿурен збор* XLIX, 5–6, 2002, 117–123.

VI. Дијалекѿолошки сѿудии. Скопје: Детска радост, 2001.

Рецензии:

1. Веселинка Лаброска. „Васил Дрвошанов, 'Дијалектолошки студии', 'Детска радост', Скопје 2001)“. *Македонски јазик* LIII, 2002, 149–152.

2. Убавка Гајдова. „Два нови труда на Васил Дрвошанов (Васил Дрвошанов, 'Автори и дела', I и 'Дијалектолошки студии', Детска радост, Скопје, 2001)“. *Литѿераѿурен збор* XLIX, 5–6, 2002, 117–123.

3. Славко Здравковски. „'Дијалектолошки студии', книга на Васил Дрвошанов: Вредно научно дело“. *Библиотѿекарсѿтво* 21, 1–2, 2003, 63–64.

VII. Творешѿвото на Сѿојан Рисѿески. Скопје: Детска радост, 2002.

VIII. Толковен речник на македонскиот јазик. Гл. ред. д-р Кирил Конески, I. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2003. (Коавтор).

IX. Анаѿомската лексика за човекоѿ во македонскиѿе гѿовори. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2005.

X. Жени-ѿворци во линѿвисѿикаѿа. Скопје: Национален совет на жените на Република Македонија – СОЖМ, 2008.

Рецензија:

Гоце Цветановски. „Улогата на македонската жена како активен учесник во науката за јазикот во книгата 'Жени-творци во лингвистиката' од проф. д-р Васил Дрвошанов“. *Литѿераѿурен збор* LVI, 1–3, 2009, 117–123.

XI. *Македонски дијалектѝен аѝлас : ѝролеѝомѝна.* Гл. ред. д-р Убавка Гајдова. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2008. (Коавтор).

XII. *Линѝвисѝичкиѝе дела на Олѝа Иванова.* Скопје: Јофискен, 2010.

Рецензија:

Лидија Тантуровска. „Делата зборуваат сами по себе (Васил Дрвошанов, Лингвистичките дела на Олга Иванова, Скопје, 2010“. *Македонски јазик* LXI, 2010, 226–230.

XIII. *Сведоци на времѝо.* Скопје: Анима, 2010.

Рецензија:

Никола Алтиев. „Јазикот не се заборава: Васил Дрвошанов, Сведоци на времето, Анима, Скопје, 2010“. *Современосѝ* 59, 2, 2010, 163–166; Во: *Никола Алѝиев. Огѝоворносѝ ѝред зборойѝ.* Скопје: Академски печат, 2018, 20–24.

XIV. *Кон роднинскаѝа ѝерминолоѝија на ѝоранскиойѝ ѝовор.* Скопје: Бата прес, 2013.

Рецензија:

Веселинка Лаброска. „Монографија за горанскиот говор (Васил Дрвошанов, *Кон роднинскаѝа ѝерминолоѝија на ѝоранскиойѝ ѝовор.* – Бата прес Скопје, 2013)“. *Македонски јазик* LXIV, 2013, 221–224.

XV. *Книѝевни најѝиси.* Скопје: Современост, 2014.

Рецензии:

1. Разме Кумбароски. „Книѝевни наслади (Васил Дрвошанов, *Книѝевни најѝиси*, Современост, Скопје, 2014)“. *Акѝи* XI, 51–52, 18–19.

2. Иван Котев. „Критички осветлувања (Васил Дрвошанов, *Книѝевни најѝиси*, изд. Современост, Скопје, 2014)“. *Современосѝ* 63, 2, 2014, 110–113.

3. Стафан Влахов-Мицов. „Достоинствѝна анализа (Васил Дрвошанов, *Книѝевни најѝиси*, Современост, Скопје, 2014)“. *Современосѝ* 64, 2, 2015, 122–126.

4. Славчо Ковилоски. „Написи за македонствувањето (Васил Дрвошанов, *Книѝевни најѝиси*, Современост, Скопје, 2014)“. *Современосѝ* 64, 3, 2015, 134–16.

5. Андрија Дојчиноски. „Македонскиот пркос на балканските ветроментини (Васил Дрвошанов, *Книѝевни најѝиси*, Современост, Скопје, 2014)“. *Расѝи* 16, 15–16, 2016, 151–157.

XVI. Македонистички сѹуди за Еџејои. Скопје: Бата прес, 2014.

Рецензии:

1. Билјана Маленко. „Водич низ дијалектите од егејскиот дел од Македонија (Васил Дрвошанов, *Македонистички сѹуди за Еџејои*, Бата прес, Скопје 2014). *Литературен збор* LXII, 1–3, 2015, 213–218.

2. Еленка Стоевска-Денчова. „Васил Дрвошанов, *Македонистички сѹуди за Еџејои*, „Бата прес“, Скопје 2014“. *Македонски јазик* LXVI, 2015, 337–340.

XVII. Автори и дела, II. Скопје: Бата прес, 2015.

Рецензија:

Светлана Давкова-Ѓоргиева. „Васил Дрвошанов, *АВТОРИ И ДЕЛА II*, – Скопје: „Бата прес“, 2015“. *Македонски јазик* LXVI, 2015, 331–335.

XVIII-1. Правоиc на македонскиој јазик. Претседател д-р Живко Цветковски. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2015. (Коавтор).

XIX. Автори и дела, III. Скопје: Бата прес, 2016.

Рецензии:

1. Лидија Тантуровска. „Патоказ до изворниците (Васил Дрвошанов, 'Автори и дела, III')“. *Литературен збор* LXIII, 1–3, 2016, 193–198.

2. Еленка Стоевска-Денчова. „Васил Дрвошанов, *Автори и дела III*, Скопје: 'Бата прес', 2016“. *Македонски јазик* LXVII, 2016, 265–268.

XX. Сјеови Јаска на Мејоџија Сѹ. Тошевски. Скопје: Сојуз на здруженијата на пензионерите на Македонија–СЗПМ и Здружение на пензионерите–Ѓорче Петров, 2016.

Рецензија:

Мери Јосифовска. „Дефинирана научна мисла (Васил Дрвошанов. *Сјеови Јаска на Мејоџија Сѹ. Тошевски*. Скопје: СЗПМ, 2016)“. *Современоси* LXXIV (LXVIII), 2, 2018, 164–165.

XXI. Автори и дела, IV. Скопје: Бата прес, 2017.

Рецензија:

Славе Банар. „Просветлување на темните агли (Васил Дрвошанов. *Автори и дела, IV*. Скопје: Бата прес, 2017)“. *Современоси* LXXIV (LXVIII), 4, 2018, 161.

XVIII-2. *Правойис на македонскиот јазик*. Второ издание. Претседател д-р Живко Цветковски. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Друштво за издавачка дјност „Култура“ АД, 2017. (Коавтор).

XXII. *Авџори и дела, V*. Скопје: Бата прес, 2018.

Рецензии:

1. Снежана Веновска-Антевска. „Уште еден прилог кон целосната слика за македонството (проф. д-р Васил Дрвошанов: Автори и дела, книга петта, Скопје, 2018)“. *Македонски јазик* LXIX 2018, 211–216.

2. Никола Алтиев. „Вредно критичко творештво на Васил Дрвошанов (Васил Дрвошанов, Автори и дела–5, Бата прес, Скопје, 2018)“. *Современоси* LXXIV (LXVIII), 2, 2019, 168–172.

3. Веселинка Лаброска. „За македонскиот јазик како поле за истражување и како книжевна алатка (Васил Дрвошанов, *Авџори и дела*, V, Бата прес, 2018 година)“. *Литературен збор* LXVI, 1–6, 2019, 203–206.

XXIII. *Авџори и дела, VI*. Скопје: Бата прес, 2019.

Рецензија:

Симона Груевска-Маџоска. „Прилози за македонството (проф. д-р Васил Дрвошанов: Автори и дела VI, Бата прес, Скопје, 2019)“. *Македонски јазик* LXX, 2019, 147–149.

XXIV. *Битолскиот говор / Воислав Илиќ*. Приредил Васил Дрвошанов. Скопје: Бата прес милениум, 2020.

Рецензија:

Дијана Петровска. „Упад во македонската дијалектологија. Воислав И. Илиќ, Битолскиот говор (приредувач и јаз. редактор Васил Дрвошанов) Скопје: Бата прес милениум 2020, 258 стр.“. *Македонски јазик* LXXI, 2020, 161–166.

XXV. *Јазичен мозаик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје : Книгоиздателство „Бата прес милениум“, 2020.

Рецензии:

1. Веселинка Лаброска. „Васил Дрвошанов, Јазичен мозаик. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, 88, Книгоиздателство „Бата Прес Милениум“ Скопје, 2020, 237 стр.“. *Македонски јазик* LXXI, 2020, 169–172.

2. Д-р Убавка Гајдова. „Аргументирани и научно втемелени решенија за сериозни јазични проблеми (Васил Дрвошанов. *Јазичен мозаик*. Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков' – Скопје : Книгоиздателство 'Бата прес милениум', Скопје, 2020)“. *Просветно дело* LXXIII, 4, 2020, 63–65.

Научни трудови во списанија, зборници и др.:

1. „Меѓудијалектниот контакт одразен во фолклорот на кајларското село Палџор (Егејска Македонија)“. *Македонски фолклор* XIII, 26, 1980, 157–162.

2. „Зеница“. *Литературен збор* XXVIII, 6, 1981, 97–98.

3. „Лексичката изоглоса гледа // пули во македонските дијалекти“. *Литературен збор* XXVIII, 5, 1981, 121–122.

4. „Македонскиот говор во кајларскиот крај“. *Македонија* XXVII, 333, 1981, 12.

5. „Називите на **црнката** (pupilla) во македонските говори“. *Литературен збор* XXVIII, 2, 1981, 55–58+карта.

6. „Дијалектите – непресушен извор за збогатување на јазикот“. *Македонија* XXIX, 348, 1982, 13.

7. „Клепка“. *Литературен збор* XXIX, 6, 1982, 114–115.

8. „Називите на **адамовото јаболко** (pomum Adami) во македонските говори“. *Литературен збор* XXIX, 3, 1982, 79–84+карта.

9. „Рамноправни јазици – рамноправни народи и народности“. *Комунист* 21 мај 1982, 22.

10. „Глаголи со значење 'зборува (dicere)' во македонските говори. *Литературен збор* XXX, 1, 1983, 108–111.

11. „Дијалектен материјал од с. Ранци (Кајларско). *Македонистика* 3, 1983, 221–225.

12. „Дијалектите се чувари на јазикот“. *Сиремеж* XXVII, 4, 1983, 398–409.

13. „E folmja e maqedonasve të rretit të Kajlarit“. *Jehona* XXI, 9–10, 1983, 117–130.

14. „Повеќекратната димензионалност на топонимијата“. *Дело* 74 X, 2, 1983, 513–520.

15. „Студентски лексикон“. *Студентски збор* (1) 1 октомври 1983; (2) 11 октомври 1983, 12; (3) 18 октомври 1983, 12; (4) 25 октомври 1983, 11; (5) 1 ноември 1983, 12; (6) 8 ноември 1983, 12; (7) 15 ноември 1983, 14; (8) 22 ноември 1983, 13; (9) 6 декември 1983, 13; (10) 13 декември 1983; (11) 27 декември 1983, 19.

16. „Убав стил со јасни зборови“. *Студентски збор* 22 ноември 1983, 11.

17. „Дијалектизмите како стилска ознака во творечкиот чин“. *Развизиок* XXII, 1, 1984, 32–41.

18. „Креации на зборот: Јазикот на Фазлија во романот 'Шенко' од Киро Донев“. *Просветен работник* 15 мај 1984, 12.

19. „Именувањето на забите во македонските говори“. *Литературен збор* XXXII, 5, 1985, 81–87.

20. „Имињата на прстите во македонските говори“. *Македонски фолклор* XVII, 36, 1985, 103–107.

21. „Признавање на македонската самобитност“, Никифор Робовски: 'Македонија во современата чешка балканистика', Скопје, 'Мисла', 1985“. *Студентски збор* 10 октомври 1985, 11.

22. „Темелни лингвистички трудови (Прилози, Македонска академија на науките и уметностите, Одделение за лингвистика и литературна наука)“. *Македонски јазик* XXXVI–XXXVII, 1985, 394–404.

23. „Говорот на Македонските Словени, д-р Радмила Угринова-Скаловска, 'Старословенски јазик за (III и IV година културолошка струка)', 'Просветно дело', Скопје 1986“. *Литературен збор* XXXIII, 5, 1986, 133–136.

24. „Јазик со минато, сегашност и иднина, Трајко Стаматоски: 'Борба за македонски литературен јазик', Скопје, 'Мисла', 1986“. *Студентски збор* 22 април 1986, 13.

25. „Акцентскиот систем на кајларскиот говор“. *Studia Linguistica Polono-Jugoslavica* 5, 1987, 83–99.

26. „Лексичката изоглоса **гледа** // **пули** во македонските дијалекти“. Во: *Др Стојан Ристески: Македонски текстови (Текстови са објашнењима и речником)*. Приштина: Универзитет Косова у Приштини, Филозофски факултет : Завод за учебнике и наставна средства Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова, 1987, 54–56.

27. „Поливалентен дијалектолошки труд (Коста Пеев, 'Кукушкиот говор', кн. I, II, НИО 'Студентски збор', Скопје 1987, 1988)“. *Македонски јазик* XXXVIII–XXXIX, 1987, 367–370.

28. „Презентирање на македонски текстови, (Др Стојан Ристески: 'Македонски текстови са објашнењима и речником)', 54–56, Завод за учебнике и наставна средства САОкрајине Косова, Приштина 1987“. *Литературен збор* XXXIV, 1–6, 1987, 111–112.

29. „Борба за опстојување и простумење, (Д-р Стојан Ристески, 'Две македонски судбини: Аргир и Тома Маринче', Охрид 1988)“. *Развизиок* XXV, 7–8, 1988, 380–381.

30. „Книга со фолклорно и национално значење, (Д-р Стојан Ристески: 'Костурчанки', 'Наша книга', Скопје 1988, 1–202“. *Македонија* XXXV, 423, 1988, 31–32.

31. „Кон разграничувањето на кајларско-костурските говори“. *Јазичниите појави во Бишкола и Бишолско денеска и во минатото*. Реферати од научниот собир одржан од 7 до 9 септември 1984 год. во Битола. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1988, 253–260.
32. „Кон семантиката на **снага** и **мрша** во македонските говори“. *Зборник во чест на Крум Тошев (4 и 5 декември 1986 г.)*. Скопје: Филолошки факултет, 1988, 109–113.
33. „Називите на **бранот** во македонските говори“. *Националнокултурната дејност во јужновардарскиот регион со посебен осврт на гевгелиско-дојранскиот крај во текот на XIX и почетокот на XX век*, Материјали од Симпозиумот одржан во Стар Дојран на 27 и 28.VI 1987 година. Гевгелија: Совет на Дојрански ракувања, 1988, 255–260.
34. „Називите на **крпата за бришење** во македонските дијалекти во однос на македонскиот литературен јазик“. *Прилози XXVIII*, 48–49, 1988, 137–143.
35. „VII симпозиум на Дојранските ракувања“. *Гласник на Институтот за историја XXII*, 1, 1988, 193–194.
36. „Богатството на македонскиот јазик“. *Наш свет* 4 октомври 1989, 6.
37. „Богатството на македонската лексика“. – *Просветен работник* 6 октомври 1989, 9.
38. „Дистрибуцијата на грчките лексеми од хуманитарната анатомија во македонските говори“. *Литературен збор XXXVI*, 5–6, 1989, 45–49.
39. „Зборење и молчење на илјада начини“. *Наш свет* 25 октомври 1989, 6.
40. „Сидар на македонското дело, Никола Петров Русински, 'Од моите спомени за Охридско-струшкиот револуционерен реон (1901–1902)', – НИО 'Студентски збор', Скопје 1989“. *Студентски збор* 19 декември 1989, 11.
41. „Кацара, завиок, гуд... а сите кадрави, Раскошен избор на зборови во македонските говори за само еден вид коса“. *Наш свет* 18 октомври 1989, 6.
42. „Од македонската дијалектна ризница“. *Наш свет* 11 октомври 1989, 6.
43. „Потрага по вистината, Д-р Стојан Ристески, 'Григор Прличев: Нови страници', Охрид 1989“. *Литературен збор XXXVI*, 3–4, 1989, 197–198.

44. „Д-р Стојан Ристески, 'Легенди и преданија за Св. Наум', издание на Институтот за фолклор 'Марко Цепенков', Скопје 1990“. *Македонски фолклор* XXIII, 45, 1990, 187–188.

45. „Д-р Стојан Ристески: 'Народни приказни, преданија и обичаи кај Египќаните / Еѓупците во Македонија', Независни изданија, 08, Охрид 1991“. *Македонски фолклор* XXIII, 46, 1990, 160–161.

46. „Зела тарак па се реши“. *Наш свеј* 21 февруари 1990, 6.

47. „Јалак, вула, туканка... а исто е“. *Наш свеј* 9 мај 1990, 6.

48. „Љубов на македонски начин“. *Наш свеј* 7 февруари 1990, 6.

49. „Од излак и пус до кајнак“. *Наш свеј* 16 мај 1990, 6.

50. „Отпорот на македонскиот народ преку јазикот во народните песни“. *Дело* 74 XVII, 1–2, 1990, 49–57.

51. „Паметиш или помниш“. *Наш свеј* 28 февруари 1990, 6.

52. „Прекарот во македонските говори“. *Наш свеј* 10 јануари 1990, 6.

53. „Карот и зијанот се браќа“. *Наш свеј* 2 мај 1990, 6.

54. „Што е тоа фтис, шкам, скрка“. *Наш свеј*, 23/30 мај 1990, 6.

55. „Изразување на семемата 'кадрав' во македонските говори“. *Литературен збор* XXXVIII, 3–4, 1991, 69–74.

56. „Моќта на дијалектизмите во литературното творештво“. *Далџи* I, 2, 1991, 18.

57. „Нови лингвистички трудови (Прилози, Македонска академија на науките и уметностите, Одделение за лингвистика и литературна наука)“. *Македонски јазик* XLII–XLIV, 1991, 434–442.

58. „Одбрана на достоинството (Д-р Стојан Ристески, 'Една голооточка голгота: Стојмир Јорданоски-Мирче', Независни изданија, 12, Охрид 1991“. *Синуденијски збор* 30 октомври 1991, 13.

59. „Стражар на слободата (Д-р Стојан Ристески, 'Партизански одред Славеј', Скопје 1990“. *Синуденијски збор* 27 февруари 1991, 13.

60. „Дијалектите во егејскиот дел на Македонија“. Во: *Кирил Пенушлиски. Народнаџа кулџура на Егејска Македонија*. Скопје: Мисла 1992, 69–89.

61. „Континуитетот на Мисирковата мисла, Д-р Стојан Ристески: 'Една необјавена македонска граматика од 1944 година на Ѓорѓи Киселинов', 'Независни изданија', Охрид 1991 година“. *Нова Македонија* 14 април 1992, 8.

62. „Лексичко-семантички разновидности во македонските говори од областа на анатомската лексика“. *XVIII научна дискусија (Охрид, 12–14 август 1991 г.)*. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, Семинар за македонски јазик, литература и култура, 1992, 165–171.

63. „Македонските фолклорни материјали на Андре Мазон како извор на дијалектната лексика“. *Македонски фолклор* XXV, 49, 1992, 247–252.

64. „Научната енергија на проф. д-р Кирил Пенушлиски и неговите човекови доблести“. *Македонски фолклор* XXV, 50, 1992, 271–272.

65. „Песни и јазик оттргнати од заборав (Стерјо Спасе, ’Македонски народни песни од Мала Преспа – Албанија‘; подготвил д-р Благој Стоичовски, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје : Институт за национална историја – Скопје, Народни песни, кн. 10, Скопје 1992)“. *Македонски фолклор* XXV, 50, 1992, 251–252.

66. „Исконските корења на македонството (Д-р Стојан Ристески, ’Преспа под Албанија и нејзини народни умотворби‘, НИП ’Гурѓа‘, Независни изданија, 26, Охрид 1993)“. *Македонија* XL, 484, 1993, 36–37.

67. „The Macedonian Language“. Во: *The Republic of Macedonia*. Project Directed by Ljubomir Jakimovski, Ph. D. Skopje: Goce Delčev, 1993, 28–30.

68. „Борба за духовна слобода (Д-р Александар Трајановски, ’Словата на Кузман Шапкарев /1830–1884/, Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј – Охрид, 1993)“. *Современост* XLIII, 1–2, 1994, 228–230.

69. „Кон разграничувањето на преспанско-костурските говори“. *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*. Научен собир, Скопје, 23–24 декември 1991. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1994, 61–67.

70. „Македонските дијалектни разновидности за деловите на вратот кај човекот во споредба со состојбата во српскохрватскиот јазик“. *XX научна дискусија на XXVI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид, 30.VII – 13.VIII 1993 година. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 1994, 51–68.

71. „Осврт за животот и делото на Круме Кепески: Длабока трага во македонистиката“. *Просветен работник* 16 јануари 1994, 18.

72. „Самобитноста на македонскиот јазик“. *МК ревија* I, 4–5, 1994, 39–40.

73. „Струшки дијалектни црти во песните од другите македонски краишта во Зборникот на Миладиновци“. *Зборникој на Миладиновци*. Материјали од Научниот собир по повод 130-годишнината од издавањето на Зборникот на Миладиновци одржан во Струга на 29 и 30 јуни 1991 година. Струга: Друштво за наука и уметност „Браќа Миладиновци“, 1994, 247–256.

74. „Творештвото на Круме Кепески: Истакнат педагог, лингвист и граматичар“. *Нова Македонија* 13 април 1994, 12.

75. „The Macedonian Language“. Во: *The Republic of Macedonia*. Второ издание. Project Directed by Ljubomir Jakimovski, Ph. D. Skopje: Goce Delčev, 1994, 36–38.

76. „Борба за духовна слобода (Александар Трајановски, 'Словата на Кузман Шапкарев /1830–1884/, Завод за заштита на спомениците на културата и Народен музеј – Охрид 1993)“. *Годишен зборник на Богословскиот факултет* 1, 1995, 193–195.

77. „Говорот на голобрдските села Стеблево и Клење во Албанија“. *Одбрана и заштитата на мајчиниот македонски јазик и етнос кај исламизираниите Македонци*. Скопје: Републичка заедница на културно-научните манифестации на Македонците муслиmani, 1995, 37–43.

78. „За Збигњев Голомб како проучувач на македонските говори“. *Предавања на 27. меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид, 5.–19.08. 1994. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 1995, 56–76.

79. „Јазикот во документите на партиските кадри од Куманово и Кумановско во НОВ и Револуцијата“. *Историја XXXI–XXXII*, 1–4, 1995, 89–92.

80. „Македонскиот литературен јазик и кривопапаланечкиот говор“. *Литературен збор XLII*, 1–2, 1995, 91–95.

81. „Значаен педагошко-лингвистички труд ('Детскиот говор: следење и испитување' – д-р Јелица Николовска, Универзитетска печатница 'Св. Кирил и Методиј', Скопје 1996 г.)“. *Трибина L*, 2339, 15–31 косар 1996, 22.

82. „Кратовскиот говор во времето на Павел Шатев“. *Павел Шатев – време, живото, дело (1882–1951)*. Прилози од Научниот собир одржан на 15 и 16 март 1992 година во Кратово. Скопје: Институт за национална историја – Скопје : Собрание на Општина Кратово, 1996, 149–153.

83. „Лексикализирање на одделни извици во македонските говори“. *Студии за македонскиот јазик, литература и култура / Studies in Macedonian Language, Literature and Culture*. Зборник, Реферати од Втората македонско-северноамериканска славистичка конференција за македонистика „Македонскиот јазик, литература и култура“, Охрид, 16–19 август 1994. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 1996, 157–163.

84. „Семантичките иновации на лексемата **брлог** и нејзините паралели во македонските говори“. *Македонскиот јазик од Мисирков до*

генес. Реферати од Научниот собир одржан во Скопје на 16 и 17 декември 1993. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, кн. 24, 1996, 177–181.

85. „The Macedonian Language“. Во: *The Republic of Macedonia*. Трето издание. Project Director: Ljubomir Jakimovski, Ph. D. Skopje: SIBIS, 1996, 23–24.

86. „Белешки за јазикот во документацијата на Петре Пирузе-Мајски“ *Петре Пирузе-Мајски: време, живото, дело (1907–1980)*. Прилози од Научниот собир одржан на 18 и 19 јуни 1993 година во Охрид. Скопје: Институт за национална историја – Скопје : Општина Охрид, 1997, 247–249.

87. „З(л)а употреба(та) на наводниците и на полунаводниците“. *Јазикот во праксијата* II, 5, 1997, 31–35.

88. „Локалниот говор и наставата“. *Просветно дело* LI, 1, 1997, 89–94.

89. „Македонската Yumi Nakajima“. *Akebono*, vol. 3, No. 1, Jan.–Feb.–Mar. 1997, 19–20 / *Мугри*, 3, 1, Јан.–Фев.–Март 1997, 19–20.

90. „Образовните можности и шанси на невработените во новите демократско-плурални услови“. *Просветно дело* LI, 4, 1997, 10–13.

91. „Проучувањата на македонските дијалекти во Егејска Македонија“. *Педесет години на македонската наука за јазикот*. Прилози од Научниот собир одржан од 30 ноември до 2 декември 1995 во Скопје. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, 1997, 301–315.

92. „Госпоѓо министер или госпоѓо министерке?“ *Вечер* 13 и 14 јуни 1998, 18.

93. „За јазикот на Славко Јаневски (Кон маркираните именски групи во поезијата за деца на Славко Јаневски)“. *Литературен збор* XLV, 3–4, 1998, 13–18.

94. „За називите на политичките партии од правописен аспект“. *Јазикот во праксијата* III, 7, 1998, 10–14+34–36; *Загрозеноста и заштитата на македонскиот литературен јазик*. Материјали од Научниот собир „Конкретна примена на македонскиот литературен јазик и неговото кирилско писмо во службената и јавна комуникација“, одржан на 6 јуни 1997 г. во хотелот „Молика“ на Пелистер, Битола. Битола: Друштво за наука и уметност – Битола : Факултет за учители – Битола, 1998, 33–38.

95. „За правописната недоследност кај некои лични имиња“. *Јазикот во праксијата* III, 8, 1998, 5–8.

96. „Јазикот на весникот ’Дедо Иван‘“. *Годишен зборник на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“* 1998, 47–49.

97. „Литературниот јазик – одлика на културен човек (Д-р Стојан Ристески: 'Прилози за писмените задачи и за литературниот јазик', НИРО 'Просветен работник', Скопје, 1983 година)“. *Просветен работник* 15 февруари 1998.

98. „Образовните можности и шанси на невработените во новите демократско-плурални услови“. *Преквалификации и стручно осјособување на технолошкиот вишок и повраќањето од странство во функција на актуелните потреби и на развојните перспективи на македонското стопанство*. Книга на соопштенија и излагања. Скопје: Работнички универзитет „Кочо Рацин“, 1998, 81–84.

99. „Размисли за функцијата на македонскиот јазик во едукацијата на припадниците од националностите“. *Просветно дело* LII, 1, 1998, 12–16; *Профилирањето, образованието и осјособувањето на воспитувачките и наставничките кадри како носители на едукациските процеси во Република Македонија / Profiling, Educating and Qualifying Educators and Teachers Advocates of the Educational Processes in the Republic of Macedonia*. Зборник на трудови од Научниот собир одржан на 7–8.XII 1998 година. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, 1998, 171–175.

100. „Јазикот во изборните програми на политичките партии“. *Јазикот во праксата* (1) IV, 9, 1999, 5–19; (2) IV, 10, 1999, 5–15; (3) IV, 11, 1999, 5–18.

101. „Јазикот и едукацијата“. *Просветно дело* LIII, 4, 1999, 10–19.

102. „Необјавениот труд 'Прилепскиот говор' од 1941 г. на Круме Кепески“. Во: *Книга за Круме Кепески. По повод 90 години од раѓањето (1909–1999)*. Приредил Петар Бачанов. Скопје: „Просветно дело“, 1999, 23–35.

103. „Неопходен лексикографски труд (Лилјана Димитрова, Ники Кирјазовска-Јовановиќ, 'Лексикон со поими од областа на библиотекарството, книжевноста, издаваштвото, печатарството и информациската наука', Книгоиздателство 'Матица македонска', Скопје 1999)“. *Библиотечкарска искра* 17, 1–2, 1999, 114–116.

104. „Патриотски поетски изблици (Д-р Благој Стоичовски, 'Во земјата на солзите' /Поезијата на Никола Киров Мајски/, МИС, Скопје, 1998)“. *Современост* XLIX, 4–5, 1999, 243–246.

105. „Дијалектните разновидности на некои лексеми од областа на анатомијата“. *Годишен зборник на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“* 2000, 57–74.

106. „Д-р Стојан Ристески, 'Судени за Македонија /1945–1985/'. *Македонија* XLVII (1 октомври 2000), 583, 72–73.

107. „За јазикот на Славко Јаневски (Кон маркираните именски групи во поезијата за деца на Славко Јаневски)“. *Традиционалниот и*

современото во воспитно-образовната теорија и практика. Зборник на трудови од тематска расправа. Скопје: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, 2000, 87–91.

108. „Јазикот во изборните програми на политичките партии“. *Македонскиот јазик во јавното општество*. Зборник на трудови од собирот, одржан на 18–19 февруари 1999, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 3, 2000, 211–228.

109. „Јазични толкувања (Д-р Стојан Ристески, 'Прилози за историјата на македонскиот јазик', Macedonia Prima, Охрид 2000)“. *Нова Македонија* 21. и 22 октомври 2000, 22.

110. „Јасни претстави за македонската историска реалност (Д-р Стојан Ристески, 'Навраќања на историски теми', Macedonia Prima, Охрид 2000)“. *Нова Македонија* 9. и 10 декември 2000, 22.

111. „Кратките форми на повратната замена“. *Литературен збор* XLVII, 4, 2000, 127–129.

112. „Литературно-фолклорни толкувања (Д-р Стојан Ристески, 'Литературно-фолклорни прилози', Macedonia Prima, Охрид 1999)“. *Нова Македонија* 4. и 5 ноември 2000, 23.

113. „Makedon ağızlannda İnsan Anatomisine Türkçe Kelimer“. *Vardar* (1) 14.10.2000, 12; (2) 21.10.2000, 12; (3) 29.10.2000, 12; (4) 8.11.2000, 12; (5) 15.11.2000, 12; (6) 29.11.2000, 12; (7) 6.12.2000, 12; (8) 13.12.2000, 12.

114. „Македонската Yumi Nakajima“. *Akebono*, april 26, 2000, 17–18 / *Мугри*, 26 април 2000 година, 17–18.

115. „Називите на факултетите и на институтите при Универзитетот 'Св. Кирил и Методиј'“. *Јазикот во практиката* V, 12, 2000, 9–12.

116. „Орде Иваноски, 'Преродбенската делотворност на социјалистичката мисла во Македонија', Социјалистичка партија на Македонија, Скопје 2000, 111“. *Историја* XXXVI, 1–2, 2000, 141–143.

117. „Стојан Ристески: 'Голготата на Гоцевата внука Катерина Трајкова Нурџиева', Macedonia Prima, Охрид 1997)“. *Гласник на Институтот за национална историја* 44, 1, 2000, 158–160.

118. „Сто на сто“. *Вечер* 6 и 7 мај 2000, 15.

119. „За анатомските лексеми во трудовите на Оливера Јашар-Настева објавувани во списанието 'Македонски јазик'“. *Македонската лексикологија и лексикографија*. Зборник на трудови од собирот, одржан на 15–16 март 2001, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 6, 2001, 51–67.

120. „За називите на установите од правописен аспект“. *Јазикот во практиката* VI, 13, 2001, 5–9.

121. „За некои јазични црти во песните на Благоја Корубин“. *Македонскиот гласол – синхронија и дијахронија*. Зборник на трудови од собирот, одржан на 1–2 март 2000, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 4, 2001, 234–241.

122. „Кон уметничкото дело на Стојан Ристески“. *Македонски јасик* 1, 15 декември 2001, 18–21.

123. „Кон хомофоните во македонскиот јазик“. *Јазикот во практика* VI, 15, 2001, 18–30.

124. „Огнена апостолка на вистината (Стојан Ристески, 'Естреја. Повест за херојката Естреја Овадја-Мара', 'Ирис', Струга 2001)“. *Раси* I, 1, 2001, 84–91.

125. „Осветлување на глаголот“. *Нова Македонија* 14 февруари 2001, 12.

126. „Правопис на имињата на месеците“. *Јазикот во практика* VI, 14, 2001, 5–7.

127. „Пронајден простор (Д-р Стојан Ристески, 'Волино', Одбор за издавање на монографијата 'Волино' – Волино, Охрид 1995)“. *Порш* II, 2, 2001, 88–92.

128. „Раскази на социјални теми (Стојан Ристески, 'Невреме, Слика од ропскиот живот', Macedonia Prima, Охрид 2000)“. *Современост* L, 1–3, 2001, 259–261.

129. „'Стенографски белешки од Првата јазична комисија' на д-р Стојан Ристески: На јазикот работеле три јазични комисии“. *Дневник* 26 април 2001, 13.

130. Стојан Ристески, 'Лешани', Струга 2000“. *Историја* XXXVII, 1–2, 2001, 142–145.

131. „Толкувачи на македонската јазична самобитност“. *Нова Македонија* 31 октомври 2001, 10.

132. „'Турските лексички елементи во македонскиот јазик' на Оливера Јашар-Настева: Уникатен јазичен труд“. *Дневник* 13 јуни 2001, 15.

133. „Дијалектните разновидности на лексемата *likъ“. *Лингвистичен збор* XLIX, 5–6, 2002, 3–5.

134. „Дроб а не цигер“. *Јазикот во практика* VII, 17, 2002, 5–7.

135. „Јазичното образование на воспитувачот“. *Образовни рефлексии* 2–3, 2002, 11–15.

136. „Кајларскиот говор – отпорен на вековите“. *Порш* III, 4, 2002, 74–76.

137. „Лексикализирање на збирната множина на -је во еден препев“. *Јазикот во практика* VII, 16, 2002, 5–7.

138. „Лексичките колебања на називите **претприемач** и **претприемништво**“. *XXVIII научна конференција на XXXIV меѓународен семинар за македонски јазик, лиџераџура и кулџура*. Охрид, 13–14 август 2001 година. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2002, 169–177.

139. „Лексичките разновидности на семемата ’лице‘“. *Педаџошка џпракџика* I, 1, 2002, 22–26.

140. „Macedonian and Neighbouring Languages“. Во: *The Republic of Macedonia*. Fourth Edition. For the Publisher Goran Jakimovski, Angel Georgievski. Skopje: SIBIS : Skenpoint, 2002, 73–77.

141. „Називи на делови од главата и нивните дијалектни разновидности“. *Восџиџание* II, 2, 2002, 53–64.

142. „Повеќевековно јазично зрачење (Првослав Радић, ’Турски суфикси у српском језику са освртом на стање у македонском и бугарском‘, Институт за српски језик САНУ, Библиотека јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 17, Београд 2001)“. *Лиџераџурен збор* XLIX, 3–4, 2002, 115–133.

143. „Територијалниот фактор и факторот свесно насочување при нормирањето на зборовите“. *Норма и речник*. Зборник на трудови од собирот, одржан на 13–14 март 2002, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 7, 2002, 69–75.

144. „Дијалектните разновидности на лексемите **нос** и **ноздра**“. *Македонски јазик* LIV–LV, 2003, 73–80.

145. „Јазичното образование на воспитувачот“. Зборник „*Процесиџе на дејпедаџоџизација и џолиџизација во образованиџо*“. Трудови од одржаниот Научен собир на 16–17 мај, 2001 год. Во Скопје во организација на Сојузот на просветните работници на Р. Македонија. Скопје: Сојуз на просветните работници на Република Македонија, 2003, 251–255.

146. „Образец во лингвистиката и во литературата“. *По шџо џо заџаменџив Конески*. Скопје: Фондација за македонски јазик „Небрегово“, Едиџија „Македонски збор“ 2, 2003, 94–95.

147. „Отслик на творечкиот подем“. *Лиџераџурен збор* I, 5–6, 2003, 7–9.

148. „Патоказ за црковна и национална слобода (Д-р Стојан Ристески, ’Свештеникот Васил Попангелев‘ ИРИС, Струга 2003)“. *Годишен зборник на Богословскиот факултет „Свети Климент Охридски“* 9, 2003, 169–171.

149. „Противречности во наставната програма по македонски јазик“. *Современоџо џредучилишно восџиџание и основно образование* –

состјојби и њерсијекџиви. Научен собир – Охрид, 4 и 5 октомври 2002 г. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, 2003, 249–252.

150. „Турските лексеми од хуманитарната анатомија во македонските говори“. *Јазикот во практиката* (1) VIII, 18–19, 2003, 8–15; (2) VIII, 20, 2003, 5–10.

151. „Враќање од пеколот (Д-р Стојан Ристески, 'Голооточка исповед на Тане Танески', ИРИС, Струга 2003)“. *Нова Македонија* (1) 2–3 октомври 2004; (2) 9–11 октомври 2004; (3) 16–17 октомври 2004.

152. „За некои јазични промени во Уставот на Република Македонија“. *Оишѣесѣвениѣе ѣромени и јазикоиѣ*. Зборник на трудови од собирот, одржан на 13 март 2003, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 10, 2004, 17–33.

153. „Изразување на семемата **’рбет** во македонските говори“. *Литературен збор* LI, 1–3, 2004, 9–14.

154. „Јунак на епопејата од Рашанец (Д-р Стојан Ристески, 'Војводата Аргир Маринче', ИРИС, Струга 2003)“. *Историја* XL, 1–2, 2004, 210–213.

155. „Македонскиот јазик во образованието на учителот“. *Просветно дело* LVII, 2, 2004, 30–35.

156. „Обелоденети злонамерности (Стојан Ристески: 'Моите кодоши', Macedonia Prima, Охрид 2001)“. *Гласник на Институтот за национална историја* 48, 1–2, 2004, 299–301.

157. „Природата е свет храм (Д-р Стојан Ристески, 'Охридското Езеро и неговата заштита', ИРИС, Струга 2003)“. *Еколоџија* X, 83, 2004, 4.

158. „Турските лексеми од хуманитарната анатомија во македонските говори“. *Јазикот во практиката* (3) IX, 21, 2004, 5–11.

159. „Фактори што го загрозуваат македонскиот дијасистем“.
Нова Македонија 29 септември 2004.

160. „Воспев за филигранистот (Д-р Стојан Ристески, 'Златните раце на Вангел Деребан', ИРИС, Струга 2003)“. *Порџал* VI, 13–14, 2005, 107–112.

161. „Дијалектите во едукативниот процес“. *Воспийно-образовниите функции на предучилишното и на основното образование во современите услови*. Научен сбор – Струга, 14–16 октомври 2004 година. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, 2005, 61–75.

162. „Дијалектните разновидности на лексемите **нос** и **ноздра**“. *Годишен зборник на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“* 2005, 31–40. 163. „Изразување на семемите **уста** и **усна** во македонските

говори“. *Ареална лингвистика – теории и методи*. Материјали од научната конференција по повод петгодишнината од смртта на Божидар Видоески. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, Истражувачки центар за ареална лингвистика, 2005, 285–296.

164. „Метафоричнооста на растителниот свет при именувањето делови од човечкото тело“. *Македонски јазик* LVI, 2005, 69–76.

165. „Органска поврзаност на македонскиот дијасистем (Еленка Стоевска-Денчова, ‘Кривоपालанечкиот говор’, ИМЈ ‘Крсте Мисирков’, Посебни изданија, кн. 42, Скопје 2004)“. *Македонски јазик* LVI, 2005, 259–272.

166. „Сведоштва за духовната култура (‘Охридски митрополиски кодекс’, Приредиле: Д-р Стојан Ристески – Гоце Ангеличин Жура, НУ Завод за заштита на спомениците и културата и Музеј – Охрид, Охрид, 2005)“. *Нова Македонија* 7 декември 2005, 9.

167. „Цунамите или цунамито?“. *Нова Македонија* 26 јануари 2005, 14.

168. „Фактори што го загрозуваат македонскиот дијасистем“. *Актуелниите состојби во македонскиот јазик*. Зборник на трудови од тркалезната маса, одржана на 16 март 2004, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 12, 2005, 49–53.

169. „(Адамово) јаболко“. *Уџрински весник* 1 декември 2006.

170. „Горански говор: Именување на момчето и на девојката – Поврзаноста на горанскиот говор со македонскиот дијасистем“. *Нова Македонија* (1) 16 август 2006, 8; „Горански говор: Именување на момчето и на девојката – По пет беќара на једна дејка“, (2) 23 август 2006, 8; „Горански говор: Именување на момчето и на девојката – Девојче бело и црвено“, (3) 30 август 2006, 9; „Горански говор: Именување на момчето и на девојката“, (4) 6 септември 2006, 9.

171. „Дијалектите се корен на јазикот (Александра Попвасилева, ‘Толковен речник на одбрани зборови од костурскиот дијалект’, Макавеј, Скопје, 2005)“. *Нова Македонија* 15 март 2006, 9.

172. „Дијалектолошко дело со исклучителна вредност (Стојка Бојковска, ‘Радовишкиот говор’, ИМЈ ‘Крсте Мисирков’, Скопје, 2003)“. *Нова Македонија* 10 мај 2006, 9.

173. „Јазик со широка народна основа (Маријана Киш, ‘Морфолошката структура на придавките во македонскиот литературен и дијалектен јазик’, ИМЈ ‘Крсте Мисирков’, Скопје, 2005)“. *Нова Македонија* 17 мај 2006, 9.

174. „Македонскиот јазик во образованието на учителот“. *Зборник 2002–2005 година*. Штип: Граѓанска асоцијација на учителите во Штип, 2006, 132–137.

175. „Неисцрпно дијалектно богатство (Светлана Давкова-Горгиева 'Лексиката на говорот на селото Чифлицик – Демирхисарско /со краток осврт на граматичкиот опис/', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје, 2004)“. *Нова Македонија* 19 април 2006, 9.

176. „Неодминлив дијалектолошки труд (Веселинка Лаброска, 'Говорот на селото Кула – Серско', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје, 2003)“. *Нова Македонија* 12 април 2006, 9.

177. „Ново чудо на свети Наум (Д-р Стојан Ристески, 'Скулптурата Свети Наум – визија, сон, најаве', ИРИС, Струга, 2006)“. *Нова Македонија* 8 март 2006, 9.

178. „Одгатка на една скратеница“. *Литературен збор* LIII, 4–6, 2006, 63–64.

179. „Опстоен дијалектолошки труд (Гоце Цветановски, 'Каршијачкиот говор – Скопско /со посебен осврт на синтаксата/', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје, 2004)“. *Нова Македонија* 26 април 2006, 9.

180. „Ореов или оревов“. *Ујирински весник* 17 ноември 2006.

181. „Пишување голема буква“. *Вечер* 29. и 30 јули 2006, 14.

182. „Пишување на гласот ш“. *Шиниц* 20 јули 2006, 10.

183. „Поврзаност на македонските дијалекти (Еленка Стоевска-Денчова, 'Кривоаланечкиот говор', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје 2004)“. *Нова Македонија* 3 мај 2006, 9.

184. „Продлабочена јазична анализа (Убавка Гајдова, 'Темпоралната карактеристика на финитните глаголки конструкции во југоисточните македонски говори', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје, 2002)“. *Нова Македонија* 5 април 2006, 9.

185. „Разгатка на автор и на препевач“. *Огледало* XVII, 129, 31 октомври 2006.

186. „Решена една загатка“. *Нова Македонија* 9 август 2006, 8.

187. „Светилката свети“. *Ујирински весник* 8 декември 2006.

188. „Скратеница без точка“. *Ујирински весник* 29 декември 2006.

189. „Сплотени чувства ('Борис Трајковски – македонска тага и гордост', Приредил: Иван Василевски, Општинска матична библиотека 'Благој Јанков-Мучето' – Струмица, Струмица, 2004)“. *Гласник на Институтот за национална историја* 50, 1, 2006, 249–253.

190. „Творац широког дијапазона (Проф. др Стојан Ристески: 'Записи за Микуновиќ', ИРИС, Струга, 2005)“. *Поглед* III, 19, 2006, 31.

191. „Туѓото јазично влијание и именовањето на родителите во горанскиот говор“. *XXXII научна конференција на XXXVIII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид, 15.VIII–17.VIII 2005, Лингвистика. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2006, 227–239.

15. 192. „Употреба на голема буква“. *Уџирински весник* 9 август 2006,
193. „Цртичка во сложен збор“. *Уџирински весник* 24 ноември 2006.
194. „Божик и Божик“. *Уџирински весник* 5 јануари 2007.
195. „Гласот ц“. *Уџирински весник* 9 февруари 2007.
196. „Длабоки корени на македонските антропониими (Олга Иванова 'Македонски антропономастикон /XV–XVI век/', Скопје, 2006“. *Нова Македонија* 21 февруари 2007, 9.
197. „Долговековна опстојба на македонските дијалекти (Стојка Бојковска, 'Мегленскиот говор', ИМЈ 'Крсте Мисирков', Скопје, 2006)“. *Нова Македонија* 11 јули 2007; *Незаборав* XIII, 2007, 44.
198. „За некои роднински термини во горанскиот говор“. *Педагошка практика* VI, 1–2, 2007, 77–87.
199. „Лексемите **гледаник** и **гледаница** во горанскиот говор“. *Литературен збор* LIV, 4–6, 2007, 75–82.
200. „Македонска семејна сага“. Во: *Методија Сџ. Тошевски. Јаска* [„Тажаленкиџе на Мирјанка од Ранци (Четириесет илјаурни генови)“]. Скопје: Матица македонска, 2007, 255–268.
201. „Манастирот Света Пречиста Кичевска – духовен центар (Д-р Стојан Ристески, 'Манастирот Света Пречиста Кичевска', Канео, Охрид, 2007)“. *Нова Македонија* 31 октомври 2007, 8.
202. „Манастирот Си свети – стар светилник (Д-р Стојан Ристески, 'Манастирот Си свети /Сите светии/', Канео, Охрид, 2007)“. *Нова Македонија* 13 јуни 2007.
203. „Неуморен просветен деец (Стојан Ристески – Наум Целаоски, 'Димитар Узунов', Национална установа – Завод за заштита на спомениците и културата и Музеј – Охрид, Охрид, 2007)“. *Нова Македонија* 5 септември 2007, 8.
204. „Обновена црква – обновена душа (Д-р Стојан Ристески, 'Вишенската црква Света Петка', ИРИС, Струга, 2007)“. *Нова Македонија* 26 септември 2007, 8.
205. „Одгатка на една скратеница“. *Литературен збор* LIV, 4–6, 2007, 111–112.
206. „Отворете наводници!“ *Уџирински весник* 9 март 2007.
207. „Откриена една енигма“. *Нова Македонија* 5 декември 2007.
208. „Писмо и азбука“. *Акевоно*, vol. XIII, No. 2, Арг.Мај.Јуни 2007, 30 / *Мугри*, год. 13, бр. 2, април, јуни 2007, 30.
209. „Пишување мала буква“. *Уџирински весник* 12 јануари 2007.
210. „Превод и правопис“. *Уџирински весник* 23 февруари 2007.
211. „Равенка, равенство или раменка, раменство?“ *Литературен збор* LIV, 1–3, 2007, 99–108.

212. „Спас од заборава (Борис А. Панделишев и Лидија Дикова 'Моноспитово и моноспитовчани', Општинска матична библиотека 'Благој Јанков-Мучето – Струмица, Струмица, 2004)“. *Историја* XLIII, 1–2, 2007, 157–163.

213. „Стаза или патека“. *Уџрински весник* 9 март 2007; 2 април 2007.

214. „Хомоними“. *Уџрински весник* 2 февруари 2007.

215. „Барам лице“. *Македонија* XLIX, 609, јули, 2008.

216. „'Белички светости' од д-р Стојан Ристески: 'Свети Климент', прв манастир во Македонија“. *Македонско сонце* XV, 745, 2008, 748–49.

217. „Било кој или кој било“. *Форум* IV, 162, 31 октомври 2008, 56.

218. „Бостан или лубеница?“ *Форум* IV, 130, 21 март 2008, 51.

219. „Виљушкар“. *Форум* IV, 122, 25 јануари 2008, 55.

220. „Врвен пролетерски поет (Д-р Стојан Ристески, 'Коста Абраш', Второ /изменето и дополнето/ издание, Печатница 'Коста Абраш' АД – Охрид, Охрид, 2008)“. *Современост* 56, 2, 2008, 131–134.

221. „Географското име е сопствено име“. *Форум* IV, 134, 18 април 2008, 53.

222. „Два месеца“. *Македонија* XLIX, 608, јуни, 2008.

223. „Дела на светец преточени во умотворби (Д-р Стојан Ристески, 'Чудата на свети Наум', Канео, Охрид, 2005)“. *Литературен збор* LV, 4–6, 2008, 153–162.

224. „Дијалектите се корен на јазикот (Александра Попвасилева, 'Толковен речник на одбрани зборови од костурскиот дијалект', Макавеј, Скопје, 2005)“. *Незаборав* XV, 2008, 46.

225. „Дијалектните разновидност за деловите на градите кај човекот“. *Македонскиот јазик – минајќо, сегашиност, иднина*. Реферати од научниот собир по повод одбележувањето на 50-годишнината од основањето на Институтот, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2008, 263–275.

226. „Едначење по звучност“. *Форум* IV, 159, 10 октомври 2008, 51.

227. „Зад Бристол“. *Форум* IV, 141, 6 јуни 2008, 63.

228. „За зборот двојно“. *Форум* IV, 155, 12 септември 2008, 53.

229. „Идентитетот на Гораните изразен преку говорот“. *Пресија* (1) X, 58, Октомври 2008, 5; (2) XI, 59, Декември 2008 / Јануари 2009, 6.

230. „Именување лица од семејниот круг во горанскиот говор“. *Порџал* IX, 23–24, 2008, 51–56.

231. „Име па презиме“. *Форум* IV, 133, 11 април 2008, 53.

232. „Јазикот и човековата опстојба (Маринко Митков, 'Јазикот како егзистенцијален модел', Македонска реч, 2007)“. *Македонија* XLIX, 606, 2008, 38–39.

233. „Јазикот наш насушен: Висока свест и со творештво“. *Форум* IV, 149–150, 1 август 2008, 25–27.

234. „Кајларскиот говор (За вокалниот систем)“. *Кон исцрпувањата на македонските зборови во Егејска Македонија (По повод 60-годишнината од прогласувањето на децата бејалци од егејскиот дел на Македонија)*. Ред. д-р Лилјана Макаријоска, д-р Убавка Гајдова. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Посебни изданија, кн. 59, 2008, 93–102+153–154.

235. „Лебарка“. *Форум* IV, 123, 1 февруари 2008, 55.

236. „Македонскиот говор во горанскиот крај“. *Македонија* XLIX, 607, 2008, 40–41.

237. „Мала буква по реден број“. *Форум* IV, 127, 29 февруари 2008, 57.

238. „Маслото е масло“. *Форум* IV, 132, 4 април 2008, 53.

239. „Мијачница“. *Литературен збор* LV, 1–3, 2008, 139–140.

240. „Надредниот знак има функција“. *Форум* IV, 125, 15 февруари 2008, 57.

241. „Никогаш не вели не!“ *Форум* IV, 126, 22 февруари 2008, 57.

242. „Нови насади грозје!“ *Литературен збор* LV, 4–6, 2008, 115–116.

243. „Пишување на гласот j“. *Форум* IV, 124, 8 февруари 2008, 55.

244. „Применета лингвистика“. *Форум* IV, 121, 18 јануари 2008, 55.

245. „Поетска ерупција: Кон спевот 'Јаска' на Методија Ст. Тошевски“. *Македонија* XLIX, 605, 2008, 34–35.

246. „Покрив на кука“. *Форум* IV, 168, 12 декември 2008, 59.

247. „Се лепи со лепило“. *Форум* IV, 135–136, 25 април 2008, 53.

248. „Синтаксичка шема“. *Форум* IV, 163, 7 ноември 2008, 53.

249. „Составката авто-“. *Форум* IV, 131, 28 март 2008, 53.

250. „Спроти Архив“. *Форум* IV, 129, 14 март 2008, 55.

251. „Тесна врска меѓу зборовите“. *Форум* IV, 169, 19 декември 2008, 55.

252. „Точка по реден број“. *Литературен збор* LV, 4–6, 2008, 107–108.

253. „Турското јазично влијание при именувањето на **стрикото** и на **вујкото** во горанскиот говор“. *Јазичните во контакти некогаш и денес*. Зборник на трудови од научниот собир, одржан на 4–5 април 2007, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 16, 2008, 73–77.

254. „Датум без почетна нула“. *Форум* V, 173, 16 јануари 2009, 57.

255. „Длабока анализа на сопствените имиња (Маринко Митков, 'Просторот како семантички јазик', Менора, Скопје, 2002). *Просветно дело* 62, 5, 2009, 93–105.

256. „Името на улицата без наводници“. *Форум* V, 176, 6 февруари 2009, 61.

257. „Книжевни и публицистички расветлувања (Васил Тоциновски, 'Коренот', Современост, Скопје, 2008)“. *Современост* 58, 1, 2009, 134–142.

258. „Културата на предбрачниот живот во Гора одразена во лексиката“. *Културата и јазикот*. Зборник на трудови од научниот собир, одржан на 3 и 4 април 2008, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 17, 2009, 153–160.

259. „Личните имиња во 'Јаска' од Методија Ст. Тошевски“. *Зборник во чест на проф. д-р Кирил Конески по повод 80 години од раѓањето*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2009, 63–83.

260. „Ојазичен простор“. *СУМ* 64 XVII, 2009, 104–108.

261. „Описно изразување на одделни семеми од роднинската терминологија во горанскиот говор“. *Корени* VIII, 29–30, март–јуни, 2009, 4686–4696.

262. „Отсликување на завршетоците во македонскиот презименски систем (Олга Иванова, 'Обратен речник на презимињата кај Македонците', Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 2007)“. *Просветно дело* 62, 3, 2009, 107–110.

263. „Прогонуван за идеја – Славе Циркоски“ од проф. д-р Стојан Ристески: Откривање на вистината“. *Македонско сонце* XV, 757–758, 2009, 47.

264. „Разглед на завршоците во топонимскиот систем на брегалничкиот регион (Олга Иванова, 'Обратен речник на топонимите во областа по сливот на Брегалница', Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков', Скопје, 2001)“. *Велес* XIII, 13, 2009, 103–106.

265. „Стогодишнината од раѓањето на Круме Кепески: Многустран влог во македонистиката“. *Форум* V, 174, 2009, 23 јануари 2009, 54–56.

266. „Ташна или чанта“. *Литературен збор* LVI, 1–3, 2009, 65–66.

267. „Траги од предците (Д-р Стојан Ристески, Верица: спомен албум, ИРИС, Струга, 2004)“. *Македонски фолклор* XXXV, 68, 2009, 19–224.

268. „Три прашања од јазичната практика: Јазични крстопати“. *Литературен збор* LVI, 4–6, 2009, 103–106.

269. „Балкански лексички паралели во делото 'Кратка свештена историја за училиштатата по Македонија (на македонско наречје)' од Димитар В. Македонски“. Зборник на трудови од научниот собир *Балкански јазичен светтоглед*, одржан на 15–16 април 2009, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 18, 2010, 21–40.

270. „Двојство во книжевноста и во културата (Д-р Стојан Ристески, Воислав Илиќ – алка на две литератури, на две култури, Азбуки, Скопје, 2010)“. *Просветно дело* 63, 5, 2010, 67–87.

271. „Идентитетот на Гораните изразен преку говорот“. *Македонскиот идентитет низ историјата*. Материјали од меѓународниот научен собир одржан по повод 60 години од основањето на Институтот за национална историја (Скопје, 10–12 октомври 2008). Скопје: Институт за национална историја, 2010, 615–625.

272. „Именувањето на **младоженецот** и на **невестата** во горанскиот говор“. *Меѓународен македонистички собир*. Реферати од научниот собир одржан 29–31 август 2008 г. во Охрид. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2010, 89–100.

273. „Истражувањата на Горан Калоџера на македонската книжевна историја од компаративен аспект“. *Современост* 59, 2, 2010, 36–66.

274. „Недоследности кај некои презимиња во практиката“. *Лингвистички збор* LVII, 1–3, 2010, 123–126.

275. „Правописни недоследности во практиката“. *Лингвистички збор* LVII, 4–6, 2010, 141–145.

276. „Расказот на македонскиот 19 век низ научната призма на Васил Тоциновски“. *Современост* 59, 1, 2010, 42–61.

277. „Турски лексеми од роднинската терминологија во горанскиот говор“. *Македонски јазик* LXI, 2010, 144–160.

278. „Фонетски црти на кајларскиот говор во еден учебник на Димитар В. Македонски и неговиот стремеж да пишува на наддијалектен јазик“. *Лингвистички збор* LVII, 1–3, 2010, 29–38.

279. „Говорот на голобрдските села Стеблево и Клење во Албанија“. *Илинден* I, 5, Ноември 2011, 5–8.

280. „Дијалектната лексика во функција на македонскиот јазик врз примерот на роднинската терминологија во горанскиот говор“. Зборник на трудови од научната трибина *Македонците со исламска вероисповед – меѓу националната припадност и религиската определба* одржана на 15 февруари 2011, Скопје. Скопје: Сојуз на Македонците со исламска религија, книга IV, 2011, 73–89.

281. „Единаесетвековно паметење на Чудотворецот (Д-р Стојан Ристески, 'Чудата на свети Наум', Второ (дополнето) издание, Канео, Охрид, 2009)“. *Современосѝ* 60, 2, 2011, 172–180.

282. „За глаголската лексика во еден учебник на Димитар Василев Македонски“. *Македонски јазик* LXII, 2011, 167–180.

283. „Идентитетот на Гораните изразен преку говорот“. *Илинден* I, 4, Септември/ Октомври 2011, 5–10.

284. „Македонскиот идентитет на Гораните изразен преку јазикот“. Зборник на трудови од научниот собир *Стандарднојазичнаѝа норма и македонскиоѝ јазик, Јазикоѝ и иденѝиѝеѝоѝ* одржан на 15 април 2010, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 20, 2011, 37–49.

285. „Македонското себепрепознавање на Гораните“. *Македоника* I, 2, 2011, 82–87.

286. „Нарушувања на јазичната норма во практиката“. *Литѝераѝурен збор* LVIII, 1–6, 2011, 237–240.

287. „Научниот придонес на Олга Иванова во македонската лингвистика“. *Литѝераѝурен збор* LVIII, 1–6, 2011, 5–17.

288. „Научните истражувања на Васил Тоциновски на македонската книжевност и култура од втората половина на XIX век до денес“. *Современосѝ* 60, 1, 2011, 80–110.

289. „Неодгатната загатка (Секавања за генералот Васко Карангелески, Соопштува д-р Стојан Ристески, ИРИС-Р, Струга, 2011)“. *Гласник на Инсѝиѝуѝоѝ за национална исѝориѝа* 55, 1–2, 2011, 227–232.

290. „Преродбенскиот дух на Димитар Василев Македонски изразен преку јазикот на еден негов учебник“. *Современосѝ* 60, 2, 2011, 65–75.

291. „Расветлени противречности: м-р Славчо Ковилоски, Деспот С. Бацовиќ – непознати страници за еден Македонец, Современост, Скопје, 2010“. *Современосѝ* 60, 1, 2011, 184–190.

292. „Хрватски соматизми во романот *Tijelo za grijeh* од Васил Тоциновски и нивните еквиваленти во македонскиот јазик“. *Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Hrvatsko-makedonske književne, jezične i kulturne veze održanog u Rijeci od 23. do 25. ožuljka 2011.* Rijeka: Filozofski fakultet, Knjiga III, 2011, 239–258; *Велес* XV, 15, 2011, 47–65.

293. „Глаголски лексеми што изразуваат **зборување** и **движење** во еден учебник на Димитар Македонски“. *Меѓународен научен симѝозиум „Блаже Конески и македонскиоѝ јазик, литѝераѝура и кулѝура“* (15–16 декември 2011 година – Скопје). Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2012, 239–258.

294. „Изразување на семемата 'стрмен' во македонските говори“. *Македонски јазик* LXIII, 2012, 204–218.

295. „Исконските корења на македонството (Д-р Стојан Ристески, Преспа под Албанија и нејзини народни умотворби, НИП „Гурѓа“, Независни изданија, 26, Охрид 1993)“. *Илинден* II, 7, Февруари-март 2012, 7–8.

296. „Кон семантиката на лексемата **трап** во македонските говори“. *Литературен збор* LIX, 4–6, 2012, 25–31.

297. „Критичко и есеистичко виножито на Васил Тоциновски“. *Современост* 61, 2, 2012, 107–141.

298. „Крстопати во јазикот“. *Литературен збор* LIX, 1–3, 2012, 163–166.

299. „L. 519 'чеснок' (*Allium sativum*)“. *Общеславјанский лингвистический атлас : серия лексико-словообразовательная. Выпуск 4. Сельское хозяйство*. Братислава: Словацкая академия наук, 2012, 72 + 1 карта (во коавторство со К. Пеев).

300. „L. 540 'пар, земля, которую не пахали в течение года'“. *Общеславянский лингвистический атлас : серия лексико-словообразовательная. Выпуск 4. Сельское хозяйство*. Братислава: Словацкая академия наук, 2012, 78 + 1 карта (во коавторство со К. Пеев).

301. „Научниот придонес на академик Божидар Видоески во македонската дијалектологија“. *Литературен збор* LIX, 1–3, 2012, 5–17.

302. „Националната припадност на Гораните изразена преку јазикот во народните песни“. *Македонистика* 11, 2012, 267–292.

303. „Незаборав на коренот (Македонски горански песни I, II, Собирач: Мехмед Хоџа, Бата пресс, Скопје, 2011, 2012)“. Во: *Македонски ѓорански ѝесни*, книга втора. Собирач Мехмед Хоџа. Скопје: Бата пресс, 2012, 5–8.

304. „Обмислени хуморески, драмулиња и песни: Стојан Ристески, Хуморески, драмулиња со додаток, Ирис, Струга, 2012“. *Современост* 61, 2, 2012, 174–176.

305. „Отворен круг: Васил Тоциновски, Затворен ковчег, Академски печат, Скопје, 2011“. *Велес* XVI, 16, 2012, 121–125.

306. „Изразување на семемата 'баботи' во македонските говори“. *Литературен збор* LX, 1–3, 2013, 31–40.

307. „Јазични неправилности во практиката“. *Литературен збор* LX, 1–3, 2013, 183–186.

308. „Називите на **глината** во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Македонскиот јазик како средство за комуникација и како израз на културата* одржан на 10–11 мај 2012, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 22, 2013, 89–100.

309. „Називите на **молњата** во македонските говори“. *Македонски јазик* LXIV, 2013, 9–17.

310. „Плодна педесетгодишна публицистичко-научна дејност: Стојан Ристески, Библиографија, Ирис, Струга, 2012“. *Современоси* 62, 1, 2013, 104–105; *Современоси* 62, 2, 2013, 131–132.

311. „Проучувањата на Горан Калоѓера на македонскиот XIX век“. *Современоси* (1) 62, 1, 2013, 25–53; (2) 62, 2, 2013, 23–47.

312. „Свети не е само Кирил туку и Методиј“. *Нова Македонија* 28 јануари 2013, 21.

313. „Стојан Ристески, Моите кодоши, (Струга: Ирис, 2009)“. *Историја* XLVIII, 1, 2013, 261–264.

314. „Топонимите во спевот **Јаска** од Методија Ст. Тошевски“. *Македонистика* 12, 2013, 107–136.

315. „Туѓо влијание врз јазикот во практиката“. *Литературен збор* LX, 4–6, 2013, 123–126.

316. „Упад во македонското себепрепознавање (Зборник на трудови од научната трибина *Македонциите со исламска вероисповед – меѓу националната припадност и религиската определба* одржана на 15 февруари 2011, Сојуз на Македонците со исламска религија – Скопје, Скопје, 2011)“. *Етнолог* 15, 2013, 205–214.

317. „Возвишен стремеж (Прогонуван за идеја–Славе Циркоски, Второ /дополнето/ издание, Соопштува: д-р Стојан Ристески, Ирис-Р, Струга, 2014)“. *Современоси* 63, 2, 2014, 98–99.

318. „Изразување на семемата 'врне' во македонските говори во компарација со состојбата во хрватскиот јазик“. *XL научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 29–30 јуни 2013 година)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2014, 561–576.

319. „Изразувањето на крвните сродници по нагорна линија во хрватската книга раскази **Sušacko popodne** од Васил Тоциновски и нивното соодветно изразување во македонскиот јазик“. *Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски*. Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски одржан во Охрид од 27 до 29 септември 2013. Скопје: Институт за македонска литература, Книга IV, 2014, 305–322.

320. „Кон семантиката на лексемата **луња** во македонските говори“. *Македонски јазик* LXV, 2014, 107–118.

321. „Монографија за родниот говор (Илија Бетински, Беровскиот говор, Ирис-Р, Струга, 2013)“. *Просветно дело* LXVII, 3, 2014, 17–46.

322. „Наследена духовност: Д-р Стојан Ристески, Две ретки дела од Јоне Кленко, Ирис, Струга, 2014“. *Бранувања* V, 11, 2014, 34–35.

323. „Писмен споменик за родното огниште (Ѓорѓи Поп-Атанасов, Разлошка Елешница : историја, јазик, традиција, Второ поправено издание, Менора, Скопје, 2012)“. *Годишен зборник на Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“* 20, 2014, 277–297.

324. „Проучувањата на Воислав И. Илиќ на македонските говори“. *Конзулска Биџола и историскиот, современиот и идниот културни и уметнички врски меѓу Р Македонија и Р Србија*. Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир, одржан на 31 мај и 1 јуни 2013 година во Битола. Битола: Конзулат на Република Србија во Република Македонија, 2014, 423–441.

325. „Значењето на зборот ала во еден превод“. *Лингвистичен збор* LXII, 4–6, 2015, 39–42.

326. „Изразување на семемата 'семне' во македонските говори“. *Лингвистичен збор* LXII, 1–3, 2015, 49–60.

327. „Изразување на семемата 'молска' во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Значењето низ времето и просторот* одржан на 22–23 мај 2013, Скопје. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 24, 2015, 200–213.

328. „Јазичната основа на книжевното дело“. *XXI век: Балканскиот писател / Балканскиот писател*. Зборник текстови на македонски и бугарски јазик. Скопје: Современост – Скопје : Сюз на свободните писатели в България – София, 2015, 28–30.

329. „Кон збирката *Наумување* од Наум Попески“. Во: *Наум Појески. Наумување–книга за читање и чување*. Скопје: Антолог, 2015, 5–8.

330. „Кон семантиката на лексемата **фортуна** во македонските говори“. *Philologia Mediana* VII, 7, 2015, 79–90.

331. „Согледби за јазикот во практиката“. *Лингвистичен збор* LXII, 1–3, 2015, 209–211.

332. „Солиден дијалектолошки труд: Веселинка Лаброска, Кичевскиот говор (Скопје: ИМЈ „Крсте Мисирков“, 2008) 321“. *Славистика* XIX, 2015, 583–590.

333. „Темелна анализа на македонските месни имиња (Олга Иванова, Речник на имињата на населените места во Р. Македонија /б, г, е, ј, н, р, т, к, у, ф, х, ц, ш/, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 2014)“. *Македонски јазик* LXVI, 2015, 297–304.

334. „Тивка поетска бунтовност“. Во: *Пере Ристески. Еден вечен неделен ден*. Битола: НОВА, 2015, 31–36.

335. „Хрватско-македонски паралели (врз примери од книгата раскази *Sušacko porodne* на Васил Тоциновски)“. *Современост* 64, 3, 2015, 43–54.

336. „Изразување на семемата 'вада' во македонските говори“. *Македонски јазик* LXVII, 2016, 79–86.

337. „Именување роднински односи во книгата *Sušaćko popodne* од Васил Тоциновски и нивните соодветници во македонскиот јазик“. *Велес* XVII, 17, 2016, 26–35.

338. „Јазикот е македонска себепрепознатливост“. /Зборник на трудови од/ научниот собир *Македонциџие со исламска религија во историски и современ контекст* /одржан на/ 29 јуни 2015, Скопје. Скопје: Комисија за односи со верските заедници и религиозни групи, 2016, 159–164.

339. „Кон семантиката на лексемата *орча* во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Јазичнаџа слика на свеџоџ* одржан на 23–24 април 2015 година, Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 26, 2016, 199–209.

340. „Лексеми мотивирани од младенчињата *ждребе* и *јаѓе* во македонските говори“. *Литературен збор* LXIII, 2016, 1–3, 101–112.

341. „Македонската синтакса на Киселинов – прв учебник по синтакса во македонистиката [Горѓи Ј. Киселинов, *Македонска синџакса* (1949), Подготовка, осврт, белешка: Д-р Стојан Ристески, ИРИС, Струга, 2015]“. *Современост* 65, 1, 2016, 126–128.

342. „Називите на *кладенеџоџ* во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Јазикоџ наш денешен – јазикоџ наш насушен* одржан на 14–15 април 2016 година, Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 27, 2016, 255–265.

343. „Називите на *мекаваџа* во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Лексиколоџијаџа и лексикоџрафијаџа – моџгови меџу јазиџиџе* одржан на 28 февруари – 2 март 2014, Битола. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Јазикот наш денешен, кн. 25, 2016, 119–130.

344. „Непотребни заемки во практиката“. *Литературен збор* LXIII, 4–6, 2016, 147–152.

345. „Ономастичка и дијалектолошка продлабочена анализа (Олга Иванова. *Сџудиџ од ономаџикаџа и дијалекџолоџијаџа*. Посебни изданија 80. Скопје: Институт за македонски јазик 'Крсте Мисирков', 2016)“. *Македонски јазик* LXVII, 2016, 245–251.

346. „Осветлување на македонско-хрватските книжевни и културни врски (Васил Тоциновски, *Лов на елени*, *Zajednica Makedonaca u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, MKD Ilinden, Rijeka, 2015)“. *Македоника* VI, 14–15, 2016, 146–150.

347. „Поезијата низ методичката призма на Ана Витанова Рингачева“. *Сѝремеж* LXIII, 2016, 1–2, 3–29.

348. „Почест кон д-р Аритон Поповски (Придонесот на д-р Аритон Поповски во македонистиката)“. *Просвешно дело* LXIX, 5, 2016, 107–114.

349. „Прилозите за македонските дијалекти на Миливој Павловиќ објавувани во списанието 'Гласник Скопског научног друштва'“. *Афирмација, ѝроглабочување и ѝроширување на вековниѝе кулѝурни врски меѝу Р Македонија и Р Србија*, Зборник на трудови од Меѓународниот научен собир, одржан на 30 и 31 октомври 2015 година во Битола. Битола: Конзулат на Република Србија во Република Македонија, 2016, 51–66.

350. „Промислувања за апстрактната терминологија (Витомир Митевски. *Македонската аѝсѝиракѝна ѝтерминологија и нејзиноѝо наследсѝво*. Скопје: Матица македонска, 2015)“. *Прилози / Contributions* XLI, 1–2, 2016, 159–165.

351. „Проучувањата на академик Блаже Конески на македонските говори“. *Македонисѝика* 15, 2016, 85–116.

352. „Свети Еразмо во народната меморија (Д-р Стојан Ристески, Чудата на свети Еразмо, ИРИС, Струга, 2015)“. *Бранувања* VII, 13, 2016, 41–42.

353. „Сознајби и искуства преточени во поезија“. *Сѝожер* XX, 122, 2016, 38–39.

354. „Бележник за македонскиот јазик од 1944 година на Воислав Илиќ (Д-р Стојан Ристески, *Белешки ѝо македонскиоѝ јазик: ѝовоѝ: сѝо ѝодини од раѓањеѝо на ѝроф. д-р Воислав И. Илиќ*. Струга: ИРИС, 2016)“. *Современосѝ* 66, 2, 2017, 118–121.

355. „Влогот на Блаже Конески во македонистиката од организациски аспект“. *Просвешно дело* LXX, 1, 2017, 5–9.

356. „Ден за паметење (Одбележана 70-годишнината од излегувањето на списанието *Просвешно дело*)“. *Просвешно дело* LXX, 3, 2017, 5–9.

357. „Записи за незаборав (Проф. д-р Борислав Благов. *Сѝомени*. Подготовка, предговор, белешка д-р Стојан Ристески. Скопје: Борислава Кочмановска, 2016)“. *Македоника* VII, 17, 2017, 89–92.

358. „Иразувањето на семемата 'дрчен' во македонските говори“. *Македонски јазик* LXVIII, 2017, 49–57.

359. „Иразувањето на семемата 'зборлив' во македонските говори“. *Просвешно дело* LXX, 2, 2017, 5–20.

360. „Јазикот е македонска себепрепознатливост“. *Илинден* V, 30, Септември-ноември 2017, 7–9.

361. „Кон семантиката на лексемата 'бура' во македонските говори“. *Современосѝ* 66, 2, 2017, 61–67; *Македонисѝикаѝа меѝу*

традицијата и современите предизвици. Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција одржана на 21 и 22 ноември 2013 година во Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2017, 165–174.

362. „Неуморно трагање на вистината (Драги Стефанија. Македонистички погледи. Охрид: НУ Завод и Музеј, 2016)“. *Македонски јазик* LXVIII, 2017, 267–273.

363. „Пронајден единствен примерок од елаборатот за граматика на македонскиот јазик од Првата јазична комисија [Д-р Стојан Ристески, *Грамајика на македонскиот дијалект (Елаборат од комисија на Првата јазична комисија, декември 1944)*, ИРИС, Струга, 2015]“. *Современост* 66, 1, 2017, 138–140.

364. „Размислувања за јазикот во практиката“. *Просветно дело* LXX, 4, 2017, 5–14.

365. „Хрватските и македонските називи на сродниците по брак (врз примери од збирката раскази *Sušacko porodne* на Васил Тоциновски)“. *Велес* XVIII, 18, 2017, 24–34.

366. „Видувања на јазикот во практиката“. *Просветно дело* LXXI, 2, 2018, 5–15.

367. „Големо метафорично платно“. Во: Милован Стефановски. *Сид пред бескрајот*. Второ издание. Скопје: Ад Вербум, 2018, 199–203.

368. „Изразувањето на семемата 'гоен' во македонските говори“. Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција *Минајотот на јазичниот свет – денес и утре* одржана на 15 и 16 ноември 2017, Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, ЈНУ Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2018, 93–99.

369. „Изразувањето на семемата 'кодош' во македонските говори“. *XLIV меѓународна научна конференција на I меѓународен семинар за македонски јазик. литература и култура (17.06.2017–18.06.2017 година во Охрид)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик. литература и култура, 2018, 71–83.

370. „Изразувањето на семемата 'молчелив' во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *На почетокот беше збор...* одржан на 9–10 мај 2017, Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2018, 106–116.

371. „Јазични нелогичности во практиката“. *Просветно дело* LXXI, 1, 2018, 5–16.

372. „Кон ова издание“. Во: *Голо Брво: Од материјалиите на балканската ексидиција на РАН и СПбДУ во 2008–2010 година под редакција на Андреј Н. Соболев и Александар А. Новик*. Гл. ред. Васил

Дрвошанов. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Санкт Петербург: „Наука“ 2018, 11–12.

373. „Културната мисија на разговорникот [*Hrvatsko-makedonski razgovorni priručnik* (Хрватско-македонски разговорен прирачник). Zagreb: Dominović, 2014]“. *Просвешно дело* LXXI, 4, 2018, 86–94.

374. „Називите на малата и на големата пила во македонските говори“. *Језик као запис културе у етнoлошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија*, 1 = *Јазикот како запис на културата во етнoлошката и лингвистичката анализа на релација Србија – Македонија*, 1. Београд: Српска академија наука и уметности – Македонска академија на науките и уметностите, 2018, 95–112.

375. „Поглед кон јазикот“. *Просвешно дело* LXXI, 3, 2018, 97–109.

376. „Потсетник за јазикот“. *Просвешно дело* LXXI, 5, 2018, 5–16.

377. „Статиите за македонските дијалекти на Миливој Павловиќ објавувани во ’Годишњак Српске краљевске академије‘“. *Врски меѓу Република Македонија и Република Србија низ вековите и денес*, Зборник на трудови од Меѓународна научна конференција, одржана на 19 и 20 мај 2017 година во Битола. Битола: Конзулат на Република Србија во Република Македонија, 2018, 699–706.

378. „100 години од раѓањето на д-р Аритон Поповски“. *Македонски јазик* LXIX, 2018, 11–14.

379. „Темелни лингвистички и етнoлошки проучувања (*Голо Брдо: Од материјалите на балканската експедиција на РАН и СРБДУ во 2008–2010 година*). Ред. Андреј Н. Соболев и Александар А. Новик. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Санкт Петербург: „Наука“, 2018)“. *Македонски јазик* LXIX, 2018, 191–195.

380. „Трудови од хетероген карактер (Д-р Стојан Ристески. *Промовирања*. Струга: ИРИС, 2016)“. *Современост* LXXIV (LXVIII), 1, 2018, 138–153.

381. „Чудотворецот свети Еразмо (Д-р Стојан Ристески. *Чудата на свети Еразмо*. Второ (дополнето) издание. Струга: ИРИС, 2017)“. *Македоника* VIII, 19–20, 2018, 107–110.

382. „Деминутивно-хипокористични образувања од хуманитарната анатомија во македонските говори“. *Просвешно дело* LXXII, 4, 2019, 5–9.

383. „Добронамерни укажувања (Д-р Стојан Ристески. *Преглед на карикатурата: Асоцијации*. Струга: ИРИС, 2004)“. *Просвешно дело* LXXII, 5, 2019, 115–118.

384. „Изразувањето на семемата ’голема кашлица‘ во македонските говори“. Меѓународна научна конференција *Јазикот и културата – сосвојби и предизвици* (6 и 7 ноември 2018 година). Скопје:

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2019, 69–78.

385. „Изразувањето на семемата *'testiculus'* во македонските говори“. *Ојсцена и друѓа колоквијална лексика у српском и македонском језику / Ојсцена и друѓа колоквијална лексика во српској и во македонској јазик*, Зборник радова са истоименог научног скупа. Ниш: Универзитет и Нишу, Филозофски факултет, 2019, 75–85.

386. „Именувањето на *ушокаџа* во македонските говори“. Меѓународна научна конференција *Мисирков – предизвик за нови истражувања во наукаџа*, Струмица, 2 и 3 ноември 2016. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2019, 247–261.

387. „Називите на *илускавџој* во македонските говори“. Зборник на трудови од научниот собир *Фолклор – традиција – јазик* одржан на 17–18 мај 2018 г., Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2019, 131–146.

388. „Нови наоди во македонската книжевност и култура (Васил Тоциновски. *Златоусно слово*. Битола: Битолски книжевен круг, 2018)“. *Велес* XX, 20, 2019, 29–61.

389. „Патоказ за јазикот“. *Просветно дело* LXXII, 1, 2019, 5–17.

390. „Потврда за македонско-српските научни врски (*Ојсцена и друѓа колоквијална лексика у српском и македонском језику / Ојсцена и друѓа колоквијална лексика во српској и во македонској јазик*, Зборник радова са истоименог научног скупа. Приредиле Јордана Марковиќ и Надежда Јовиќ. Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, 2019)“. *Славистички списи* XIX, 2019, 535–539.

391. „Богата и широка публицистичко-научна дејност (Стојан Ристески. *Библиографија*. Второ /дополнето/ издание. Струга: Ирис, 2020)“. *Зениц* 2020, 4–5, 230–232.

392. „Гласот на совеста (Д-р Стојан Ристески. *Јадосувања*. Струга: ИРИС, 2015)“. *Просветно дело* LXXIII, 1, 2020, 95–99.

393. „Дијалектолошки труд со етнологски признак [Дијана Петровска. *Тетовскиот говор – особености и лексика од областа на казанџискиот занает (според искажувањата на еден тетовски казанџија)*. Тетово: Напредок, 2017]“. *Просветно дело* LXXIII, 4, 2020, 66–86.

394. „Значењата на лексемите *оро*, *коло* и *шанец* во македонските говори“. *Просветно дело* LXXIII, 3, 2020, 5–16.

395. „Изразувањето на семемата *'брод*, *газалиште*, *преодиште*“ во македонските говори“. *Современост* LXXV (LXIX), 2, 2020, 89–95.

396. „Изразувањето на семемата *'дамчест*“ во македонските говори“. *На темелима народних говор*. Зборник радова посвећен проф.

др Јордани Марковић поводитим одласка у пензију. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 179–192.

397. „Именувањата на *бачилоџио* во македонските говори“. Меѓународна научна конференција *Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања* (13 и 14 ноември 2019 година). Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2020, 141–147.

398. „Именувањата на *лаѓаџиа* во македонските говори“. *Просветно дело* LXXIII, 4, 2020, 5–16.

399. „Именувањата на *најлаџиоџи* во македонските говори“. *Македонски јазик* LXXI, 2020, 45–54.

400. „Именувањата на *џлазџи* во македонските говори“. *Литературен збор* LZVII, 2020, 1–3, 25–36.

401. „Именувањето на роднинските односи во еден учебник на Димитар Василев-Македонски“. Зборник на трудови од меѓународниот научен собир *Прејходниции како современици: Македонскиот јазик во сѐоредбениите лингвистички истражувања* одржан на 9 и 10 мај 2019, Скопје. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2020, 95–106.

402. „Македонистички и славистички прилози (Максим Каранфиловски. *Македонистика и славистика*. Скопје: Бата прес, 2019)“. *Просветно дело* LXXIII, 2, 2020, 91–93.

Други дела (поезија):

I. Ронки. Скопје: Студентски збор, 1986.

Рецензии:

1. Атанас Вангелов. „Непретенциозен лирски говор: За песните од книгата *Ронки* на Васил Дрвошанов“. Во: *Васил Дрвошанов. Ронки*. Скопје: НИО „Студентски збор“, 1986, 5–7.

2. Блаже Китанов. „Лирски ронки и иронии (Васил Дрвошанов. *Ронки*. Скопје: НИО „Студентски збор“, 1986)“. *Развиеок* XXIV, 1–2, 1987, 59–60; Во: *Блаже Китанов. Импресии и погледи*. Скопје: НИП „Глобус“, 1995, 53–55.

3. Илија Велев. „*Ронки* од Васил Дрвошанов“. *Сѐремеж* XXXI, 9, 1987, 729–730.

4. Доне Чапарев. „Големата тајна на зборот (Васил Дрвошанов. *Ронки*. Скопје: НИО „Студентски збор“, 1986)“. *Сѐрумички весник* X, 107, 1987.

II. Монисѿа. Скопје: Григор Прличев, 1995.

Рецензии:

1. Васе Манчев. „Мониста и одблесочи: Кон поетската книга *Монисѿа* од д-р Васил Дрвошанов. Скопје: ИП „Григор Прличев“, 1995“. *Нова Македонија* LII/17706, 1996.

2. Мито Спасовски. „Сензибилна поетска продлабоченост (Васил Дрвошанов. *Монисѿа*. Скопје: ИП „Григор Прличев“, 1995)“. *Разглед* XLI, 1–2, 1998, 169–171.

3. др П. Радић. „Поезија Васила Дрвошанова“. *Горозвешт* XXV, 47, 48, 49, 1998, 35–36.

III. Посѿаѿалка. Скопје: Култура, 1998.

Рецензии:

1. Д-р Блаже Китанов. „Препознатлив говор на песната“. Во: *Васил Дрвошанов. Посѿаѿалка*. Скопје: ИП „Култура“, 1998, 75–79; „Препознатлив говор: За поезијата на Васил Дрвошанов“. *Сѿуденѿски збор* L/1270, 1998; „Препознатлив говор на песната: За поезијата на Васил Дрвошанов“. *Сѿремеж* XLV, 3–4, 1999, 135–138; „Препознатлив говор на песната (Васил Дрвошанов. *Посѿаѿалка*. Скопје: „Култура“, 1998)“. Во: *Блаже Киѿанов. Криѿички соочувања (криѿики и беседи)*. Скопје: Макавеј, 2005, 71–76.

2. Софија Грандаковска. „Постфеноменалната потка во ...апалка (Васил Дрвошанов. *Посѿаѿалка*. Скопје: „Култура“, 1998)“. *Современосѿ* XLIX, 1–3, 2000, 212–214.

3. Д-р Мито Спасовски. „Премостување на чекорот (Васил Дрвошанов. *Посѿаѿалка*. Скопје: „Култура“, 1998)“. *Нова Македонија* LVI/19136, 2000.

4. Ленче Милошевска. „Јадровити, рефлексивни мудрозборки: Трите први стихозбирки на Васил Дрвошанов“. *Акѿ* XIII, 60, 2017, 48–50.

IV. Дожд. Скопје: Детска радост, 2001.

Рецензии:

1. Васил Тоциновски. „За животот на мажот (Со стиховите во „Дожд“, Детска радост, Скопје, 2001, авторот Васил Дрвошанов го оформува триаголникот на својата поетичка филозофија)“. *Нова Македонија* LVII/19306, 2001; „За животот на мажот (Васил Дрвошанов. *Дожд*. Скопје: Детска радост, 2001)“. Во: *Васил Тоциновски. Кон ѿрајниѿе вредносѿи*. Скопје: Современост, 2008, 210–212.

2. Тодор Мицов. „Откривање на човековата анима (Васил Дрвошанов. *Дожд*. Скопје: Детска радост, 2001)“. *Трибина* LVI/2466–67, 2001.

3. Ефтим Клетников. „Есенцијален поетски говор (Васил Дрвошанов. *Дожр*. Скопје: Детска радост, 2001)“. *Пулс* XI/563, 2001; Во: *Ефтим Клейников. Свeйшoй на делoшo: Лиџерaиџурни криџики и есеи*. Скопје: Култура, 2002, 119–123.

4. Виолета Мартиновска. „*Дожр*, поетска книга на Васил Дрвошанов: Сентенцата како поетско писмо“. *Дневник* VI/1774, 2002.

5. Ермис Лафазановски. „Искуства и можности (Васил Дрвошанов. *Дожр*. Скопје: Детска радост, 2001)“. *Сџоџер* VI, 52–53, 2002, 52.

6. Радован П. Цветковски. „Поезија што пленува (Васил Дрвошанов. *Дожр*. Скопје: Детска радост, 2001)“. Во: *Радован П. Цветковски. Видувања*. Скопје: Академски печат, 2003, 229–234.

V. *Pâine și apă*. Ediție îngrijită și prefață de Dumitru M. Ion. București: Fundația Academia Internațională Orient-Occident (România), 2003.

Рецензија:

Dumitru M. Ion. „Pâine și apă sau Cartea tradiției înfrânte de om“. Во: *Vasil Dârvoșanov. Pâine și apă*. București: Editura Academiei Internaționale Orient-Occident, 2003, 7–10; Димитру М. Јон. „Книга на традицијата покорена од човекот (Vasil Dârvoșanov. *Pâine și apă*. București: Editura Academiei Internaționale Orient-Occident, 2003)“. *Сџоџер* VIII, 72–74, 2004, 44–45.

VI. *Poj*. Скопје: Макавеј, 2008.

Рецензија:

Иван Котев. „Облагороден исказ (Васил Дрвошанов. *Poj*. Скопје: Макавеј, 2008)“. *Современосѝ* 59, 2, 2010, 155–159.

VII. *Shiu*. Përktheu nga maqedonishtja Iliriana Sellmani. Shkup: Bata press, 2012.

Рецензии:

1. Prof. Dr Sejfedin Sulejmani. „Pjesë recensionit“. Во: *Vasil Dërvoshanov. Shiu*. Shkup: Bata press, 2012, 57–58.

2. Prof. Dr Neshyt Sadiku. „Disa fjalë rreth përmbledhjes me poezi ‘Shiu’ të poetit Vasil Dërvoshanov“. Во: *Vasil Dërvoshanov. Shiu*. Shkup: Bata press, 2012, 59–62.

VIII. *Јава и сон*. Скопје: Бата прес, 2015.

Рецензии:

1. Наум Попески. „Шепоти со жената“. Во: *Васил Дрвошанов. Јава и сон*. Скопје: Бата прес, 2015, 105–106.

2. Ана Витанова Рингачева. „Тежината на промислениот збор: Кон книгата *Јава и сон* од Васил Дрвошанов“. *Современости* 73 (66), 1, 2017, 65–71.

IX. Семе. Скопје: Бата прес, 2016.

Рецензии:

1. Елена Пренцова. „Скриени сонети добиваат облик на минијатури (Васил Дрвошанов. *Семе*. Скопје: Бата прес, 2016“. *Сџожер* XXI, 125, 2017, 42–44.

2. Васил Тоциновски. „Допири на душата: Васил Дрвошанов. *Семе*. Скопје: Бата прес, 2016“. *Раси* 17, 2017, 87–90; Во: *Васил Тоциновски. Завейни ѝоуки*. Скопје: Академски печат, 2019, 54–57.

3. Лидија Капушевска-Дракулевска. „Поетски минијатури: Васил Дрвошанов. *Семе*. Скопје: Бата прес, 2016“. *Аки* XIII, 61, 2017, 40–41.

Членства во научни и други професионални асоцијации:

а) претседател на Организацискиот одбор на научниот собир „Влогот на Ѓорѓија Пулевски во културната историја на македонскиот народ (од аспект на лингвистиката, литературата, историјата, фолклорот)“, секретар (член) на Организацискиот одбор на научниот собир „Македонскиот јазик од Мисирков до денес“, член на Координацискиот одбор на Втората македонско-северноамериканска славистичка конференција, член на Организацискиот одбор на научниот собир „Педесет години на македонската наука за јазикот“, член на Организацискиот одбор на научната трибина „Јазикот кај исламизираниите Македонци“, член на Организацискиот одбор на научниот собир „Павел Шатев – време, живот, дело“, член на Организацискиот одбор на научниот собир по повод 130-годишнината од издавањето на Зборникот од Миладиновци, член на Организацискиот одбор на стручно-педагошката расправа „Перманентното образование и учење на прагот на XXI век како филозофски и педагошки основи на теоријата и практиката во сферата на едукацијата“, почесен член на Меѓународниот организациски одбор на Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на филолошки и на културолошки истражувања“, почесен член на Меѓународниот организациски одбор на Меѓународната научна конференција „Македонскиот јазик – извор на научни истражувања (дома и надвор)“;

б) главен уредник на ревијата за литература, култура и уметност „Стожер“, главен редактор на македонското издание на монографијата „Голо Брдо: Од материјалите на балканската експедиција на РАН и СРБДУ во 2008–2010 година под редакција на Андреј Н. Соколев и

Александар А. Новик“, редактор на зборникот „Македонците со исламска вероисповед – меѓу националната припадност и религиската определба“, редактор на зборникот „Македонски горански песни“, книга прва и книга втора (Собирач: Мехмед Хоџа), уредник на книгата „Педагошката делотворност на проф. д-р Никола Петров“, секретар (член) на Редакцискиот одбор на зборникот „Македонскиот јазик од Мисирков до денес“, член на Редакцијата на списанието за теорија и практика на образованието „Просветно дело“, член на Редакцијата на списанието за наука, литература, култура и уметност „Зенит“, член на Редакцискиот одбор на зборникот „Студии за македонскиот јазик, литература и култура“, член на Редакцискиот одбор на зборникот „Одбрана и заштита на мајчиниот македонски јазик и етнос кај исламитизираниите Македонци“, член на Редакцискиот одбор на „Зборникот на Миладиновци“, член на Редакцискиот одбор на Годишниот зборник на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“, член на Редакцијата на зборникот „Традиционалното и современото во воспитно-образовната теорија и практика“, член на Редакцискиот одбор на зборникот „Процесите на дегенерација и политизација во образованието“, член на Уредувачкиот одбор на зборникот „Современото предучилишно воспитание и основно образование – состојби и перспективи“;

в) претседател на Издавачкиот совет на списанието „Литературен збор“, претседател на Издавачкиот совет на списанието „Јазикот во практиката“, член на Универзитетскиот сенат при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, член на Советот на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, член на Управниот одбор на списанието за литература, култура и уметност „Современост“, член на Комисијата за македонски јазик и литература за средното насочено образование и воспитување при Републичкиот завод за унапредување на образованието и воспитувањето, член на Советот за негување и развој на јазикот на програмите на Македонската радиотелевизија, член на Советот на проектот на Македонското радио „Ало, Македонијо!“ – курс по македонски јазик, член на Уредувачкиот одбор за македонски јазик и литература при „Просветно дело“, член на Издавачкиот совет на Филолошкиот факултет, член на Комисијата за изработка на предлог на имињата на касарните и караулите на Армијата на Република Македонија, член на Координацискиот одбор за популаризација на книгата при Културно-просветната заедница на Скопје и др.

г) претседател на Организацискиот одбор за одбележување на 175-годишнината од раѓањето на Ѓорѓија Пулевски, претседател на Организацискиот одбор за одбележување на 175-годишнината од раѓањето на Партениј Зографски, претседател на Организацискиот одбор за одбележување на 100-годишнината од смртта на Ѓорѓија Пулевски,

претседател на Организацискиот одбор на Средбата на просветните работници – литературни творци, член на Почесниот одбор за одбележување на 50-годишниот јубилеј од формирањето на Народната и универзитетската библиотека „Св. Климент Охридски“, член на Одборот за одбележување на 50-годишнината од смртта на Димитрија Чуповски, член на Организацискиот одбор за одбележување на 40-годишнината од основањето на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература на Република Македонија, како и од излегувањето на неговиот орган, списанието „Литературен збор“, претседател на Советот на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, член на Управниот одбор на фондот за Наградата „13 Ноември“ на град Скопје, член на Комисијата за култура и уметност за доделување на Наградата „Климент Охридски“, член на Наставно-научниот совет на Интердисциплинарните студии по производно-техничко образование, член на Наставно-научниот совет при Факултетот за музичка уметност, член на Наставно-научниот совет при Факултетот за ликовни уметности, член на Наставно-научниот совет при Факултетот за физичка култура, член на Научниот совет при Институтот за национална историја, член на Научниот совет при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, делегиран од страна на асистентите и стручните соработници, член на Советот на Филолошкиот факултет, член на Советот на Основното училиште „Мирче Ацев“, член на Советот на Основното училиште „Ѓорче Петров“, член на Комисијата при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство за спроведување на активностите на „Проектот за поддршка на индивидуалните земјоделски производители“ финансиран од Светската банка во компонентата за применето научно истражување во земјоделството, член на Советот на родителите при Училиштето за средно образование „Раде Јовчевски-Корчагин“, член на Претседателството на Републичката заедница за културно-научните манифестации на Македонците муслимани, претседател на Надзорниот одбор на списанието за литература, култура и уметност „Современост“, член на Извршниот одбор на Здружението на лекторите на Македонија, член на Друштвото на писателите на Македонија, член на Претседателството на Сојузот на Македонците со исламска религија, член на Друштвото за македонско-хрватско пријателство и соработка и др.

Функции и признанија:

Дрвошанов во 1990 година бил наименуван за в.д. директор на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Од 1991 година, кога е избран за директор, до декември 1995 година тој бил работороводен орган на Институтот. Од февруари 1996 година, кога е избран од Собранието

на Република Македонија, до крајот на ноември 1998 година тој бил заменик-министер за наука во Владата на Република Македонија. Бил и прв продекан за материјално-финансиско работење на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“.

Добитник е на Наградата „13 Ноември“ што ја доделува Собранието на град Скопје од областа на науката за самостојниот труд *Кајларскиот јазик* (1993), на Плакета од Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ по повод 50-годишнината од сопственото постоење за значаен придонес во истражувањата од областа на македонскиот јазик и за постигнати резултати во збогатувањето и во унапредувањето на целокупната дејност на Институтот за македонски јазик (2003) и на Наградата „Гоце Делчев“ како општествено признание за особено значајни остварувања од интерес за Република Македонија во областа на науката за колективниот труд *Толковен речник на македонскиот јазик, I–VI* (2015).

Во Скопје, 31.XII 2020 г.

СОДРЖИНА

Борче АРСОВ

Именувањето на Исус Христос во преводите на новиот завет на современ македонски јазик од втората половина на 19 в.	3
--	---

Борче АРСОВ

Македонскиот јазик како странски – <i>настава со физичко присуство</i> наспрема <i>настава од далечина</i> (искуства, предизвици и перспективи)	45
--	----

Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски во живо во 2019 г. (верзија на македонски јазик)	71
--	----

Прашалник за слушателите на програма по македонски јазик како странски на далечина во 2020 г. (верзија на македонски јазик)	79
--	----

Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program in person in 2019 (English version)	87
---	----

Questionnaire for the listeners of a Macedonian language program online in 2020 (English version)	97
--	----

Игор Радев

Поетскиот Јадач на Лавови или Како да се Транскрибира Кинескиот Јазик	107
--	-----

Комплетна библиографија на академик Зузана Тополињска во чест на нејзината 90-годишнина	153
--	-----

Комплетна библиографија со кратка биографија на проф. д-р Васил Дрвошанов во чест на неговата 70-годишнина	193
--	-----